

T.C.
ABANT İZZET BAYSAL ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
ÖZEL EĞİTİM ANABİLİM DALI
ZİHİN ENGELLİLER BİLİM DALI

ZİHİNSEL YETERSİZLİĞİ OLAN ÖĞRENCİLERE SOSYAL
BECERİLERİN ÖĞRETİMİNDE KENDİ KENDİNİ YÖNETME TEKNİĞİ
İLE SUNULAN ÖĞRETİM PROGRAMININ ETKİLİLİĞİNİN
İNCELENMESİ

HALİME ÇELİK

BOLU-2010

T.C.
ABANT İZZET BAYSAL ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
ÖZEL EĞİTİM ANABİLİM DALI
ZİHİN ENGELLİLER BİLİM DALI

**ZİHİNSEL YETERSİZLİĞİ OLAN ÖĞRENCİLERE SOSYAL
BECERİLERİN ÖĞRETİMİNDE KENDİ KENDİNİ YÖNETME TEKNİĞİ
İLE SUNULAN ÖĞRETİM PROGRAMININ ETKİLİLİĞİNİN
İNCELENMESİ**

Yüksek Lisans Tezi

Hazırlayan
Halime ÇELİK

Danışman:
Yrd. Doç. Dr. Hasan AVCIOĞLU

Bolu – 2010

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜ'NE,

Halime ÇELİK'e ait Zihinsel Yetersizliği olan Öğrencilere Sosyal Becerilerin Öğretiminde Kendi Kendini Yönetme Tekniği ile Sunulan Öğretim Programının Etkililiğinin İncelenmesi adlı çalışma, jürimiz tarafından Özel Eğitim Anabilim Dalında YÜKSEK LİSANS tezi olarak kabul edilmiştir. (12.01.2010)

Akademik Unvan ve Adı Soyadı

Üye (Tez Danışmanı) : Yrd. Doç.Dr.Hasan AVCIOĞLU

Üye : Yrd. Doç.Dr.Özgür ERDUR BAKER

Üye : Yrd. Doç.Dr.İlknur ÇİFCİ TEKİNARSLAN

Sosyal Bilimler Enstitüsünün Onayı

Prof. Dr. Gönül ÜLKER

Enstitü Müdürü

ÖZET

ZİHİNSEL YETERSİZLİĞİ OLAN ÖĞRENCİLERE SOSYAL BECERİLERİN ÖĞRETİMİNDE KENDİ KENDİNİ YÖNETME TEKNİĞİ İLE SUNULAN ÖĞRETİM PROGRAMININ ETKİLİLİĞİNİN İNCELENMESİ

Halime ÇELİK

Yüksek Lisans Tezi

Özel Eğitim Anabilim Dalı

Zihin Engelliler Bilim Dalı

Tez Danışmanı: **Yrd. Doç. Dr. Hasan AVCIOĞLU**

Bu araştırmanın amacı; kendi kendini yönetme tekniğine dayalı olarak hazırlanan sosyal beceri öğretim programının, zihinsel yetersizliği olan öğrencilerin kendini kontrol etme, saldırgan davranışlarla başa çıkma becerilerini kazanmalarında ve genelleyebilmelerinde etkili olup olmadığını ortaya koymaktır.

Araştırmada tek denekli araştırma modellerinden, “deneklerarası çoklu yoklama modeli” kullanılmıştır.

Araştırmaya; Ankara ilinin bir ilköğretim okulunun özel eğitim sınıfına devam eden zihinsel yetersizliği olan öğrenciler arasından araştırma için belirlenen önkoşul becerilere sahip altı öğrenci seçilmiştir. Araştırmaya katılan zihinsel yetersizliği olan öğrencilerin her biri için Sosyal Becerileri Değerlendirme Ölçeği

kullanılarak öncelikli gereksinim duydukları iki hedef sosyal beceri belirlenmiştir. Hedef sosyal beceriler olan; kendini kontrol etme ve saldırgan davranışlarla başa çıkma becerilerinin zihinsel yetersizliği olan öğrencilere kazandırılması için kendi kendini yönetme tekniğine dayalı öğretim planları geliştirilmiştir. Geliştirilen öğretim planları; hafta içi her gün, günde tek oturum ve 40 dakikalık oturumlar şeklinde uygulanmıştır. Araştırmanın verileri, her beceri için ayrı hazırlanan Veri Kayıt Formlarıyla toplanmıştır.

Araştırmada elde edilen bulgulara göre de kendi kendini yönetme tekniğine dayalı olarak hazırlanan sosyal beceri öğretim programının, araştırmaya katılan altı zihinsel yetersizliği olan öğrencinin hedef sosyal becerileri kazanmalarında ve genellemelerinde etkili olduğu saptanmıştır.

Anahtar Kelimeler: Zihinsel yetersizliği olan birey, sosyal beceri, kendi kendini yönetme tekniği.

ABSTRACT

STUDYING THE EFFECTIVENESS OF AN EDUCATIONAL PROGRAM
PRESENTED WITH SELF-MANAGEMENT TECHNIQUES IN TEACHING
SOCIAL SKILLS TO STUDENTS SUFFERING FROM MENTAL DEFICIENCY

Halime ÇELİK

Master Thesis

Department of Special Education

Mentally Disabled Field

Thesis Counselor **Asst. Prof. Dr. Hasan AVCIOĞLU**

The purpose of this research is to reveal whether the Social Skills Educational Program, which was prepared based on self-management techniques, is effective or not at self-management of the children suffering from mental deficiency, learning the ability of coping with aggressive behaviors and generalizing these behaviors.

In this single subject research, the “inter-multi subjects examination model” was used.

Six students, who suffer from mental deficiency and have the prerequisite skills determined for this research, were selected from among students attending a primary school special education program in Ankara.

For each of the students suffering from mental deficiency and participating in this study, two target social skills were determined as needed before starting the program, by using the social skills rating scale. Of the target behaviors, helping the children suffering from mental deficiency gain self-management and to cope with aggressive behaviors skills, the educational plan based on self management techniques were developed. Developed educational plans were applied in the form of 40 minute sessions every weekday. Survey data prepared seperately for each skill was collected with Data Record forms.

According to the findings from the research, it is understood that the Social Skills Educational Program, which was prepared based on self-management techniques, is effective in gaining and generalizing the social skills of six students who attended the study.

Key Words: Mental disability, social skill, self-management technique.

.

TEŞEKKÜR

Araştırmam süresince gerekli yönlendirmeleri yaparak, hiçbir fedakârlıktan kaçınmayan, yakın ilgi ve desteğini gördüğüm ve her türlü olanağı sağlayan danışmanım Sayın **Yrd. Doç. Dr. Hasan AVCIOĞLU**'na, lisans ve yüksek lisans hayatım boyunca, bilimsel konularda daima yardımını gördüğüm hocalarım Sayın **Yrd. Doç. Dr. Ahmet YIKMIŞ** ve Sayın **Yrd. Doç. Dr. Emine ERATAY** 'a sonsuz teşekkürlerimi sunuyorum.

Ayrıca tez çalışmam boyunca beni destekleyen aileme ve arkadaşlarıma, beni gönülden destekleyen meslektaşım Nilgün Torun'a teşekkürü bir borç bilirim.

Araştırmamın yoğun ve stresli sürecinde, aramızda kilometreler olmasına rağmen zamanını çabasını esirgemeyen, sabrıyla beni dinleyen, her konuda destek olan bilgi ve birikimlerini paylaşan, başarılarımda büyük payı olan eşim **Ahmet ÇELİK**'e ve doğumuyla hayatıma anlam katan bu yoğun tempoda ihmal ettiğim dünyalar tatlısı kızım **Ecem Naz**' ıma sonsuz teşekkürlerimi sunuyorum.

Halime ÇELİK

2009-ANKARA

İÇİNDEKİLER

ÖZET.....	iv
TEŞEKKÜR.....	viii
İÇİNDEKİLER	ix
TABLolar LİSTESİ.....	xii
ŞEKİLLER LİSTESİ	xiii
BÖLÜM I.....	1
GİRİŞ	1
1.1. Problem	1
1.2. Araştırmanın Amacı.....	6
1.3. Araştırmanın Önemi.....	6
1.4. Sayıtlar	8
KONUyla İLGİLİ KURAMSAL AÇIKLAMALAR VE İLGİLİ	10
ARAŞTIRMALAR	10
2.1. Sosyal Yeterlilik	10
2.2. Sosyal Beceri.....	11
2.2.1. Sosyal Beceri Modelleri.....	16
2.2.1.1. Motor Sosyal Beceri.....	16
2.2.1.2. Üretici Sosyal Beceri.....	17
2.2.2. Sosyal Becerinin Sınıflandırılması.....	20
2.2.3. Sosyal Beceri Yetersizliği	30
2.2.4. Zihinsel Yetersizliği Olan Çocuklarda Sosyal Beceriler	31
2.2.5. Sosyal Becerilerin Tanılanması.....	32
2.2.5.1. Doğrudan Gözlemler	33
2.2.5.2. Davranış Derecelendirme Ölçekleri.....	33
2.2.5.3. Sosyometrik Teknikler	33
2.2.5.4. Kendi Kendini Değerlendirme Teknikleri	34

2.2.6. Sosyal Becerilerin Kazandırılmasında Kullanılan Yöntemler	34
1. Kendine ön uyaran verme:	45
2. Kendini izleme / Kendini kaydetme:.....	46
3. Kendine yönerge verme:	47
4. Kendini değerlendirme:.....	48
5. Kendini pekiştirme:.....	49
2.3. İlgili Araştırmalar	49
2.3.1. Ülkemizde Yapılan Araştırmalar	49
2.3.2. Yurt Dışında Yapılan Araştırmalar	54
BÖLÜM III	57
YÖNTEM.....	57
3.1. Araştırma Modeli	57
3.2. Katılımcılar ve Seçimi	58
Tablo 1. Araştırmaya Katılan Öğrencilerin Özellikleri.....	59
3.2.1. Katılımcılarda Aranılan Önkoşul Özellikleri	62
3.3. Uygulama Ortamı	64
3.4. Sosyal Beceri Öğretim Programının Hazırlanması	64
3.4.1. Hedef Davranışların Belirlenmesi.....	64
3.4.1.1. Sosyal Becerileri Değerlendirme Ölçeği.....	66
3.4.2. Öğretim Materyalleri.....	70
3.4.2.1. Öykülerin Oluşturulması.....	70
3.4.2.2. Uygun ve Uygun Olmayan Davranışları Gösteren Resimli Kartların Hazırlanması	71
3.4.2.3. Kendi Kendini Yönetme Sözleşmesi, Gözlemlleme ve Değerlendirme Kartının Hazırlanması	71
3.4.3. Öğrencilere Sunulacak Pekiştireçlerin Belirlenmesi	72
3.4.4. Öğretim Planının Geliştirilmesi	73
3.5. Uygulama Süreci ve Verilerin Toplanması	76
3.6.2.1. Gözlemciler Arası Güvenirlilik.....	84

3.6.2.2. Uygulama güvenilirliği.....	87
BÖLÜM IV	89
BULGULAR.....	89
4.1. Kendini Kontrol Etme Becerisine İlişkin Bulgular	89
4.2. Saldırgan Davranışlarla Başa Çıkma Becerisine İlişkin Bulgular.....	93
BÖLÜM VI.....	104
SONUÇ VE ÖNERİLER	104
6.1. Sonuç.....	104
6. 2. Öneriler	106
6.2.1. Uygulamaya Yönelik Öneriler	106
6.2.2. İleri Araştırmalara Yönelik Öneriler.....	107
KAYNAKÇA.....	109
ÖZGEÇMİŞ	223

TABLÖLAR LİSTESİ

Tablo 1. Araştırmaya Katılan Zihinsel Engelli Öğrencilerin Özellikleri.....	52
--	-----------

ŞEKİLLER LİSTESİ

Şekil 1. Kendini Kontrol Etme Becerisi Öğrencilerin Oturumlara Göre Ortalama Yüzde Dağılım Grafikleri	79
Şekil 2. Saldırgan Davranışlarla Başa Çıkma Becerisi Öğrencilerin Oturumlara Göre Ortalama Yüzde Dağılım Grafikleri.....	82

BÖLÜM I

GİRİŞ

Bu bölümde araştırmaya ilişkin problem durumu, araştırmanın amacı, alt problemler, araştırmanın önemi ve tanımlar yer almaktadır.

1.1. Problem

Bireylerin yaşadıkları sosyal çevre ile bir arada, uyum içinde hareket edebilmeleri için bazı yeterlilik ve becerilere ihtiyaçları vardır. Bunun başında gelen sosyal yeterlilik ve sosyal beceri kavramları kimi zaman birbirine karıştırılan kavramlar olsalar da içerik olarak oldukça farklı açıklamaları barındırırlar.

Kişilerin diğerleriyle sosyal ilişkilerine vurgu yapan “sosyal yeterlilik” kavramı “bir bireyin onu rahatlatacak değişik problem durumlarına uygun tepki gösterebilme yeterliliği ve etkililiği” olarak tanımlanmaktadır (Goldfried ve D’Zurilla’dan Aktr: Seven, 2008).

Gresham ve Reschly’e göre ise sosyal yeterlilik; uyumsal davranışlar ve sosyal beceriler olmak üzere iki boyuttan oluşmaktadır. Gresham buna üçüncü bir boyut olarak “akran kabulü”nü de eklemektedir. Gresham’a göre akran kabulü sosyal yeterliliğin bir boyutu olduğu gibi; aynı zamanda bir sonucu olarak konumlandırılmaktadır (Aktr: Seven, 2008).

Sosyal yeterlilik ve sosyal beceri kavramlarına yönelik tartışmalara Walker ve McConnell (1995), getirdikleri açıklamalarla yeni bir boyut kazandırmışlardır. Buna göre sosyal yeterlilik, bir sosyal temsilci (öğretmen, akran, ebeveyn) tarafından verilen sosyal bir görevde, bir bireyin performansının yeterliliğine dair özetleyici ve değerlendirici bir yargıya işaret etmektedir. Sosyal beceriler ise bu gibi sosyal görevleri yerine getirmek için kullanılan spesifik stratejilerdir. Bu tanımlara göre sosyal yeterliliğin çevresel boyutu öne çıkmakta; “sosyal” vurgusu dışarıdan etki eden bir faktör olarak ortaya koyulmaktadır. Sosyal beceriler ise, bireye ait olmakta ve bireyin özelliklerini işaret etmektedir.

Toplumsal normların gerektirdiği becerilerden olan sosyal beceriler, zihinsel yetersizliği olan çocukların toplum tarafından kabullerinde önemlidir. Bu beceriler kazandırıldığında zihinsel yetersizliği olan öğrencilerin de akranları gibi ve akranlarının yararlandığı hizmetlerden yararlanmaları sağlanır (Sucuoğlu ve Çifci, 2001).

Cortledge ve Milburn’a (1992) göre toplum tarafından kabul gören öğrenilmiş davranışlar yani; bireylerin başka bireylerle ilişki kurarak olumlu tepkiler almasını sağlayan ve olumsuz tepkiler almasını engelleyen davranışlar olarak tanımlanan sosyal beceri; Trower’e (1982) göre ise bir hedefe yönelik, becerikli davranışın ortaya konması sürecidir (Bacanlı, 2005) olarak tanımlanmaktadır.

Sosyal becerileri başkalarından olumlu tepkiler almamızı sağlayan, olumsuz tepkilerin gelmesini önleyen, başkalarıyla etkileşimi mümkün kılan, sosyal açıdan kabul edilebilir, çevrede etki bırakan, hedefe yönelik, sosyal içeriğe göre değişen, hem gözlenebilen hem de gözlenemeyen bilişsel ve duyuşsal öğeleri içeren davranışlar olarak tanımlayan Yüksel’e (1997) göre bu beceriler öğrenilebilir niteliktedir.

Sosyal beceriler, başkalarıyla başarılı etkileşimde bulunulmasına olanak sağlayan davranışlardır. Sosyal beceriler davranışlar şeklinde ortaya çıkarlar; kişiler arası bir nitelik taşırlar; çevredeki kişiler tarafından beğenilen davranışlardır; iletişim

ve etkileşimi sürdürmeye yöneliktir; tekrarlanabilir ve belirlenebilirler. Kişiler arası ilişkiler başlatma, sürdürme ve uygun şekilde bitirme becerileri sosyal beceriler kapsamında değerlendirilebilir (Bacanlı, 1999). Sosyal beceriler, bireyin başkalarıyla olumlu sosyal ilişkiler başlatıp bu ilişkileri geliştirmesini, bireye çeşitli ortamların davranışsal talep ve beklentileriyle etkili şekilde başa çıkabilmesini ve bireyin gereksinimlerini, isteklerini, arzularını, tercihlerini uygun iletişim ilişkisi içinde iletmesini ve karşılmasını sağlamaktadır (Kaner, 2003). İçinde bulunulan sosyal ortama uygun davranma becerisi olarak tanımlanan sosyal beceriler, kişiler arası ilişkilerin kurulmasında ve sosyal amaçların gerçekleştirilmesinde çok önemli rol oynarlar (Avcıoğlu, 2001).

Bireyin duygu ve düşüncelerini açıkça söylememek, yaşlılarıyla, yaş ve mevkiiice kendinden büyüklere rahat konuşamamak, arkadaş edinmemek, gruplara girememek gibi iletişim problemleri yaşamasının sebebi sosyal beceri eksikliğidir. (Dikmeer, 1997).

Sosyal beceriler bireylerin yaşam kalitesini arttırarak, kendini gerçekleştirmelerinde de önemli bir unsur olarak görülebilir. Maslow'un belirttiği gibi kendini gerçekleştiren kişinin özellikleri arasında sosyal beceriye sahip insanın özelliklerine benzer birçok madde bulunmaktadır. Örneğin içten geldiği gibi davranabilme, otonomiye önem verme, genel olarak insanlara sempati ve sevgi duyabilme, diğerlerine empati ile yaklaşabilme, doğayı, kendini ve diğer insanları kabul etme, insanlarla derin kişiler arası ilişkilere girebilme vb (Kepçeoğlu, 1992).

Sosyal yeterliliği bulunan bireyler sosyal becerilere sahip olarak yorumlanır. Fakat bireylerin sahip oldukları bu becerileri nerede ve nasıl kullanacaklarını yeterince öğrenmemiş olmaları sosyal beceri yetersizliği olarak adlandırılır (Akfırat, 2004).

Toplumsal normların gerektirdiği becerilerden olan sosyal beceriler, zihinsel yetersizliği olan çocukların toplum tarafından kabullerinde önemlidir. İletişim kurma, duygularını ifade etme, grupla çalışma, olumsuz durumlarla başa çıkma

becerilerini kapsamaktayan sosyal beceriler; zihin engelli bireylere kazandırıldığında onların da akranları gibi ve akranlarının yararlandığı hizmetlerden yararlanmaları sağlanır (Sucuoğlu ve Çifci, 2001).

Sosyal becerilerdeki yetersizlik zihin engelli öğrencilerin çeşitli eğitim ve iş ortamı alanlarında sosyal kabullerini güçleştirmektedir. Sosyal becerilerdeki yetersizlikler zihin engelli öğrencinin kaynaştırma uygulamalarında kabulünü güçleştirmektedir. Sosyal beceri kapsamında yer alan dinleme, konuşmayı başlatma ve konuşmayı sürdürme, soru sorma, teşekkür etme, iltifat etme, yardım isteme, bir gruba katılma, yönergelere uyma, özür dileme, ikna etme, grupta iş bölümüne uyma, grupta sorumluluğu yerine getirme, başkalarının görüşlerini anlamaya çalışma gibi becerileri zihin engelli öğrencilerin gösterememesi, sınıftaki diğer öğrenciler tarafından istenmemelerinin bir nedeni olabilmektedir. Yetersizliği olan pek çok öğrenci, normal sınıf arkadaşlarıyla sosyal ilişkileri başlatma ve sürdürmede başarılı olmadıklarından saldırgan ve olumsuz davranışlar sergilemekte, sözsüz iletişimi yorumlamakta hatalar yapmakta ve sınıf arkadaşlarına hoş olmayan sözler söylemektedirler. Bu durumlar arkadaşlık kurmalarını güçleştirmekte ve arkadaşı olmayan yetersizliği olan öğrencilerin sosyal becerilerini geliştirme şanslarını azaltmaktadır (Çakıl, 1998).

Sosyal beceri gelişimi ile ilgili araştırmalar okula uyum ve okul başarısında çocukların sosyal davranışlarının önemini vurgular (McClelland, Morrison, 2002; Porath, 2003). Okula düşük sosyal yeterlilikle giren çocuklarda sıklıkla, akranlar tarafından red edilme, davranış problemleri ve düşük akademik başarı gibi problemlerle karşılaşmaktadır (McClelland ve Morrison, 2002.). Bu bilgiler, çocuğun erken dönemde sosyal becerileri sağlıklı biçimde kazanmasının önemli olduğunu göstermektedir.

Sosyal beceri eğitimi programları ile olumsuz sosyal davranışların azaltılması ve olumlu sosyal davranışların arttırılması amaçlanmaktadır. Bireyler sosyal durumları kontrol altına almada ve istenen sonuçlara ulaşmada daha çok beceriye sahip hale gelebilirler. Sosyal beceri eğitimi programlarında öğretilen beceriler

amacına göre değişse de genellikle konuşmayı başlatmayı, akıcı bir şekilde konuşmayı, övgü alıp vermeyi, fiziksel görünümün iyileştirilmesini, sözsüz iletişim yöntemlerini ve fiziksel yakınlık yaklaşımlarını içermektedir (Çakıl,1998).

Bu bağlamda zihinsel yetersizliği olan bireylere yönelik geliştirilen öğretim teknikleri ve buna bağlı oluşturulan birçok strateji bulunmatadır. Bu yöntemlerden biri olan kendi kendini yönetmeye bağlı öğretim programları ve stratejilerin sosyal beceri üzerindeki etkinliğin incelenmesi bu çalışmanın temel problemidir.

Bu konuda geliştirilen stratejilerden biri olarak kendi kendini yönetme tekniği; bireyin kendi davranışlarını yönetmesi, eğitimin en temel amaçlarından biri olarak görölmektedir (Glynn, Thomas ve Shee, 1973). Yaşanan günlük olayların hemen hemen tümü kendi davranışlarımızı kontrol ettiğimizi (Schloos ve Smith, 1994) ve kendini yönetme stratejilerini yaşamımızın farklı alanlarında kullandığımızı göstermektedir.

Kendini yönetme stratejileri, akademik performansın geliştirilmesi, okullarda problem davranış sergileyen öğrencilerin uygun olmayan davranışlarının azaltılması, uygun davranışlarının artırılması ve öğrenilen davranışların genellemesinin sağlanması için kullanılan alternatif stratejilerdendir (Todd, Horner ve Sugai, 1999).

Kendini yönetme stratejilerine bağlı olarak uygulanacak öğretim programları, zihinsel engelli çocukların sosyal becerilerini geliştirmesini sağlayarak, onların istenmeyen davranışlarda bulunmalarını engelleyecektir. Başka bir deyişle yaptıkları eylemlerin daha farkında olmalarını sağlayarak, yaşıtları ve çevreleriyle uyumlu, sosyal hayatta kendilerini daha iyi ifade eden ve kabul edilmiş bireyler olmalarını sağlayacaktır (Özkan, 2007).

1.2. Araştırmanın Amacı

Bu araştırmanın amacı; kendi kendini yönetme stratejileri doğrultusunda hazırlanan sosyal beceri öğretim programının zihinsel yetersizliği olan öğrencilerin kendini kontrol etme becerilerini ve saldırgan davranışlarla başa çıkma becerilerini öğrenmelerinde etkili olup olmadığını ortaya koymaktır. Bu amaç doğrultusunda araştırmada aşağıda yer alan sorulara cevap aranacaktır.

1.2.1. Kendi kendini yönetme tekniğine dayalı olarak hazırlanan sosyal beceri öğretim programına katılan zihinsel yetersizliği olan öğrencilerin kendini kontrol etme becerilerini öğrenme düzeyleri nedir?

1.2.2. Kendi kendini yönetme tekniğine dayalı olarak hazırlanan sosyal beceri öğretim programına katılan zihinsel yetersizliği olan öğrencilerin saldırgan davranışlarla başa çıkma becerilerini öğrenme düzeyleri nedir?

1.2.3. Kendi kendini yönetme tekniğine dayalı olarak hazırlanan sosyal beceri öğretim programına katılan zihinsel yetersizliği olan öğrencilerin kendini kontrol etme becerilerini genelleme düzeyleri nedir?

1.2.4. Kendi kendini yönetme tekniğine dayalı olarak hazırlanan sosyal beceri öğretim programına katılan zihinsel yetersizliği olan öğrencilerin saldırgan davranışlarla başa çıkma becerilerini genelleme düzeyleri nedir?

1.3. Araştırmanın Önemi

Bu araştırma, zihinsel yetersizliği olan öğrencilerin sosyal becerilerinin geliştirilmesinde kendi kendini yönetme tekniğini uygulamak isteyen araştırmacı, sınıf öğretmenleri, yönetici ve ailelere katkıda bulunacağı için önemlidir.

Araştırmanın kuramsal açıdan önemi, zihinsel yetersizliği olan öğrencilere sosyal beceri öğretiminde kendi kendi yönetme tekniğinin kullanılabilirliğine odaklanmış olmasıdır.

Kendini yönetme stratejileriyle ilgili gerçekleştirilen araştırmalar incelendiğinde, kendini yönetme stratejilerinin farklı özellikteki öğrencilere kazandırılabilirdiği ve strateji kullanımının etkili bulunduğu görülmektedir. Türkiye’de kendini yönetme stratejilerinin özel eğitim ya da kaynaştırma ortamlarında kullanımına ilişkin araştırmalar oldukça sınırlıdır. Bu çalışmanın zihinsel yetersizliği olan öğrencilerin kendi kendini yönetme stratejilerini kullanmaları konusunda uygulamalı araştırmaların yapılması açısından önem taşıdığı düşünülmektedir. Ayrıca, bu konudaki alanyazına da katkı sağlayacağına inanılmaktadır.

Diğer yandan hem özel eğitim kurumlarında hem de kaynaştırma ortamlarında eğitim alan zihinsel engelli öğrencilerin sınıf içinde bağımsızlık kazanmaları ve kendi davranışlarını kontrol edebilecek durumda olmaları eğitim programının verimliliğini arttıracak, söz konusu çocuklara daha yüksek düzeyde fayda sağlayacaktır (Özkan, 2007). Bu bağlamda, yapılan araştırma kendi kendini yönetme stratejilerine eğilerek bu stratejilerin olumlu sonuçlarını ortaya koymak, bu yönde alanda gerçekleştirilecek düzenlemelere de katkı sağlamayı beklemektedir.

Bu duruma bağlı olarak, araştırmanın, zihinsel engelli çocukların, alabilecekleri bu eğitime bağlı olarak, sosyal hayata daha rahat uyum sağlamalarına ve davranışlarından dolayı toplumsal ayrışma yaşamadan kendilerini daha iyi ifade etmelerine katkıda bulunmayı amaçlaması da araştırmayı önemli kılmaktadır.

Öte yandan çalışmanın, zihinsel yetersizliği olan öğrencilere sosyal becerilerin kazandırılmasında kendi kendini yönetme tekniğine göre hazırlanmış sosyal beceri öğretim programının etkililiğini inceleyen araştırmalara katkı sağlaması hedeflenmektedir. Araştırmanın zihinsel yetersizliği olan öğrencilerin sosyal

becerileri kazanmalarında, özel eğitim alanında çalışan eğitimcilere bilgi vererek alan yazına da katkı sağlayacağı düşünülmektedir.

1.4. Sayıtlılar

1. Araştırmaya katılan eğitilebilir zihinsel yetersizliği olan öğrencilere hastane ve Rehberlik Araştırma Merkezlerince konulan tanıların doğru olduğu varsayılmaktadır.

1.5. Sınırlılıklar

1. Bu araştırma Ankara ili Etimesgut ilçesinde bulunan bir ilköğretim okulunun özel eğitim sınıfına devam eden, hastane ve rehberlik araştırma merkezi tarafından yapılan incelemeler sonucunda zihinsel yetersizlik tanısı almış, okuduğunu anlama, sözel olarak kendini ifade etme, verilen yönergeleri yerine getirme gibi önkoşul özelliklere sahip zihinsel yetersizliği olan öğrenciler arasından seçilen altı öğrenciyle sınırlıdır.

2. Araştırmada kullanılacak olan Denekler Arası Çoklu Yoklama Modelinin sınırlılıkları bu araştırmanın sınırlılığını oluşturmaktadır.

3. Araştırma “kendini kontrol etme “ ve ”saldırgan davranışlarla başa çıkma” becerileri olmak üzere iki sosyal becerinin öğretimiyle sınırlıdır.

1.6. Tanımlar

Zihinsel Yetersizliği Olan Birey: Zihinsel islevde bulunma ve kavramsal, sosyal ve pratik uyumsal becerilerde kendini gösteren uyumsal davranışların her ikisinde anlamlı sınırlılıklara ve bir yetersizliğe sahip olan bireylerdir (AAMR, 2002).

Sosyal Beceri: Sosyal beceri; bir amaca yönelik, kurallarla belirlenen, duruma bağlı, bireyin içinde bulunduğu sosyal ortama göre değişen, olumlu veya nötr tepkilerin ortaya çıkmasına yardımcı olup, çevreden olumsuz tepki almayı önleyen öğrenilmiş davranışlardır (Margalit, 1993).

Kendi Kendini Yönetme: Bireylerin kendi davranışlarını devam ettirmek ya da değiştirmek için verdikleri tepkiler (Dickerson ve Creedon, 1981) ya da bireylerin kendi davranışlarını kontrol etmek üzere kullandıkları süreçtir (Browder ve Shapiro, 1985).

BÖLÜM II

KONUyla İLGİLİ KURAMSAL AÇIKLAMALAR VE İLGİLİ

ARAŞTIRMALAR

Araştırmayla ilgili kuramsal açıklamaların yer aldığı bu bölümde, sosyal yeterlilik ve sosyal beceri kavramlarının tanımlanmasına ve iki kavram arasındaki ilişkiye değinilmiş; sosyal becerilerin sınırlandırılması ve zihinsel yetersizliği bulunan çocuklarda sosyal becerilerin kazandırılması konusunda açıklamalar yapılmıştır. Bu bölümde ayrıca söz konusu alanda yapılmış araştırmalar yer almaktadır.

2.1. Sosyal Yeterlilik

Walker ve McConnell (1995), konu ile ilgili yapılan birçok tanıma alternatif olarak daha fonksiyonel olduklarını düşündükleri sosyal yeterlilik ve sosyal beceri tanımlarını ortaya koymuşlardır. Buna göre sosyal yeterlilik, bir sosyal temsilci (öğretmen, akran, ebeveyn) tarafından verilen sosyal bir görevde, bir bireyin performansının yeterliliğine dair özetleyici ve değerlendirci bir yargıya işaret etmektedir. Sosyal beceriler ise bu gibi sosyal görevleri yerine getirmek için kullanılan spesifik stratejilerdir.

Sosyal yeterlilik, jest ve mimik kullanma, vücut dilini yorumlama, o an gelişen durumlar üzerinde konuşma, tartışmaya katılma gibi hem sözel hem de sözel

olmayan davranışları içerir (Knapczyk ve Rodes, 1996; Avcıoğlu, 2005). Bireylerin sosyal etkileşiminde başarılı olmalarını sağlayan davranışlar ve yargıların tümüne sosyal yeterlilik denmektedir. Buna göre sosyal yeterliliği olan birey, çevresindekilerle kolayca etkileşim kurabilen, bilgi alabilen, etkileşim sonrasında diğer kişilerde olumlu duygular bırakan bireydir (Sucuoğlu ve Çiftçi, 2004).

Sosyal yeterliliği belirlemede Sreenspan (1981), üç boyut belirlemiştir. Bunlar, akademik yeterlilik, sosyal yeterlilik ve fiziksel yeterliliktir (Gresham ve MacMillan, 1997). Coleman (1992), sosyal yeterliliğin; sosyal beceriler, duygusal özellikler ve kendini kontrol etme olmak üzere üç boyuttan oluştuğunu ifade etmektedir. Gresham ve Elliott (1987), sosyal yeterliliği, uyumsal davranışlar ve sosyal beceriler olmak üzere ilk alt boyuta ayırmıştır.

Sosyal beceri ve sosyal yeterlilik kavramları sıklıkla birbirlerinin yerine kullanılmasına rağmen, bu iki kavram çok boyutlu, birbirleriyle ilişkili olduğu kadar birbirinden farklı kavramlardır (Merrell ve Gimpell, 1998; Poyraz Tüy, 1997). Sosyal beceriler sosyal yeterliliğin bir parçasıdır. Bireyin sosyal yeterliliğe sahip olması, gerekli sosyal becerileri kazanmış olması ve gerekli ortamlarda bu becerileri kullanabilmesini gerektirir. Sosyal yeterlilik, kişinin dışındaki kişilerin bireyin sosyal işlevleri yerine getirmeleri hakkındaki kararına bağlıdır. Diğer kişilerin kararları büyük ölçüde kişinin sahip olduğu sosyal becerilere bağlıdır. Bir başka deyişle sosyal yeterlilik, bireyin içinde yaşadığı toplum tarafından belirlenen ölçütlere uygun olarak davranıp davranmadığını temel alan değerlendirici bir terimdir ve sosyal becerileri yerine getirme sosyal yeterliliğin temelini oluşturmaktadır (Sucuoğlu ve Çiftçi, 2001).

2.2. Sosyal Beceri

İnsanlar sosyal bir varlık olduğu için diğerleriyle beraber yaşama eğilimindedir. Bir arada yaşamanın gereği olarak birbirleriyle etkileşim kurmak ve

topluma uyum sağlamak durumundadırlar. Topluma sağlıklı bir uyum yapabilme için bireylerin birbirlerine duygularını, düşüncelerini, isteklerini, iletebilmeleri önemlidir. Bazı bireyler için duygu, düşünce ve isteklerini ifade etmek, başlatmak ve sürdürmek kolay olurken bazı bireyler bu konuda güçlükler yaşamaktadır. İnsanlar sosyal beceriler olarak tanımlanan beceriler sayesinde birbirleriyle iletişim kurarlar. Bu yüzden sosyal beceriler toplumsal bir varlık olan insanın en önemli becerilerindendir. İnsanlar bu beceriler sayesinde bir arada yaşarlar (Uzamaz, 2000).

Günümüzde birçok araştırmaya konu olan sosyal beceri kavramının temelleri 1900'li yılların başlarına dayanmaktadır. İlk olarak William James "Psikolojinin Prensipleri" adlı eserinde sosyal ilişkileri ele almıştır. James'in bu çalışması bu alanda yapılan çalışmalara yol gösterir niteliktedir. Bu eserde insanın sosyal ilişkilerinde birçok sosyal benliklerin bulunduğu öne sürülmüş ve bu benliklerin sosyal ilişkilerimizde nasıl davrandığımızı gösteren kalıplar olduğu belirtilmiştir (Bacanlı, 1999).

Sosyal beceri kavramının bir diğer öncüsü Thorndike'dır. Yaptığı zeka analizleri sonunda Thorndike "sosyal zeka" kavramını öne sürmüştür. Buna göre bazı kişilerin kolayca ilişki kurabilmeleri, sosyal ilişkilerindeki zorlukların üstesinden kolayca gelebilmelerinin temelinde sosyal açıdan zeki olmaları yatar (Bacanlı, 1999).

Sosyal beceri ve sosyal yeterlilik konusundaki araştırmalar yaklaşık seksen beş yıl önce 1920'li yıllarda Thorndike tarafından sosyal zekânın tanımlanması ve ölçülmesi çalışmaları ile başlamıştır. Sosyal zeka, insanları anlama ve onlarla iyi ilişkiler kurabilme olarak tanımlanmıştır (Özgüven, 1994).

Sosyal beceri kavramının sınırlı bir tanım ve anlayışı yoktur. Kişilerin başkalarıyla ilişkilerinde onların davranışlarının anlamlarının kavrayarak uygun tepkiler verebilmesi, genel olarak kabul edilen tanımsal öğelerdir. İlgili tüm kavramlarda başka birileri söz konusudur. İletişim ve etkileşim söz konusudur.

Kişiler arası ilişkiler başlatma, sürdürme ve uygun şekilde bitirme beceriler sosyal beceri kapsamında değerlendirilebilir (Bacanlı, 1999)

Genel olarak sosyal beceri, toplum tarafından kabul gören öğrenilmiş davranışlar yani; bireylerin başka bireylerle ilişki kurarak olumlu tepkiler almasını sağlayan ve olumsuz tepkiler almasını engelleyen davranışlar olarak tanımlanmaktadır (Cortledge ve Milburn, 1992).

Trower'e (1982) göre sosyal beceri; bir hedefe yönelik, becerikli davranışın ortaya konması sürecidir (Bacanlı, 2005).

Hersen ve Bellack (1976)'a göre belirgin olarak sosyal beceriler; kişiler arası bağlamda sosyal gücü kaybetme sıkıntısı çekmeden pozitif ve negatif duygularını ifade etme becerisini içerir. Her beceri, kişilerarası bağlamın geniş değişkenliğini gösterir ve sözel ve sözel olmayan uygun tepkileri koordine etmeyi gerektirir.

McFall (1982), sosyal becerilerin, belirli durumlarda gösterilen diğerlerinin sosyal yeterliliğine ilişkin kararlarıyla sonuçlanan davranışlar olduğunu savunmuştur. Dowrick (1986)'e göre sosyal beceriler; "belli bir ortam da toplumsal olarak kabul görecektir ve hem kişinin kendisi, hem de karşısındaki için yararlı olacak şekilde davranabilme becerisidir (Seven, 2006).

Combs ve Slaby'e (1977) göre sosyal beceriler, sosyal ortamlarda, sosyal olarak kabul edilebilir yollarla diğerleriyle etkileşimde bulunma yeteneğidir.

Liberman ve vd. (1986) sosyal becerileri, toplum içinde yaşamak ve yeterli düzeyde kaliteli bir yaşam için gerekli olan bilişsel, sözel ve sözel olmayan kişiler arası davranışlar olarak ifade etmektedirler (Dikmeer, 1997).

Ladd ve Mize (1993)'e göre sosyal beceri, bireyin kültürel olarak kabul gören sosyal veya kişisel hedeflere ulaşmak için biliş ve davranışlarını organize edebilme yeteneğidir (Dikmeer, 1997)

Kelly (1982), sosyal becerileri, kişilerarası ilişkilerde kullanılan, çevreden olumlu pekiştireç sağlayan, öğrenilmiş davranışlar şeklinde tanımlamıştır.

Johnson ve Johnson (1997) sosyal becerileri, kişiler arası ya da küçük gruplarda diğer insanlarla etkili olarak iletişim kurabilmek için gerekli beceriler olarak tanımlamaktadır (Korkut, 2004).

Margalit (1993)'a göre sosyal beceri, bir amaca yönelik, toplumsal kurallarla belirlenmiş, duruma bağlı, olumlu veya nötr tepkilerin ortaya çıkmasına yardımcı olan ve olumsuz tepki almayı önleyen öğrenilmiş davranışlar (Sazak, 2003).

Jenson, Sloane ve Young, sosyal becerilerle ilgili tanımları şöyle sıralamaktadır (Yüksel, 2004):

- Çocukların, kişiler arası bağlamda diğer bireylerin tepkilerini etkiledikleri sözel ve sözel olmayan davranışlar repertuarı. Çocukların başkalarını incitmeden istenir sonuçlar elde etmek ve istenmeyenlerden kaçma ya da kaçınmada başarılı oldukları ölçü, onların sosyal açıdan becerikli olduklarının düşünüldüğü ölçüdür.
- Belli bir durumda, etkili olan veya etkileşim için olumlu etkiler üretme, sürdürme veya artırma ihtimalini yükselten tepkiler.
- Belli bir sosyal bağlamda, sosyal açıdan öncelikli, başkalarına yararlı olacak şekilde etkileşim kurma yeteneği,

- Bireylerin kişiler arası durumlarda çevrelerinden pekiştireç elde etmek veya var olan pekiştireci sürdürmek için kullandıkları belirlenebilir öğrenilmiş davranışlar.
- Bireyin okul, ev ve iş yaşamında başkalarıyla başarılı bir şekilde etkileşimde bulunma yeteneği.

Yüksel (1997) ise sosyal becerileri, başkalarından olumlu tepkiler almamızı sağlayan, olumsuz tepkilerin gelmesini önleyen, başkalarıyla etkileşimi mümkün kılan, sosyal açıdan kabul edilebilir, çevrede etki bırakan, hedefe yönelik, sosyal içeriğe göre değişen, hem gözlenebilen hem de gözlenemeyen bilişsel ve duyuşsal öğeleri içeren ve öğrenilebilir davranışlar olarak tanımlamaktadır.

Şahin (2001) sosyal beceriyi, kişiler arası ilişkilerde, sosyal bilgiyi alma, çözümleme ve anlamamanın yanı sıra uygun tepkilerde bulunma, hedefe yönelik ve sosyal bağlama göre değişebilen hem belirli gözlenebilir hem de gözlenemeyen bilişsel ve duyuşsal öğeleri içeren ve öğrenilebilir davranışlar olarak tanımlamıştır.

Kaf (1999) sosyal becerileri, insanlar arası etkileşimi geliştiren ve sosyal ortamda yapılması gerektiği düşünülen beceriler şeklinde tanımlamıştır (Kaf, 1999).

Akkök (1996)'e göre, sosyal becerilerin gelişimi, sosyal yeterlik olarak adlandırılan gelişmelerle iç içedir. Bunlar, kendini ifade etme, kendine güven, arkadaşlarca kabul görme, destekleyici sosyal çevre ve sosyal bağımsızlıktır.

Sosyal becerilerin anlamı üzerinde daha önce yapılan genellemeleri geçerli sayarak şöyle bir tanım yapılabilir. Sosyal beceriler, kişiler arası ilişkilerde sosyal bilgiyi alma, çözümleme ve uygun tepkilerde bulunma, hedefe yönelik ve sosyal bağlama göre değişen; hem gözlenebilen hem de gözlenemeyen bilişsel ve duyuşsal öğeleri içeren ve öğrenilebilir davranışlardır (Yüksel, 2004).

Bu tanımlardan çıkarılabilecek en önemli sonuç, sosyal etkileşimin insanın yaşamının evrensel ve ayrılmaz bir parçası olduğudur. Sosyal becerisi olan çocuklar katıldıkları etkinliklerden daha çok zevk alır ve kendi kararlarını verirler. Oysa sosyal becerisi yeterince gelişmemiş olanlar akranları tarafından dışlanabilir, ihmal görebilir ve yetişkinlerin ihmaliyle istismarıyla karşılaşabilirler (Çetin, Bilbay ve Kaymak, 2001).

2.2.1. Sosyal Beceri Modelleri

Sosyal becerinin ne olduğu, nelerden (hangi ve nasıl davranışlardan veya becerilerden) oluştuğu ve özelliklerinin neler olduğu hususunda ortaya konulmuş bir takım modeller bulunmaktadır. Bunlar (Bacanlı, 2005):

- Motor sosyal beceri,
- Üretici sosyal beceri,
- İç sistem yaklaşımı,
- Kendini ortaya koyma yaklaşımı.

2.2.1.1. Motor Sosyal Beceri

Argyle (1967), sosyal beceri ile motor beceri arasındaki benzerliklere dayanarak, sosyal becerinin bir motor beceri olduğunu öne sürmektedir. Her ikisinin de becerikli performansın amaçları açısından belli amaçları ve alt amaçları vardır.

Her ikisi de ipuçlarının seçici algılanmasına dayanır. Görme, işitme, dokunma algıları kullanılır ve amaca uygun ipuçları değerlendirilir. Her iki modelde de merkezi çeviri süreçleri; alıcı sistemler tarafından toplanan bilgiler, beynin merkezi bölgelerine aktarılır ve burada uygun bir eylem planına dönüştürülür. Bu planlar sosyal öğrenme süreçleriyle öğrenilmiştir (Bacanlı, 2005).

Motor tepkilerde ise, beynin merkezi bölgelerinde geliştirilen eylem planlarının davranışa dönüştürülmesi için, kaslara komutlar gönderilir. Merkezi süreçlerin özü planlamaktır. Tepki süreçlerinin özü ise başlatmak ve kontrol etmektir. Her iki modelde yapılan davranışlar geribildirim ve doğrulama ile pekiştirilir. Tepkiler belli zamanlarda uygun tepkiler olarak görülürler, başka bir zamanda uygunsuz olabilirler (Bacanlı, 2005).

Motor beceriler ve sosyal beceriler arasındaki benzerliklere rağmen, sosyal becerilerin bir takım farklı özellikleri de vardır. Sosyal becerilerde diğerleriyle iletişim kurma ihtiyacı vardır. Bu ihtiyacın karşılanabilmesi için; A ile B arasında açık bir iletişim kanalı bulunmalıdır, birbirlerine bir miktar güven ve kabul duymalıdırlar, her ikisinin de rahat olabilecekleri, düz bir etkileşim örüntüsü olmalıdır, ilişkiyi sürdürebilmek için kişinin karşıdakini etkileşimde tutmayı başarabilmesi gerekir. Karşıdaki kişinin ilişkiyi sürdürebilmesi için güdülenmesi gerekir. Başkasının endişe ve savunuculuğunu azaltma ihtiyacı olmalıdır. Diğer motor becerilerde bu özellik ve ihtiyaçlar genellikle bulunmaz (Bacanlı, 2005).

2.2.1.2. Üretici Sosyal Beceri

Trower (1982), sosyal becerinin üretici bir modelini öne sürerken, modelini Harre ve Secord'un insan davranışı modeline ve Mischel'in sosyal öğrenme modeline dayandırmaktadır (Bacanlı, 2005).

Bunlardan Harre ve Secord'un modelinde “insan davranışlarındaki” düzenlilik iki insan anlayışına dayanmaktadır: a. Güçlerin itme ve çekmelerine cevap veren bir nesne olarak insan, b. Kendi davranışını yönlendiren bir “ajan” olarak davranan insan/kişi. Bu anlayışlar, insan davranışına amaç ve hedefleri getirir. İkinci olarak Trower, Harre ve Secord'dan sonra Mischel'in sosyal öğrenme modelini ele almaktadır. Mischel, özellik kuramlarını eleştirdikten sonra, davranışla ilgili kişi değişkenlerini ararken kişinin genelde hangi özelliklere sahip olduğundan ziyade belli durumlarda kişinin yapılandırdıklarının daha önemli olduğunu iddia etmiştir (Bacanlı, 2005).

Bu iki modeli gözden geçiren Trower, sentez niteliğinde bir üretici sosyal beceri kavramını ortaya atmaktadır. Bu kavramın temelinde dört önemli değişken vardır:

- Gözleme yeteneği (iç ve dış olayları),
- Performans yeteneği (gözlenen),
- Hedefler ve standartlar,
- Bilişsel temsiller ve mantıksal fonksiyonlar.

Trower, modelinin, sosyal becerinin bilişsel bir özellik olduğunu ve kendini ayarlamamanın sosyal beceri olduğunu belirtmektedir. Hatta kendini doğrulayan kehanetler ve davranışsal doğrulamalar da kolayca modelde yerlerini bulabilirler (Bacanlı, 2005).

2.2.1.3. Üç Sistem Yaklaşımı

McFall (1982) geliştirilen sosyal beceri modellerinin iki grupta toplanabileceğini belirtmekte ve bunları özellik modelleri (sosyal beceriyi bir özellik olarak gören modeller) ve moleküler modeller (tekil sosyal davranışlar üzerinde duran modeller) olarak adlandırmaktadır (Sazak, 2003).

McFall'ın geliştirdiği modelde sosyal beceri “kişinin belli sosyal görevleri yeterli bir şekilde yerine getirebilmesini sağlayan özel yetenekler” olarak tanımlanmıştır. Bu tanımda “yeterli bir şekilde” ifadesi sosyal yeterliliği vurgulamaktadır; yani standartlar ve genellenebilirlik (örn. gelecek davranışın yordanabilmesi) önemli görülmektedir (Bacanlı, 2005).

McFall, tanımın ardından beceri analizine üç sistem yaklaşımını getirmektedir. İki sosyal beceri yaklaşımını genelde ölçme açısından eleştiren McFall, kendi yaklaşımını da daha çok “ölçülebilirlik” ve “analiz” ölçütlerine dayandırmaktadır, yani analizde kullanışlı ve ölçülebilir bir yaklaşım geliştirmektedir. Modele adını veren üç sistem fizyolojik, bilişsel ve açık motor davranış sistemleridir ve performans bu üç sistem açısından incelenmektedir (Sazak, 2003). Diğer yandan McFall sosyal becerilerin bilişsel süreç yaklaşımıyla öğretiminde aşamaların sosyal kodlama, sosyal karar verme, sosyal davranışta bulunma ve sosyal değerlendirme olduğunu ifade etmektedir (Emecen, 2008).

Fizyolojik beceriler algısal süreçleri ve otonom düzenleme ve kontrolleri içerir. Bu açıdan becerikli kişiler fizyolojik etkinliklerini düzenleyebilen bireyler demektir ve bu yetenek kişilerin ilişkilerinde önemli roller oynayarak başkalarının onlar hakkında izlenim ve yargılarını etkileyebilir. Bilişsel beceriler bilgi işleme açısından kavramsallaştırılmıştır ve gelen uyarıcı bilgilerinin davranışsal programlara dönüştürülmesini ifade eder. Motor beceriler ise sözel ve sözel olmayan davranışlarla ilgilidir ve eksikliklerinde önemleri daha iyi ortaya çıkar (Bacanlı, 2005).

2.2.1.4. Kendini Ortaya Koyma Yaklaşımı

Sosyal kaygı için geliştirilmiş olmasına rağmen, sosyal beceriler için kullanılan ve kullanışlı olan bir diğer model ise Leary ve arkadaşları (1986)'nın geliştirdikleri modeldir (Bacanlı, 2005).

Bu modele göre sosyal kaygı, flört kaygısı, utangaçlık, konuşma kaygısı ve iletişim kaygısı gibi durumları içermektedir. Sosyal kaygı eğilimi olanlar, kaygısı az olanlara göre, çevrelerindeki insanların kendilerine nasıl davranacaklarının endişesini yaşarlar(Bacanlı, 2005).. Bu bireyler insanlar üzerinde iyi etkiler bırakma çabası içerisinde oldukları ve bu modele göre sosyal kaygı, insanlar başkaları üzerinde özel izlenimler yaratmaya çalıştıklarında fakat bunda başarılı olup olamayacakları ile ilgili şüphe duyduklarında daha da artmaktadır (Özkan, 2007).

2.2.2. Sosyal Becerinin Sınıflandırılması

Sosyal beceriler birçok araştırmacı tarafından farklı boyutları dikkate alınarak sınıflandırılmıştır. Aşağıda bu sınıflamalardan bazıları açıklanmıştır:

Calderalla ve Merrel (1997) meta analiziyle 21 araştırmayı inceledikleri çalışma sonucunda, çocuk ve ergen sosyal becerilerinin beş boyutta ele alınabileceğini ifade etmişlerdir. Bunlar (Tüy, 1999);

- Akranlarla ilişkili beceriler,
- Kendini kontrol etme,
- Akademik beceriler,

- Uyum becerileri,
- Atılganlık becerileri.

Sosyal becerilerle ilgili olarak yapılan sınıflamalardan birisi olan Rinn ve Markle'ın (1979), sınıflamasında dört temel kategorinin olduğu görülmektedir. Bunlar;

- Kendini ifade etme becerileri,
- Kendi değerini yükseltme becerileri,
- Atılganlık ve iletişim becerileridir.

Her bir grup ise kendi içinde bölümlere ayrılmaktadır. Örneğin kendini ifade etme becerisinin içinde duygu ve düşüncelerin ifade edilmesi, birisi hakkında olumlu yönleri belirtme gibi konular yer almaktadır (Ogivly, 1994).

Goldstein ve arkadaşları, sosyal becerileri altı kategoride incelemişlerdir. Bunlar (Palut, 2003);

- Başlangıç sosyal becerileri,
- İleri sosyal beceriler,
- Duygularla başa çıkma becerileri,
- İleri sosyal beceriler,
- Stresle başa çıkma becerileri,

- Planlama becerileridir.

Bluestein (2001) sosyal becerileri, genel olarak güven, etkili davranma ve bağımsızlık olarak sıralarken, aynı zamanda iletişim becerilerini de eklemektedir. Carroll (2002) ise sosyal becerileri, kararında ısrarlı olma ve öz kontrol olarak Watkins (1995) de iletişim, etkili davranma, problem çözme ve rahatlama becerileri olarak ele almaktadır (Korkut, 2004).

Gresham ve Elliott (1990) tarafından geliştirilen “Sosyal Beceri Değerlendirme Sistemi” ölçeğinde beceriler beş alt kategoride incelenmektedir (Seven, 2006):

- **İşbirliği:** Diğerlerine yardım etme, materyalleri paylaşma, yönergelere ve kurallara uyma becerilerini içerir.
- **Atılganlık:** Başkalarına bilgi sorma, kendisini tanıtma ve diğerlerinin hareketlerine pozitif olarak hakkını arayıcı şekilde tepki verme gibi davranışları içerir.
- **Öz Kontrol:** Engel durumlarından ileri gelen, vurulduğunda ya da itildiğinde uygun tepki verme, akranlarıyla çatışmaya düştüğünde sinirlerini kontrol etme ve tartışmalarda uzlaşma gibi becerileri içeren becerilerdir.
- **Empati:** Diğerlerine karşı ilgi ve sorumluluk duygusundan kaynaklanan davranışları içerir.
- **Sorumluluk:** Çocuğun diğerlerinin isteklerini ve kurallar karşısında gösterdiği tepkilere işaret eden becerilerdir.

Riggio (1986), sosyal becerileri oluşturan altı yapısal kategori olduğunu belirtmektedir. Riggio'nun geliştirmiş olduğu "Sosyal Beceri Envanteri"nde sosyal beceri ve sosyal becerileri oluşturan yapılar aşağıdaki gibi ele alınmaktadır (Yüksel, 2004: 9-12):

- Duyuşsal anlatımcılık, bireylerin sözel olmayan iletişim becerilerini, özellikle duyuşsal mesajları gönderme becerilerini ifade etmektedir.
- Duyuşsal duyarlık, başkalarının sözel olmayan iletişimlerini alma, anlam ve yorumlama becerilerini ifade etmektedir.
- Duyuşsal kontrol, bireylerin duyuşsal ve sözel olmayan tepkilerini düzenleme ve kontrol becerilerini içermektedir.
- Sosyal anlatımcılık, sözel anlatımcılığı ve bireylerin birbirleriyle sosyal iletişim kurma ve iletişime katılma becerilerini ifade etmektedir.
- Sosyal duyarlık, başkalarının sözel iletişimlerini alma, anlama ve yorumlama becerilerini içermektedir.
- Sosyal kontrol, sosyal rol oynama ve bireyin sosyal olarak kendini ortaya koyma becerilerini ifade etmektedir.

Akkök (1996) ise sosyal becerileri altı grupta toplamıştır. Bunlar:

- **İlişkiyi Başlatma ve Sürdürme Becerileri:** Dinleme, konuşmayı başlatma ve sürdürme, soru sorma, teşekkür etme, kendini tanıtmak, iltifat etme, yardım isteme, bir gruba katılma, yönerge verme, yönergelere uyma, özür dileme, ikna etme.

- **Grupla Bir İşi Yürütme Becerileri:** Grupta iş bölümüne uyma ve sorumluluğunu yerine getirme, başkalarının görüşlerini anlamaya çalışma.
- **Duygulara Yönelik Beceriler:** Kendi duygularını anlama ve ifade etme, başkalarının duygularını anlama, karşı tarafın kızgınlığı ile başa çıkma, sevgiyi ve iyi duyguları ifade etme, korku ile başa çıkma, kendini ödüllendirme.
- **Saldırgan Davranışlar ile Başa Çıkmaya Yönelik Beceriler:** İzin isteme, paylaşma, başkalarına yardım etme, uzlaşma, kızgınlığı kontrol etme, hakkını koruma ve savunma, alay etme ile başa çıkma, kaygıdan uzak durma.
- **Stres Durumlarıyla Başa Çıkma Becerileri:** Başarısız olunan bir durumla başa çıkma, grup baskısıyla başa çıkma, utanılan bir durumla başa çıkma, yalnız bırakılma ile başa çıkma.
- **Plan Yapma ve Problem Çözme Becerileri:** Ne yapacağına karar verme, problemin nedenlerini araştırma, amaç oluşturma, bilgi toplama, karar verme, bir işe yoğunlaşma.

Bacanlı (1999), ise sosyal becerileri dört grupta toplamıştır:

- **Kendini Anlatma Becerileri:** Duygu (üzüntü ve mutluluk) anlatımı, kanı anlatma, kompliman kabul etme, kendisi hakkında olumlu düşünceler ifade etme.
- **Çevresini Genişletme Becerileri:** İyi bir dost hakkında olumlu düşünceler ifade etme, başkasının düşüncesine içten katılım ifade etme, başkalarını övme.
- **Atılganlık Becerileri:** Basit ricalarda bulunma, başkasının kanısına katılma, akıldışı (mantıksız) ricaları reddetme.

- **İletişim Becerileri:** Konuşma, kişiler arası problem çözme

Çetin ve arkadaşları (2001), sosyal becerilerin özelliklerini şu şekilde sınıflamışlardır:

- Öncelikli olarak öğrenme (örneğin gözlemlene, örnek alma, canlandırma ve geribildirim) yoluyla kazanılır.
- Belirli sözel ve sözsüz davranışlardan oluşur.
- Etkin ve uygun tepkileri, örnek alınan davranışları içerir.
- Sosyal çevreden gelen olumlu tepkilerin artmasını sağlayarak, var olan sosyal becerilerin gelişmesine olanak tanır.
- Çevrenin (durum ve ortamın) özelliklerinden etkilenir.
- Sosyal başarıdaki yetersizlikler belirlenebilir ve duruma uygun eğitim programları hazırlanabilir.

Akçamete ve Avcıoğlu (2005) tarafından geliştirilen (7-12 yaş) “Sosyal Becerileri Değerlendirme Ölçeği” ile sosyal beceriler, dokuz kategori altında toplanmıştır.

- **Temel Sosyal Beceriler:** Çevresinde gelişen olayları gözlemler (çevresinde yer alan canlı ve cansız varlıklar ve bunların özellikleri hakkında veri toplayarak bilgi edinir), konuşurken, sözel anlatımının anlamını pekiştirmek ve tamamlamak için mimikler kullanır, konuşurken, sözel anlatımının anlamını pekiştirmek ve tamamlamak için Jestler kullanır, birlikte olduğu insanlara karşı hissettiği duygulara

gore arasındaki mesafeyi ayarlar (uzak ya da yakın durur),başkalarıyla ilişkilerinde, karşısındakine duygularını aktarmak için bedensel teması kullanır (sarılma, öpme, kucaklama, kolları tutma, Sırtı tutma vb),içinde bulunduğu ortama gore (başkalarıyla konuşurken, dinlerken) beden duruşunu sergiler, başkalarıyla etkileşim halindeyken (başkalarıyla konuşurken, dinlerken) göz kontağı kurar, daha önce neler söylendiği sorulduğunda tekrar eder, kıyafet temizliğinde dikkat eder, başakalarıyla konuşurken konuşmanın içeriğine uygun geri bildirimde bulunur, eşyalarını(kalem, silgi, oyuncak v.b)başkalarıyla paylaşır, başkalarıyla gerektiğinde işbirliği yapar, başkaları konuşurken dinler.

- **İleri Konuşma Becerileri:** Konuşmak için başkalarının konuşmasının tamamlamasını bekler, konuşmasını, konuşmanın içeriğine uygun olmayan duraklamalar yapmadan sürdürür, konuşurken başkaları tarafından anlaşılabilmek için konuşma hızını ayarlar, konuşurken konuşmada yer alan duygu ve düşüncelerin anlamına ışık tutan vurgulamalarda bulunur, onuşurken içinde bulunduğu ortama göre ses tonunu ayarlar.
- **Temel Konuşma Becerileri:** Konuşmayı başlatır, konuşmayı sürdürür, konuşmayı bitirir, konuşmayı bitirdikten sonra yeniden başlatır.
- **Duygusal Beceriler:** Başkalarıyla ilgili olumsuz duygularını ifade eder, başkalarıyla ilgili olumlu duygularını ifade eder, başkalarının kendisine karşı neler hissettiğini ifade eder, gerektiğinde kendisi ile ilgili olumlu ifadeler kullanır, arkadaşları bir iş başardığında onlara övücü sözler söyler, başkalarından farklı olan düşüncelerini söyler.
- **İlişkiyi Başlatma Becerileri:** İlk tanıştığı kişilere kendisini tanıtır, tanıdığı kişileri başkalarına tanıstırır, tanıdığı kişilerle karşılaştığında gülümser, tanıdığı kişilerle karşılaşınca selam verir, kendisinden farklı olan arkadaşlarıyla birlikte olur, gereksinim duyduğunda başkalarından yardım ister, yardıma gereksinimi kişiler yardım istemedten onlara yardım etmeyi teklif eder, gereksinim duyduğunda izin ster, kendisine yardım edildiğinde

teşekkür eder, birisine zarar verince özür diler, birşey istediğinde lütfen sözcüğünü kullanır.

- **Bilişsel Beceriler:** İçinde bulunduğu sosyal ortama uygun davranışlar sergiler, kendi yaptıklarını objektif olarak gözden geçirerek değerlendirir, kendi kendine herhangi bir konu ile ilgili araştırma yapıp onun hakkında bilgi edinir, başkalarını ikna edinceye kadar haklı olduğunu savunur, bir problemin çözümü için alternatifler üretir, bir problemi çözer.
- **Grupla İş Yapma Becerileri:** Bir gruba katılmak için grup üyelerinden izin alır, grup faaliyetlerine katılır, grupta iş bölümüne uyar, grupta sorumluluğunu yerine getirir, sınıf arkadaşlarına oyun oynamayı teklif eder, oynamakta olan oyuna katılır, arkadaşlarına yeni oyunlar oynamayı teklif eder.
- **Kendini Kontrol Etme Becerileri:** Karşısındakinin duygu durumuna göre uygun tepki verir, aşırı sevinçüzüntü korku gibi duygularını uygun şekilde ifade eder, öfkesini başkalarına zarar vermeden ortaya koyar, başkalarını rahatsız etmekten kaçınır, başkalarıyla arasında olan farklılıkları konuşarak çözer, başkalarıyla olan problemlerini kavga etmeden çözer.
- **Saldırgan Davranışlarla Başa Çıkma Becerileri:** Kendisinden istemediği bir şeyi yapması istendiğinde hayır der, kendisinde yapılmasını istemediği bir davranış olduğunda karşısındakine söyler, suçlamalar karşısında kendini savunur, kensisiyle alay edildiğinde duymazlıktan gelir.
- **Sonuçları Kabul Etme Becerileri:** Kurallara uymadığında ortaya çıkan sonuçları kabul eder, başarısız olduğunda bu durumu sakince karşılar, uygun olmayan davranışlar sergilediğinde ortaya çıkan sonuçları kabul eder.

- **Yönerge Verme Becerileri :** .Gerektiğinde soru sorar, kendisine soru sorulduğunda cevap verir, başkalarına gerektiğinde sözel yönerge verir, gerektiğinde başkalarınca verilen sözel yönergelere uyar.
- Avcıoğlu (2003), tarafından geliştirilen (4-6 yaş) “Sosyal Becerileri Değerlendirme Ölçeği” 4–6 yaş çocuklarının sahip olmaları gereken sosyal becerileri içermektedir. (4–6 Yaş),Sosyal Becerileri Değerlendirme Ölçeği 9 kategori altında toplanmıştır. Bunlar;
- **Kişiler Arası Beceriler (KB):** Grup üyelerinden izin alarak gruba katılma, başkaları kendisinden yardım istediğinde yardım etme, arkadaşlarına gönüllü olarak yardım etme, başkalarını oyun oynamaya davet etme, gönüllü olarak öğretmeni ya daÖğretmenlerine yardım etme, bir gruba kolayca katılma, başkalarıyla kolayca arkadaşlık kurma, anlamadığı kurallar olduğunda bunları sorma, arkadaşlarına iltifatta bulunma, kendi kendisine iltifatta bulunma ve başkalarıyla karşılaştığında (sözlü ya da başıyla) selam verme gibi beceriler yer almaktadır.
- **Kızgınlık Davranışlarını KontrolEtme Becerileri (KDKEB):** başkasının kızgınlığının farkına varma, kızgınlığını uygun şekilde sözel olarak ifade etme, sürekli olmayan değişikliklere kolayca uyum gösterme, sürekli değişikliklere tepki gösterme, kızgınlığının başladığını fark etme, olumlu değişiklikleri kolayca kabul etme, olumsuz değişiklikleri kolayca kabul etme ve arkadaşlarının kızgınlığını kontrol etmeye çalışma gibi beceriler yer almaktadır.
- **Akran Baskısı İle Başa Çıkma Becerileri (ABBÇB):** Olumsuz grup baskısına uygun şekilde hayır deme, olumsuz akran baskısına uygun şekilde hayır deme, olumsuz akran baskısına uygun şekilde karşı koyma, akran baskısına rağmen kendi düşüncelerini uygun şekilde savunma, bağımsız olarak karar alma, arkadaşlarının mantıklı olmayan düşüncelerini uygun

şekilde reddetme, oynadığı bir oyunda üstlendiği rollerini akran baskısına rağmen yerine getirme, akran baskısını görmezlikten gelme ve başkalarıyla arasındaolan anlaşmazlığı idare etme gibi beceriler yer almaktadır.

- **Kendini Kontrol Etme Becerileri (KKEB):** Baskı altında sakin kalma, baskı altında kendini uzun süre kontrol etmeye devam etme, başkalarından aldığı eşyayı geri getirme, sınıfta sessizce öğretmenini bekleme, arkadaşlarının mantıklı düşüncelerini kabul etme, sırasını bekleme, farklı düşüncelerin olduğu durumlarda arkadaşlarıyla uzlaşma, kendisine yapılan olumsuz eleştirileri kabul etme ve kendisinden istenilenleri olumlu bir şekilde reddetme gibi beceriler yer almaktadır.
- **Sözel Açıklama Becerileri (SAB):** Başkalarına kendini tanıtmak, başkalarına arkadaşlarını tanıtmak, akran övgüleriyle karşılaştığında bu durumu açıklamak, başkalarınca anlaşılmayan davranışlar sergilediğinde bunları açıklamak, güçlü ve zayıf yanlarını tanımlamak, başkalarınca verilen yönergeleri anlamadığında bunu ifade etme, başkalarına sözel olarak çeşitli görevleri dağıtmak gibi beceriler yer almaktadır.
- **Sonuçları Kabul Etme Becerileri (SKEB):** başarısız olduğunda bu durumu sakince karşılamak, olumsuz sonuçlar karşısında kızmadan sonuçları kabul etme, kurallara uyduğunda ortaya çıkabilecek sonuçları kabul etme ve kurallara uymadığında ortaya çıkabilecek sonuçları kabul etme gibi beceriler yer almaktadır.
- **Dinleme Becerileri (DB):** Başkalarınca verilen sözel yönergeleri dinleme, başkalarıyla etkileşim içerisindeyken konuşan kişiyi aktif olarak dinleme, başkalarınca verilen sözel yönergeleri yerine getirmeye çalışmak, başkalarının konuşmalarından duyduklarını açıklamak ve başkaları konuşurken konuşan kişiyle göz ilişkisi kurmak gibi beceriler yer almaktadır.

- **Oluşturma Becerileri (AOB) :** Bağımsız olarak kendine bir amaç oluşturma, birbirini izleyen amaçlar oluşturma ve oluşturduğu amaç ya da amaçları başarmak için çaba gösterme gibi beceriler yer almaktadır.
- **Görevleri Tamamlama (GTB):** Verilen görev ya da görevleri tamamlamak için çalışma, üstlendiği görev ya da görevleri zamanında bitirme ve üstlendiği görev ya da görevleri yerine getirme gibi beceriler yer almaktadır.

Sosyal becerilerle ilgili birbirinden farklı sınıflandırmalar yapılmış olsa da bu sınıflandırmaların, etkili iletişim, atılganlık, problem çözme, stresle başa çıkma gibi temel beceriler üzerinde ortaklaştıkları söylenebilir.

2.2.3. Sosyal Beceri Yetersizliği

Sosyal becerilerdeki yetersizlikler öğrenmenin niceliğini olduğu kadar niteliğini de olumsuz etkilemektedir. Bireyin yaşlılarıyla ve kendisi için önemli olan öğretmen, anne-baba ve iş arkadaşı gibi yetişkinlerle kurduğu etkileşim, çocukluk ve ergenlik döneminde kazanılan sosyal becerilere bağlıdır. Sosyal yetersizlik, bireylerin her döneminde yaşam kalitesini olumsuz olarak etkilemekle birlikte, esas olarak ergenlik dönemindeki bireylere ciddi olumsuz etkiler doğurmaktadır.

Çocuklar ergenlik dönemine ulaştıklarında, toplum onlardan daha sağduyulu olmalarını, davranışlarında daha kontrollü olmalarını ve sadece akademik becerilerde yeterli olmalarını değil bunun yanında daha karmaşık sosyal problemleri de çözümleyebilmelerini beklemektedir. Bu beklentilere cevap verememe durumu çaresizlik duygusu yaratmakla kalmayıp giderek kendilerini toplumdan izole etmelerine yol açabilir (Margalit, 1993).

Sosyal beceride yetersizlik ise en genel olarak iki şekilde ortaya çıkar. Bazı bireyler çeşitli sosyal becerileri öğrenememekte, bazılarıysa var olan yani kazanmış

oldukları sosyal becerileri uygun durum ve ortamlarda kullanamamaktadırlar. Yani, sosyal beceri yetersizliği ya bireyin beceriyi öğrenememesi ya da öğrendiği beceriyi uygun bağlamda kullanamaması olarak ortaya çıkmaktadır (Avcıoğlu, 2005; Çifçi, 2001 ve Strain Odom, 1986).

Birey beceriyi, uygun durum ve ortamda hiç kullanmıyorsa beceriyi kazanmamış olduğu düşünülebilir. Bu da Bandura'nın kazanım ya da öğrenme eksikliği olarak belirttiği durumdur. Eğer birey, beceriyi daha önce hiç kullanmamış ve şu anda da kullanmıyorsa, beceriyi kazanmadığı sonucuna varılabilir. Sosyal beceri yetersizliğinden bahsedebilmek için becerinin çocuğun davranış dağarcığında olmadığının gözlenerek saptanması gerekmektedir (Emecen Dağseven, 2008)

2.2.4. Zihinsel Yetersizliği Olan Çocuklarda Sosyal Beceriler

Birçok çocuk ve yetişkin sosyal becerileri “rastlantısal öğrenme ve zihinsel olgunlaşma” ile öğrenir. Ancak zihinsel yetersizliği olan çocuklar dikkat, hafıza, ayırtetme ve genelleştirme becerileri ile rastlantısal öğrenme becerilerinde yetersizlikler gösterirler. Bu yetersizlikler çocukların sosyal beceri gelişimini olumsuz yönde etkiler. Zihinsel yetersizliği olan çocuklarda gözlenen olumsuz, istenmeyen davranışların yanı sıra, sosyal becerilerdeki eksiklikler zihinsel engelli bireylerin toplumdaki diğer bireyler tarafından itilmelerine, sosyal reddine neden olabilmekte; bunun yanı sıra zihinsel engelli çocuklarda gözlenen olumsuz, istenmedik davranışlar da sosyal kabulün azalmasına neden olabilmektedir (Kozanoğlu-Kocaçesme, 2005).

Sosyal becerilerdeki yetersizlik, zihinsel yetersizliği olan öğrencilerin çeşitli eğitim ve iş ortamı alanlarındaki toplumsal kabullerini de güçleştirmektedir. Zihinsel yetersizliği olan öğrencilerin sosyal beceri kapsamında yer alan dinleme, konuşmayı başlatma ve konuşmayı sürdürme, soru sorma, teşekkür etme, iltifat etme, yardım

isteme, bir gruba katılma, yönergeler uyma, özür dileme, ikna etme, grupta işbölümüne uyma, grupta sorumluluğu yerine getirme, başkalarının görüşlerini anlamaya çalışma gibi sosyal becerileri gösterememesi, kaynaştırma sınıfındaki normal öğrenciler tarafından istenmemelerinin de bir nedeni olabilmektedir. Yetersizliği olan pek çok öğrenci, normal sınıf arkadaşlarıyla sosyal ilişkileri başlatma ve sürdürmede başarılı olamadıklarından saldırgan ve olumsuz davranışlar sergileyebilmekte, sözsüz iletişimi yorumlamakta hatalar yapabilmekte ve sınıf arkadaşlarına hoş olmayan sözler söyleyebilmektedirler. Bu durumlar, arkadaşlık kurmalarını güçleştirmekte ve arkadaş olmayan yetersizliği olan öğrencilerin sosyal becerilerini geliştirme şanslarını azaltabilmektedir (Huang ve Cuvo,1997).

2.2.5. Sosyal Becerilerin Tanılanması

Sosyal beceri değerlendirme yöntemleri sosyal becerilere müdahalede, davranışın işlevsel analizi ile ilgili bilgiler sağlar. Bu yönüyle bu yöntemler planlama, tasarlama ve değerlendirme için kullanışlıdır (Forman, 1987).

Sosyal becerilerin oldukça karmaşık olması, bu becerilerin değerlendirilebilmesi için pek çok tekniğin uygulanmasını gerektirmektedir. Çeşitli kaynaklardan bilgi toplama sosyal becerilerin değerlendirilmesinde önem taşımaktadır. Bu değerlendirmelerin sonucunda, tanılama, sınıflama, öğretim ya da beceri programları hazırlanmaktadır.

Sosyal becerilerin değerlendirilmesinde formal ve informal tekniklerden yararlanılmaktadır. Formal değerlendirmelerde standart ölçme araçları kullanılırken, informal değerlendirmelerde, davranış gözlemleri, davranış derecelendirme ölçekleri, sosyometri ve kendini değerlendirme teknikleri kullanılmaktadır (Emecen, 2008).

2.2.5.1. Doğrudan Gözlemler

Doğrudan gözlemlerde bulunmak için sosyal becerilerin gerektirdiği davranışlar tek tek ele alınıp bu davranışlar beceri analizi yapılarak basamakları oluşturulur. Yapılan bu analize dayalı olarak kontrol listesi niteliğinde ölçü aracı oluşturularak öğrenciden, ana yönerge verilerek beceriyi yapması istenerek beceriye sahip olma düzeyi ölçülür (Özyürek, 2004).

2.2.5.2. Davranış Derecelendirme Ölçekleri

Derecelendirme ölçekleri öğrenciler arasındaki nitelik farklarını belirlemek amacıyla kullanılmaktadır. Bu ölçekler, bireylerin doğal ya da sistematik olarak düzenlenmiş koşullarda gözleme olanağı edindiği izlenimleri, gözlem sonuçlarını sayısal olarak belirtmeye yarar. Öğrenciyi en iyi tanıyan anne, baba, kardeş, akran, öğretmen gibi kişiler tarafından önceden hazırlanmış olan derecelendirme ölçeklerinin doldurulmasıyla, bireyin sosyal becerileri belirlenebilmektedir (Avcıoğlu, 2005).

2.2.5.3. Sosyometrik Teknikler

Çocukların bulundukları ortamda kabul edilme düzeylerini, popüler olup olmadıklarını ve uygun olmayan davranışlarını belirlemek için sosyometrik teknikler kullanılmaktadır. Sosyometri tekniğinde, çocukların yaşlılarıyla gerçekleştirdiği belirli etkinliklerdeki tutumları ve tercihleri değerlendirilmektedir (Sazak, 2003). Sosyometri sonuçları, sınıfta arkadaşları tarafından en çok tercih edilen ve hiç tercih edilmeyen öğrencileri ortaya çıkarmaktadır (Çifci, 2001).

2.2.5.4. Kendi Kendini Değerlendirme Teknikleri

Kendi kendini değerlendirme tekniği, öğrencinin kendisini rapor ettiği bir değerlendirme tekniğidir. Sosyal becerileri ölçmek için geliştirilen farklı ölçekler bu grubun içinde yer almaktadır. Uygulanması, cevaplandırılması ve değerlendirilmesi kolay olması nedeniyle yaygın olarak kullanılmaktadır. Burada birey kendi sosyal becerilerini değerlendirdiği için bireyin dışında yer alan kişilerden (anne, yaşıt, öğretmen gibi) dolaylı yollardan bilgi toplanmasına gerek kalmamaktadır (Avcıoğlu, 2005).

Kendi kendini değerlendirme davranışları; kendi kendini yönetme stratejilerini, amaç belirleme ve amaca ulaşma davranışlarını, problem çözme davranışlarını ve gözleyerek öğrenme stratejilerini içermektedir (Agran, 1997).

2.2.6. Sosyal Becerilerin Kazandırılmasında Kullanılan Yöntemler

İnsan; sosyal bir varlık olma özelliği ile diğer insanlarla etkileşim içinde yaşama ihtiyacındadır. Sosyal bir varlık olan bireylerin en büyük ihtiyacı; herhangi bir etkiye uygun tepkiler verebilme ve bu tepkilerini düzenleyerek sosyal çevreden kabul görebilmektir. Sosyal etkileşim dönemi olarak adlandırılan sosyal gelişim dönemi insanın çevresine uyumunda çok önemli bir rol oynar. Çocukluk döneminde başlayan bu süreç, eğer başarıyla başlar ve sürdürülürse, sosyal bir varlık olan bireyin sağlıklı ve uyumlu ilişkiler sürdürmesi açısından yarar sağlar. Çocukluk dönemindeki sosyal beceri özelliği; aileden, okuldan ve arkadaş grubundan kazanılır (Özabacı, 2004).

Çocuk, bireysel ve çevresel nedenlerden dolayı yeterince gözlem yapamamakta, bunun sonucunda, sosyal becerileri kazanamamakta, sosyal ortamlara uygun davranamamaktadır. Çocuğun yaşadığı bu güçlüğü ortadan kaldırılabilmesi için sosyal beceri eğitiminin yapılması önemle vurgulanmaktadır (Erwin, 2000).

Sosyal beceri eğitimi, sosyal becerilerin kazandırılmasına yönelik, çoğunlukla davranışçı yöntemleri benimseyen, performansla dayalı, aktif, bireysel ya da grup olarak uygulanan bir eğitim ya da tedavi yöntemidir (Yukay, 2003).

Sosyal beceri eğitiminin kavramsal temeli sosyal öğrenme kuramına dayanır. Kullanılan eğitim tekniklerinde de bu kuramsal yaklaşım temel alınır. Bu yaklaşımın dayandığı düşünceye göre çevreye uyum sağlamayı kolaylaştıran tepkilerin pek çoğu öğrenilmiş davranışlardır. Bu davranışlar çevreyi gözleyerek edinilir ve çevre tarafından pekiştirildikçe sürdürülürler. Bilişsel-davranışçı teknikleri içeren sosyal beceri eğitimi programları doğrudan konuya odaklı ve daha etkilidir. Bilişsel teknikler sorun çözmeyi ve öz-denetim eğitimi kapsarken; davranışçı teknikler tartışma, örnek olma, canlandırma, geribildirim ve ev etkinliği gibi yöntemleri içerir (Çetin, 2001).

Sosyal beceri eğitimi genel olarak, sosyal ve duygusal işlevlerini artırmada, psikososyal niteliklerini güçlendirmede etkili olduğunu, bunun da antisosyal davranışların oluşmasını ve uyumsuzlukları azaltmaktadır. Sosyal beceri eğitimlerinin strese karşı koruyucu etkisi olduğunu, kendilik değerinin artmasına ve depresyonun azalmasına yaradığını gösteren araştırma sonuçları da bulunmaktadır (Korkut, 2004). Ayrıca, sosyal beceriler, öfkenin ifade edilmesinden, depresyonun azaltılmasına kadar çok geniş bir uygulama alanına da sahiptir (Yüksel, 1997).

Sosyal beceri eğitiminde geliştirilmesi amaçlanan beceriler, sosyal beceri eğitiminden yararlanacak olan bireylerin gereksinimlerine göre farklılaşmaktadır. Örneğin, çekingen ya da yalnız bireylerin kişiler arası problemleri, saldırgan eğilimli bireyler ile karşılaştırıldığında, her ikisi de farklı beceri yetersizliklerine dayanmaktadır. Dolayısıyla gereksinim duydukları beceriler de farklılaşmaktadır. Bu

nedenle, sosyal beceri eğitim programları, bu eğitim programlarından yararlanacak bireylerin özellikleri ve gereksinimlerine göre düzenlenmelidir (Çakıl, 1998).

Bierman (1986), sosyal beceri eğitimi alan bireylerin değişim süreciyle ilgili olarak bazı çıkarımlar öne sürmüştür. Bierman'a göre (Çetin ve arkadaşları, 2001):

- Popüler olmayan çocuklar çevrelerinden olumlu tepkiler almalarını sağlayacak becerilerden yoksundurlar.
- Sosyal becerilerin eğitimi sonucundan sosyal açıdan kabul gören yeni davranışlar kazanılmaktadır.
- Kazanılan uygun sosyal davranışlar çevreden olumlu tepki aldığından akranlar tarafından kabul edilme fırsatını sağlarlar.

Avcıoğlu (2005), sosyal beceri eğitiminde kullanılan yöntemleri şu şekilde incelemiştir:

- Rol oynama yöntemi,
- Gösteri (Demanstrasyon) yöntemi,
- Model olma (Modellig) yöntemi,
- Antrenörlük (Coaching) yöntemi,
- Doğrudan öğretim yöntemi,
- Bilişsel süreç yaklaşımı,
- Bilişsel sosyal öğrenme yöntemi,

- Akran destekli öğrenme,
- Drama,
- İşbirlikçi öğrenme yöntemi.

Sosyal beceri eğitimi programlarında, geliştirilmesi hedeflenen beceriler çeşitli yöntem ve tekniklerle bireylere kazandırılmaya çalışılmaktadır. Bunun için kullanılabilecek öğretim yöntemleri öncelikle sosyal becerinin ne olduğuna ve nasıl anlaşıldığına bağlıdır. Bu bağlamda sosyal beceri bilişsel ve davranışsal olmak üzere iki türlü anlaşılabilmektedir (Bacanlı, 2005).

Bilişsel yaklaşım, sosyal becerilerin ilk olarak bilişsel beceriler olduğunu savunmaktadır. Buna göre, sosyal beceri yetersizliği çeken kişiler aslında bilişsel yetersizliklerden dolayı bu durumdadırlar. Bu kişiler sosyal ortamlarda ne yapacaklarını bilmemektedirler. İnsanların zihinlerinde bilişsel senaryolar vardır. Bu senaryolar, onların olayları anlamalarını ve uygun davranışları göstermelerini sağlar. Bu anlayışa göre verilecek eğitim daha çok bireyin bilişsel yeterliğini arttırmaya yönelik olmalıdır (Bacanlı, 2005). Bilişsel yaklaşım, zihinsel engelli bireyin olayları analiz etme ve sıraya koyma ile ayırt etme becerisini geliştirmesi amaçlanmaktadır (Çifçi, 2001).

Davranışların uyaranlara karşı verilen öğrenilmiş tepkiler olduğunu ve davranışı belirleyen çevresel faktörler olduğunu ileri süren davranışçı anlayış ise, belirli uyaranlara verilen sürekli tepkiler de alışkanlıklardır. Davranışçı terapi, yerleşmiş bu alışkanlıkların değiştirilmesi için öğrenme ilkelerinin uygulanmasıdır (Dikmeer, 1997).

Davranışçı anlayışa göre sosyal beceri eksikliği davranışın kazanılmamış olması demektir. Başka bir ifadeyle, daha önce uygun davranış gösterilmemiş veya

gösterildiğinde pekiştirilmemiş olmasından kaynaklanır. Bu nedenle daha çok uygun modellerin sunulması, rol yapma, akran öğretimi gibi yaklaşımlar kullanılır (Bacanlı, 2005).

Akran aracılı sosyal beceri öğretimi, bir bireyin bir bireye belirlenen konuyu materyaller kullanarak usta çırak ilişkisi içinde akran aracılığıyla engelli olan ve olmayan bireylerin akademik ve sosyal becerilerini geliştirmeyi hedef alan bir öğretim yöntemidir (Sazak, 2003).

Okulda sınıf öğretmenlerinin verebileceği sosyal beceri eğitimi, gündelik etkinlikler içinde ve onların bir parçası olarak sosyal beceri eğitimi ve özel olarak oluşturulan sosyal beceri eğitimi programları olarak iki grupta incelenebilir. Bunlardan birincisinde, sınıfta gündelik etkinlikler ve müfredat içinde öğrencilere çeşitli etkileşim olanakları sağlayarak, sosyal beceriler geliştirilebilir. Özel olarak oluşturulan sosyal beceri eğitiminde de, sosyal beceri eğitimine ihtiyaç duyan öğrenciler tespit edilerek, bir takım pratiklerin yaptırılması söz konusudur. Hazır programlar bulunmakla birlikte, eğitim uygulanacak gruba göre özel bir programın geliştirilmesi ve uygulanması daha uygundur (Bacanlı, 2005).

Sosyal beceri eğitiminin başta okul ortamı olmak üzere geniş bir uygulama alanı bulunmaktadır. Sosyal beceri eğitimi şizofren hastalar, sosyal kaygı, zihinsel engelliler, depresyon, çocuk suçluluğu, anorexia nervosa, transsexualizm, öfkenin ifade edilmesi, alkolizm, kafa travmaları ve psikolojik danışma, aile terapisi, yöneticilik eğitimi gibi alanlarda uygulanmaktadır (Yüksel, 1997).

Sosyal becerilerin kazandırılmasında kullanılan bir diğer teknik olan kendi kendini yönetme, bireyin davranışlarının istendik değişikliklerle sonuçlanmasını sağlayan davranış değiştirme tekniklerinin bireysel ve sistematik olarak uygulanmasıdır (Heward, 1987). Bu tanıma göre; hedef davranışta istendik değişiklikler olmadığında ya da hedef davranıştaki değişiklik kendini yönetme davranışlarından bağımsız olduğunda kendini yönetmenin gerçekleşmediği kabul

edilir. Dolayısıyla, bu tanım oldukça işlevsel bir tanım olarak kabul görmektedir (Özkan, 2007).

Kendi kendini yönetme stratejileri, Graham ve arkadaşları tarafından geliştirilmiştir (Graham, Harris, MacArthur ve Schwartz, 1991). Kendi Kendini Yönetme Stratejilerinin gelişimi olarak isimlendiren öğretim programı; amaç koyma, kendini izleme, kendini pekiştirme gibi kendini düzenleme stratejileri kullanılarak hedeflenen strateji, öğrenciyi bağımsızlaştırmak amacıyla desenlenmiştir (Özmen, 2006).

Kendi kendini yönetme stratejilerinin özellikleri şu şekilde özetlenebilir: Sorumluluk öğretmenden öğrenciye geçecek şekilde öğretim aşamalı olarak düzenlenir ve öğrencinin bağımsız hale gelmesi için öğrenci desteklenir. Öğrenciler öğrenme sürecinde aktif denek olarak yer alırlar; öğrencinin stratejileri öğrenme çabası üzerinde durulur ve öğrenciler ödüllendirilir. Dönüt ve öğretimsel destekler eğitimci tarafından öğrencinin ihtiyacına göre sunulur. Ayrıca öğretim zamana dayalı olmak yerine ölçüte dayalıdır (Özmen, 2006).

Kendi kendini yönetme stratejileri; ağırlık olarak ayrıştırılmış engelli öğrenciler ve genel eğitim ortamlarında engeli olmayan çocukların tekrar gözden geçirme, kendi kendine yönerge verme, kendi kendine ip ucu verme ve kendi kendini gözlemleme dahil olmak üzere kendi kendini yönetme bileşenlerine yönelik olumlu sonuçlar vermektedir (McDougall, 1998).

Kendi kendini yönetme stratejileri; hedef davranış ya da beceri zamanlaması, sosyal beceriler, matematiksel hesaplamalar, ödev yapma, bağımsız performans, yazma becerileri ve hikaye tamamlama gibi çeşitli sonuçlarda gelişim sağlamaktadır. Kendi kendini yönetme bileşenleri; sözel ipucu, sıralı kartlar, doğrudan öğretim ve beceri eğitimine olumlu katkı sağlamaktadır (McDougall, 1998).

Hughes, Ruhl ve Misra (1989), kendi kendini yönetme hususunu istenilen ortamlara geçişe yardımcı bir yöntem olarak belirlemişlerdir. Araştırmacılar ve

uygulamacılar genel eğitim ve özel eğitim ortamlarında öğrencilere kendi kendini yönetmeyi öğretmek için çok sayıda avantajdan ve açıklamadan söz etmektedirler. Bunlar (McDougall, 1990);

- Öğrencinin kendine öz güvenini arttırmak,
- Öğrencinin ebeveynlerine, bakıcılarına, öğretmenlerine ve herhangi bir dışsal yöneticiye olan güvenini azaltmak,
- Öğretmenlere sınıf yönetiminde daha az zaman harcamaları eğitimsel beceriler konusunda daha çok zaman ayırlmalarına izin vermektir.

Kendini yönetme stratejileri, akademik performansın geliştirilmesi, okullarda problem davranış sergileyen öğrencilerin uygun olmayan davranışlarının azaltılması, uygun davranışlarının artırılması ve öğrenilen davranışların genellemesinin sağlanması için kullanılan alternatif stratejilerdendir (Boyle ve Hughes, 1994; Brigham, 1978; Colvin ve Sugai, 1988; Todd, Horner ve Sugai, 1999). Öğrencilerin kendi öğrenme süreçlerinin bilincinde olup öğrenmelerini kontrol etmelerinin, öğrenilen davranışların genellenmesinde katkı sağlayacağı; dolayısıyla, kendini yönetme stratejilerinin öğrenilmesinin bir gereklilik olduğu ifade edilmektedir (Özkan, 2007).

Kendi kendine yönetme yöntemiyle çocuklar yavaş fakat emin olarak ilerlerler ve başarının mutluluğunu yaşarlar. Bu yöntemle çocuklar içtepkisel değil, düşünerek hareket ederler. Davranış terapisinde, başkası tarafından yönlendirilme yöntemi, yerini, büyük ölçüde kendi kendini yönlendirme yöntemine bırakmıştır (Özdoğan, 2000).

Meichenbaum (1980), kendi kendine yönetme stratejilerinin, öğretmenin model kişi olmasıyla zenginleştiğini belirtmektedir. Böylece öğrencilerin derse aktif katılımları da sağlanmış olur (Wagner, 1991). Çok sayıda araştırma sonucu, dikkat

toplama problemi yaşayan öğrencilerin sözlü yönergenin yanısıra öğretmeni model almasıyla hata sayılarında ve reaksiyon zamanlarında düzelme olduğunu ortaya koymuştur (Schlottke, 1991).

Kendi kendini yönetme stratejileriyle bağdaştırılan bazı dez avantajlar da bulunmaktadır. İlk olarak çok süre eğitilen bu davranış, farklı ortamlarda genelleme yapma konusunda başarısızlığa uğramaktadır (Bates, 1980; Hayes, Rincover ve Solnick; 1980; Kendall ve Hollon, 1979; Stokes ve Baer, 1977). İkincisi, bu metod sınıftaki beklenmedik olayları yaratan ve yönlendiren dıştan gelen etmenlere bağlı olduğundan dolayı, hedef davranış/ların meydana gelmesi, dıştan idare edilen ipuçlarıyla kısıtlı olabilmektedir. (Rosenbaum ve Drabman, 1979; Akt: Mickler, 1984).

Kendi kendini yönetme stratejileri beş başlık altında incelenebilir (www.brookespublishing.com, 2001):

- **İşlevsel Olarak Hedef Davranışı Belirle:** Kendi kendini yönetme yönteminde ilk adım gözlemlenebilen davranışı belirlemektir. Tanımda tam netlik gözlemciler arasındaki iletişimi kolaylaştırır ve tutarlılığı devam ettirir. Örneğin çocuğun yerleşmiş bir davranışı en az üç saniye boyunca ellerini omuz hizasında çırpıyor, en az 3 saniye boyunca gövdesini ileri geri sallanır, çocuğun odasının dışından duyulan anlamsız sesler çıkarması gibi tanımlanabilen davranışlar gibi. Hedef davranış bireysel olarak kendine kendine yönlendirilebilir ya da pek çok davranış çocuğun anlayacağı bir terimle bu davranışlar etiketlenerek bir grup olarak kendi kendine yönlendirilebilir.

- **İşlevsel Pekiştiricileri Belirle:** Etkili bir pekiştireç davranışın ilerde meydana gelme oranını artıran gözeleme dayalı bir olaydır. Pekiştirecin işlevsel olduğundan emin olmak için, çocuğun seçim yapmasına yardımcı olmak iyi bir fikirdir. Eğer çocuk bu ödüle karşı ilgisiz görünürse, çocuğun ihtiyacını karşılayacak olan ve uygun olmayan bu davranışı ortadan kaldıran bu ödül analiz edilerek belirlenebilir. (Örneğin uygun olmayan davranışın ne sıklıkta meydana geldiğini

değerlendirmek). Uygun olmayan davranışın işlevine karar verildiğinde, uygun olamayan davranışla aynı işlevi karşılayacak olan bir uygun pekiştireç seçmek genellikle mümkündür. Örneğin, eğer uygun olmayan bir davranış genellikle çalışma ortamının bitmesiyle sonuçlanıyorsa, işlevsel pekiştireç uygun davranışın hemen ardından herhangi bir zaman sürecinde verilebilir.

- **Kendi Kendini Yönetme Metodunu ve Araçlarını Planla:** Kendi kendini yönetme araçları bireyin hedef davranışına göre değişmektedir. bir davranışa özgü olan olaylar gözlemlenebiliyorsa, çocuğun her bir davranışı kayıt edebilmesi için bir kronometre, kalem, defter, postit gibi araçlara sahip olmasını sağlayın. Eğer öğrenci oluşan (ya da oluşmayan) bu davranışları kaydedebiliyorsa, tam zamanı yazabilmesi için çalar saat de tedarik edilebilir.

- **Çocuğa Kendi Kendini Yönetme Aracını Nasıl Kullanacağını Öğret:** Bir çocuk kendi hedef davranışını kendisine model olan birinde uygun ve uygun olamayan davranışları gözlemleyerek ve gözlemlediği bu hususları tam olarak ifade ettiğinde pekiştireç alarak öğrenir. Daha sonra, çocuk kendi sergilediği ve bu olayları kendi kendine kaydetmeye teşvik edilir. Başlangıçta, sözel ve somut pekiştireçler hedef davranış tam olarak kaydetmesi için verilir, uygun olmayan davranış tam olarak kaydedilmediğinde sadece sözel pekiştireç verilir. Çocuğun davranışı kendi yönetme kabiliyeti gelişirken, pekiştireç de kademe kademe azaltılır.

- **Bağımsız Olarak Kendi Kendini Yönetmeyi Öğret:** Bağımsız olarak kendi kendini yönetme pek çok şekilde öğretilir. Kendi davranışını kendi kendine yönetmeye sevk etme zamanla azaltılır ve çocuğun kendi kendini yönetme konusunda harcadığı zaman arttırılır. Her bir pekiştireçi kazanmadan önce daha fazla kayıt yapması istenmesinin yanı sıra, kendi yaptıklarını kaydetme periyodunda bu pekiştireçler kademe kademe geri çekilir. Son olarak çocuğa önceden belirlenen bu noktaları tamamlamasındaki olayları kendi kendine idare etmesi öğretilir.

Meichenbaum (1980), kendi kendine yönetme stratejilerinin aşağıda sıralanan adımlardan oluştuğunu belirtmiştir (Wagner, 1990):

- **Problemin tanımı:** İlk olarak “Ne yapmam gerektiğini iyi bilmeliyim.”
- **Probleme yaklaşma, çözüm yolları üzerinde düşünme:** “Bu problemi nasıl çözebilirim?”
- **Dikkatin toplanması:** “Şimdi ne yapmak istiyorsam onun üzerinde düşünmeliyim.”
- **Kontrol etme ve cesaretlenme:** “Oh çok iyi yaptım, iyi dikkat ettim.”
- **Tekrar kontrol etme, hataları düzeltme:** “Eğer bir hata yapmışsam ikinci defa yaparken buna dikkat etmeliyim. Böylece her defasında daha iyi yapacağım.”

Aşağıdaki şemada, kendi kendini yönetme tekniğinin aşamaları yer almaktadır.

AŞAMA 1:	
Model bir kişi yardımıyla çocuğa başarılı davranışın gösterilmesi	
-Problemin formüle edilmesi:	“Nasıl yapmalıyım?” örn. “Burada toplama ve çıkarma ödevi var.”
-Probleme yaklaşma:	“Buradaki altı toplama ve çıkarma işlemini ardarda yapmalıyım.”
-Duygusal yönlendirme:	“Zamanım var. Eğer bir kez hata yaparsam bu o kadar da kötü değil.”
-Çözüm yolunun tanımlanması:	“Önce yapmalıyım, sonra koymalıyım.”

-Gidiş ve son kontrol:	“Herşeyi doğru yaptım mı? Bir kez daha kontrol edeyim.”
-Kendi kendine pekiştireç verme:	“Mükemmel yaptım. Herşeyi doğru cevaplandırıdım.”
AŞAMA 2	
Çocuğun davranışlarını uygulayıcının katılımıyla yönlendirme (Öğretmen sanki öğrenciymiş gibi ben dilini kullanır).	
AŞAMA 3	
Çocuğun yüksek sesle kendi kendini yöneterek kendini yönlendirmesi	
AŞAMA 4	
Çocuğun yönergeyi kendi kendine fısıldayarak vermesi	
AŞAMA 5	
Çocuğun yönergeyi sadece düşünmesi	

Yukarıdaki şemada sıralanan adımlardan da anlaşılacağı gibi, önce uygulayıcı model kişi olur, sonra çocuk yönergeyi kendisi tekrarlar ve daha sonra çocuğun bu davranışı sözel olarak pekiştirilir.

Özdoğan (2000) kendi kendini yönetme tekniğinin uygulanması aşamasında bazı noktalar üzerinde durulması gerektiğini bildirmiş ve bu konuda her gün çocukla belli saatlerde çalışma, bu çalışmalara çocuğun yaşına, zeka düzeyine uygun çalışma malzemesi ile başlama, çalışma süresini çocuğun yaşına göre ayarlama, bir çalışma bittikten sonra çocuğu uygun bir şekilde ödüllendirme, her çalışmada çalışma süresini uzatma gibi faktörlerin dikkate alınmasının önemini vurgulamıştır.

Çalışılması gereken ödevlerin sayısının ve çalışma zamanının artan yaşla birlikte yükseltilmesinin gerekliliğini Ettrich (1998)’ de vurgulamış, buna ek olarak

bu çalışmalarda kişisel farklılıkların da dikkate alınmasının gerekliliği üzerinde durmuştur. Ayrıca, çocuklar için ilgi ve bir kişinin (anne-baba, kreş öğretmeni, sınıf öğretmeni) yardımının çok önemli olduğunu belirtmiştir.

Özdoğan (2000)' a göre, çocuğa yapılacak en büyük yardım, çocuğun, kendi kendine karar vermesinin geliştirilmesi, zorlukların üstesinden kendi kendine gelebileceği düşüncesini kazanmasının, kendini çevreye bağımlı hissetmemesinin sağlanmasıdır.

Özkan'a göre (2007) Öğrenilen becerilerin genellenmesinde de katkı sağlayan kendini yönetme; kendine ön uyarı verme, kendini kaydetme, kendine yönerge verme, kendini değerlendirme ve kendini pekiştirme stratejilerini içermektedir. Bu sınıflandırma kendi kendini yönetme stratejileri için başka bir bakış açısını ifade etmektedir.

1. Kendine ön uyarı verme:

Kendine ön uyarı verme (antecedent cue regulation), öğrencinin istendik davranışı başlatmasıyla sonuçlanacak görsel, işitsel ya da dokunsal bir uyarı kendisine sunması eylemidir (Agran vd., 2003). Ev ödevini yapma davranışı öğretilecek bir öğrencinin sırasına “Ev Ödevi” yazılı küçük bir kart yapıştırılır ve öğrenciye hem gün sonunda okuldan ayrılmadan önce, hem de sabahları dersliğe girer girmez karta bakması öğretilir. Öğrencinin karta bakması ön uyarı olarak görev yapar ve öğrencinin ödevini yapıp okula getirme davranışını artırır (Özkan, 2007).

Kendine ön uyarı verme stratejisinin en önemli faydası öğrencilerin başkalarına yönelik bağımlılığının azaltılmasını sağlamasıdır. Bu stratejiyle öğrenci başka birinin kendisine beceriyi yapmasını söylemesini beklemeden bir ön uyarı almayı ve bu ön uyarıya tepki vermeyi öğrenir. Diğer yandan kendine ön uyarı verme stratejisiyle öğrencilere karmaşık bir beceri veya rutini tamamlamak için gerekli basamakların tümü hatırlatılmaktadır. Bazı öğrencilerin bu davranış sırasını

hatırlamakta güçlük çekebilir olması kendine ön uyaran verme stratejisini önemli kılmaktadır. Örneğin görsel uyaranlar öğrencilere karmaşık etkinlikleri gerçekleştirmek üzere gerek duydukları hatırlatıcılara sunarak öğrencilerin ihtiyaç duydukları yardımı azaltabilmektedir. Özellikle çok basamaklı ve karmaşık etkinliklerin gerçekleştirildiği kaynaştırma ortamlarında kendine ön uyaran verme stratejisinin önemi daha da artmaktadır. Davranış sırasını hatırlamakta güçlük çeken veya ipucuna bağımlı öğrenciler için davranış sonrası uyaran stratejilerinin her zaman etkili olmaması; kendine ön uyaran verme stratejisini gündeme getirmektedir. Bu öğrencilerin beceriye ne zaman başlayacaklarını ve izleyecekleri basamakların sırasını hatırlamalarında yardımcı olacaktır (Özkan, 2007).

2. Kendini izleme / Kendini kaydetme:

Kendini yönetme stratejilerinden biri olan kendini izleme (self monitoring), kendini gözleme (self-observation) ve kendini kaydetme (self-recording) olmak üzere iki öğeden oluşmaktadır. Kendini gözleme, öğrencinin hedef davranışı gerçekleştirip gerçekleştirmediğini kendisinin belirlemesi; kendini kaydetme ise, öğrencinin hedef davranışı gerçekleştirip gerçekleştirmediğini kendisinin kaydetmesidir. Alanyazında kendini izleme sıklıkla kendini kaydetme biçiminde kullanılmaktadır (Özkan, 2007).

Öğrencilerin kendi davranışlarını incelemeleri ve bu davranışları önceden belirlenen ölçütlere uygun biçimde gerçekleştirip gerçekleştirmediklerini kaydetme süreci “kendini kaydetme” stratejisini oluşturmaktadır. Öğrencinin kendi davranışlarını gözlemesi ve bu davranışlara ilişkin kayıt tutması, hedef davranış üzerinde olumlu etkilere yol açmaktadır. Araştırmalara göre öğrencinin kendini kaydetme sürecinde kaydettiği davranışın olumlu bir davranış olması durumunda davranışta kendiliğinden bir artış, öğrencinin kendini kaydetme sürecinde kaydettiği davranışın olumsuz olması durumunda davranışta kendiliğinden bir azalma bulunmaktadır (Özkan, 2007).

Kendini izleme sürecinde öğrenciler kendi davranışlarıyla ilgili, davranışın oluşum düzeyini belirleme amaçlı, veri toplarlar. Kendini kaydetme stratejileri öğretilip öğrenciden veri toplanması istenildiğinde öğrenci davranışı değiştirme programının içinde aktif olarak yer alır. Bu aynı zamanda öğretmenin üzerine düşen yükün azalmasını sağlamaktadır. Bu süreç ve veri toplama sistemi öğrencinin düzeyine göre uyarlanabilir (Alberto ve Troutman, 1995). Kendini kaydetme genellikle pekiştirici bir etkiye sahip olsa da kimi zaman itici uyaran da olabilmektedir. Diğer yandan kendini kaydetmenin istendik davranış değişikliği sağladığı durumlarda bile, kendini pekiştirme gibi diğer kendini yönetme stratejileriyle desteklenmediğinde kalıcılığının sağlanmadığı öne sürülmektedir. Bu nedenle araştırmacılar bu stratejinin mutlaka bir başka kendini yönetme stratejisiyle birlikte kullanılmasını önermektedir (Özkan, 2007).

3. Kendine yönerge verme:

Kendine yönerge verme, kendini yönetme stratejilerinden bir başkasıdır ve düşünmek için fazla zaman harcamayıp hemen hareket eden ve bu nedenle “atılğan” olarak nitelendirilen öğrencilerin kendi davranışlarını kontrol etmelerine yardımcı olmada kullanılabilecek etkili bir stratejidir (Özkan, 2007).

Kendine yönerge vermenin öğretilmesindeki amaç, öğrencilerin başkalarına bağımlı kalmak yerine kendi kendilerine sözel yönerge vermelerini sağlamaktır. Kendine yönerge verme kısaca öğrencinin bir işi yapmak için kendi kendine konuşması ve daha sonar o işi yapması olarak ifade edilebilmektedir (Alberto ve Troutman, 1995).

Yapılan araştırmalarda kendine yönerge vermeyi bir kez öğrenen öğrencilerin bu becerileri kolayca genellegebildikleri ve günlük yaşamda daha bağımsız olabildikleri; diğer yandan uygun davranışlar artarken uygun olmayan davranışlarda da azalma olduğu gözlemlenmiştir (Özkan, 2007).

4. Kendini değerlendirme:

Kendini yönetme stratejilerinin bir diğer öğesi kendini değerlendirmedir. Kendini değerlendirme, öğrencinin ğretim öncesinde var olan düzeyini belirlemek üzere hedef davranışı sergileyip sergilemediğini belirlemesi (self-assessment) ya da ğretim sonunda ğretimi yapılan davranışı gerçekleştirip gerçekleştirmediğini belirlemesidir (self-evaluation). Bu öğelerin her ikisini de kapsayan kendini değerlendirme süreci ise, öğrencinin sistematik olarak kendini kaydetme sırasında tuttuğu kayıtları incelemesi, bu kayıtları grafiğe aktarması ve grafikte görünen performansını davranış için belirlenen ölçütü dikkate alarak yorumlaması sürecidir (zkan, 2007).

Yapılan araştırmalara göre kendini değerlendirme zihin engelli bireylere zbakım becerilerinin kazandırılmasında, zihin engelli bireylere toplumsal temelli mesleki becerilerin öğretilmesinde, öğrenme güçlüğü gösteren öğrencilerin problem davranışlarının azaltılmasında ve ev devi yapma davranışlarının arttırılmasında kullanılabilmektedir. Diğer yandan hafif düzeyde zihin engelli öğrencilerin uygun olmayan sosyal davranışlarının azaltılmasında ve sınıf içi uygun davranışlarının arttırılmasında, zihin engelli öğrencilerin dev tamamlama performansının arttırılmasında kendini değerlendirmenin etkili olduğu ortaya koyulmuştur (zkan, 2007).

Kendini değerlendirme sürecinde öğrencinin ğretim öncesinde genel performansını değerlendirmesi için dereceleme ölçekleri ya da kontrol listeleri kullanılabılır. Kullanım kolaylığı nedeniyle çeşitli uyarlamalar yapılarak rahatlıkla kullanılabileceği gibi, 1-2-3 gibi küçük dereceli ölçeklerle küçük yaştaki çocuklar tarafından da kullanılabılır. Kontrol listeleri ise hedef davranışların gelişimsel bir sıraya göre dizildiği geleneksel kontrol listelerinden seçilebileceği gibi ğrenci düzeylerine göre de farklı biçimlerde hazırlanabilmektedir. Küçük yaşlardaki çocuklardan kendilerini değerlendirmeleri isteniyorsa her davranışın resimlendirildiği kontrol listeleri de kullanılabılır (zkan, 2007).

5. Kendini pekiştirme:

Son olarak bir diğer strateji de kendini pekiştirmedir. Kendini pekiştirme, öğrencinin belirlenen ölçütü karşılayıp karşılamadığına bağlı olarak hoşuna giden bir ödülü seçmesi ya da bir uyarı kendisine (örneğin, “Bravo bana” demesi) sunmasıdır. Öğrencilerin uygun olmayan davranışlar yerine yeni öğrendikleri uygun davranışları kullanmaları için, öğrencilerin kendilerine pekiştireç vermelerini içeren bir stratejidir (Özkan, 2007).

Öğrenciler kendilerini pekiştirme fırsatına sahip olduklarında, belirli bir davranışı gerçekleştirip gerçekleştirmediklerini dikkate almaksızın kendini pekiştirmeyi gerçekleştirmektedirler. Öğrencinin pekiştireç alabilmek için gerekli ölçütü kendisinin belirlediği birinci öğre ve öğrencinin ölçütü karşılayıp karşılamadığını dikkate almaksızın pekiştireci aldığı ikinci öğe, kendini pekiştirme sürecinin iki temel bileşinini oluşturur (Özkan, 2007).

2.3. İlgili Araştırmalar

2.3.1. Ülkemizde Yapılan Araştırmalar

Ülkemizde sosyal becerilerin bireylere kazandırılması konusunda yapılan araştırmalardan Altınoğlu-Dikmeer’in (1997), sosyal içedönüklük olan ergenlere verilecek grupla sosyal beceri eğitiminin onların içedönüklük düzeylerini azaltıp azaltmayacağını incelediği çalışmasında ön test – son test kontrol gruplu bir model kullanılmıştır. Araştırmanın deneklerini, bir Eğitim Hastanesi Psikiyatri Kliniği Gençlik Ünitesi’ne çekingenlik, arkadaş edinememe veya arkadaş grupları içinde yer alamama, kendini ortaya koyamama, kendini ifade edememe yakınmalarıyla başvuranlar arasından seçilmiş olan 12 ergen oluturmudur. Deney ve kontrol gruplarını oluşturan deneklere verilmesi hedeflenen davranışlar ise sözel olmayan

davranışlar (beden duruşu, yürüyüş şekli, kişisel mesafe, göz teması, yüz ifadesi, ses tonu), sözel davranışlar (dinleme becerileri, konuşma sırasında kendisiyle ilgili ipucu verme ve karşıdan gelen ipuçlarını değerlendirme, konuşmayı başlatma ve bitirme), atılgan davranışlar (kendini uygun şekilde ortaya koymanın yolları, bir şey isteme, davet etme, iltifat etme, iltifat alma, uygun olmayan isteği reddetme ve reddedilmeyle baş etme), sosyal davranışlar (çatışmayla ve eleştiriyile baş edebilme, sosyal kurallar) olmuştur. Deneklerin içe dönüklük düzeyleri, Minnesota Çok Yönlü Kişilik Envanterinin Sosyal içedönüklük Alt Ölçeği kullanılarak değerlendirilmiştir. Ön testlerin uygulanmasının ardından, deney grubuna, araştırmacı tarafından hazırlanan sosyal beceri öğretim programı 12 hafta süreyle uygulanmıştır. Kontrol grubuna bir uygulama yapılmamıştır. Uygulama sonrasında, her iki gruba da testler uygulanmış, sosyal beceri öğretim programına katılan ergenlerin sosyal içedönüklük düzeylerinde anlamlı bir azalma sağlandığı görülmüştür.

Avcıoğlu (2001), işbirlikçi öğrenme yaklaşımına dayalı olarak hazırlanan sosyal beceri öğretim programının, işitme engelli öğrencilerin temel sosyal beceriler, ilişkiyi başlatma ve sürdürme becerileri ve grupla bir işi yürütme becerilerini öğrenmelerinde ve bu becerileri genelleyebilmelerinde etkili olup olmadığını araştırmıştır. Araştırma da yer alacak denekler Ankara’da bir okulun özel eğitim sınıfına devam eden işitme engelli öğrenciler arasından beklenen önkoşulları sağlayan dokuz öğrenci ve normal sınıfa devam eden ve işitme engelli olmayan yirmi yedi öğrenciyle birlikte toplam otuz altı öğrenciden oluşmuştur. Araştırmada bütün öğrenciler için Sosyal Becerileri Değerlendirme Ölçeğinin doldurulması sağlanmış ve işitme engelli öğrencilerin gereksinim duydukları üç öncelikli sosyal beceri ve bu beceride yetersizliği olan öğrenciler belirlenmiştir. Öğretim etkinliğini belirlemede tek denekli araştırma yöntemlerinden Deneklerarası Çoklu Yoklama Modeli kullanılan araştırmada hedeflenen sosyal beceriler, İlişkiliyi başlatma ve sürdürme beceri, grupla bir iş yapma becerilerinin öğretimini gerçekleştirmek için işbirlikçi öğrenme yöntemi doğrultusunda öğretim planları gerçekleştirilmiştir. Geliştirilen öğretim planı haftada 3 gün ve 40 dakikalık oturumlar şeklinde uygulanmış; öğretim oturumları sonunda izleme oturumlarına yer verilmiştir. Araştırma verilerinin toplanmasında her bir beceri için ayrı ayrı hazırlanan Veri Kayıt Formu

kullanılmıştır. Yapılan araştırma sonucunda ise işbirlikçi öğrenme yöntemi doğrultusunda geliştirilmiş olan sosyal beceri öğretim programının toplam dokuz işitme engelli öğrencinin hedef sosyal becerileri öğrenmelerinde ve bu becerileri genelleyebilmelerinde etkili olduğu gözlemlenmiştir.

İpek (1998), zihinsel engelli çocukların sosyal gelişiminde, eğitimde dramının etkisini araştırdığı çalışmasının deneklerini, özel eğitim kurumlarına devam eden ve gelişimsel olgunluk düzeylerinin Portage Erken Çocukluk Dönemi Eğitim Programı Kontrol Listesi'ne göre 3-4 yaş düzeyinde olduğu belirlenen 4-11 yaş arası çocuklardan oluşturmuştur. Zihinsel engelli çocukların sosyal gelişimlerini değerlendirmede, ön test olarak Vineland Sosyal Olgunluk Ölçeği kullanılmıştır. Araştırma ön test-eğitim-son test şeklinde uygulanmış; daha sonra eğitimde drama yöntemi kullanılarak, sosyal gelişimlerini desteklemeye ve geliştirmeye yönelik eğitim programları başlatılmıştır. Yemek yeme, temizlik (el yüz yıkama, kurulama, diş fırçalama), giyinme ve soyunma (fermuar-çıtçıt açma ve kapama, düğme açma-ilikleme), yetişkin rollerini taklit etme, arkadaşlarını taklit etme, kurallı oyun (grup oyunları), paylaşma, sorumluluk alma, grup oyunlarına yetişkin liderliğinde uyma, grup oyunlarına büyük çocuk liderliğinde uyma, yardımlaşma, yardım etme, yardım isteme, sıra bekleme ve seçim yapma hedef beceriler olarak belirlenmiştir. 17 öğrenciye, yedi, altı ve beşerli gruplar halinde sekiz hafta süren ve 45 seanstan oluşan eğitim programları uygulanmıştır. Eğitim uygulamalarının yapıldığı bu süreçte, sosyal gelişime yönelik becerileri hedefleyerek hazırlanan toplam 14 drama programı uygulanmıştır. Araştırma sonucunda drama yönteminin zihinsel engelli çocuklarda sosyal beceri gelişimini etkileyici yönü olduğu belirlenmiştir.

Ülkemizde engelli bireylere sosyal beceri öğretimiyle ilgili yapılan çalışmalarda; Çifci (2001), bilişsel süreç yaklaşımına dayalı olarak hazırlanan sosyal beceri öğretiminin zihin engelli öğrencilere, özür dileme, alay edilmeye başa çıkma, uygun olmayan dokunmaktan kaçınma becerilerinin öğretilmesine etkisini incelemiştir. Araştırma, Ankara'da bulunan Başkent Meslek Eğitim Merkezi'ne devam eden zihin engelli öğrenciler arasında araştırma için belirlenen önkoşul özelliklerine sahip 9 öğrenci ile yapılmıştır. Araştırmada öğretmenlerin gözlemleri ve sınıflarda

öğrencilerin her biri için Sosyal Beceri Kontrol Listeleri doldurmaları sonucunda zihin engelli öğrencilerin öncelikli gereksinim duydukları üç sosyal beceri ve bu beceride yetersizliği olan öğrenciler belirlenmiştir. Çiftçi'nin araştırmasında hedef sosyal becerilerin (özür dileme, alay edilmeye başa çıkabilme ve uygun olmayan dokunmadan kaçınma) öğretiminde kullanmak amacıyla bilişsel süreç yaklaşımının temel aşamalarının yer aldığı öğretim planı hazırlanmıştır. Bu becerilerin öğretiminde öykü ve resimlerden yararlanılmış, sosyal beceri programında öğretim oturumları bireysel bir biçimde düzenlenmiş ve haftada üç gün olarak tasarlanmıştır. Bu oturumların sonunda genelleme oturumları yapılmış, araştırmanın verileri her beceri için ayrı hazırlanan Veri Toplama Araçlarıyla toplanmıştır. Öğretim etkinliğini belirlemede tek denekli araştırma metotlarından Deneklerarası Yoklama Evreli Çoklu Yoklama Modeli kullanılmıştır. Araştırma sonunda zihinsel engelli öğrencilerin bilişsel süreç yaklaşımına dayalı sosyal beceri öğretim programının uygulanması sonucunda hedeflenen becerilerin kazandırılabilirdiği gözlemlenmiştir.

Akran aracılı sosyal beceri öğretim programının, zihinsel engelli öğrencilerin kendini tanıtmaya, yardım ya da bilgi isteme ve paylaşma becerilerini kazanmalarında etkili olup olmadığını araştıran Sazak (2003), yaptığı çalışmada araştırmada denek grubunu ilköğretim birinci kademe 1.sınıfta öğretim gören ve normal gelişim gösteren iki öğrenci ile yine aynı okulun özel eğitim 3.sınıfına devam eden zihin engelli bir öğrenciden oluşturmuştur. Araştırmada normal gelişim gösteren denekler öğreten akran, zihinsel engelli denek ise öğrenen akran olarak araştırmaya katılmışlardır. Öğrenen akran 9, öğreten akranlar ise 8 yaşındadırlar. Öğreten akran durumundaki denekler, öğretmen tarafından verilen görevi yerine getiren, programa katılmaya istekli olan, kendini tanıtmaya, yardım ya da bilgi isteme ve paylaşma sosyal becerilerine sahip, çalışmaya 70 düzenli olarak devam edebilecek, doğru ve anlaşılır okuma becerisine sahip öğrencilerdir. Öğrenen akran durumundaki denek ise, ifade edici dil becerisine sahip, verilen iki ya da daha fazla yönergeyi yerine getirebilen, akranları ile çalışmayı ve oynamayı seven, kendini tanıtmaya, yardım ya da bilgi isteme, paylaşma sosyal becerilerinde yetersiz olan öğrencilerdir. Haftada 3 gün süren çalışmalar için her gün 45 dakika zaman ayrılmış, akran aracılı sosyal beceri öğretiminin uygulanması için, öğretilmesi hedeflenen her bir beceriye yönelik

öyküler ve bu öyküleri anlatan fotoğraflar kullanılmıştır. Öğretilmesi hedeflenen her bir beceri için, başlama düzeyi, öğretim ve yoklama evrelerinde kullanılmak üzere üçer ayrı öykü hazırlanmış; her bir öykü için, öyküde geçen olay başından sonuna kadar parçalara bölünmüş ve her bir parça fotoğraflandırılmıştır. Araştırmacı, öğreten akran rolünde olan deneğe, öğretim öncesi yapacağı hazırlıklar olan; öğretim materyalinin kontrolü, akranın dikkatini sağlama, kendini ve diğer öğreten akranı tanıtmaya, materyalleri öğrenen akranı tanıtmaya konularında öğretim yapmış; ayrıca, öğreten akranı, öğretim sürecinde izleyeceği basamaklar olan öğretim etkinliğinin başında kuralları söyleme, beceriyi tanıtmaya, gereksinim oluşturma, yönerge verme, fotoğrafları göstererek öyküyü okuma, model olma, rol oynama, geri bildirim verme ve ödüllendirme basamaklarında neler yapması gerektiğini anlatmış ve model olmuştur. Öğretim boyunca araştırmacı, öğreten ve öğrenen akranı gözlemiş ve dönüt vermiştir. Öğretim oturumları sona erdikten sonra, öğrenen akranın öğrenmiş olduğu becerileri, izleyen haftalarda da yerine getirip getirmediğini değerlendirmek için izleme oturumlarına yer verilmiştir. Araştırmanın sonucunda, akran aracılı sosyal beceri öğretim programının, öğrenciye öğretilmesi hedeflenen kendini tanıtmaya, yardım ya da bilgi isteme ve paylaşma becerilerinin kazandırılmasında etkili olduğu görülmüştür.

Doğrudan öğretim yaklaşımının telefonla uygun şekilde konuşma becerisini zihinsel engelli öğrencilere kazandırmaya etkisi üzerine bir araştırma yapan Çakır(2006), deneklerini Milli Piyango Başkent İş Okulu'na devam eden verilen telefon numarasını çevirebilen, telefonla konuşma becerisinde yer alan davranışları taklit etme becerisine sahip, kendine verilen üç dört kelimelik yönergeleri yerine getiren ve telefonla uygun şekilde konuşma becerisine sahip olmayan üç zihin engelli öğrenci oluşturmuştur. Araştırmada tek denekli deneysel yöntemlerden Deneklerarası Çoklu Yoklama Modeli uygulanmıştır. Yapılan öğretmen görüşmeleri sonucu, sosyal iletişim, kendine bakım, grupla çalışma, kendini ifade etme sosyal becerilerinde yetersiz oldukları belirtilen öğrencilerden onikisinin telefonla uygun şekilde konuşma becerisi önkoşul becerilerine sahip olduğu belirlenmiştir.

2.3.2. Yurt Dışında Yapılan Araştırmalar

Zihinsel engelli bireylere sosyal beceriler kazandırılmasına ilişkin literatürde Foxx, McMorow, Bitle ve Ness (1986) tarafından gerçekleştirilen araştırma da zihinsel engelli altı yetişkin bireye sosyal beceri eğitim verilmeye çalışılmıştır. Araştırmada sosyal beceri eğitimi öncesinde ve sonrasında genel durum aktiviteleri değerlendirilmiş; deney ve kontrol grubuna üçer kişi alınmıştır. Foxx vd. yaptıkları araştırma sonucunda deney grubuna uygulanan program sonrası bu gruptaki bireylerin kontrol grubuna göre daha olumlu davranışlar sergilediğini gözlemlemişlerdir.

Öğretmenlerin ailelere tesadüfî öğretim, sosyal beceri otopsileri, duygu eğitimi ve ev ödevleri verme yoluyla çocuklarına sosyal olmayı öğretmeleri üzerine bir araştırma yapan Elksnin ve Elksnin (2000), araştırma sonunda bu stratejilerin uygulanması sonucunda öğretmenler ve aileler arasında etkin eğitsel ortaklıklar kurulabileceğini izlemişlerdir. Bu sosyal becerilerin öğretimi noktasında çocukların evde ve okulda bu becerileri daha aktif kullanabilmeleri ve sosyal gelişimlerine katkı sağlanabilmesi anlamı taşımaktadır (Aktr: Karadağ, 2008).

Prater, Plank ve Miller (1991) ise kendini yönetme yöntemi üzerine gerçekleştirdikleri çalışmada duygu ve davranış bozukluğu olan 13 yaşında bir erkek öğrenci ile çalışmış ve “kendini kaydetme” ve “kendini pekiştirme” tekniklerinin olumlu sonuçlarını kaydetmişlerdir. Benzer bir çalışmayı bu kez 13 yaşında iki erkek öğrenci üzerinde gerçekleştiren Cavalier, Ferretti ve Hodges (1997) de olumlu sonuçlar gözlemleyerek, sosyal beceri yetersizliklerinin ortadan kaldırılabileceğini ortaya koymuşlardır.

Todd, Horner ve Sugai (1999) tarafından gerçekleştirilen bir araştırmada, olumlu davranış desteği programı kapsamında kendini değerlendirmenin öğrencilerin

problem davranışlarının azaltılması ile etkinliğe katılma, verilen ödevi yapma, öğrenci performansına yönelik öğretmen beklentileri ve öğretmen pekiştirmesi üzerindeki etkileri incelenmiştir. Araştırmaya dördüncü sınıfa devam eden ve öğrenme güçlüğü gösteren bir erkek öğrenci katılmıştır. Araştırmanın işlevsel analiz bölümü için tersine çevirme modeli, olumlu davranış desteği ve kendini değerlendirme bölümü için ise zamanlar arası çoklu başlama modeli kullanılmıştır. Öğrenme güçlü gösteren öğrencinin davranışlarına yönelik yapılan işlevsel değerlendirme sonucunda davranışın işlevinin olumlu pekiştirme yoluyla ilgi elde etme olduğu belirlenmiş ve öğrenciye ilgi talep etme öğretilmiştir. Öğretim evresinde öğrenci işitsel ön uyaran kullanarak davranışlarını kaydetmiş, kayıtlara göre performansını derecelendirerek kendini değerlendirmiş ve ölçütü karşıladığında parmağını kaldırarak öğretmenden ilgi talep etmiştir. Bulgular, kendini değerlendirmenin, problem davranışların azaltılmasında, etkinliğe katılma süresi ve düzeyi ile ödev tamamlama sıklığı ve sürekliliğinin artırılmasında, öğrenci performansına yönelik öğretmen beklentisinin ve öğretmen pekiştirmelerinin artırılmasında etkili olduğunu ortaya koymuştur.

Wolfe, Heron ve Goddard (2000) tarafından gerçekleştirilen araştırmanın amacı, öğrenme güçlüğü gösteren öğrencilerin etkinliğe katılım davranışını ve yazılı dil performansını artırmada kendini kaydetmenin etkililiğinin belirlenmesidir. Araştırmaya öğrenme güçlüğü gösteren ve kaynak odadan yararlanan, dokuz yaşında dört erkek öğrenci katılmıştır. Araştırmada çoklu uygulamalar modeli (ABABABC) kullanılmıştır. Başlama düzeyi verileri toplandıktan sonra kendini kaydetme öğretimi yapılmıştır. İki uygulama evresinde kendini kaydetme, son uygulama evresinde ise giderek artan ölçütü kendini kaydetme kullanılmıştır. Araştırma bulguları, kendini kaydetmenin etkinliğe katılım davranışının artırılmasında etkili olduğunu; ancak, yazılı dil performansının geliştirilmesinde işlevsel ilişki kurmayı sağlayacak kadar ilerleme sağlamadığını göstermiştir. Öğrenciler kendini kaydetmenin performanslarını artırmada yararlı olduğunu, öğretmenler ise kendini kaydetmenin sınıfta kullanımının zor olmadığını ve bu stratejiyi ileride kullanabileceklerini ifade etmişlerdir.

Cooke ve Apolloni (1976) zihinsel engelli dört okul önceki grubu öğrenciye akranlarıyla iletişimlerine yönelik kimi sosyal davranış için eğitmiştir. Fiziksel temas kurma, sözlü iltifat, gülümseme ve paylaşma gibi olumlu davranışların öğretilmesi sürecinde çocuklarda bu davranışların kullanımı artmış; ancak gülümseme davranışı oyun seanslarında genellenmiştir.

BÖLÜM III

YÖNTEM

Bu bölümde, araştırma modeli, denekler ve seçimi, sosyal beceri öğretim programının hazırlanması, uygulama süreci, verilerin toplanması ve verilerin analizine yer verilmiştir.

3.1. Araştırma Modeli

Zihinsel Yetersizliği olan Öğrencilere Sosyal Becerilerin Öğretiminde Kendi Kendini Yönetme Tekniği İle Sunulan Öğretim Programının Etkililiğini incelemek amacıyla hazırlanan bu çalışma tek denekli araştırma modellerinden Denekler Arası Çoklu Yoklama Modeline göre desenlenmiştir.

Tek denekli araştırmalarda bağımlı değişken değiştirilmesi hedeflenen davranıştır; bağımsız değişken ise araştırmacı tarafından uygulanan davranış değiştirme programıdır. Tek denekli araştırmalarda, bağımsız değişkenin bağımlı değişken üzerindeki etkisi araştırılır. Bağımsız değişkenin uygulanmasıyla bağımlı değişken üzerinde bir değişiklik gerçekleşirse, bir neden sonuç ilişkisinin olduğu düşünülmektedir (Kırcaali-İftar ve Tekin, 1997).

Bu araştırmada bağımsız değişkeni; kendi kendini yönetme tekniğiyle kendini kontrol etme ve saldırgan davranışlarla başa çıkma becerileriniöğretmeyi hedefleyen sosyal beceri öğretim programıdır. Araştırmanın bağımlı değişkeni ise zihinsel yetersizliği olan olan öğrencilerin kendini kontrol etme ve saldırgan davranışlarla başa çıkma becerilerini öğrenme düzeyleridir.

3.2. Katılımcılar ve Seçimi

Araştırmanın alışma grubunu oluşturan katılımcıları seçmek için, bazı kriterler göz önüne alınmıştır. Bunlar;

1. Kendi kendini yönetme tekniğine göre yapılacak öğretim için ön koşul özelliği taşıyan becerilerden; İfade edici dil becerisine sahip olma, verilen sözel yönergeleri yerine getirme, okuma yazma becerilerine sahip olma, eşleme ve sayma becerisine sahip olma ve çalışmaya istekli olmadır.

2. Sosyal becerileri değerlendirme ölçeğine göre, hedef sosyal becerileri uygun olarak yerine getirememeleridir.

Ankara ilinde belirlenen bir İlköğretim Okulunun Özel Eğitim Sınıfına devam eden öğrencilerden, araştırma için önkoşul becerilere sahip altı öğrenci katılımcı olarak seçilmiştir. Altı öğrencisinde çalışmaya katılımı için ailelerinden izin alınmıştır (EK1).

Araştırma sürecinde katılımcı yitimi olma ihtimali göz önünde tutularak bir katılımcı yedek olarak seçilmiştir. Araştırmaya başlamadan önce çalışmanın katılımcılarına benzer özellikler gösteren bir öğrenci ile pilot çalışma yapılmıştır. Öğretim oturumlarının uygulayıcı tarafından yazıldığı gibi uygulanılır olup olmadığına karar vermek, öğretim oturumlarının süresini belirlemek amacıyla

“Sosyal Beceri Öğretim Programının” bir öğretim amacının uygulaması yapılmıştır. Çalışma süresince bir diğer gözlemci ortamda bulunarak, uygulamacının öğretim planında yazılı olduğu şekliyle uygulama yapıp yapmadığını, yazılı olarak kendisine verilen öğretim süreçlerinden kontrol etmiştir. Öğretim süresinin yaklaşık 40 dakika olduğu belirlenmiştir. Pilot çalışmada elde edilen veriler doğrultusunda uygulama süreci için hazırlanan program gözden geçirilerek düzeltmeler yapılmıştır. Ayrıca pilot çalışmada gözlemciler arası güvenirlik verileri alınmış ve güvenirlik verileri yüksek düzeyde bulunmuştur.

Tablo 1. Araştırmaya Katılan Öğrencilerin Özellikleri

Hedef Sosyal Beceriler						
	Kendini Kontrol Etme Becerisi			Saldırgan Davranışlarla Başa Çıkabilme Becerisi		
	Gökhan	Ceren	Nesrin	Kamil	Özlem	Emel
Cinsiyeti	Erkek	Kız	Kız	Erkek	Kız	Kız
Yaşı	12	11	12	12	11	10
Sınıfı	5	4	5	4	4	3

*Katılımcıların adları değiştirilmiştir.

Yapılan çalışmada, her bir sosyal beceri üç farklı öğrenciye öğretilmiştir. Tablo.1'de öğretilmesi hedeflenen her bir sosyal beceri için hazırlanan öğretim programına katılan katılımcılarla ilgili bilgiler yer almaktadır. “Kendini Kontrol Etme Becerisi” öğretim programına 1 erkek ve 2 kız öğrencinin katıldığı görülmektedir.

Birinci öğrenciye ilişkin bilgiler: Gökhan 12 yaşında Ankara'nın bir ilköğretim okulunun zihinsel engelliler özel eğitim 5.sınıfına devam etmektedir.

Öğrenci bilgileri incelendiğinde sağlık raporunda yer alan tanısı hafif derecede zihinsel engelli olarak değerlendirilmiştir. Rehberlik Araştırma Merkezinin eğitsel değerlendirme sonucuna göre de hafif düzeyde zihinsel öğrenme yetersizliği olduğu ve özel eğitim sınıfına devam etmesinin uygun olduğu belirlenmiştir. Akademik performansı incelendiğinde ve öğretmen görüşlerine göre; okuma yazma becerilerini kazanmış, okuduğu yada dinlediği metinle ilgili sorulan sorulara doğru cevap verebilmektedir, 1 den 100 e kadar sayıları okur-yazar, eldesiz toplama ve çıkarma işlemi yapabilmektedir.

İkinci öğrenciye ilişkin bilgiler: Ceren 11 yaşında Ankara'nın bir ilköğretim okulunun zihinsel engelliler özel eğitim 4.sınıfına devam etmektedir. Öğrencinin okul bilgileri incelendiğinde sağlık raporunda yer alan tanısı hafif derecede zihinsel engelli olarak değerlendirilmiştir. Rehberlik Araştırma Merkezinin eğitsel değerlendirme sonucuna göre de eğitilebilir zihinsel engelli olduğu ve özel eğitim sınıfına devam etmesinin uygun olduğu belirlenmiştir. Akademik performansı incelendiğinde ve öğretmen görüşlerine göre; okuma yazma becerilerine sahip, 1'den 50'ye kadar kadar gösterilen sayıları okur, söylenen sayıları yazar, eldesiz toplama ve çıkarma işlemi yapar, okuduğu yada dinlediği metinle ilgili sorulan soruları iki üç kelimelik cümlelerle cevaplayabilir.

Üçüncü öğrenciye ilişkin bilgiler: Nesrin 12 yaşında Ankara'nın bir ilköğretim okulunun zihinsel engelliler özel eğitim 5.sınıfına devam etmektedir. Öğrenci bilgileri incelendiğinde sağlık raporunda yer alan tanısı orta derecede zihinsel engelli olarak değerlendirilmiştir. Rehberlik Araştırma Merkezinin eğitsel değerlendirme sonucuna göre de eğitilebilir zihinsel engelli olduğu ve özel eğitim sınıfına devam etmesinin uygun olduğu belirlenmiştir. Akademik performansı incelendiğinde ve öğretmen görüşlerine göre; okuma yazma becerilerini kazanmış, okuduğu yada dinlediği metinle ilgili sorulan sorulara doğru cevap verebilmektedir, iki basamaklı sayılarla toplama, çıkarma işlemi yapar, 1'den 30'a kadar sayıları söylendiğinde okur-yazar.

Tablo 1’de görüldüğü üzere; “Saldırgan Davranışlarla Başa Çıkabilme Becerisi” öğretim programına da yine 1 erkek ve 2 kız öğrencinin katıldığı görülmektedir.

Birinci öğrenciye ilişkin bilgiler: Kamil 12 yaşında Ankara’nın bir ilköğretim okulunun zihinsel engelliler özel eğitim 4.sınıfına devam etmektedir. Öğrenci bilgileri incelendiğinde sağlık raporunda yer alan tanısı Down Sendromu-Orta derecede zihinsel engelli olarak değerlendirilmiştir. Rehberlik Araştırma Merkezinin eğitsel değerlendirme sonucuna göre de eğitilebilir zihinsel engelli olduğu ve özel eğitim sınıfına devam etmesinin uygun olduğu belirtilmiştir. Akademik performansı incelendiğinde ve öğretmen görüşlerine göre; okuma yazma becerilerini sahip, okuduğu yada dinlediği metinle ilgili sorulan sorulara doğru cevaplar verir, 1’den 30’a kadar sayıları okur- söylendiğinde yazar, tek basamaklı sayı ile tek basamaklı sayıları toplar ve çıkarır.

İkinci öğrenciye ilişkin bilgiler: Özlem 11 yaşında Ankara’nın bir ilköğretim okulunun zihinsel engelliler özel eğitim 4. sınıfına devam etmektedir. Öğrencinin okul bilgileri incelendiğinde sağlık raporunda yer alan tanısı orta derecede zihinsel engelli olarak değerlendirilmiştir. Rehberlik Araştırma Merkezinin eğitsel değerlendirme sonucuna göre de eğitilebilir zihinsel engelli olduğu ve özel eğitim sınıfına devam etmesinin uygun olduğu belirlenmiştir. Akademik performansı incelendiğinde ve öğretmen görüşlerine göre; okuma yazma becerilerini bağımsız olarak yerine getirir, verilen metni okur-yazar, metinle ilgili sorulan sorulara iki üç kelimelik cümlelerle doğru cevap verir, iki basamaklı sayılarla toplama ve çıkarma işlemi yapar, ’den 100’e kadar bağımsız olarak sayar, 1’den 100 ‘e kadar söylenen sayıları bağımsız olarak yazar.

Üçüncü öğrenciye ilişkin bilgiler: Emel 10 yaşında Ankara’nın bir ilköğretim okulunun zihinsel engelliler özel eğitim 3.sınıfına devam etmektedir. Öğrenci bilgileri incelendiğinde sağlık raporunda yer alan tanısı orta derecede zihinsel engelli

olarak değerlendirilmiştir. Rehberlik Araştırma Merkezinin eğitsel değerlendirme sonucuna göre de eğitilebilir zihinsel engelli olduğu ve özel eğitim sınıfına devam etmesinin uygun olduğu belirlenmiştir. Akademik performansı incelendiğinde ve öğretmen görüşlerine göre; okuma yazma becerilerini kazanmış ancak duraklayarak okuyabilmektedir, verilen metni bağımsız olarak yazabilmekte okunana metinle ilgili sorulara kısa cevaplar vermektedir, 1'den 20'ye kadar gösterilen sayıları bağımsız olarak okur, söylendiğinde yazar, tek basamaklı sayı ile tek basamaklı sayıyı bağımsız olarak toplar ve sonucunu söyler.

3.2.1. Katılımcılarda Aranılan Önkoşul Özellikleri

Kendi kendini yönetme tekniğine göre hazırlanmış olan sosyal beceri öğretim programına katılacak olan öğrencilerin araştırmada hem bağımlı hem de bağımsız değişken gereklerini yerine getirebilmeleri için bazı önkoşul davranışlara sahip olmaları göz önünde bulundurulmuştur. Bu ön koşul özellikler;

a) Verilen yazılı ve sözlü yönergeleri yerine getirebilme; öğrencilere yönergeler verilmiş (resme bak, kalemi al, çizgi çiz vb.) ve verilen yönergeleri yerine getirip getirmediği gözlenmiştir. Yapılan gözlemler sonucunda katılımcıların araştırma için gerekli önkoşul becerilerden yönergeleri yerine getirdikleri belirlenmiştir.

b) Okuduğu ya da dinlediği kısa bir metinle ilgili sorulara doğru cevap verebilme; öğrencilere kısa bir metin okunmuş metinle ilgili sorular sorularak cevap vermeleri istenmiştir (dinlediğin öyküde olay nerede geçmektedir, kimin kitabı kaybolmuş, kitabı kim almış, çocuğun yerinde sen olsaydın ne yapardın?). Araştırmaya katılan öğrencilerin okunan metinle ilgili sorulara doğru yanıtlar verdiği gözlenmiştir.

c) İki üç sözcükten oluşan cümlelerle kendini ifade edebilme; öğrencilere kendileri hakkında bilgi verici sorular sorularak (Kaç yaşındasın? Hangi oyunu oynamaktan hoşlanırsın? Sabah kalkınca neler yaparsın?) kendilerini sözel olarak ifade etmeleri gözlenmiştir.

d) 1'den 10'a kadar sayıları okuma-yazma ve işaretleme becerisine sahip olma; öğrencilere 1'den 10'a kadar 1'er 1'er sayma, söylenen sayıyı yazmaları- işaretlemeleri ve gösterilen sayıyı okumaları istenmiştir. Tüm öğrencilerin belirlenen ön koşul beceriye sahip oldukları tespit edilmiştir.

e) Taklit edebilme; katılımcıların araştırmacıyı izleyerek model olunan motor beceriyi ve sözel ifadeyi, taklit ederek yerine getirmeleridir. Öğrencilerden hızlı yürümeleri, çömelmeleri, gösterilen yüz ifadelerini taklit etmeleri, söylenen şarkıyı tekrar etmeleri istenmiştir. Katılımcıların beklenen tepkileri yerine getirdikleri ve bu ön koşul davranışa sahip oldukları belirlenmiştir.

f) Çalışmaya istekli olma, öğrencilere çalışma hakkında kısaca bilgi verilmiş, çalışmaya katılmaya istekli olup olmadıkları sorulmuştur. Tüm öğrencilerin çalışmaya istekli oldukları tespit edilmiştir.

g) Araştırmada öğretilmesi hedeflenen kendini kontrol etme ve saldırgan davranışlarla başa çıkabilme becerilerinde yetersiz değildir. Katılımcıların iki sosyal beceride de yetersiz oldukları sınıf öğretmeni ile görüşülerek ve öğrenciler gözlemlenerek belirlenmiştir.

3.3. Uygulama Ortamı

Yapılan çalışma kapsamında seçilen iki grup üzerinde toplam altı öğrenciye kendi kendini yönetme tekniği ile sunulan öğretim programının uygulamaları; öğrencilerin devam ettiği İlköğretim Okulunun yönetim tarafından kullanılmasına izin verilen bir dersliğinde yürütülmüştür. Uygulama sürecinin tamamı bu sınıfta gerçekleşmiştir.

Uygulamalar; hafta içi 5 gün süreyle, öğrencilerin son ders saatinde okul idaresi ve velilerden izin alınarak, 12.30-13.10 saatleri arasında günde bir oturum olarak gerçekleştirilmiştir.

3.4. Sosyal Beceri Öğretim Programının Hazırlanması

3.4.1. Hedef Davranışların Belirlenmesi

Araştırmada hazırlanacak Sosyal Beceri Öğretim Programında öğretilmesi hedeflenen sosyal becerilerin belirlenmesinde kullanılmak üzere, alanyazında bulunan sosyal becerileri ölçme araçları incelenmiş ve varolan ölçme araçlarından Akçamete ve Avcıoğlu (2005) tarafından geliştirilen “Sosyal Becerileri Değerlendirme Ölçeği” kullanılmıştır. Araştırmaya katılan öğrencilerin sınıf öğretmenine “Sosyal Becerileri Değerlendirme Ölçeği” verilmiş ve öğrencileri değerlendirmeleri istenmiştir.

Özel eğitim sınıfı öğretmenlerine, uygulanacak sosyal beceri öğretim programına katılacak zihinsel yetersizliği olan öğrencileri belirlemek amacıyla “Sosyal Becerileri Değerlendirme Ölçeği” verilmiş, özel eğitim sınıfına devam eden 12 öğrenciyi ölçekte yer alan sosyal beceriler açısından değerlendirmeleri istenmiştir. Böylece öğrencilerin okul ve sınıf ortamında hangi sosyal becerilerde yetersiz

oldukları belirlenmiştir. Daha sonra öğretmenlerin; öğrencilerin yetersiz olduğunu belirttiği sosyal beceriler arasından, öncelikli gereksinim duydukları iki sosyal beceri kategorisini belirlemeleri istenmiştir. Öğretmenlerin öğrencilerin yetersiz olduğunu belirledikleri ortak beceriler; kendini kontrol etme ve saldırgan davranışlarla başa çıkma becerileri ve bu becerilerin altında yer alan diğer beceriler olmuştur. Öğrencilerin; kendini kontrol etme becerilerinden aldıkları toplam puan ortalama 40, saldırgan davranışlarla başa çıkma becerilerinden aldıkları puan ortalama 45 olarak değerlendirilmiştir. Araştırma grubunda yer alan öğrencilere bu iki sosyal beceri kategorilerinin altında yer alan tüm alt becerilerin kazandırılması hedeflenmiştir. Kazandırılması hedeflenen beceriler şunlardır;

1.Kendini Kontrol Etme Becerisi;

- a) Karşısındakinin duygu durumuna göre uygun tepki verme,
- b) Aşırı sevinç üzüntü korku gibi duygularını uygun şekilde ifade etme
- c) Öfkesini başkalarına zarar vermeden ortaya koyma
- d) Başkalarını rahatsız etmekten kaçınma
- e) Başkalarıyla arasında olan farklılıkları konuşarak çözme
- f) Başkalarıyla olan problemlerini kavga etmeden çözme

2.Saldırgan Davranışlarla Başa Çıkma;

- a) Kendisinden istemediği bir şeyi yapması istendiğinde hayır deme
- b) Kendisinden yapılmasını istemediği bir davranış olduğunda karşısındakine söyleme
- c) Suçlamalar karşısında kendini savunma
- d) Kendisiyle alay edildiğinde duymazlıktan gelme

3.4.1.1. Sosyal Becerileri Değerlendirme Ölçeği

Bu araştırma için gerekli olan verilerin toplanmasında “Sosyal Becerileri Değerlendirme Ölçeği” kullanılmıştır. Uygulama süresince verilen eğitimlerin seçilen zihinsel yetersizliği olan öğrencilerin sosyal beceri düzeylerinde değişiklik meydana getirip getirmediği; Akçemete ve Avcıoğlu (2005) tarafından geliştirilen (7-12 yaş) “Sosyal Becerileri Değerlendirme Ölçeği” ile gösterilmeye çalışılmıştır (EK 2).

Bu ölçek, öğrencilerin sosyal etkileşimlerini artırmak için önemli olduğu değerlendirilen becerilere sahip olma seviyelerini ölçmeyi amaçlamaktadır. Becerilerin dokuz kategori altında toplandığı ölçekte, beşli likert tipi ölçeğe göre hazırlanan sorular kullanılmıştır. Sorular ile ölçülmesi hedeflenen beceriler; Temel Sosyal Beceriler, Temel Konuşma Becerileri, İleri Konuşma Becerileri, İlişkiyi Başlatma Becerileri, Grupla İş Yapma Becerileri, Duygusal Beceriler, Kendini Kontrol Etme Becerileri, Saldırgan Davranışlarla Başa Çıkma Becerileri, Sonuçları Kabul Etme Becerileri, Yönerge Verme Becerileri ve Bilişsel Beceriler olarak sıralanmaktadır.

Temel Beceriler: Bu grup 13 maddeden oluşmaktadır. Bunlar; çevresinde gelişen olayları gözlemleme, konuşurken sözel anlatımının anlamını pekiştirmek ve tamamlamak için mimikler kullanma, konuşurken sözel anlatımının anlamını pekiştirmek ve tamamlamak için jestler kullanma, birlikte olduğu insanlara karşı hissettiği duygulara göre arasındaki mesafeyi ayarlama, başkalarıyla ilişkilerinde karşısındakine duygularını aktarmak için bedensel teması kullanma, içinde bulunduğu ortama göre beden duruşu sergileme, başkalarıyla etkileşim halindeyken göz kontağı kurma, daha önce neler söylediği sorulduğunda tekrar söyleme, kıyafet temizliğine dikkat etme, başkaları konuşurken konuşmanın içeriğine uygun geri bildirimde bulunma, eşyalarını başkalarıyla paylaşma, başkalarıyla gerektiğinde işbirliği yapma, başkaları konuşurken dinleme becerilerini içermektedir.

Temel Konuşma Becerileri: Bu grup dört maddeden oluşmaktadır. Bunlar; konuşmayı başlatma, konuşmayı sürdürme, konuşmayı bitirme, konuşmayı bitirdikten sonra yeniden başlatma becerileridir.

İleri Konuşma Becerileri: Bu grup beş maddeden oluşmaktadır. Bunlar; konuşmak için başkalarının konuşmasını tamamlamasını bekleme, konuşmasını konuşmanın içeriğine uygun olmayan duraklamalar yapmadan sürdürme, konuşurken başkaları tarafından anlaşılabilmek için konuşma hızını ayarlama, konuşurken konuşmada yer alan duygu ve düşüncelerin anlamına ışık tutan vurgulamalarda bulunma, konuşurken içinde bulunduğu ortama göre ses tonunu ayarlama becerilerini içermektedir.

İlişkiyi Başlatma Becerileri: Bu grup beş maddeden oluşmaktadır. Bunlar; ilk tanıştığı kişilere kendisini tanıtma, tanıdığı kişileri başkalarına tanıtırma, tanıdığı kişilerle karşılaşınca gülümseme, tanıdığı kişilerle karşılaşınca selam verme, kendisinden farklı olan arkadaşlarıyla birlikte olma becerilerini içermektedir.

İlişkiyi Sürdürme Becerileri: Bu grup altı maddeden oluşmaktadır. Bunlar; gereksinim duyduğunda başkalarından yardım isteme, yardıma gereksinimi olan kişiler yardım istemeden onlara yardım etmeyi teklif etme, gereksinim duyduğunda izin isteme, kendisine yardım edildiğinde teşekkür etme, birisine zarar verince özür dileme, bir şey istediğinde lütfen sözcüğünü kullanma becerilerinden oluşmaktadır.

Grupla İş Yapma Becerileri: Bu grup yedi maddeyi içermektedir. Bunlar; bir gruba katılmak için grup üyelerinden izin alma, grup faaliyetlerine katılma, grupta iş bölümüne uyma, grupta sorumluluğunu yerine getirme, sınıf arkadaşlarına oyun oynamayı teklif etme, oynanmakta olan oyuna katılmayı teklif etme, arkadaşlarına yeni oyunlar oynamayı teklif etme becerilerini içermektedir.

Duygusal Beceriler: Bu grup altı maddeyi içermektedir. Bunlar; başkalarıyla ilgili olumsuz duygularını ifade etme, başkalarıyla ilgili olumlu duygularını ifade etme, başkalarının kendisine karşı neler hissettiğini ifade etme, gerektiğinde kendisi ile

ilgili olumlu ifadeler kullanma, arkadaşları bir iş başardığında onlara övücü sözler söyleme, başkalarından farklı olan düşüncelerini söyleme becerilerini içermektedir.

Kendini Kontrol Etme Becerileri: Bu grup altı maddeyi içermektedir. Bunlar; karşısındakinin duygu durumuna göre uygun tepki verme, aşırı sevinç-üzüntü-öfke-korku gibi duygularını uygun şekilde ifade etme, öfkesini başkalarına zarar vermeden ortaya koyma, başkalarını rahatsız etmekten kaçınma, başkalarıyla arasında olan farklılıkları konuşarak çözme, başkalarıyla olan problemlerini kavga etmeden çözme becerilerini içermektedir.

Saldırgan Davranışlarla Başa Çıkma Becerileri: Bu grup dört maddeyi içermektedir. Bunlar; kendisinden istemediği bir şeyi yapması istendiğinde hayır deme, kendisine yapılmasını istemediği bir davranış olduğunda karşısındakine söyleme, suçlamalar karşısında kendini savunma, kendisiyle alay edildiğinde duymazlıktan gelme becerilerini içermektedir.

Sonuçları Kabul Etme Becerileri: Bu grup üç maddeden oluşmaktadır. Bunlar; kurallara uymadığında ortaya çıkan sonuçları kabul etme, başarısız olduğunda bu durumu sakince karşılama, uygun olmayan davranışlar sergilediğinde ortaya çıkan sonuçları kabul etme becerilerini içermektedir.

Yönerge Verme Becerileri: Bu grup beş maddeden oluşmaktadır. Bunlar; gerektiğinde soru sorma, kendisine soru sorulduğunda cevap verme, gerektiğinde başkalarına sözel yönerge verme, gerektiğinde başkalarınca verilen sözel yönergelere uyma becerilerini içermektedir.

Bilişsel Beceriler: Bu grup altı maddeden oluşmaktadır. Bunlar; içinde bulunduğu sosyal ortama uygun davranışlar gösterme, kendi yaptıklarını objektif olarak gözden geçirerek değerlendirme, kendi kendine herhangi bir konu ile ilgili araştırma yapıp onun hakkında bilgi edinme, başkalarını ikna edinceye kadar haklı olduğu bir konuyu savunma, bir problemin çözümü için alternatifler üretme, bir problemi çözme becerilerini içermektedir.

Sosyal becerileri değerlendirme ölçeği beşli dereceleme ölçeği biçiminde olup aşağıdaki şekilde puanlanmaktadır.

Her zaman yapar (5), çok sık yapar (4), genellikle yapar (3), çok az yapar (2), Hiçbir zaman yapmaz (1), boş bırakılan maddeler ise (0) olarak puanlanmıştır. Ölçekten alınabilecek en yüksek puan 345, en düşük puan ise 69 dur.

Ölçeğin geçerliliği iki yolla test edilmiştir. Bunlardan birincisinde uzman görüşü alınmıştır. İkinci olarak da, kapsamla ve ölçeğin genel özellikleri ile ilgili olarak testin kaç faktörden oluştuğunu anlamak amacıyla faktör analizi yapılmıştır. Faktör analizi yolu ile ölçeğin yapı geçerliliği test edilmiştir. Faktör analizinde temel bileşenler analizi (principal component analysis) yöntemi kullanılmıştır. Analiz ile gözlenen faktörleri ayırıştırarak, birbirinden olabildiğince bağımsız faktörlere ulaşabilmek amacıyla faktör analizi uygulamasına Varimax kullanılarak devam edilmiştir. Tekrarlanan rotasyonlar sonucunda ölçekteki maddeler 12 faktörde toplanmıştır. Ölçekte faktör analizi yapılmadan önceki soru sayısı 80 iken faktör analizi sonucunda 69 maddeye düşmüştür. Bu matrixdeki değerlere bakılarak .40 ve üzeri maddeler seçilmiştir. Birden fazla grup içerisinde yer alan ve üçlü gruplarda yer alan soru maddelerine ölçekte yer verilmemiştir.

Ölçeğin güvenirliği, Cronbach Alfa katsayısı hesaplanarak test edilmiştir. Ölçeğin bütününe ilişkin Cronbach Alfa katsayısı ile hesaplanan güvenirlik kat sayısı .97 olarak bulunmuştur. Alt ölçeklerden temel sosyal beceriler .95, temel konuşma becerileri .92, ileri konuşma becerileri .89, ilişkiyi başlatma becerileri .84, ilişkiyi sürdürme becerileri .86, grupla iş yapma becerileri .92, duygusal beceriler .88, kendini kontrol etme becerileri .88, saldırgan davranışlarla başa çıkma becerileri .77, sonuçları kabul etme becerileri .83, yönerge verme becerileri .70, bilişsel beceriler .87 olarak saptanmıştır.

3.4.2. Öğretim Materyalleri

Sosyal beceri öğretim programının uygulanmasında kullanılmak üzere her bir beceri için öyküler hazırlanmış, beceriye göre uygun ve uygun olmayan davranışları anlatan resimli kartlar hazırlanmış, kendi kendini yönetme sözleşmesi, gözlem ve değerlendirme formları oluşturulmuştur. Hazırlanan materyaller özel eğitim alanında çalışan üç özel eğitim öğretmenin görüşlerine başvurularak gerekli düzenlemeler yapıldıktan sonra uygulamada kullanılmıştır.

3.4.2.1. Öykülerin Oluşturulması

Kendi kendini yönetme tekniği ile zihinsel yetersizliği olan öğrencilere öğretilecek hedef sosyal becerilere yönelik motivasyonun ve ilginin artırılması gerekmektedir. Hazırlanmış sosyal beceri öğretim programında kendini yönetme tekniğini içeren stratejilerin kullanılarak öğretilecek becerilerin sergilendiği durum ve ortamların canlandırılması için; kendini kontrol etme ve saldırgan davranışlarla başa çıkabilme becerilerini oluşturan her bir alt beceri için öyküler oluşturulmuştur.

Öğrenciler hakkında genel bilgiler alınmış, okul ortamı ve günlük yaşantısı göz önüne alınarak bu ortamları betimleyen öyküler araştırmacı tarafından yazılmıştır. Öyküler hazırlanırken öyküdeki ortam, kişiler ve olayların öğretilecek becerilere uygun, öğretim sırasında drama edilebilecek olmasına dikkat edilmiştir.

3.4.2.2. Uygun ve Uygun Olmayan Davranışları Gösteren Resimli Kartların Hazırlanması

Kendi kendini yönetme tekniğinde; davranışları başlatmak için öğrencinin kendisine sunacağı ön uyarılar öğrencinin öğrenme gereksinimlerine ve güçlüklerine dayalı olarak değişir. Bazı öğrenciler için görsel ön uyarılar, bazıları için dokunsal ön uyarılar, bazıları için ise işitsel ön uyarılar daha uygundur (Agran ve diğ., 2003).

Bu araştırmada kendine ön uyarı verme aşamasında; öğretilmesi hedeflenen kendini kontrol etme ve saldırgan davranışlarla başa çıkma becerileri kategorilerinde yer alan her bir beceri için gerçek fotoğraflarla yazılı ve görsel bir resimli kart oluşturulmuştur. Resimli kart oluşturulurken becerileri oluşturan davranışlar, tablo şeklinde yazılmış ve karşısına uygun olan ve olmayan davranış betimleyen resimler, öğrencilerin fotoğrafları çekilerek oluşturulmuştur. Fotoğrafı çekilen öğrencilerin ailelerinden gerekli izin yazılı olarak alınmıştır.

3.4.2.3. Kendi Kendini Yönetme Sözleşmesi, Gözlemleme ve Değerlendirme Kartının Hazırlanması

Kendi kendini yönetme tekniğinde; kendini gözlemleme sırasında öğrenciler kendi davranışlarını gözlemler ve davranışlarıyla ilgili veri toplarlar. Veri toplamanın amacı, davranışın oluşum düzeyini belirlemektir. Öğrenciden veri toplaması istendiğinde, öğrenci davranış değiştirme programının içinde aktif olarak yer alır.

Öğretim sırasında ve öğretim sonrasında kendini değerlendirmek amacıyla, öğrenci düzeyine ve davranış özelliklerine göre uyarlanmış beceri ve kavram analizleri kullanılıp değerlendirme sonuçları kaydedilir.

Kendi kendini yönetme tekniği ile seçilen becerilerin öğretiminde öğrencinin beceri içinde yapması gereken davranışların yazılı bulunduğu, evet-hayır sütunlarından ve imza bölümünden oluşan bir sözleşme hazırlanmıştır. Uygulama sonrasında öğrencinin kendi davranışlarını gözlemlemesi için gözlem formu hazırlanmıştır. Gözlem formunda, seçilen hedef beceri kategorisinde yer alan sosyal becerilere soru şeklinde yer verilmiş, karşısınada evet hayır cevaplarının işaretleneceği bir sütun oluşturulmuştur.

Kendi kendini yönetme tekniğine göre hazırlanmış olan değerlendirme formu; öğrenci ve öğretmenin evet hayır cevaplarını karşılaştırarak puanlayacağı sütunların yer aldığı bir tablodan oluşmaktadır. Bunun için 4 çeşit sütun bulunmaktadır. Bunlardan birincisi, öğretmen ve öğrencinin cevaplarının “evet” olduğu sütun, ikincisi, öğretmen ve öğrencinin cevaplarının “hayır” olduğu sütun, üçüncüsü, öğretmenin cevabının “evet” öğrencinin cevabının “hayır” olduğu sütun ve dördüncüsü ise, öğretmenin cevabının “hayır” öğrencinin cevabının “evet” olduğu sütündür. Formda öğretmen ve öğrencinin puanları verildikten sonra toplam puanın yazılması için bir bölüm yer almaktadır.

3.4.3. Öğrencilere Sunulacak Pekiştireçlerin Belirlenmesi

Kendi kendini yönetme tekniğine dayalı olarak hazırlanmış öğretim programında pekiştireç önemli bir yer tutmaktadır. Belirlenen pekiştireçler iki farklı hedef becerinin seçilen zihinsel yetersizliği olan öğrencilere öğretilme sürecinde kullanılmıştır Çünkü öğrencinin en çok hoşlandığı 3 pekiştireçten birini seçerek kendini ödüllendirmesi söz konusudur. Pekiştireçlerin belirlenmesinde, öğrencinin ailesi ve öğretmen görüşleri göz önüne alınmış olup, öğrencilerin nelerden hoşlandıklarını pekiştireç belirleme formuna işaretlemeleri istenmiştir (EK 6) .

Bu doğrultuda belirlenen pekiştireçler; bilgisayarla 10 dk oynamak, müzik dinlemek, ataç, sakız kazanmak, Vcd'den istediği bir şarkıyı dinleme, Tenefüste top oynayabilme, resim yapma, çıkartma kazanma olarak belirlenmiştir. Uygulama esnasında öğrenciler uymuş oldukları çalışma kuralları için sözel olarak (aferin, çok güzel, harika) ödüllendirilmiştir. Öğrenciler değerlendirmenin sonunda belirlenen puanı kazandıklarında sunulan üç pekiştireçten birini seçmiş, seçtikleri pekiştireç verilerek ödüllendirilmiştir.

3.4.4. Öğretim Planının Geliştirilmesi

Öğretim programının geliştirilmesinde “Kendi Kendini Yönetme Tekniği” kullanılmıştır. Kendini yönetme; bireylerin kendi davranışlarını devam ettirmek ya da değiştirmek için verdikleri tepkiler (Dickerson ve Creedon, 1981) ya da bireylerin kendi davranışlarını kontrol etmek üzere kullandıkları süreçtir (Browder ve Shapiro, 1985). Heward (1987) tarafından yapılan ve yaygın olarak kullanılan kendini yönetme tanımı, “bireyin davranışlarının istendik değişikliklerle sonuçlanmasını sağlayan davranış değiştirme tekniklerinin bireysel ve sistematik olarak uygulanması” biçimindedir. Öğrencilerin yeni bir beceriye yönelik öğretim yapıldıktan sonra bu beceriyi kullanmakta zorlandıkları bilinmektedir. Ancak, öğretmenlerin öğrencilere sürekli ipucu sunmaları ya da öğrencileri sürekli pekiştirmeleri de mümkün değildir. Bu nedenle, kendi davranışlarının sorumluluğunu üstlenmeleri için öğrencilere kendini yönetme stratejileri öğretilmelidir (Schloos ve Smith, 1994). Öğrencilerin davranışlarını değiştirmek üzere öğretmenler tarafından kullanılan stratejiler öğrenciler tarafından da kendi davranışlarını değiştirmek üzere kullanılabilir. Bu amaçla öğrencilere kendi davranışlarını kaydetmeleri, kaydettikleri davranışları değerlendirmeleri, davranış sonrasında kendilerini pekiştirmeleri öğretilir (Alberto ve Troutman, 1995). Öğrencilerin kendi öğrenme süreçlerinin bilincinde olup öğrenmelerini kontrol etmelerinin, öğrenilen davranışların genellenmesinde katkı sağlayacağı; dolayısıyla, kendini yönetme stratejilerinin

öğrenilmesinin bir gereklilik olduğu ifade edilmektedir (Brown, Campione ve Day, 1981). Öğrenilen becerilerin genellenmesinde de katkı sağlayan kendini yönetme; kendine ön uyarı verme, kendini kaydetme, kendine yönerge verme, kendini değerlendirme ve kendini pekiştirme stratejilerini içermektedir (Agran, ve diğ., 2003; Alberto ve Troutman, 1995;).

Öğretim planı geliştirilirken aşağıdaki basamaklar izlenmiştir.

1. Öğrenciye hedef davranış, çalışma kuralları, hedef davranışın önemi, hedef davranış yapılmadığında yaşanabilecek güçlükler ve zorluklar açıklanmıştır.

Öğretilmesi hedeflenen kendini kontrol etme ve saldırgan davranışlarla başa çıkma becerilerinin neden öğrenilmesi gerektiği, bu becerilere sahip olmanın yararları ve sahip olmamanın zararlarının neler olabileceğinden söz edilmiştir.

2. Kendine ön uyarı verme aşamasında; beceriyi gerçekleştirmek üzere kullanılacak ön uyarılar, öğrencinin öğrenme gereksinimlerine dayalı olarak (a) görsel ön uyarılar, (b) işitsel ön uyarılar, (c) dokunsal uyarılar ya da bunların bir arada kullanımı biçiminde olmuştur. Öğrencilere kazandırılması hedeflenen sosyal beceri ile ilgili uygun olan ve olmayan davranışları gösteren resimli kart incelettirilmiştir. Ayrıca öğrencinin sosyal beceriyi kazanması için gereken davranışları yapacağını kabul ettiğine dair yazılı bir sözleşme okunarak imzalanmıştır.

3. Kendini gözlemleme, değerlendirme ve geri dönüt verme aşamalarının öğretilmesi: Öğrenciye uygulama sonrasında kendini gözlemleme, değerlendirme ve ödüllendirmenin yapılacağı söylenmiştir. Bu aşamaları formlar kullanarak kendisinin yapacağı açıklanmıştır.

a) Kendi kendini gözlemlemenin öğretilmesi: Öğrenciye kendi kendini gözlemleme formu gösterilerek uygulama aşamasından sonra, formda bulunan davranışları yaptıysa evet bölümünü, yapmadıysa hayır bölümünü işaretleyeceği açıklanarak formda gösterilmiştir.

b) Kendi kendine değerlendirmenin öğretilmesi: Kendi kendini gözlemleme formu öğretmen ve öğrenci tarafından doldurulduktan sonra cevaplar karşılaştırılarak aynı olan cevapların sayısı kadar uygun bölüme puanı yazması, farklı cevaplar için uygun bölüme kaybettiği puanı yazarak kazandığı puanlardan kaybettiği puan varsa çıkartarak toplam puanını bulacağı belirtilmiştir.

c) Kendi kendine geri dönüt vermenin öğretilmesi: Değerlendirme yaptıktan sonra pekiştireci kazanması için gerekli puanı kazandıysa belirlenen 3 pekiştireçten birini kendisinin seçebileceği açıklanmıştır.

4. Uygulama aşamasında; beceriye uygun olarak hazırlanmış öykü okunarak öğrenci ile birlikte yorumlanmıştır.

a) Öykünün okunması: Öğrenciye öykü sesli olarak okunmuş, öyküyle ilgili sorular sorularak uygun olan davranış hakkında konuşulmuştur.

b) Model olma: Beceri basamakları öğrenciye sesli olarak model olunmuştur. Daha sonra önceden bilgilendirilmiş yardımcı akran yardımıyla öykü canlandırılmış ve yorumlanmıştır.

c) Rol oynama: Öğrenciden öyküyü yardımcı akranla canlandırması istenmiştir.

d) Kendini gözlemleme: Öğrenci ve öğretmen gözlem formlarını alarak uygulama esnasındaki gözlemlerini bu forma işaretlemişlerdir. Uygulama sonrasında öğrenciden; gözlem formunda yazılı olan beceri basamaklarını okuyarak uygulama sırasında yaptıysa evet, yapmadıysa hayır seçeneğini işaretlemesi istenmiştir. Aynı şekilde öğretmende aynı gözlem formunu kullanarak öğrencinin uygulama sırasında gerçekleştirdiği davranışları ilgili sütuna işaretlemiştir.

e) Değerlendirme: Öğrenci ve öğretmenin gözlem formları yan yana getirilmiştir. Öğrenciden; öğretmenin ve kendi gözlem formundaki evet ve hayır cevaplarını karşılaştırması istenmiştir. Değerlendirme bölümünde evet hayır cevaplarını

karşılaştırarak puanlayacağı; evet cevabı aynı olanlar için bir puan, hayır cevabı aynı olanlar için bir puan, öğretmenin evet öğrencinin hayır-öğretmenin hayır öğrencinin evet cevabının verilmesi durumunda eksi 1 puan vereceği söylenmiştir. Öğrenciyle kazanılan ve kaybedilen puanlar hesaplanarak toplam puan bulunmuştur.

f) **Geri dönüt verme:** Öğrenciye pekiştireç seçebilmek için kazanması gereken puan sorularak değerlendirmesinde çıkan sonuçla pekiştireç kazanıp kazanmadığını söylemesi istenmiştir. Pekiştireç kazanmışsa sunulan üç pekiştireçten birini seçmesi istenmiştir.

Öğrencinin beceriye ilişkin değerlendirmesi doğrudan gözlem yolu ile veri kayıt formuna işaretlenerek yapılmıştır.

3.5. Uygulama Süreci ve Verilerin Toplanması

3.5.1. Denekler Arası Çoklu Yoklama Modelinin Uygulanması

Araştırmanın uygulama süreci; başlama düzeyi, öğretim oturumları, yoklama ve izleme oturumları verilerinin toplanmasını içermektedir.

Bu araştırmada; Denekler Arası Çoklu Yoklama Modelinin uygulanabilmesi için birbirinden bağımsız ancak, benzer özellik gösteren altı denek seçilmiştir. Çalışma sırasında; iki farklı sosyal beceri, altı deneğe öğretilmiştir. Seçilen beceriler, deneklere eş zamanlı olarak öğretilmeye çalışılmıştır. İki sosyal becerinin öğretimi aynı zamanda başlatılmış, birbirine yakın zamanlarda öğretim programları sonlandırılmıştır. Öğretim süreci, öğretilecek olan iki sosyal beceri için aynı olduğundan, her bir sosyal beceri için ayrı açıklama yapmak yerine genel bir açıklama yapılmıştır.

3.5.1.1. Başlama Düzeyi Veriler

Denekler Arası Çoklu Yoklama Modelinin uygulanmasından önce, katılımcıların öğretilmek istenen sosyal beceriye ilişkin performansını belirleyebilmek amacıyla, başlama düzeyi verileri toplanmıştır.

Başlama düzeyi verilerini toplamak amacıyla, iki sosyal beceri için ayrı ayrı Başlama Düzeyi Veri Toplama Formu hazırlanmıştır ve veriler formlarda yer alan davranışların doğrudan gözlenmesi yolu ile elde edilmiştir (EK 7, EK 8).

Birinci katılımcı için başlama düzeyi verileri toplanırken ikinci ve üçüncü katılımcılarda bir oturumluk yoklama verisi alınmıştır. Birinci katılımcıda başlama düzeyi verilerinde ardı ardına en az üç kararlı nokta elde edildiğinde, uygulamaya geçilmiştir. Birinci katılımcıda uygulamaya geçildiğinde, ikinci katılımcı için başlama düzeyi verileri ve üçüncü katılımcı için ise bir oturumluk yoklama verisi toplanmıştır. Üçüncü katılımcıda başlama düzeyi verilerinin toplanmasına ise, ikinci katılımcıda uygulamaya geçilince başlanmıştır. Her üç katılımcı için elde edilen veriler, başlama düzeyi verileri ve yoklama düzeyi verileri olarak grafiğe işlenmiştir. Kırcaali-İftar ve Tekin (1997) e göre başlama düzeyi verilerinin belirli bir kararlılığa sahip olması gerekmektedir. Kararlı bir başlama düzeyi verisi oluştuğunda, araştırmacı seçtiği davranış değiştirme ya da öğretim yöntemini uygulamakta ve bu uygulamanın etkililiğini ölçebilmektedir. Bunun için başlama düzeyinde üç oturumluk kararlı veri toplayıncaya kadar veri toplamaya devam edilmiştir.

Başlama düzeyinde elde edilen verilerden çalışmaya katılan öğrencilerin hedef sosyal becerilere sahip olmadığı anlaşılmaktadır.

3.5.1.2. Öğretim Oturumları Verileri

Hedef sosyal becerilerin öğretim programına katılan birinci öğrencide sürekli olarak başlama düzeyi verisi toplanırken, ikinci ve üçüncü öğrencide başlama düzeyi evrelerinin yalnızca birinci oturumlarında veri toplanmıştır. Kırcaali-İftar ve Tekin (1997) e göre sürekli olmayan ve yalnızca bir oturumda yapılan bu değerlendirmeye yoklama adı verilmektedir.

Birinci öğrencide başlama düzeyi verileri kararlılık gösterdikten sonra, öğretim çalışmasına yani, uygulamaya başlanmıştır. Birinci öğrencide uygulamanın başladığı oturumda, ikinci öğrencide başlama düzeyi verileri toplanmış ve üçüncü öğrencide ise, yoklama verileri alınmıştır.

Öğretim oturumlarında, her bir hedef sosyal beceriyi kazandırmak amacıyla bu becerileri oluşturan tüm alt beceriler için öğretim planı hazırlanmıştır.”Kendini Kontrol Etme Becerileri”için altı (EK 4), “Saldırgan Davranışlarla Başa Çıkma Becerileri” için dört (EK 5) olmak üzere iki beceri için toplam on öğretim planı hazırlanmıştır.

Sosyal becerilerin öğretimine her öğrencide eş zamanlı olarak başlanmış ve haftanın 5 günü birer öğretim oturumu şeklinde devam edilmiştir. Öğretim oturumlarında, her bir öğretim planında yer alan basamaklardaki süreç izlenmiştir. Öğretim oturumlarına başlamadan önce, uygulamacı tarafından hedef sosyal beceri hakkında kısaca açıklamada bulunulmuştur. Daha sonra, öğrencilerin öğretim planında yer alan uygulama basamaklarını yerine getirmeleri sağlanmıştır.

Uygulama sonunda, iki gözlemci tarafından doğrudan gözlem yoluyla elde edilen veriler, her bir beceri için ayrı ayrı hazırlanmış “Veri Toplama Formları”na

(EK 7,EK 8) kaydedilmiştir.

Birinci öğrenci için elde edilen veriler, daha önceden belirlenmiş olan % 100 ölçütüne ulaşarak kararlılık gösterdiğinde, sosyal beceri öğretim programı bu öğrenci için sonlandırılmıştır. Belirlenen ölçüt birinci öğrencide karşılandıktan sonra, sosyal beceri öğretim programına katılan ikinci öğrencide uygulamaya ve üçüncü öğrencide ise başlama düzeyi verisi toplanmaya başlanmıştır.

İkinci öğrenci için de elde edilen veriler daha önceden belirlenmiş olan % 100 ölçütüne ulaşarak kararlılık gösterdiğinde, üçüncü öğrencinin uygulamasına başlanmıştır. İkinci ve üçüncü öğrencilerde de birinci öğrencide uygulanan öğretim programının aynısı takip edilmiştir. Üçüncü öğrencide % 100 ölçütüne ulaşarak kararlılık gösterdikten sonra, hedeflenen sosyal becerinin öğretim uygulamaları tüm öğrencilerde sonlandırılmıştır.

Başlama düzeyi verilerinin ve uygulama verilerinin toplanmasında kullanılan veri kayıt formu yoklama verilerinin toplanmasında da kullanılmıştır (EK 7-EK 8).

3.5.1.3. İzleme Oturumları Verileri

İzleme oturumları, öğretim bittikten sonra birinci, üçüncü ve dördüncü haftalarda yoklama oturumlarına benzer şekilde düzenlenmiştir. Bu oturumlarda öğrencilerin doğru tepkileri sözel olarak pekiştirilmiş ve yanlış tepkileri görmezden gelinmiştir. İzleme düzeyi verilerini toplamak amacıyla, iki sosyal beceri için ayrı ayrı İzleme Düzeyi Veri Toplama Formu hazırlanmıştır (EK 7-EK 8). İzleme oturumlarında; öğrenciye öğretim oturumlarındaki uygun olan ve uygun olmayan davranışlar tanıtılmamış, kendini gözlemleme, değerlendirme, dönüt verme aşamaları açıklanmamış, model olunmamıştır. Öykü okunmuş ve öğrenciden öykü ile ilgili

soruları cevaplaması istenmiştir. İzleme oturumlarında kullanılan ön uyaran, etkinlik kâğıdı ve kontrol kâğıdı vb. ipuçları ve pekiştiriciler değişiklik göstermemiş; grafikte ya da kendini değerlendirme/pekiştirme formunda bir değişiklik olmamıştır.

3.5.1.4. Genelleme Oturumları Verileri

Tek denekli araştırmalarda, deneğin kendisine öğretilen davranışları yeni ortam, kişi ve durumlara uygulayıp uygulayamadığını incelemek üzere genelleme çalışmaları yapılmaktadır (Tekin ve Kırcaali-İftar, 2001). Bu araştırmada genelleme oturumlarında, öğrencinin uygulama oturumlarının sonunda öğrenmiş olduğu kabul edilen hedef sosyal becerileri farklı ortamlarda ve kişilerle kullanıp kullanmadığı belirlenmiştir.

Genelleme oturumları, tüm öğrencilerin öğretim çalışmalarında ölçütü karşılamasından sonra uygulanmıştır. Genelleme verileri üç oturum arka arkaya toplanmıştır. Genelleme oturumlarında sınıf öğretmeni uygulama hakkında bilgilendirilmiş kendini değerlendirme aşamasında öğrenciyi gözlemlemesi istenmiştir. Öğrenciye öğretim oturumlarındaki uygun olan ve uygun olmayan davranışlar tanıtılmamış, kendini gözlemleme, değerlendirme, dönüt verme aşamaları açıklanmamış, model olunmamıştır. Öykü okunmuş ve sınıftaki arkadaşıyla uygun davranışları canlandırması istenmiştir. Genelleme oturumlarında kullanılan ön uyaran, etkinlik kâğıdı ve kontrol kâğıdı vb. ipuçları ve pekiştiriciler değişiklik göstermemiş; grafikte ya da kendini değerlendirme/pekiştirme formunda bir değişiklik olmamıştır.

3.6. Verilerin Analizi

Tek denekli araştırma yöntemlerinde verilerin analizi grafiksel olarak yapılmaktadır. Grafiksel analizlerde, grafiğin y eksenine (düşey eksen) bağımlı değişken değerleri (Örneğin; davranışın sayısı, oluşum oranı, oluşum yüzdesi gibi), x eksenine de (yatay eksen) zaman boyutu (oturumlar) yerleştirilerek eğitim süreci içinde bağımlı ve bağımsız değişkenler arasında işlevsel bir ilişki olup olmadığına bakılır. Gözlem oturumları; ders saati, gün, hafta gibi değişik zaman birimlerini ifade edebilir. Grafik üzerinde yer alan veri noktaları, yatay ve düşey eksenlerdeki işaretlerinin uzantılarının kesişim noktalarıdır. Her bir veri noktası, verilerin hangi gözlem oturumlarında toplandığını ve hangi bağımlı değişken değerine karşılık geldiğini gösterir. Grafik üzerinde yatay eksene dik çizilen çizgiler, araştırmanın evrelerini gösterir (Kırcaali- İftar ve Tekin, 1997).

Tek denekli araştırma modellerinden çoklu yoklama modeline göre çizilen grafiklerde; başlama düzeyi, uygulama, yoklama ve izleme evreleri yer almaktadır. Bu evreler üzerinde veri noktalarının oluşturduğu eğrilere bakılarak grafik yorumlanır.

Araştırmanın başlama düzeyinde verilerin kararlılığı, grafik üzerinde veri noktalarının değişkenliği ve veri noktalarının eğilimi gibi iki özelliğe bağlıdır. Değişkenlik; veri noktalarının grafik üzerindeki iniş çıkışlarıyla belirlenir. Değişkenlik ne denli azsa, kararlılık o denli yüksektir. Bu çalışmada artırılmak istenen beceriler ele alındığı için, başlama düzeyindeki eğrilerin uygulama evresinde giderek yükselmesi istenmektedir. İstenilen ölçütün karşılanması durumunda, kullanılan öğretim materyallerinin etkili olduğu sonucuna varılır (Alberto ve Troutman,1995).

3.6.1. Geçerlik Çalışmaları

3.6.1.1. Sosyal Geçerlik

Sosyal geçerlik, öğretim programlarının amacının, bu amacı karşılamak üzere kullanılacak olan yöntemlerin ve elde edilen bulguların uygunluğunun değerlendirilmesidir (Tekin ve Kırcaali-İftar, 2001). Bu araştırmada, sosyal geçerliği belirlemek amacıyla elde edilen bulguların uygunluğu değerlendirilmiştir.

Sosyal geçerlik, davranış değişikliğinin önemi ve sosyal kabul edilebilirliğinin incelenmesidir. Uygulamanın sosyal geçerliğini belirleyebilmek için, öğretim ya da davranış değiştirme amacının uygunluğu, bu amacı karşılamak üzere kullanılacak olan yöntemlerin uygunluğu ve elde edilen bulguların uygunluğu incelenmelidir. Sosyal geçerlik, öznel değerlendirme ve sosyal karşılaştırma olmak üzere iki biçimde ölçülebilir (Tekin ve Kırcaali-İftar, 2001).

Öznel değerlendirme; bireye kazandırılan becerilerin ya da meydana getirilen davranış değişikliklerinin ne derece uygun olduğunun, bireyin yaşamındaki önemli kişilere (anne-baba, öğretmen, akran gibi) ya da uzmanlara sorularak belirlenmesidir. Başka bir deyişle, uygulanan programın amacının uygunluğunu, bu amacı gerçekleştirmek üzere kullanılan yöntemlerin uygunluğunu belirlemek için elde edilen bulguların önemine ilişkin doğrudan çalışmaya katılan kişilerden ya da bu kişilerin yaşamındaki önemli kişilerden görüş alınmasıdır (Tekin ve Kırcaali-İftar, 2001).

Sosyal karşılaştırma; bireyin performansının normal gelişim gösteren akranlarının performansları ile karşılaştırılmasıdır (Tekin ve Kırcaali-İftar, 2001).

Bu araştırmada, sosyal geçerlik, öznel değerlendirme yoluyla belirlenmiştir. Bu nedenle, zihinsel yetersizliği olan öğrencilere kazandırılmaya çalışılan ‘kendini kontrol etme ve saldırgan davranışlarla başa çıkma’ becerilerinin, bu öğrenciler

açısından önemine ilişkin veriler toplanmıştır (EK2). Bununla birlikte, uygulama sürecinde kullanılacak olan etkinliklerin, bu becerilerin öğretimi için uygun olup olmadığına ilişkin veriler de belirlenmiştir.

Öğretilmesi hedeflenen becerilerin öğrenciler açısından önemi; araştırmanın sosyal geçerliği, öncelikle öğretilmesi hedeflenen sosyal becerilerin öğrenciler için gerekli olup olmadığına bakılarak belirlenmiştir. Bu araştırma kapsamında öğretilmesi hedeflenen beceriler, öğrencileri tanıyan sınıf öğretmenleri tarafından belirlenmiştir. Öğretmenlerin öncelikle öğretilmesini istedikleri sosyal becerilere çalışmada hedef beceriler olarak yer verilmiş ve buna dayanarak da çalışmanın sosyal geçerli olduğu düşünülmüştür.

3.6.1.2. Öğretim Materyallerine İlişkin Sosyal Geçerlik

Öğretim programında kullanılmak amacıyla her bir beceri için hazırlanan öykülerin, uygun ve uygun olmayan davranışları anlatan resimli kartların hedeflenen sosyal becerilere uygun olup olmadığının belirlenmesi için, özel eğitim alanında çalışan uzmanların görüşlerine başvurulmuştur. Bu amaçla, öğretim materyallerine ilişkin Sosyal Geçerlik Formu hazırlanmıştır. Hazırlanan materyaller alanda çalışan uzmanlara gösterilmiştir. Uzmanlardan her bir materyali okuyarak, anlaşılabilirliği, öğrencilerin düzeylerine uygunluğu ve hedef sosyal becerileri kapsayıp kapsamadığı açısından değerlendirmeleri ve 1–5 arasında puanlama yapmaları istenmiştir. Değerlendirme sonucunda, sosyal beceri öğretim programında yer alan öykü ve resimli kartların tamamının sosyal geçerlik verilerinin ortalamalarının 5 olduğu dolayısıyla değişim katsayılarının da % 0 olduğu bulunmuştur. Bu verilerden bu çalışmada kullanılan sosyal beceri öğretim programında yer alan materyallerin uzmanlar tarafından oldukça anlaşılır, öğrencilerin düzeyine uygun ve hedef sosyal becerileri kapsar düzeyde bulunduğu görülmektedir. Her bir materyal için uzmanların değerlendirmelerinin ortalama ve standart sapmaları alınmış, değişim katsayıları hesaplanmıştır. Değişim katsayısı; standart sapma ortalamaya bölünerek elde edilen sayının yüz ile çarpılması sonucunda elde edilmiştir. Köklü ve

Büyüköztürk (2000) e göre, değişim katsayısı ölçümler arasında değişim azlığı ya da çokluğu hakkında bilgi vermektedir. Ortalaması 4.25'den büyük, standart sapması 1'den küçük ve değişim katsayısı % 25' ten küçük olan materyalin programda yer almasına karar verilmiştir. Değişim katsayılarının % 25'ten küçük olması materyallerin uzmanlar tarafından uygun bulunduğu bir göstergesidir. Ortalamalarının oldukça yüksek olması, hedef sosyal becerilerin öğretiminde kullanılan materyallerin sosyal geçerliklerinin yüksek olduğunu ortaya koymaktadır. Bu sonuç, materyallerin hedef sosyal becerilerin öğretiminde kullanılabileceğini göstermektedir.

3.6.2. Güvenirlik Analizleri

Güvenirlik, bir değer için bağımsız ölçümler sonucunda kararlılık göstermesidir. Güvenirliğin belirlenmesi için İki tür güvenilirlik analizi kullanılmaktadır. Bağımlı değişkene ilişkin güvenilirlik (yaygın olarak kullanıldığı şekliyle gözlemciler arası güvenilirlik) analizi ve bağımsız değişkene ilişkin güvenilirlik (uygulama güvenilirliği) analizidir.

Bu araştırmanın güvenilirliğini belirlemek için, gözlemciler arası güvenilirlik ve uygulama güvenilirliği çalışmaları yapılmıştır.

3.6.2.1. Gözlemciler Arası Güvenirlik

Bağımlı değişkene ilişkin yapılan güvenilirlik analizlerinden birisi olan gözlemciler arası güvenilirlik, hedef davranışın ne düzeyde gerçekleştiğine ilişkin, iki bağımsız gözlemcinin birbirinden bağımsız ancak eş zamanlı olarak yaptıkları değerlendirmelerin karşılaştırılmasıdır. Gözlemciler arası güvenilirlik katsayısı

hesaplama yöntemi, kullanılan gözlem tekniğine göre değişiklik göstermektedir. Gözlemciler arası güvenirlik genellikle, aşağıda verilen bağıntıyla hesaplanır.

$$\text{Gözlemciler arası güvenirlik} = \frac{\text{Görüş birliği}}{\text{Görüş birliği} + \text{görüş ayrılığı}} \times 100$$

Güvenirlik hesaplamalarında, gözlemciler arası güvenirlik katsayısının %80 olması yeterlidir. %90 ve üstü ideal güvenirlik katsayısı olarak kabul edilmektedir(Kırcaali- İftar ve Tekin, 1997; Tekin ve Kırcaali-İftar, 2001).

Araştırmanın gözlemciler arası güvenirlik verilerini toplamak için katılımcı gözlemci olarak iki kişiden yararlanılmıştır. Katılımcı gözlemciler, çalışmada yer alan katılımcıların devam ettiği İlköğretim Okulunda zihinsel engelliler sınıf öğretmeni ve rehber öğretmen olarak görev yapmaktadırlar. Katılımcı gözlemcilere, sosyal beceri öğretim programı hakkında ve güvenirlik verisi toplama konusunda, çalışmanın amacı, içeriği, nasıl gerçekleştirileceği ile ilgili bilgiler verilmiştir. Her iki gözlemci, aynı zamanda ancak birbirinden bağımsız olarak tüm oturumları izleyerek katılımcıların hedef davranışlara sahip olup olmadığına ilişkin veriler toplamışlardır. Her iki gözlemciden doğrudan gözlem yoluyla elde edilen veriler birbirleriyle karşılaştırılarak tutarlı olup olmadıklarına bakılmıştır. İki ayrı becerinin öğretildiği altı katılımcının öğretim oturumları, birbirinden farklı sayıda olduğundan, güvenirlik için izlenen oturumların sayısı da katılımcıdan katılımcıya farklılık göstermiştir. Her iki bağımsız gözlemciden elde edilen gözlemciler arası güvenirlik katsayıları aşağıda belirtilmiştir. Araştırmanın gözlemciler arası güvenirlik katsayılarının yüksek olduğu görülmektedir.

Kendini Kontrol Etme Becerisi

	Güvenirlilik katsayısı (En az-en çok)	Güvenirlilik Ortalaması
Ceren	(% 100 - % 100)	% 100
Gökhan	(% 100 - % 100)	% 100
Nesrin	(% 80 - % 100)	% 96

Saldırgan Davranışlarla Başa Çıkma Becerisi

	Güvenirlilik katsayısı (En az-en çok)	Güvenirlilik Ortalaması
Kamil	(%100 - %100)	%100
Özlem	(%80 - %100)	%97
Emel	(%80 - %100)	%96

3.6.2.2. Uygulama güvenirliği

Uygulama güvenirliği, araştırmacının gerçekleştirdiği uygulamanın hazırlanan uygulama programına ne ölçüde uygun olduğunu göstermektedir. Bu amaçla, uygulama programında gerçekleşmesi beklenen uygulamacı davranışları belirlenir ve uygulama güvenirliği formu hazırlanır. Daha sonra bir ya da daha fazla gözlemci, uygulamacının bu davranışları yerine getirip getirmediğini, uygulama güvenirliği formuna işaretler. Uygulama güvenirliği katsayısı, (Gözlenen uygulamacı davranışı sayısı/ planlanan uygulamacı davranışı sayısı) X 100 bağıntısıyla hesaplanır ((Kırcaali-İftar ve Tekin, 1997, Tekin ve Kırcaali-İftar, 2001).

Uygulama güvenirliği, uygulamacının eğitim materyallerini planladığı şekilde uygulayıp uygulamadığını değerlendiren güvenirlik hesaplamasıdır. Yani,

uygulama güvenilirliği ile bağımsız değişkenin öngörüldüğü şekilde uygulanıp uygulanmadığı kontrol edilir.

Bu araştırmada üç katılımcıya; kendini kontrol etme becerisini kazandırmada kullanılan "Kendini Kontrol Etme Becerisi Öğretim Programı", üç katılımcıya saldırgan davranışlarla başa çıkma becerisini kazandırmada kullanılan "Saldırgan Davranışlarla Başa Çıkma Öğretim Programı"nın uygulamacı tarafından güvenilir biçimde kullanılıp kullanılmadığını belirleyebilmek için uygulama güvenilirliği verileri toplanarak güvenilirlik analizi yapılmıştır. Uygulama güvenilirliği verileri, araştırmacı tarafından hazırlanan Sosyal Beceri Öğretim Programı Uygulama Güvenirliği Veri Toplama Formu (EK 9) ile toplanmıştır.

Araştırmanın uygulama güvenilirliği verileri, Ankara ilinde bir İlköğretim Okulunda zihinsel engelliler sınıf öğretmeni olarak çalışan bir kişi tarafından toplanmıştır. Zihinsel Engelliler Sınıf Öğretmeni, rasgele belirlenen öğretim oturumlarını izlemiştir. Bu kişi kendisine verilen Sosyal Beceri Öğretim Programı Uygulama Güvenirliği Veri Toplama Formunda yer alan davranışlardan, uygulamacı tarafından öğretim sırasında yerine getirilenleri işaretlemiştir. Daha sonra her bir oturumda uygulamacının yerine getirdiği davranışlar sayılarak, veri toplama formunda yer alan tüm davranışların sayısına bölünmüş ve yüz ile çarpılmıştır.

Uygulama güvenilirliği verilerinin sonuçları, her katılımcı için öğretilmeye çalışılan beceriler (kendini kontrol etme becerisi ve saldırgan davranışlarla başa çıkma becerisi) ile ilgili öğretim planlarının uygulanışında %100 olarak bulunmuştur.

Araştırmanın uygulama güvenilirliği sonuçlarının yüksek olması uygulamacının, iki ayrı sosyal beceri için hazırlanan öğretim planının araştırma öncesi planlanan şekliyle uyguladığını göstermektedir.

BÖLÜM IV

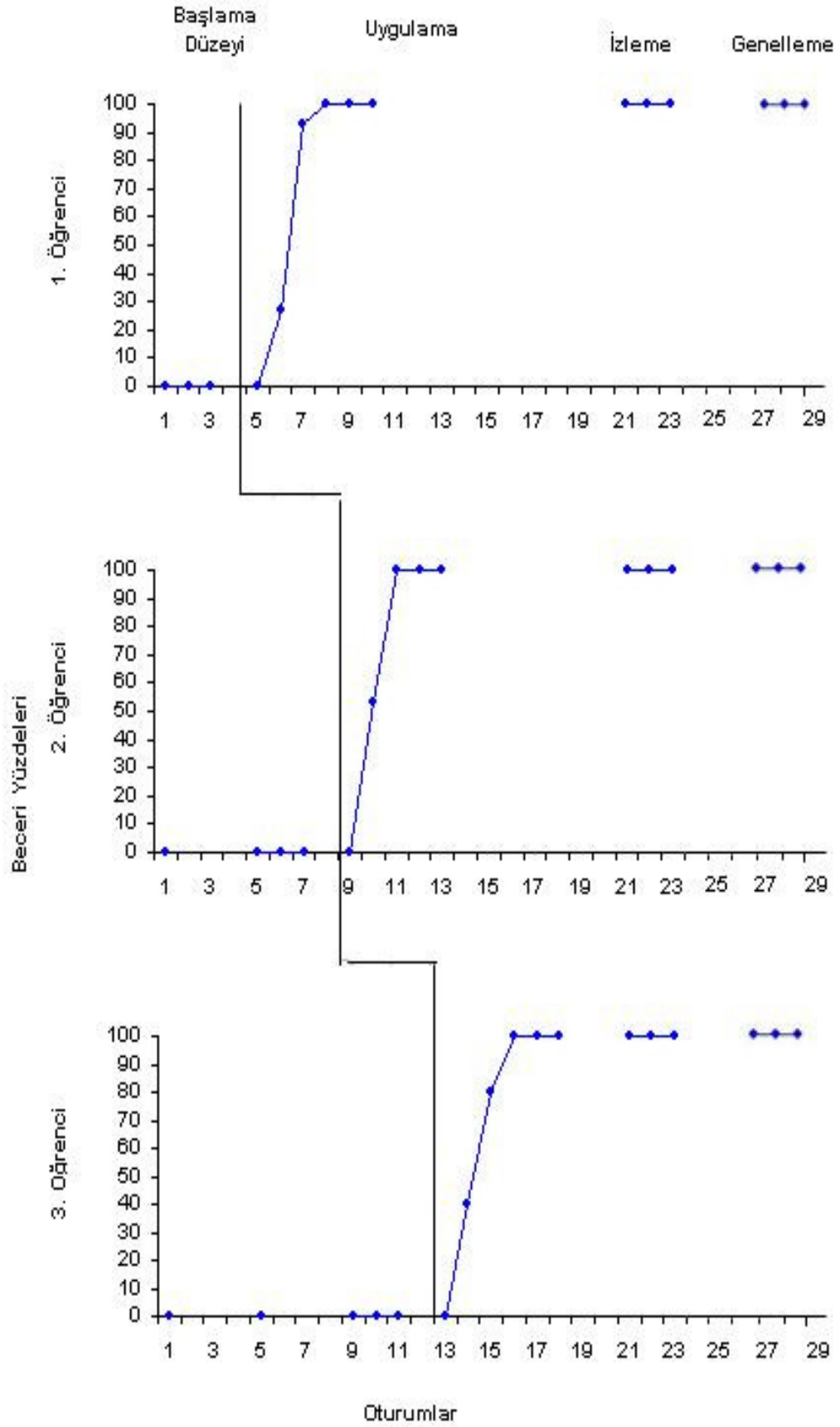
BULGULAR

Bu bölümde araştırmaya katılan zihinsel yetersizliği olan öğrencilerin “kendini kontrol etme” ve “saldırgan davranışlarla başa çıkma” becerilerini öğrenme düzeylerine ilişkin bulgular yer almaktadır.

4.1. Kendini Kontrol Etme Becerisine İlişkin Bulgular

Kendi kendini yönetme tekniği ile hazırlanan “Kendini Kontrol Etme Öğretim Planı” ile zihinsel engelli öğrencilere kendini kontrol etme becerisinin kazandırılma durumlarına ilişkin veriler Şekil-1 de yer almaktadır. Şekil-1 oluşturulurken öğrencilerin başlama düzeyi, öğretim, izleme ve genelleme verilerine yer verilmiştir.

Şekil 1’e bakıldığında, her bir öğrencinin başlama düzeyi aşamasında öğretilmeye çalışılan beceriye sahip olmadığı görülmektedir. Üç oturum üst üste toplanan başlama düzeyi verilerinden sonra, öğretim planlarının uygulanmasına geçilmiştir

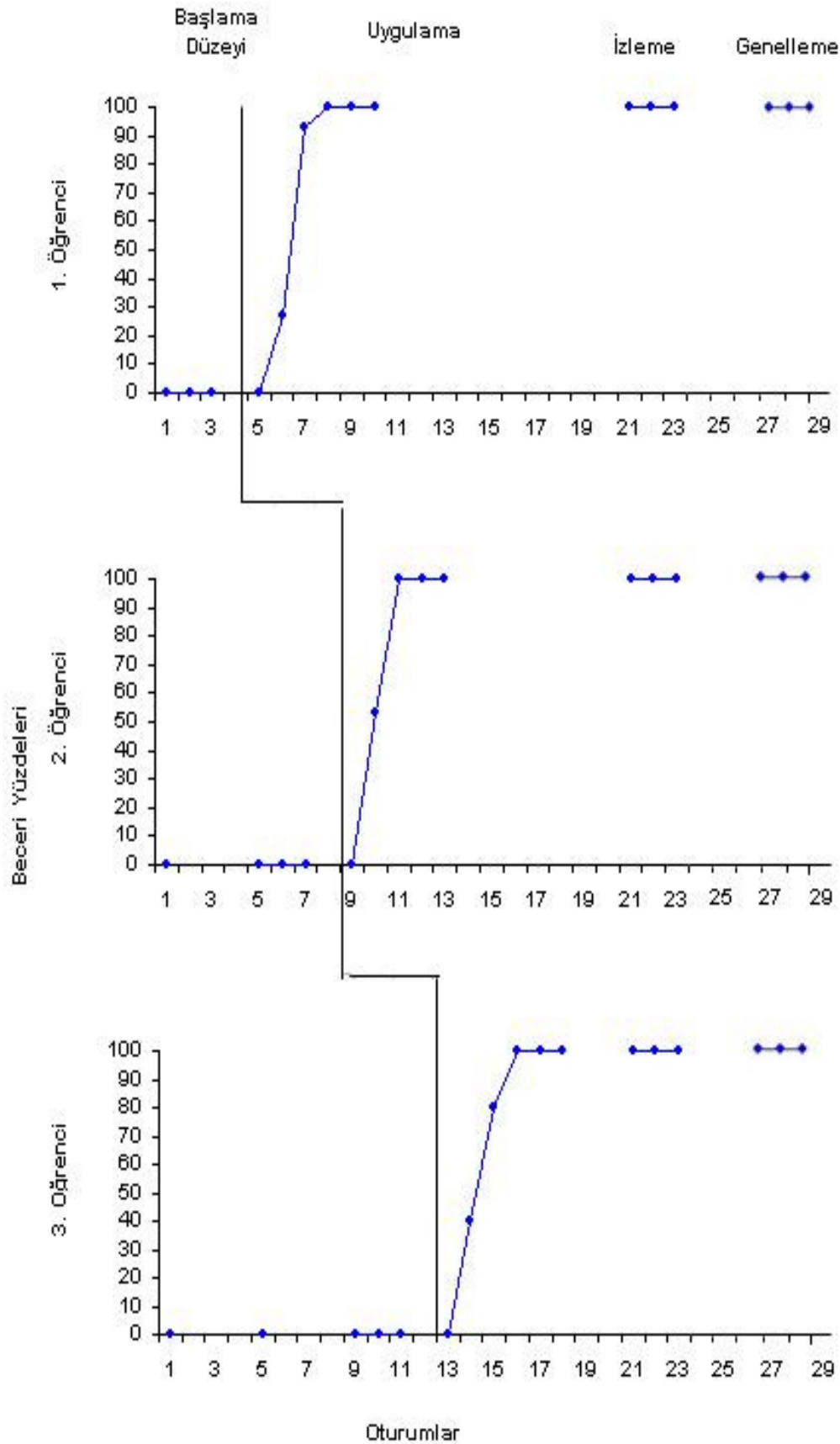
Şekil 1. Kendini kontrol etme becerisi öğrencilerin oturumlara göre ortalama yüzde dağılım grafikleri

Öğretim planlarının uygulanması ile elde edilen ortalama yüzde beceri değerleri aşağıda yorumlanmıştır.

Birinci katılımcının başlama düzeyi evresinde kendini kontrol etme becerisine sahip olmadığı değerlendirilmiştir. Başlama düzeyi verilerinde üç oturumda kararlı nokta elde edildiği için öğretim oturumlarının uygulamasına geçilmiştir. Öğretim aşamasının; birinci oturumunda %0, ikinci oturumunda %26,6, üçüncü oturumunda %93,3, dördüncü oturumunda ise %100 ölçütüne ulaşılmış ve üç oturum üst üste kararlı veri elde edildikten sonra öğretim sonlandırılmıştır. Katılımcı istenilen %100 ölçütünü toplam altı oturum sonunda gerçekleştirmiştir.

İkinci katılımcının başlama düzeyi evresinde kendini kontrol etme becerisine sahip olmadığı değerlendirilmiştir. Başlama düzeyi verilerinde üç oturumda kararlı nokta elde edildiği için öğretim oturumlarının uygulamasına geçilmiştir. Öğretim aşamasının; birinci oturumunda %0, ikinci oturumunda %53,3, üçüncü oturumunda %100 ölçütüne ulaşılmış ve üç oturum üst üste kararlı veri elde edildikten sonra öğretim sonlandırılmıştır. Katılımcı istenilen %100 ölçütünü toplam beş oturum sonunda gerçekleştirmiştir.

Üçüncü katılımcının başlama düzeyi evresinde kendini kontrol etme becerisine sahip olmadığı değerlendirilmiştir. Başlama düzeyi verilerinde üç oturumda kararlı nokta elde edildiği için öğretim oturumlarının uygulamasına geçilmiştir. Öğretim aşamasının; birinci oturumunda % 0, ikinci oturumunda %40, üçüncü oturumunda %93,3, dördüncü oturumunda ise %100 ölçütüne ulaşılmış ve üç oturum üst üste kararlı veri elde edildikten sonra öğretim sonlandırılmıştır. Katılımcı istenilen %100 ölçütünü toplam altı oturum sonunda gerçekleştirmiştir.

Şekil 1. Kendini kontrol etme becerisi öğrencilerin oturumlara göre ortalama yüzde dağılım grafikleri

4.2. Saldırgan Davranışlarla Başa Çıkma Becerisine İlişkin Bulgular

“Saldırgan Davranışlarla Başa Çıkma Öğretim Planı” ile zihinsel yetersizliği olan öğrencilere saldırgan davranışlarla başa çıkma becerisinin kazandırılma durumlarına ilişkin veriler Şekil-2’de yer almaktadır. Şekil-2 oluşturulurken öğrencilerin başlama düzeyi, öğretim, izleme ve genelleme verilerine yer verilmiştir.

Şekil 2’ye bakıldığında, her bir öğrencinin başlama düzeyi aşamasında öğretilmesi hedeflenen sosyal beceriye sahip olmadığı görülmektedir. Üç oturum üst üste toplanan başlama düzeyi verilerinden sonra, öğretim planlarının uygulanmasına geçilmiştir.

Öğretim planlarının uygulanması ile elde edilen ortalama yüzde beceri değerleri aşağıdaki paragraflarda yorumlanmıştır.

Birinci katılımcının başlama düzeyi evresinde saldırgan davranışlarla başa çıkma becerisine sahip olmadığı değerlendirilmiştir. Başlama düzeyi verilerinde üç oturumda kararlı nokta elde edildiği için öğretim oturumlarının uygulamasına geçilmiştir. Öğretim aşamasının; birinci oturumunda %0, ikinci oturumunda %27,2, üçüncü oturumunda % 63, dördüncü oturumunda ise %100 ölçütüne ulaşılmış ve üç oturum üst üste kararlı veri elde edildikten sonra öğretim sonlandırılmıştır. Katılımcı istenilen %100 ölçütünü toplam altı oturum sonunda gerçekleştirmiştir.

İkinci katılımcının başlama düzeyi evresinde saldırgan davranışlarla başa çıkma becerisine sahip olmadığı değerlendirilmiştir. Başlama düzeyi verilerinde üç oturumda kararlı nokta elde edildiği için öğretim oturumlarının uygulamasına

geçilmiştir. Öğretim aşamasının; birinci oturumunda %0, ikinci oturumunda %9,1, üçüncü oturumunda % 90,9, dördüncü oturumunda ise %100 ölçütüne ulaşılmış ve üç oturum üst üste kararlı veri elde edildikten sonra öğretim sonlandırılmıştır. Katılımcı istenilen %100 ölçütünü toplam altı oturum sonunda gerçekleştirmiştir.

Üçüncü katılımcının başlama düzeyi evresinde saldırgan davranışlarla başa çıkma becerisine sahip olmadığı değerlendirilmiştir. Başlama düzeyi verilerinde üç oturumda kararlı nokta elde edildiği için öğretim oturumlarının uygulamasına geçilmiştir. Öğretim aşamasının; birinci oturumunda %0, ikinci oturumunda %45,4, üçüncü oturumunda %63,6, dördüncü oturumunda ise %100 ölçütüne ulaşılmış ve üç oturum üst üste kararlı veri elde edildikten sonra öğretim sonlandırılmıştır. Katılımcı istenilen %100 ölçütünü toplam altı oturum sonunda gerçekleştirmiştir.

4. 3. Kendini Kontrol Etme Becerisi ve Saldırgan Davranışlarla Başa Çıkma Becerisine İlişkin İzleme Bulguları

Araştırmanın izleme oturumları, öğretim bittikten sonra birinci, üçüncü ve dördüncü haftalarda yoklama oturumlarına benzer şekilde düzenlenmiştir. Bu oturumlarda öğrencilerin doğru tepkileri sözel olarak pekiştirilmiş ve yanlış tepkileri görmezden gelinmiştir.

“Kendini Kontrol Etme Becerisi” uygulamalarına katılan öğrencilerin izleme oturumlarına ilişkin doğru tepki yüzdeleri Şekil 1’de gösterilmektedir.

Birinci katılımcı, kendini yönetme tekniğine dayalı öğretim oturumları sonunda %100 düzeyinde ölçüt karşılandıktan sonra izleme oturumları gerçekleştirilmiştir. Birinci, üçüncü ve dördüncü haftalarda uygulanan izleme

oturumları verilerene göre katılımcının öğretim bittikten sonrada kendini kontrol etme becersini % 100 ölçütünde koruduğu izlenimini vermiştir.

İkinci katılımcı, kendini kendini yönetme tekniğine dayalı öğretim oturumları sonunda %100 düzeyinde ölçüt karşılandıktan sonra izleme oturumları gerçekleştirilmiştir. Birinci, üçüncü ve dördüncü haftalarda uygulanan izleme oturumları verilerene göre katılımcının öğretim bittikten sonrada kendini kontrol etme becersini %100 ölçütünde koruduğu izlenimini vermiştir.

Üçüncü katılımcı, kendini kendini yönetme tekniğine dayalı öğretim oturumları sonunda %100 düzeyinde ölçüt karşılandıktan sonra izleme oturumları gerçekleştirilmiştir. Birinci, üçüncü ve dördüncü haftalarda uygulanan izleme oturumları verilerene göre katılımcının öğretim bittikten sonrada kendini kontrol etme becersini %100 ölçütünde koruduğu izlenimini vermiştir.

“Saldırgan Davranışlarla Başa Çıkma Becerisi” uygulamalarına katılan öğrencilerin izleme oturumlarına ilişkin doğru tepki yüzdeleri Şekil 2’de gösterilmektedir.

Birinci katılımcıyla, kendini kendini yönetme tekniğine dayalı öğretim oturumları sonunda %100 düzeyinde ölçüt karşılandıktan sonra izleme oturumları gerçekleştirilmiştir. Birinci, üçüncü ve dördüncü haftalarda uygulanan izleme oturumları verilerene göre katılımcının öğretim bittikten sonrada saldırgan davranışlarla becersini %100 ölçütünde koruduğu izlenimini vermiştir.

İkinci katılımcı, kendini kendini yönetme tekniğine dayalı öğretim oturumları sonunda %100 düzeyinde ölçüt karşılandıktan sonra izleme oturumları gerçekleştirilmiştir. Birinci, üçüncü ve dördüncü haftalarda uygulanan izleme oturumları verilerene göre katılımcının öğretim bittikten sonrada saldırgan davranışlarla becersini %100 ölçütünde koruduğu izlenimini vermiştir.

Üçüncü katılımcı, kendini kendini yönetme tekniğine dayalı öğretim oturumları sonunda %100 düzeyinde ölçüt karşılandıktan sonra izleme oturumları gerçekleştirilmiştir. Birinci, üçüncü ve dördüncü haftalarda uygulanan izleme oturumları verilerine göre katılımcının öğretim bittikten sonrada saldırgan davranışlarla becersini % 100 ölçütünde koruduğu izlenimini vermiştir.

İzleme oturumlarına ilişkin bulgular; araştırmaya katılan öğrencilerin kendi kendini yönetme tekniğine dayalı sosyal beceri öğretim programı ile kendini kontrol etme ve saldırgan davranışlarla başa çıkma becerisini, öğretim sona erdikten sonra da korur nitelikte olduğunu göstermektedir.

4. 4. Kendini Kontrol Etme Becerisi ve Saldırgan Davranışlarla Başa Çıkma Becerisine İlişkin Genelleme Bulguları

Genelleme oturumlarında; kontrol etme ve saldırgan davranışlarla başa çıkma becerisinin farklı ortam ve kişilere genellenmesine yönelik veri toplanmıştır. Genelleme çalışmaları, araştırmaya katılan öğrencilerle, uygulamanın yapıldığı ortamdan farklı bir sınıf ortamında, sınıf öğretmeni ve sınıf arkadaşlarıyla gerçekleştirilmiştir.

“Kendini Kontrol Etme Becerisi “uygulamalarına katılan öğrencilerin, hedef sosyal beceriyi farklı kişi ve ortamlara genellemesine ilişkin performansları Şekil 1’de gösterilmektedir.

Birinci katılımcı, başlama düzeyi verilerine göre kendini kontrol etme becerisine sahip değilken öğretim ve izleme oturumları sonucunda belirlenen %100 ölçütüne ulaşmıştır. Katılımcı kendini kontrol etme becerisini farklı kişi ve ortamlara genellemeye ilişkin uygulanan üç genelleme oturumunda da %100 düzeyinde doğru tepkide bulunmuştur.

İkinci katılımcı, başlama düzeyi verilerine göre kendini kontrol etme becerisine sahip değilken öğretim ve izleme oturumları sonucunda belirlenen %100 ölçütüne ulaşmıştır. Katılımcı kendini kontrol etme becerisini farklı kişi ve ortamlara genellemeye ilişkin uygulanan üç genelleme oturumunda da %100 düzeyinde doğru tepkide bulunmuştur.

Üçüncü katılımcı, başlama düzeyi verilerine göre kendini kontrol etme becerisine sahip değilken öğretim ve izleme oturumları sonucunda belirlenen %100 ölçütüne ulaşmıştır. Katılımcı kendini kontrol etme becerisini farklı kişi ve ortamlara genellemeye ilişkin uygulanan üç genelleme oturumunda da %100 düzeyinde doğru tepkide bulunmuştur.

“Saldırgan Davranışlarla Başa Çıkma Becerisi” uygulamalarına katılan öğrencilerin, hedef sosyal beceriyi farklı kişi ve ortamlara genellemesine ilişkin performansları Şekil 2’de gösterilmektedir.

Birinci katılımcı, başlama düzeyi verilerine göre kendini kontrol etme becerisine sahip değilken öğretim ve izleme oturumları sonucunda belirlenen %100 ölçütüne ulaşmıştır. Katılımcı saldırgan davranışlarla başa çıkma becerisini farklı kişi ve ortamlara genellemeye ilişkin uygulanan üç genelleme oturumunda da %100 düzeyinde doğru tepkide bulunmuştur.

İkinci katılımcı, başlama düzeyi verilerine göre kendini kontrol etme becerisine sahip değilken öğretim ve izleme oturumları sonucunda belirlenen %100 ölçütüne ulaşmıştır. Katılımcı saldırgan davranışlarla başa çıkma becerisini farklı kişi ve ortamlara genellemeye ilişkin uygulanan üç genelleme oturumunda da %100 düzeyinde doğru tepkide bulunmuştur.

Üçüncü başlama düzeyi verilerine göre kendini kontrol etme becerisine sahip değilken öğretim ve izleme oturumları sonucunda belirlenen %100 ölçütüne ulaşmıştır. Katılımcı saldırgan davranışlarla başa çıkma becerisini farklı kişi ve

ortamlara genellemeye ilişkin uygulanan üç genelleme oturumunda da %100 düzeyinde doğru tepkide bulunmuştur.

Genelleme oturumlarında elde edilen veriler tüm katılımcıların öğretilen hedef sosyal becerileri farklı kişi ve ortamlara genelleylebildiklerini göstermektedir.

BÖLÜM V

TARTIŞMA

Bu araştırmada; zihinsel yetersizliği olan çocuklar için hazırlanan sosyal becerilerin öğretiminde kendi kendini yönetme tekniği ile sunulan öğretim programının, öğrencilerin hedef sosyal beceriler olan, “kendini kontrol etme” ve “saldırgan davranışlarla başa çıkma”, becerilerini öğrenmelerinde etkili olup olmadığı, öğretim sona erdikten sonra öğretilen becerilerin korunup korunmadığı, bunun yanı sıra kazanılmış becerilerin farklı ortam ve kişilere genellenip genellenmediği belirlenmeye çalışılmıştır.

Araştırma bulguları; kendi kendini yönetme tekniği ile sunulan öğretim programının, zihinsel yetersizliği olan öğrencilerin kendini kontrol etme ve saldırgan davranışlarla başa çıkma becerilerini kazanmalarında etkili olduğunu ve bu becerileri kazanan öğrencilerin uygulama sona erdikten sonra da bu becerileri kullanmaya devam ettiklerini göstermiştir. Ayrıca, kazanılan sosyal becerilerin farklı kişilere, ortamlara genellendiği de ortaya konmuştur. Bu bulgular, Boyle ve Hughes (1994), Brigham (1978) , problem davranışların azaltılmasında; Coleman (1977) akademik becerilerde; Mickler (1984) öz bakım becerilerinde; Stahr ve diğerleri (2006) işlevsel iletişim becerilerinde, Wolfe, Heron ve Goddard (2000) etkinliği yerine getirmede ve yazılı dil becerileri üzerinde kendi kendini yönetme tekniğinin etkililiğini araştırdıkları araştırma bulgularıyla benzerlikler göstermektedir.

Rustin ve Kuhr (1989), öğrencilerin beceri öğretimine nereden başlanacağına ve öncelikli becerilerin ne olduğuna karar verebilmek için, sadece çocuğun ne yapıp yapamadığını gözleyerek belirlemenin yeterli olmayacağını, aynı zamanda çocuğun

öncelikli gereksinim duyduğu sosyal becerileri de belirlemek gerektiğini vurgulamaktadırlar (Akt. Avcıoğlu, 2001). Bu çalışmada, öncelikli beceriler seçilirken, öğrencilerin sınıf ortamında ve okul dışında ihtiyaç duyduğu, sosyal kabullerini, yaşlıları ve yetişkinlerle etkileşimlerini arttıracak, akademik becerileri öğrenmelerini kolaylaştıracak sosyal beceriler belirlenmiştir. Bu durumda uygulanan sosyal beceri öğretim programının etkili olmasının bir nedeni olarak, öğretilen sosyal becerilerin zihinsel yetersizliği olan öğrencilerin öncelikli gereksinim duydukları beceriler arasından seçilmiş olmasına bağlı olduğu düşünülmektedir.

Kendini yönetme tekniği öğrenci üzerinde fazla kısıtlayıcılık gerektirmeyen ve hızlı öğrenilen bir tekniktir. Bu tekniğin farklı davranışlar üzerindeki etkilerinin incelendiği araştırmalarda, zihinsel yetersizliği olan öğrencilere kolaylıkla öğretildiği ve bu öğrencilerin kendini yönetme tekniğinin aşamalarını uygun biçimde kullandığı yönünde bulgular vardır. (Copeland ve diğ., 2002; Hughes ve diğ., 2002; Todd ve Reid, 2006; Wolfe Heron ve Goddard, 2000). Kendini yönetme tekniği kullanılarak gerçekleştirilen araştırmaların çoğunda araştırmaya katılan öğrenciler stratejilerin kullanımını bir ya da birkaç oturum sonunda öğrenmişlerdir (Gumpel ve Golan, 2000; Hughes ve diğ., 2002, Wolfe, Heron ve Goddard, 2002; vb.). Bu araştırmada da öğrenciler üç ile dört oturum sonunda hedef sosyal becerileri %100 ölçütünde kazanmışlardır. Bu veriler kendini yönetme tekniği ile sosyal becerilerin öğretiminin kısa sürede gerçekleştiği bulgusunu desteklemektedir. Kendini yönetme tekniği ile sunulan sosyal beceri öğretim programının %100 ölçütüne kısa sürede ulaşılmasının nedeni; öğretilen becerilerin basamaklara ayrılarak, hem görsel uyaranlarla hem de model ipucuyla sürekli tekrar edilerek hatırlatılması olabilir.

- Kendi kendini yönetme tekniğinin aşamalarından kendi kendini gözlemleme; kendi yaptıklarını gözlemleyerek bunları kendi başına not etme anlamına gelmektedir. Hughes ve diğerleri (2002) tarafından yürütülen bir araştırmada kendini gözlemlemenin zihinsel yetersizliği olan öğrencilerin akademik ve sosyal

performansları üzerindeki etkileri ve bu öğrencilerin kendini gözlemleme davranışlarını kullanma düzeyleri incelenmiştir. Bulgular, zihinsel yetersizliği olan öğrencilerin yapılan öğretim oturumundan sonra kendini gözlemleme davranışlarını yüksek düzeyde kullandıklarını ve öğretim sona edikten sonra da bu davranışları sürdürdüklerini; ayrıca, kendini gözlemlemenin öğrencilerin akademik ve sosyal davranışlarını olumlu yönde etkilediğini göstermiştir. Araştırmada; öğrencilerin öğretilen sosyal becerileri, öğretim sonrasında farklı ortam ve kişilerle karşılaştıklarında genelleyeabildikleri bulgusuna ulaşılmıştır. Araştırma sosyal becerilerin öğretimi üzerinde kendi kendini yönetme tekniğinin desenlenmesi ile diğer araştırmalarda görüldüğü üzere becerilerin genellenmesi ve kullanılması bakımından etkili olmuştur.

Öğrencilerin başarılarının yüksek olmasının nedenlerinden biride, kendini yönetme tekniğinin aşamalarından kendine ön uyarı verme, kendini gözlemleme, değerlendirme ve geri dönüt verme aşamalarında kullanılan materyallerin görsel açıdan dikkat çekici ve motivasyonu artırıcı nitelikte olmasıdır. Öykü ve resimli kartların gerçek kişilerle, renkli çekilmiş fotoğraflar olması, öğrencinin yaşantısına, özelliklerine uygun olarak hazırlanması, pekiştireç sunumunda öğrencilerin hoşlandıkları pekiştireçlerin seçilerek kendilerinin belirlemesi öğretimin kolay uygulanmasına ve kısa sürede başarıya ulaşmasına etki etmiş olabilir. Sosyal beceri öğretim programının öğretim oturumları için hazırlanan öykülerin karmaşık olayları içermemesi ve ön uyarı aşamasında kullanılan resimli kartlarda yer alan fotoğrafların yazılı davranış basamaklarıyla ilişkisiz olmamasının, araştırma sürecinde öğretimin kolay uygulanmasına ve kısa sürede başarıya ulaşmasına katkı sağladığı düşünülmektedir.

Hazırlanan sosyal beceri öğretim programının başarılı bir biçimde uygulanması için öğrencilerin birbirlerine yakın özelliklerde olmasına dikkat edilmiştir. Öğrencilerin ifade edici dil becerisine sahip olma, verilen sözel yönergeleri yerine getirme, okuma yazma becerilerine sahip olma, eşleme ve sayma becerisine sahip olmaları öğretim programının başarılı bir biçimde uygulanmasında

etkili olmuştur. Önkoşul becerilerde benzer özellik gösteren öğrencilerin bireysel farklılıklarının yanı sıra, öğretim süreci içerisinde öyküyle canlandırma aşamasının uygulamayı zevkli hale getirdiği, öğrenilen becerilerin kazanıldıktan sonra da kalıcılığını koruduğunu göstermektedir. Araştırmanın izleme bulgularına göre kazanılan becerilerin sürekliliğine katkı sağlayan etmenlerden biri; öğrencilerin uygulama sürecinde aktif olarak yer almaları, kendini gözlemleme aşamasında beceriye ilişkin kendi davranışlarını gözlemleyerek değerlendirmeleri dolayısıyla özdeğerlendirme yapmaları olabilir.

Kendi kendini yönetme bağımsızlığı geliştirmek için uygulanabilir bir teknik olarak tanımlanan uygulama yöntemlerinden biridir. Yetersizliği olan öğrencilere kendini yönetme tekniğinin kullanımının öğretilmesi; bu öğrencilerin kendi öğrenmeleri üzerinde kontrol sahibi olmalarını ve dolayısıyla, kendi yaşam sorumluluklarını almalarını sağlamaktadır. Üstelik yaşam sorumluluğunu alma, yaşam niteliğinin göstergelerinden birinin yerine gelmesini sağladığı için de bireylerin yaşam niteliğinin artmasına katkıda bulunmaktadır (Özkan, 2007). Dolayısıyla öğrencinin kendi kendini yönetmesi; öğrenci davranışlarının sorumluluğunun öğretmenden öğrenciye geçmesi bakımından önemli bir yararı bulunmaktadır. Kendini yönetme tekniği ile yapılan araştırmalarda öğretmenler kendini yönetme tekniğinin etkili olduğunu, öğrenci performanslarını olumlu yönde geliştirdiğini ve kullanımının kolay olduğunu ifade etmişlerdir. Hughes ve diğerleri (2002) tarafından gerçekleştirilen benzer başka bir araştırmada ise, araştırmaya katılan öğrencilerin kendini yönetme tekniğini kullanımlarından sonra akranları tarafından daha olumlu algılandıkları ve daha fazla kabul gördükleri belirlenmiştir. Sosyal becerilerin kazandırılması ve uygun davranışların arttırılması bakımından da bu tekniğin yararlı olduğu araştırma bulgularıyla da ortaya çıkmaktadır. Araştırmada zihinsel yetersizliği olan öğrencilerin kendi davranışlarını kontrol ederek belirlenmiş sosyal becerileri kazanmaları, sosyal gelişimleri ve topluma uyumlarını kolaylaştırmaları açısından önem taşımaktadır. Araştırmanın kendini yönetme tekniği ile sunulan hedef sosyal becerilerin öğretimi sonrasında da farklı ortam ve kişilere

%100 ölçütünde genellenmesine bağlı olarak öğrencilerin akranları tarafından kabul görmelerini arttıracak ve sosyal ilişkilerinin olumlu yönde etkileneceği izlenimini vermiştir.

Araştırmacılar ve uygulamacılar özel eğitim ortamlarında yer alan ve özel eğitime gereksinim duyan öğrencilere kendi kendini yönetmeyi öğretmek için çok sayıda avantajdan ve açıklamadan söz etmektedirler. Bunlar (a) öğrencinin kendine öz güvenini arttırmak (b) öğrencinin ebeveynlerine, bakıcılarına, öğretmenlerine ve herhangi bir dışsal yöneticiye olan güvenini azaltmak ve (c) öğretmenlere sınıf yönetiminde daha az zaman harcamaları eğitimsel beceriler konusunda daha çok zaman ayırmalarına izin vermektir (McDougall, 1990). Araştırmaya katılan öğrencilerin kazandırılan hedef sosyal becerileri; sınıf öğretmenleri ve arkadaşları ile olan sosyal ilişkilerine ve doğal sınıf ortamlarına genelleyebilmeleri, kendi kendini yönetme tekniğinin sınıf yönetiminde avantaj olacağı izlenimini vermektedir.

Alan yazına bakıldığında, zihinsel yetersizliği olan bireylerde Kendi Kendini Yönetme tekniğine dayalı olarak hazırlanan sosyal beceri öğretimiyle ilgili çalışmalara rastlanamamıştır. Türkiye’ de ilk olma özelliği taşıyan bu araştırmanın yeni araştırmalara model olacağı düşünülmektedir. Araştırma sonuçlarına göre; kullanımı kolay olan kendini yönetme tekniğinin alanda çalışan öğretmenler ve ailelerin zihinsel yetersizliği olan öğrencilere akademik ve sosyal becerileri kazandırmalarında katkı sağlayacağı düşünülmektedir.

BÖLÜM VI

SONUÇ VE ÖNERİLER

6.1. Sonuç

Bu araştırmada, Zihinsel Yetersizliği olan Öğrenciler için Kendi Kendini Yönetme Tekniğine dayalı olarak hazırlanan sosyal beceri öğretim programı;

1. Kendini Kontrol Etme Becerisi;

- a) Karşısındakinin duygu durumuna göre uygun tepki verme,
- b) Aşırı sevinç üzüntü korku gibi duygularını uygun şekilde ifade etme
- c) Öfkesini başkalarına zarar vermeden ortaya koyma
- d) Başkalarını rahatsız etmekten kaçınma
- e) Başkalarıyla arasında olan farklılıkları konuşarak çözme
- f) Başkalarıyla olan problemlerini kavga etmeden çözme

2. Saldırgan Davranışlarla Başa Çıkma Becerisi;

- a) Kendisinden istemediği bir şeyi yapması istendiğinde hayır deme
- b) Kendisinden yapılmasını istemediği bir davranış olduğunda karşısındakine söyleme
- c) Suçlamalar karşısında kendini savunma
- d) Kendisiyle alay edildiğinde duymazlıktan gelme

kapsamında geliştirilmiş olup, her iki becerinin öğretim oturumlarına katılan zihinsel yetersizliği olan öğrencilerin başlama düzeyi verilerinden bu becerilere hiç sahip olamadıkları belirlenmiştir.

Kendi Kendini Yönetme tekniğine dayalı olarak hazırlanan sosyal beceri beceri öğretim programına katılan öğrencilerin öğretim oturumları birbirinden çok farklılık göstermemiştir.

Kendini kontrol etme becerilerinin öğretimi uygulanan üç öğrencide de %100 lük ölçüte ulaşılmıştır. Birinci öğrenci altı, ikinci öğrenci beş, üçüncü öğrenci altı oturumun sonunda %100 tepki düzeyine ulaşmıştır.

Saldırgan davranışlarla başa çıkma becerilerinin öğretimi uygulanan üç öğrencide de %100 lük ölçüte ulaşılmıştır. Birinci öğrenci altı, ikinci öğrenci altı, üçüncü öğrenci altı oturumun sonunda %100 tepki düzeyine ulaşmıştır.

Bu çalışmanın sonunda, araştırmaya katılan zihinsel yetersizliği olan öğrencilerin kendini yönetme tekniğine dayalı olarak hazırlanan ve kendini yönetme stratejileriyle desteklenen sosyal beceri öğretim programından yararlandıkları, öğretilmeye çalışılan kendini kontrol etme ve saldırgan davranışlarla başa çıkma becerilerini öğrendikleri, kendini yönetme öğretim tekniğinin etkili olduğu izlenimini vermektedir.

Genelleme ve izleme oturumlarından elde edilen veriler; tüm katılımcıların öğretilen hedef sosyal becerileri öğretim sonrasında da koruyarak, farklı kişi ve ortamlara genellediklerini göstermiştir.

Araştırma sonuçlarına göre, ileride yapılacak araştırmalara ve uygulamaya yönelik öneriler şunlardır.

6. 2. Öneriler

Araştırma planlanıp, sonuçlandırılmasına kadar geçen süre içinde karşılaşılan sorunlar ve ilgili literatür incelemeleri göz önüne alındığında konuya ilişkin ileride yapılacak araştırmalara ve uygulamalara yönelik şu öneriler getirilebilir;

6.2.1. Uygulamaya Yönelik Öneriler

1. Kendi kendini yönetme tekniği ile hazırlanan sosyal beceri eğitim programı özel eğitim okul ve kurumlarında zihinsel yetersizliği olan öğrencilerin sosyal beceri eğitimlerinde kullanılabilir.

2. Sosyal beceri eğitimine ailelerinde katılımı sağlanmalı, kendini yönetme tekniği ile hazırlanan sosyal beceri eğitim programının ev ortamında uygulanabilecek şekilde düzenlenerek doğal ortamlarda kazandırılması sağlanabilir.

3. Zihinsel yetersizliği olan öğrencilerin akademik becerileri öğrenmesinde kendi kendini yönetme tekniğine dayalı eğitim programları hazırlanarak uygulanabilir.

4. Kendini yönetme tekniği ile hazırlanmış sosyal beceri öğretim programı ile sosyal beceriler kazandırılırken; rol oynama ve kendini gözlemleme aşamalarına, ders planlarında yer verilerek sınıf ortamında uygulanabilir.

5. Öğretmenlere ve alanda çalışan kişilere; kendini yönetme tekniği ile öğrencilere becerileri kazandırdıktan sonra, kazanılan becerilerin sürdürülmesine ve

genellenmesine yönelik amaçların gerçekleştirilmesine için gereksinimler doğurmaları ve ortamlar hazırlamaları önerilebilir.

6. Sosyal becerilerin öğretiminde Kendini Yönetme Tekniği ile Akran Aracılı Öğretim Yöntemi birlikte kullanılarak uygulanabilir.

6.2.2. İleri Araştırmalara Yönelik Öneriler

1. Zihinsel yetersizliği olan bireyler için kendi kendini yönetme tekniğine göre hazırlanmış olan sosyal beceri öğretim programı farklı engel gruplarındaki bireylere uygulanarak sonuçları karşılaştırılabilir.

2. Uygun olmayan davranışların azaltılmasında kendi kendini yönetme tekniği ile hazırlanan davranış değiştirme programının etkililiğine yönelik araştırmalar yürütülebilir.

3. Kendi kendini yönetme tekniği ile sunulan sosyal beceri öğretim programının küçük gruplar da etkililiği araştırılabilir.

4. Kendi kendini yönetme tekniği ile sunulan sosyal beceri öğretim programının zihinsel yetersizliği olan çocukların sosyal gelişimine etkisi üzerine bir araştırma yürütülebilir.

5. Araştırma genellenebilirliğini arttırmak amacıyla; araştırma başka deneklerle, başka davranışlarla, başka ortamlarda ve başka araştırmacılar tarafından yinelenabilir.

6. Hayat Bilgisi, Matematik, Okuma Yazma, Toplumsal Uyum Becerileri gibi farklı disiplin alanlarında kendi kendini yönetme tekniği uygulanarak, etkililiği araştırılabilir.

7. Kendini yönetme tekniği ile hazırlanan sosyal beceri öğretim programının öğretimi bittikten sonra, kendini kontrol etme ve saldırgan davranışlarla başa çıkma becerileri dışında başka bir sosyal beceriye etkisine bakılabilir.

KAYNAKÇA

- Agran, M., Snow, K. and Swaner, J. (1999). Teacher perceptions of self-determination: benefits, characteristics, strategies. *Education and Training in Mental Retardation and Developmental Disabilities*, Vol: 34, 293-301.
- Akkök, F. (1996). *İlköğretimde sosyal becerilerin geliştirilmesi*. Ankara: Öğretmen El Kitabı. MEB Yayınları.
- Ataman, A. (Ed.) (2003). *Özel gereksinimli çocuklar ve özel eğitime giriş*. Ankara: Gündüz Eğitim ve Yayıncılık Yayını.
- Avcıoğlu, H. (2001). *İşitme engelli çocuklara sosyal becerilerin öğretilmesinde işbirlikçi öğrenme yaklaşımı ile sunulan öğretim programının etkinliğinin incelenmesi*, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Ankara: Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Avcıoğlu, H. (2005). *Etkinliklerle sosyal beceri eğitimi*. Ankara: Kök Yayıncılık.
- Aydın, M. ve Odabaş, İ. (1997). Alt özel, normal, üstün zekalı 10-12 yaş grubu çocukların fiziki ve motor özelliklerinin karşılaştırılması. *Spor Araştırmaları Dergisi*, Cilt: 1, Sayı: 2, 21-30.
- Bacanlı, H. (2005) *Sosyal beceri eğitimi*. Ankara: Nobel Yayın Dağıtım. (İlk baskı 1999)

- Bates, P. (1980). The effectiveness of interpersonal skills training on the social skill acquisition of moderately and mildly retarded adults. *Journal of Applied Behavior Analysis*, Vol: 13, 323-348.
- Borowski, J. G. and Cavanaugh, J. C. (1979) *Maintenance and generalization of skills and strategies by the retarded*. Handbook of Mental Deficiency, Psychological Theory and Research (2. Ed: N. J. Hillsdale). Erlbaum, N. J.
- Boyle, J. R. and Hughes, C. A. (1994). Effects of self-monitoring and subsequent fading of external prompts on the on-task behavior and task productivity of elementary students with moderate mental retardation, *Journal of Behavioral Education*, Vol: 4, 439-457.
- Brigham, T. A. (1978). *Self-control*. Ed: A. C. Catania and T. A. Brigham, "Handbook of Applied Behavior Analysis: Social and Instructional Processes," Irvington, New York.
- Browder, D. M. and Shapiro, E. S. (1985). Applications of self-management to individuals with severe handicaps: A Review. *Journal of the Association for Persons with Severe Handicaps*, Vol:10, .200-208.
- Browder, D. M. (2001). *Curriculum and assessment for students with moderate and severe disabilities*. New York: The Guilford Press.
- Brown, A. L., Campione, J. G. and Day, J. D. (1981). Learning to learn: On training students to learn from text. *Educational Researcher*, Vol: 10, 14-21.
- Bruininks, R. H. (1974) Physical and motor development of retarded persons (Ed: N. R. Ellis) *International Review of Research in Mental Retardation*. Vol: 7, 209-261.

- Burgio, L. D., Whitman, T. C. and Johnson, M. R. (1980). A self instructional package for increasing attention behavior in educable mentally retarded children, *Journal of Applied Behavior Analysis*, Vol: 13, 443-459.
- Çağlar, D. (1979). *Geri zekalı çocuklar ve eğitimi*. Ankara: Ankara Üniversitesi Basımevi.
- Çakıl, N. (1998) *Grupla sosyal beceri eğitiminin üniversite öğrencilerinin yalnızlık düzeyleri üzerindeki etkisi*, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Hacettepe Üniversitesi S.B.E., Ankara.
- Carr, R. E. (1979). Goal attainment scaling as a useful tool for evaluating progress in special education, *Exceptional Children*, Vol: 46, 443-459.
- Cavalier, A. R., R. P. Ferretti ve A. E. Hodges. (1997) Self-management within a classroom token economy for students with learning disabilities”, *Research in Developmental Disabilities*, 18, 167-178,
- Çetin, F., Bilbay, A. A. ve Kaymak, D. (2001). *Araştırmadan uygulamaya çocuklarda sosyal beceriler*. Epsilon Yayıncılık, İstanbul.
- Chiron, R. (1978) *The effects of a self-monitoring technique on the locus of control orientation of educable mentally retarded children*. Unpublished Doctoral Dissertation, University of Iowa.
- Çifci, İ. (2001). *Zihinsel engelli bireyler için hazırlanan bilişsel süreç yaklaşımına dayalı sosyal beceri programının etkililiğinin incelenmesi*, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Ankara : Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Clarke, H. H. and Clark H. D. (1978). *Developmental and adapted physical education*. Second Edition, Prentice Hall Inc. Englewood Cliffs, New Jersey.

- Cole, P. M. and Kazdin, A. E. (1980). Critical issues in self instructional training with children, *Child Behavior Therapy*, Vol: 2, 1-23.
- Coleman, P. and Blansyied, N. M. (1977). Effects of self monitoring, token reinforcement and different back-up reinforcers on the classroom behavior of retardates, *Exceptional Children*, Vol: 23, 95-107.
- Colvin, G. and Sugai, G. (1988). Proactive strategies for managing social behavior problems: an instructional approach, *Education and Treatment of Children*, Vol:11, 341- 348.
- Combs, M.L. and Slably, D.A. (1977). *Social skills training with children: advances in clinical child pscyhology*. New York : Plenu Pres.
- Copeland, S. R., C. Hughes, M. Agran, M. L. Wehmeyer ve S. E. Fowler.(2002) An intervention package to support high school students with mental retardationin general education classrooms, *American Journal on Mental Retardation*, 107, 32-45,.
- Cortledge, G. and Milburn, J. F. (1992) *Teaching social skills to children*. Pergamon Book, Inc. USA. Cüceloğlu, D. (1995). *Yeniden insan insana*. İstanbul: Remzi Kitabevi.
- Çakır, S. (1998). *Zihin engelli öğrencilere doğrudan öğretimyaklaşımıyla sosyal beceri öğretiminin etkililiğinin incelenmesi*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara: Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü.
- Dickerson, E. A. and Creedon, C. F. (1981) Self-selection of standards by children: the relative effectiveness of pupil-selected and teacher-selected standards of performance, *Journal of Applied Behavior Analysis*, Vol:14, 425-433.

- Dikmeer, D. İ. (1997). *Sosyal beceri eğitiminin sosyal içedönük ergenlerin içedönüklük düzeylerine etkisi*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara: Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Ellis, N. R. (1978). Does the MR have poor memory?. *Intelligence*, Vol: 2, 41-54.
- Eripek, S. (1988). *Geri zekalı çocuklar*. Ankara: Karatepe Yayınları.
- Eripek, S. (2005). *Zeka geriliği*. Ankara: Kök Yayıncılık.
- (1996). *Zihinsel engelli çocuklar*. Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Eğitim Fakültesi Yayınları.
- Erwin, P. (2000) *Çocuklukta ve ergenlikte arkadaşlık*. İstanbul: Alfa Basım Yayım Dağıtım Ltd. Şti.
- Ettrich, C. (1998). *Konzentrations-trainings-programm für kinder: u: 1. und 2. schulklasse*. Vandenhoeck & Ruprecht, Göttingen.
- Feretti, R. P. (1982). An analysis of passive memory in normal and mentally retarded persons, *Intelligence*, Vol: 6, 68-87.
- Five steps to teaching students self management*. (July 2001). Erişim Tarihi: 13 Temmuz2009,
- Forman, S. G. (1987). *School based effective and social interventions*. New York: The Haworth Press.
- Frederiksen, L. W. and Frederiksen, C. B. (1975). Teacher-determined and self-determined token reinforcement in a special education classroom, *Behavior Therapy*, Vol:6, 310-314.

- Gresham, F. M. and Elliott, S. N. (1987). The relationship between adaptive behavior and social skills: Issues in definition and assessment, *The Journal of Special Education*, Vol: 21(1), 167-181.
- Gresham, F. M. and MacMillan D. L. (1997). Social competence and effective characteristics of students with mild disabilities, *Review of Educational Research*, Vol: 67 (4), 377-415.
- Gumpel, T. P. ve H. Golan.(2000)Teaching game-playing social skills using a self monitoring treatment package, *Psychology in the Schools*, 37, 253-261,.
- Güven, N. (1986). *Özürlü çocuklar ve eğitimleri*, Ed. Şule Bilir, Ankara: Hacettepe Üniversitesi Çocuk Gelişimi ve Eğitimi Bölümü.
- Harris, K. R. (1982). Cognitive-behavior modification: Application with exceptional students. *Focus on Exceptional Children*, Vol:15(2), 1-16.
- Hastad, N. D. and Lacy, C. A. (1989). *Measurment evaluation in contemporary physical education*. Arizona: Gorsuch Scarisbrick Publishers Scottsdale.
- Hayes, S. C., Rincover, A. and Solnick, J. V. (1980). The technical draft of applied behavior analysis, *Journal of Applied Behavior Analysis*, Vol:13, 275-285.
- Hersen, M. and Bellack, A. S. (1976). Social skills training for chronic psychiatric patients: Rationale, research findings, and future directions, *Comprehensive Psychiatry*, Vol: 17, 559-580.
- Hughes, C. A., Ruhl, K. L. and Misra, A. (1989). Self-management with behaviorally disordered students in school settings: A promise unfulliffed? *Behavioral Disorders*, Vol:14, 250-262.

- Hughes, C., S. R. Copeland, M. Agran, M. L. Wehmeyer, M. S. Rodi ve J. A. Presley.(2002) Using Self-monitoring to improve performance in general education high school classes”, *Education and Training in Mental Retardation and Developmental Disabilities*, Vol:37, 262-272,.
- Hughes, C., L. L. Rung, M. L. Wehmeyer, M. Agran, S. R. Copeland ve B. Hwang.(2000) Self-prompted communication book use to increase social interaction among high school students”, *Journal of Association for Persons with Severe Handicaps*, 25, 153-166,
- Jackson, H. J. and Boog, P. G. (1981). The efficacy of self-control procedures as motivational strategies with mentally retarded persons: A Review of Literature and Guidelines for Future Research, *Australian Journal of Development Disabilities*, Vol:7, 65-79.
- Kaf, Ö. (1999). *Hayat bilgisi dersinde bazı sosyal becerilerin kazandırılmasında yaratıcı drama yönteminin etkisi*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Adana: Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Kelly, J. A. (1982). *Social skill training a practical guide for interventions*, New York: Springer Publishing Company.
- Kendall, P. C. ve Hollon, S. D. (1979). Cognitive-behavioral interventions: Theory research and procedures, *Cognitive-Behavioral Interventions: Overview and Current Status*. (Ed: P. C. Kendall ve S. D. Hollon) New York: Academic Press.
- Kepçeoğlu, M. (1992). *Psikolojik danışma ve rehberlik*. Ankara: Kadioğlu Matbaası.
- Kınalı, G. (2003). *Zihin engellilerde beden - resim - müzik eğitimi. farklı gelişen çocuklar* (Ed: A. Kulaksızoğlu), İstanbul: Epsilon Yayınları.

- Knowlton, E. (1998). Considerations in the design of personalized curricular supports for students with developmental disabilities, *Education and Training in Mental Retardation and Developmental Disabilities*, Vol: 33, 95-107.
- Korkmaz, B. (2000). *Yağmur çocuklar otizm nedir?*. İstanbul: Doğan Kitapçılık.
- Korkut, F. (2004). *Okul temelli önleyici rehberlik ve psikolojik danışma*. Ankara: Anı Yayıncılık.
- Kramer, J. J. , Nagle, R. J. and Engle, R. W. (1980). Recent advances in mnemonic strategy training with mentally retarded persons: implications for educational practice, *American Journal of Mental Deficiency*, Vol: 85, 306-314.
- Krebs, P. L. (1995). *Mental retardation adapted physical education and sport* (Ed: J. P. Winnick), Human Kinetics Books Champaigne.
- Kurtz, D. D. and Neisworth, J. T. (1976). Self control possibilities for exceptional children, *Exceptional Children*, Vol:42, 212-217.
- Matson, J. L., Machetti, A. and Adkins, J. A. (1980). Comparison of operant and independence training procedures for mentally retarded adults, *American Journal of Mental Deficiency*, Vol: 84, 487-494.
- McClelland, M. and Morrison, F.J. (2002). The emergence of learning related social skills in preschool children, *Early Childhood Research Quarterly*, Elsevier.
- McDougall, D. (1998). Research on self-management techniques used by students with disabilities in general education settings, *Remedial and Special Education*, Vol:19(5), 310-320.

- McGill, L. A. (1979). *The use of self-control procedures with pre-adolescents classified as educable mentally retarded*. Unpublished Doctoral Dissertation, Utah State University.
- MEB, “Özel Eğitim Hizmetleri Yönetmeliğinde Değişiklik Yapılmasına Dair Yönetmelik “. Resmi Gazete, 25674: 18.12.2004.
- MEB. (1986). *Özel Eğitimle İlgili Kanun ve Yönetmelikler*. Ankara: Milli Eğitim Bakanlığı Basımevi.
- MEGEP (2007). *Çocuk gelişimi ve eğitimi: Zihinsel engelliler*, Ankara: T.C. Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları.
- Meichenbaum, D. (1980). Cognitive behavior modification with exceptional children: A promise yet unfulfilled, *Exceptional Education Quarterly*, Vol:1, 83-88.
- Meichenbaum, D. and Asarnow, J. (1979). Cognitive behavioral interventions theory, research and procedures. *Cognitive Behavioral Modification and Metacognitive Development: Implications for the Classroom* (Ed: P. C. Kendall ve S. D. Hollon) New York: Academic Press.
- Meichenbaum, D. and Goodman, S. (1979) Development of self-regulation through private speech. *Clinical use of Private Speech and Critical Questions About it's Study in Natural Settings* (Ed: G. Ziven, The Wiley) New York.
- Mickler, M. J. (1984). Self-management skill training for educable mentally retarded persons, *The Journal of Special Education*, Vol:18(2), 143-149.
- Mohoney, J. J. and Thoresen, C. E. (1974) *Self control: Power to the person*. Monterey, California Brooks/Cole,.

- Mohoney, M. J. and Mohoney, K. (1976). Self control techniques with the mentally retarded. *Exceptional Children*, Vol:42, 338-339.
- Molnar, G. (1978). Analysis of motor disorder in retarded infants and young children. *American Journal of Mental Deficiency*, Vol:83, 213-221.
- O'Leary, S. G. and Dubey, D. R. (1979). Applications of self-control procedures by children: A Review. *Journal of Applied Behavior Analysis*, Vol: 12, 449-465.
- Öktem, F. (1981). *Zeka gerilikleri: Ruh sağlığı ve hastalıkları* (Ed: Ö. Öztürk). Ankara: Türkiye Sinir ve Ruh Sağlığı Derneği Yayınları.
- Özabacı, N. (2004). Öğretmen adaylarının duygusal zeka ve sosyal beceri düzeyleri arasındaki ilişkinin incelenmesi, *XIII. Ulusal Eğitim Bilimleri Kurultayı*, İnönü Üniversitesi Eğitim Fakültesi, 6-9 Temmuz, Malatya 2004.
- Özdoğan, B. (2001). Altı – oniki yaşlarındaki çocukların eğitimi ve okul başarıları, *Eğitim ve Bilim Dergisi*, 26, 3-7.
- Özdoğan, B. (2000). *Çocuk ve oyun: çocuğa oyunla yardım*. Ankara: Anı Yayıncılık.
- Özer, D. (2001). *Engelliler için beden eğitimi ve spor*, Ankara: Nobel Yayınları.
- Özgür, İ. (2004). *Engelli çocuklar ve eğitimi*. Adana: Karahan Kitabevi.
- Özgüven, İ, E.(1994). *Psikolojik testler*. Ankara: Yeni Doğu Matbaası.
- Özkan, Ş. Y. (2007). *Zihin yetersizliği olan öğrencilere yönelik hazırlanan kendini yönetme stratejileri öğretim paketinin etkililiği*. Yayınlanmamış Doktora Tezi, Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü.

- Özmen, R. G. (2006). *Uyarlanmış bilişsel strateji öğretiminin zihinsel engelli öğrencilerin yazılı ifade sürecinde kullanılan üstbilişsel strateji bilgisini kazanmalarında etkisi*. Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Özel Eğitim Dergisi, 7(2), 49-66.
- Özsoy, S. A., Özkahraman, Ş. ve Çallı, F. (2006). Zihinsel engelli çocuk sahibi ailelerin yaşadıkları güçlükleri incelenmesi, *Aile ve Toplum Dergisi*, 3(9), 70.
- Özyürek, M. (1985). Ortopedik arızalıların eğitim ortamlarına yerleştirilmesi. *Ankara Üniversitesi Eğitim Birimleri Fakültesi Dergisi*, Ankara Üniversitesi Basımevi, 17(1-2), 113-125.
- Özyürek, M. (2004) *Bireyselleştirilmiş eğitim programı temelleri ve geliştirilmesi*. Ankara: Kök Yayıncılık.
- Palut, B. (2003) *Sosyal gelişim ve arkadaşlık ilişkileri: gelişim ve eğitimde yeni yaklaşımlar*. İstanbul: Morpa Yayıncılık.
- Prater, M. A., S. Plank ve S. R. Miller. (1991) "The effects of self-monitoring on decreasing talking out behavior and increasing time-on-task", *Perceptions*, 26, 12-17,
- Porath, M. (2003) Social understanding in the first year of school. *Early Childhood Research Quarterly*, Elseiver, 18.
- Robertson, S. J. (1979). Self control and generalization procedures in a classroom of disruptive retarded children. *Child Behavior Therapy*, Vol:41, 347-362.
- Rose, T. L. and Gottlieb, J. (1981). Transfer of training: an overlooked component of mainstreaming programs. *Exceptional Children*, Vol: 48, 175-177.

- Rosenbaum, M. S. and Drabman, R. S. (1979). Self control training in the classroom: a review and critique. *Journal of Applied Behavior Analysis*, Vol:12, 467-485.
- Safley, K. N. (1979). *Diagnosis, evaluation and modification of handwriting performance: a self improvement process involving educable mentally retarded children*. Unpublished Doctoral Dissertation, George Peabody Collage for Teachers.
- Sarı, H. (2002). *Özel eğitime muhtaç öğrencilerin eğitimleriyle ilgili öneriler*. Ankara: Pegem A Yayıncılık.
- Sarı, H. Y. (2007). Zihinsel engelli çocuğu olan ailelerde aile yüklemesi. *C.Ü. Hemşirelik Yüksekokulu Dergisi*, Sayı 11(2), 1-7.
- Sazak, E. (2003). *Akran aracılı sosyal beceri öğretim programının etkililiğinin incelenmesi*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Bolu: Abant İzzet Baysal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Schloss, P. J. and Smith, M. A. (1994). *Applied behavior analysis in the classroom*. Boston: Allyn and Bacon.
- Schlottke, P. F. (1991). Aufmerksamkeit und konzentration im kindesalter: Interdisziplinaere Aspekt. *Verhaltenstherapie bei Aufmerksamkeitsgestörten Kindern* (Ed: H. Barchmann, W. Kinze and N. Roth). Berlin: Verlag Gesundheit, 158-170.
- Seaman, A. J. and Depauw, P. K. (1989). *The new adapted physical education*, May Field Publishing Company Mountain View, California.

- Seven, S. (2006). *Altı yaş çocuklarının sosyal beceri düzeyleri ile bağlanma durumları arasındaki ilişkinin incelenmesi*. Yayımlanmış Doktora Tezi, Ankara: Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü.
- Seven, S. (2008). Yedi-sekiz yaş çocuklarının sosyal becerilerinin incelenmesi, *Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, Sayı 18 (2) ,151-174.
- Shapiro, E. S. and Klein, R. D. (1978). Self-management of on-task behavior with retarded/disturbed children. *Paper Presented at the American Psychological Association Meeting*, Toronto: Canada, August 28-31.
- Siedentop, D., Mond, C. and Toggort, A. (1986). *Students with special needs. Physical education teaching and curriculum stratejies for grades 5-12*. May Field Publishing Company Mountain View, California 113-127.
- Sinclair, E. and Forness, S. (1983). *Classification: Educational issues*, Ed: L. Matson, Handbook of Mental Retardation, New York: Pergaman Press, 171-176.
- Slezynski, J. and Zaslowski, E., (1991). Developmental determinants of motor abilities of mentally handicapped and normal schoolboys. *Biology of Sport (Warsaw)*, Vol: 8(2), 41-65.
- Stahr, B., D. Cushing, K. Lane ve J. Fox.(2006) Efficacy of a function-based intervention in decreasing off-task behavior exhibited by a student with ADHD, *Journal of Positive Behavior Interventions*, Vol:8, 201-211.
- Stokes, T. F. and Baer, D. M. (1977). An implicit technology of generalizations. *Journal of Applied Behavior Analysis*, Vol:10, 349-367.
- Sucuoğlu, B. ve Çifci İ. (2001). *Yapamıyor mu? yapmıyor mu? zihinsel engelli çocuklar için sosyal beceri öğretimi*. Ankara: Ankara Üniversitesi Basımevi.

Şahin, C. (2001) Yurt dışı yaşantısı geçiren ve geçirmeyen lise öğrencilerinin sosyal beceri düzeyleri. *Gazi Üniversitesi Kırşehir Eğitim Fakültesi Dergisi*, Sayı 2 (2).

T.C. Sağlık Bakanlığı (2008). *Sağlık hizmetlerinde okul sağlığı kitabı*, T.C. Sağlık Bakanlığı

Refik Saydam Hıfzısıhha Merkezi Başkanlığı Hıfzısıhha Mektebi Müdürlüğü, Yayın No: 719, Ankara :Yücel Ofset.

Todd, A. W., Horner, R. H. and Sugai, G. (1999). Self-monitoring and self-recruited praise: effects on problem behavior, academic engagement, and work completion in a typical classroom. *Journal of Positive Behavior Interventions*, Vol:1, 66-76.

Todd, T. ve G. Reid. (2006) Increasing physical activity in individuals with autism, *Focus on Autism and Other Developmental Disabilities*, Vol:21, 167-176.

Tüfekçioğlu, U. (2003). *Sesbilgisel gelişim: çocukta dil ve kavram gelişimi*, Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Yayınları.

Turan, A. (2004). *Zihinsel engellilerde resim eğitimi*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Konya: Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Ulutaşdemir, N. (2007). Engelli çocuklarda iletişim ve oyunun önemi, *Fırat Sağlık Hizmetleri Dergisi*, Sayı 2 (5), 42.

Uzamaz, F. (2000). Ergenlerde sosyal becerileri değerlendirme yöntemleri. *Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, Sayı 6 (6), 49-58.

- Wagner, I. (1990). *Aufmerksamkeitstraining mit impulsiven kindern*. Frankfurt: Dietmer Klatz.
- Wagner, I. (1991) Aufmerksamkeit und konzentration im kindesalter: interdisziplinaere aspekt. *Möglichkeiten Der Förderung* (Ed: H. Barchmann, W. Kinze and N. Roth). Berlin: Verlag Gesundheit, 184-197.
- Walker, H. M. and McConnell, S. R. (1995). *Walker: McConnell scale of social competence and school adjustment: Elemantary version*, London: Singular Publishing Group.
- Whitman, T. L. (1990). Self regulation and mental retardation. *American Journal of Mental Retardation*, Vol:94, 373-376.
- Winnick, P. J. and Short, X. F.(1985). *Physical fitness testing of the disabled*, (Project Unique), Human Kinetics Books Champaign, Illinois 165.
- Wolfe, L. H., T. E. Heron ve Y. L. Goddard.(2000) Effects of self monitoring on the on-task behavior and written language performance of elementary students with learning disabilities”, *Journal of Behavioral Education*, Vol:10, 49-73.
- Yörükoğlu, A. (1998). *Çocuk ruh sağlığı*. İstanbul: Remzi Kitabevi.
- Yüksel, G. (1997). *Sosyal beceri eğitiminin üniversite öğrencilerinin sosyal beceri düzeyine etkisi*. Yayınlanmamış Doktora Tezi, Ankara: Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü.
- Yüksel, G.(2004). *Sosyal beceri envanteri el kitabı*. Ankara : Asil Yayınları.
- Yukay, M. (2003). *İlköğretim üçüncü sınıf öğrencilerine yönelik sosyal beceri programının değerlendirilmesi*. Yayınlanmamış Doktora Tezi, İstanbul: Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

- Zasgornik, E. (1989). The differentiation of somatic and motor development in pupils of normal schools and special schools for mantally retarded children. *Wychowanie Fizycznei Sport (Warsaw)*, Vol: 33(1), 41-65.
- Zohn, C. J. and Bornstein, P. H. (1980). Self monitoring of work performance with mentally retarded adults. Effects upon work productivity, work quality and on task behavior. *Mental Retardation*, Vol:18, 19-25.

EKLER

EK 1 Aile izin Formu	109
EK 2 Sosyal Beceri Değerlendirme Formu.....	110
EK 3 Sosyal Becerileri Öğretim Programı	117
EK 4 Kendini Kontrol Etme Becerisi Öğretim Plan.....	118
EK 5 Saldırgan Davranışlarla Başa Çıkma Becerisi Öğretim Pla.....	167
EK 6 Pekiştireç Belirleme Formu.....	201
EK 7 Kendini Kontrol Etme Becerisi Başlama Düzeyi, Öğretim Süreci, İzleme, Genelleme Oturumları Veri Kayıt Formu	202
EK8 Saldırgan Davranışlarla Başa Çıkma Becerisi Başlama Düzeyi, Öğretim Süreci, İzleme, Genelleme Oturumları Veri Kayıt Formu	204
EK 9. Sosyal Beceri Programı Uygulama Güvenirliği Veri Toplama Formu	206
EK10 Özgeçmiş.....	207

EK1**AİLE İZİN FORMU**

Okulunuz Özel Eğitim Sınıfı Öğrencisi oğlum/kızım’nın velisi olarak Halime ÇELİK’in Yrd. Doç. Dr. Hasan AVCIOĞLU’NUN danışmanlığında ‘’Eğitilebilir Zihin Engelli Çocuklara sosyal Becerilerin Öğretiminde Kendi Kendini Yönetme Tekniği ile Sunulan Sosyal Beceri Programının Etkililiğinin İncelenmesi’’ konulu yüksek lisans tezinin uygulama aşamasına katılmasına izin veriyorum.

Veli**İmza**

EK2					
SOSYAL BECERİLERİ DEĞERLENDİRME ÖLÇEĞİ					
Değerlendirme yapan kişinin adı-soyadı:					
Değerlendirme yapılan kişinin adı-soyadı:					
YONERGE: Aşağıda Çocukların sahip olması gereken sosyal beceriler verilmiştir. Her ifadeyi okuyun daha sonra değerlendirmeyi yaptığınız çocuğun sahip olduğu sosyal becerilerin karşısındaki duruma uygun olanına (X) işareti koyunuz. Gözleme olanagı bulamadığınız beceriyi boş bırakınız.					
Her zaman	Çok sık yapar	Genellikle yapar	Az yapar	Hiçbir zaman yapmaz	
TEMEL SOSYAL BECERİLER					
1.Çevresinde gelişen olayları gözlemler (çevresinde yer alan canlı ve cansız varlıklar ve bunların özellikleri hakkında veri toplayarak bilgi edinir).					
2.Konuşurken, sözel anlatımının anlamını pekiştirmek ve tamamlamak için mimikler kullanır.					
3.Konuşurken, sözel anlatımının anlamını pekiştirmek ve tamamlamak için Jestler kullanır.					
4.Birlikte olduğu insanlara karşı hissettiği duygulara göre arasındaki mesafeyi ayarlar (uzak ya da yakın durur).					
5.Başkalarıyla ilişkilerinde, karşısındakine duygularını aktarmak için bedensel teması kullanır (sarılma, öpme, kucaklama, kolları tutma, Sırtı tutma vb).					
6.İçinde bulunduğu ortama göre (başkalarıyla konuşurken, dinlerken) beden duruşunu sergiler.					
7. Başkalarıyla etkileşim halindeyken (başkalarıyla konuşurken, dinlerken) göz kontağı kurar.					
8.Daha önce neler söylendiği sorulduğunda tekrar eder.					
9.Kıyafet temizliğinde dikkat eder.					
10.Başkalarıyla konuşurken konuşmanın içeriğine uygun geri bildirimde bulunur.					
11.Eşyalarını(kalem,silgi,oyuncak v.b)başkalarıyla paylaşır.					
12.Başkalarıyla gerektiğinde işbirliği yapar.					
13.Başkaları konuşurken dinler.					
TEMEL KONUŞMA BECERİLERİ					
14.Konuşmayı başlatır.					
15.Konuşmayı sürdürür.					
16.Konuşmayı bitirir.					

17.Konuşmayı bitirdikten sonra yeniden başlatır.					
İLERİ KONUŞMA BECERİLERİ					
18.Konuşmak için başkalarının konuşmasının tamamlamasını bekler.					
19.Konuşmasını, konuşmanın içeriğine uygun olmayan duraklamalar yapmadan sürdürür.					
20.Konuşurken başkaları tarafından anlaşılabilmek için konuşma hızını ayarlar.					
21.Konuşurken konuşmada yer alan duygu ve düşüncelerin anlamına ışık tutan vurgulamalarda bulunur.					
22.Konuşurken içinde bulunduğu ortama göre ses tonunu ayarlar.					
İLİŞKİYİ BAŞLATMA BECERİLERİ					
23.İlk tanıştığı kişilere kendisini tanıtır.					
24.Tanıdığı kişileri başkalarına tanıstırır.					
25.Tanıdığı kişilerle karşılaştığında gülümser.					
26.Tanıdığı kişilerle karşılaşınca selam verir.					
27.Kendisinden farklı olan arkadaşlarıyla birlikte olur.					
28.Gereksinim duyduğunda başkalarından yardım ister.					
29.Yardıma gereksinimi kişiler yardım istemeden onlara yardım etmeyi teklif eder.					
30.Gereksinim duyduğunda izin ister.					
31.Kendisine yardım edildiğinde teşekkür eder.					
32.Birisine zarar verince özür diler.					
33.Birşey istediğinde lütfen sözcüğünü kullanır.					
GRUPLA İŞ YAPMA BECERİLERİ					
34.Bir gruba katılmak için grup üyelerinden izin alır.					
35.Grup faaliyetlerine katılır.					
36.Grupta iş bölümüne uyar.					
37.Grupta sorumluluğunu yerine getirir.					
38.Sınıf arkadaşlarına oyun oynamayı teklif eder.					
39.Oynanmakta olan oyuna katılır.					
40.Arkadaşlarına yeni oyunlar oynamayı teklif eder.					
DUYGUSAL BECERİLER					
41.Başkalarıyla ilgili olumsuz duygularını ifade eder.					
42.Başkalarıyla ilgili olumlu duygularını ifade eder.					
43.Başkalarının kendisine karşı neler hissettiğini ifade eder.					
44.Gerektiğinde kendisi ile ilgili olumlu ifadeler kullanır.					
45.Arkadaşları bir iş başardığında onlara övücü sözler söyler.					

46.Başkalarından farklı olan düşüncelerini söyler.					
KENDİNİ KONTROL ETME BECERİLERİ					
47.Karşısındakinin duygu durumuna göre uygun tepki verir.					
48.Aşırı sevinçüzüntü korku gibi duygularını uygun şekilde ifade eder.					
49.Öfkesini başkalarına zarar vermeden ortaya koyar.					
50.Başkalarını rahatsız etmekten kaçınır.					
51.Başkalıyla arasında olan farklılıkları konuşarak çözer.					
52.Başkalarıyla olan problemlerini kavga etmeden çözer.					
SALDIRGAN DAVRANIŞLARLA BAŞA ÇIKMA BECERİLERİ					
53.Kendisinden istemediği bir şeyi yapması istendiğinde hayır der.					
54.Kendisinde yapılmasını istemediği bir davranış olduğunda karşısındakine söyler.					
55.Suçlamalar karşısında kendini savunur.					
56.Kensisiyle alay edildiğinde duymazlıktan gelir.					
SONUÇLARI KABUL ETME BECERİLERİ					
57.Kurallara uymadığında ortaya çıkan sonuçları kabul eder.					
58.Başarısız olduğunda bu durumu sakince karşılar.					
59.Uygun olmayan davranışlar sergilediğinde ortaya çıkan sonuçları kabul eder.					
YÖNERGE VERME BECERİLERİ					
60.Gerektiğinde soru sorar.					
61.Kendisine soru sorulduğunda cevap verir.					
62.Başkalarına gerektiğinde sözel yönerge verir.					
63.Gerektiğinde başkalarınca verilen sözel yönergelere uyar.					
BİLİŞSEL BECERİLERİ					
64.İçinde bulunduğu sosyal ortama uygun davranışlar sergiler.					
65.Kendi yaptıklarını objektif olarak gözden geçirerek değerlendirir.					
66.Kendi kendine herhangi bir konu ile ilgili araştırma yapıp onun hakkında bilgi edinir.					
67.Başkalarını ikna edinceye kadar haklı olduğunu savunur.					
68.Bir problemin çözümü için alternatifler üretir.					
69.Bir problemi çözer.					

EK 3

KENDİ KENDİNİ YÖNETME TEKNİĞİ İLE SUNULAN SOSYAL BECERİ ÖĞRETİM PROGRAMI

Kendi kendini yönetme tekniğine uygun olarak hazırlanmış sosyal beceri öğretim programıyla, hedef sosyal becerilerin öğretimi aşağıdaki basamaklar doğrultusunda uygulanmıştır.

1. Araştırmacı; uygulamanın başında kendini tanıtır, öğrencinin de kendini tanıtmasını ister.

2. Araştırmacı; öğrenciye uygulanacak hedef davranışı, çalışma kurallarını açıklayarak belli sürelerde birlikte çalışacakları hakkında bilgi verir.

3. Öğrenciye çalışma sırasında kullanılacak; öykü, kendi kendini yönetme ve kullanma sözleşmesi, kendini gözlemleme ve değerlendirme kartı, uygun olan ve uygun olmayan davranışları gösteren resimli kart, pekiştireçler inceltirilir.

4. Hedef davranış; uygun olan ve uygun olmayan davranışları nedenleri ile birlikte konuşulur, öğretilecek becerinin önemi, becerinin yararları ve beceriyi gerçekleştirmediğinde karşılaşılabileceği zorluklar ve zararları hakkında bilgi verilir.

5. **Çalışılan becerinin uygun olan ve olmayan davranışlarını anlatan resimli kartın incelenmesi:** Öğrenciyle birlikte becerinin uygun olan ve uygun olmayan davranışların yer aldığı kartın yazılı bölümü okunarak resimleri incelenir, uygun olan ve uygun olmayan davranışlar karşılaştırılır.

6. ‘‘**Kendi kendini yönetme planını öğrenme ve kullanma sözleşmesi**’’
imzalanır: Öğrenciye çalışılan beceriyi kendi kendine öğrenmeyi kabul ettiğine dair kendi kendini yönetme planını öğrenme ve kullanma sözleşmesi okunur ve birlikte imzalanır.

7. **Kendi kendini gözlemlemenin öğretilmesi:** Uygulama ncesi; öğrenciye kendi kendini gözleme formu gösterilerek uygulama aşamasından sonra, formda bulunan davranışları yaptıysa evet bölümünü, yapmadıysa hayır bölümünü işaretleyeceği açıklanarak formda gösterilir.

8. **Kendi kendine değerlendirmenin öğretilmesi:** Kendi kendini gözleme formu ğretmen ve ğrenci tarafından doldurulduktan sonra cevapların karşılaştırılıp, aynı olan cevapların sayısı kadar uygun bölüme puanı yazması, farklı cevaplar için uygun bölüme kaybettiği puanı yazarak kazandığı puanlardan kaybettiği puan varsa çıkartarak toplam puanını bulacağı anlatılır.

9. **Kendi kendine geri dönüt vermenin öğretilmesi:** Değerlendirme yaptıktan sonra pekiştirci kazanması için gerekli puanı kazandıysa belirlenen 3 pekiştirciden birini kendisinin seçebileceği açıklanır.

10. Uygulama süreci;

a) **yknn okunması:** ğrenciye öykü sesli olarak okunur, öyküyle ilgili sorular sorularak uygun olan davranış hakkında konuşulur.

b) **Model olma:** Beceri basamakları öğrenciye sesli olarak model olunur. Daha sonra yardımcı akran yardımıyla öykü canlandırılır ve yorumlanır.

c) **Rol oynama:** ğrenciden öyküyü yardımcı akranla canlandırması istenir.

d) **Kendini gözleme:** ğrenci ve ğretmen gözlem formlarını alır uygulama esnasındaki gözlemlerini forma işaretler.

Uygulama sonrasında öğrenciden; gözlem formunda yazılı olan beceri basamaklarını okuyarak uygulama sırasında yaptıysa evet, yapmadıysa hayır seçeneğini işaretlemesi istenir. Aynı şekilde öğretmende aynı gözlem formunu kullanarak öğrencinin uygulama sırasında gerçekleştirdiği davranışları ilgili sütuna işaretler.

e) **Değerlendirme:** Öğrenci ve öğretmenin gözlem formları yan yana konur. Öğrenciden; öğretmenin ve kendi gözlem formundaki evet ve hayır cevaplarını karşılaştırması istenir. Değerlendirme bölümünde evet hayır cevaplarını karşılaştırarak puanlayacağı; evet cevabı aynı olanlar için bir puan, hayır cevabı aynı olanlar için bir puan, öğretmenin evet öğrencinin hayır-öğretmenin hayır öğrencinin evet cevabının verilmesi durumunda eksi 1 puan vereceği söylenir. Öğrenciyle kazanılan ve kaybedilen puanlar hesaplanarak toplam puan bulunur.

f) **Geri dönüt verme:** Öğrenciye pekiştireç seçebilmek için kazanması gereken puan sorulur, değerlendirmesinde çıkan sonuçla pekiştireç kazanıp kazanmadığını söylemesi istenir, pekiştireç kazanmışsa sunulan üç pekiştireçten birini seçmesi istenerek pekiştirilir.

Öğrenciyle istenilen ölçüte (beceriye bağımsız olarak yapması) ulaşılamazsa öğretim planı tekrarlanır.

11. Araştırmacı öğretim sonunda, öğrencinin uygulama sırasındaki davranışlarını doğrudan gözlem yoluyla değerlendirir.

Kendini kontrol etme becerisini oluşturan alt becerilerin her biri için bir öğretim planı olmak üzere toplam 6, saldırgan davranışlarla başa çıkma becerisini oluşturan alt becerilerin her biri için bir öğretim planı olmak üzere toplam 4 öğretim planından oluşan bir sosyal beceri öğretim programı hazırlanmıştır. Her bir öğretim planı istenilen ölçüte (beceriye bağımsız olarak yapması) ulaşana kadar uygulanmıştır.

EK4

Kendini Kontrol Etme Becerileri Öğretim Planı

AMAC: Öğrenci günlük yaşantısında diğer bireylerle karşılıklı sosyal etkileşimin daha ileri düzeyde gelişmesi için gerekli olan karşısındakinin duygu durumuna göre uygun tepki verme, aşırı sevinç üzüntü korku gibi duygularını uygun şekilde ifade etme, başkalarını rahatsız etmekten kaçınma, başkalarıyla arasında olan farklılıkları konuşarak çözme, başkalarıyla olan problemlerini kavga etmeden çözme becerilerini etkili şekilde kullanır.

UYGULAMA SÜRESİ:Haftada 5 gün ve günde tek oturumdur (Her oturum 40 dakikadır.)

ÖĞRETİMDE KULLANILACAK MATERYAL: Kendini Kontrol Etme becerileri ile ilgili öykü, „Kendi kendini yönetme sözleşmesi, kendi kendini gözlemlene ve değerlendirme formu, uygun ve uygun olmayan davranışları gösteren resimli kart,

ÖĞRETİM AMAÇLARI:

1. Karşısındakinin duygu durumuna göre uygun tepki verir.
2. Aşırı sevinç üzüntü korku gibi duygularını uygun şekilde ifade eder.
3. Öfkesini başkalarına zarar vermeden ortaya koyar.
4. Başkalarını rahatsız etmekten kaçınır.
5. Başkalarıyla arasında olan farklılıkları konuşarak çözer.
6. Başkalarıyla olan problemlerini kavga etmeden çözer.

ÖĞRETİM SÜRECİ:

1.Amaç: Karşısındakinin duygu durumuna göre uygun tepki verir.

Araştırmacı, çalışmanın ilk oturumunda kendini tanıtır ve bundan sonra öğrenci ile birlikte, haftanın 5 günü birer oturum şeklinde(40 dakika) sınıfta bazı etkinlikleri gerçekleştirmek üzere toplanacaklarını söyler.

Uygulamanın ilk oturumunda öğrenciye çalışmanın amacı açıklanır.“Bugün seninle günlük yaşantımızda diğer kişilerle daha iyi ilişkiler kurmak için gerekli olan karşımızdaki kişinin duygu durumuna göre tepki verme üzerine çalışacağız.

Çalışma sırasında yerinde sessizce oturması gerektiği, oyun oynaması istendiğinde oynaması gerektiği söylenir.

Çalışmamız esnasında kullanacağımız bazı formlar ve bir öykümüz olacak, çalışmanın sonunda kendini gözlemlemeyi, değerlendirmeyi doğru olarak yaparsan puan kazanacaksın ve bu puanlar karşılığında birlikte belirleyeceğimiz ödüllerden birini kazanacaksın denir. Kullanılacak materyaller öğrenciye incelettirilerek gösterilir Karşımızdaki kişinin duygu durumunu anlamak ve ona göre davranmak; konuşmayı başlatmak ve konuşmaya devam etmek için gerekli bir beceri olduğu söylenir. Karşımızdaki kişinin mutlumu, üzgün mü, kızgın mı olduğunu anlarsak o kişinin duygu durumuna göre davranarak iyi ilişkiler kurabileceğimiz” anlatılır.

(Uygun Olan ve Uygun Olmayan Davranışlar Nedenleri İle Birlikte Konuşulur)

Öğrenciyle “karşısındakinin duygu durumuna göre uygun tepki verme becerisinin önemi, karşısındakinin duygu durumuna göre uygun tepki vermediği zaman karşılaşılabileceği güçlükler ve neden uygun olmadığı hakkında konuşulur. ”Karşındaki kişinin mutlu mu, üzgün mü olduğunu anlayarak mutluluğunu yada üzüntüsünü paylaşarak onun yanında olduğunu gösterirsen karşındaki kişide senin mutsuz, üzgün, mutlu olduğun da duygularını paylaşacak ve destek olacaktır, ama sen karşındaki kişinin yaşadığı duygulara göre davranmaz; o üzgünken mutlu olursan

seninle bir daha konuşmayabilir sana destek olmayabilir, yalnız kalabilirsin şeklinde öğrenciye anlatılır.

Öğrenciye karşısındakinin duygu durumuna göre uygun tepki verme ile ilgili resimli kart gösterilir. Karşımızdakinin duygu durumuna göre uygun tepki verirken; karşımızdakinin yaşadığı duygunun ne olduğuna karar verir, mutluyse aynı tepkiyi veririz, üzgünse aynı tepkiyi vererek karşımızdakinin yaşadığı duyguyu anlamış ve uygun tepki vermiş oluruz''diyerek resimler öğrenciye incelettirilerek olumlu ve olumsuz davranışları karşılaştırması beklenir.

Karşısındakinin duygu durumuna göre uygun tepki verme Becerisi için Uygun ve Uygun Olmayan Davranışları Gösteren Kart

Davranışlar	Uygun Davranış	Uygun Olmayan
Karşıdaki nin duygu durumunu n ne olduğuna karar ver		
Üzgünse sende üzgün ol Mutluyse sende mutlu ol		

(Kendi kendini yönetme planını öğrenme ve kullanma sözleşmesi imzalanır)

Öğrenciye Karşısındakinin duygu durumuna göre uygun davranmayı öğrenmek için bir anlaşma yapılacağı ve bunu kendi kendine başarabileceği açıklanır.” Karşımızdakinin duygu durumuna göre uygun davranmayı öğrenmek için çalışmamız süresince kendimizi gözlemleyeceğiz, değerlendireceğiz ve sonunda kendimize bir ödül vereceğiz. Karşımızdakinin duygu durumuna göre nasıl uygun davranmamız gerektiğini konuştuk, bunları yapmayı daha kolay öğrenmek için seninle bir anlaşma yapacağız ve sonunda hem istediğin etkinlikleri yapabileceksin hem de kendi kendini yönetmeyi öğrenerek kendi davranışlarını kontrol edebileceksin. Bir sözleşmemiz var onu imzalayacağız.”Hazırlanmış olan kendi kendine yönetme planını öğrenme ve kullanma sözleşmesi öğrenciyle birlikte okunarak imzalanır.

KENDİ KENDİNİ YÖNETME PLANINI ÖĞRENME ve KULLANMA SÖZLEŞMESİ	
	EVET HAYIR
1.Karşımdaki kişinin duygu durumunun ne olduğuna _____	
karar vermeliyim _____	
2.Karşımdaki kişi mutluysa bende mutlu olmalıyım _____	
3.Karşımdaki kişi üzgünse bende üzülmeliyim _____	
4.Duyguları tanımanın bana neler kazandıracaklarını biliyorum _____	
5.Kendi kendini yönetme planını öğrenmek istiyorum _____	
İmzanız	Öğretmenin İmzası

(Kendi kendini gözlemlemenin öğretilmesi)

Öğrenciye önceden hazırlanmış olan öğrencinin kendi yaptığı davranışları gözleme formu verilir. Aynı formdan bir tanede öğretmende bulunduğu açıklanır. Form açıklanarak maddeler okunur ve incelettirilir. Öğrenciden kendi kendini gözleme formunda bulunan davranışları çalışma içerisinde kendini gözlemleyerek davranışı yaptıysa evet, yapmadıysa hayır seçeneğini işaretlemesi istenir. Aynı işaretleme işlemini öğretmeninde yapacağı ve sonunda öğretmen ve öğrencinin formlarının karşılaştırılacağı söylenir.

Kendi kendini Gözleme Formu		
Tarih:		
Karşımdaki kişinin duygu durumunun ne olduğuna karar verdim mi?	Evet	Hayır
Karşımdaki kişi mutluysa bende mutlu oldum mu?	Evet	Hayır
Karşımdaki kişi üzgünken bende üzülüm mü?	Evet	Hayır
Kendi kendini Değerlendirme		
EVET lerin sayısı (Öğretmenin kartındakilerle aynı olanlar) _____ (bir puan kazanır)		
HAYIR ların sayısı (Öğretmenin kartındakilerle aynı olanlar) _____ (bir puan kazanır)		
Öğretmenin HAYIR olarak işaretleyip EVET cevabı verilenler _____ (bir puan düşülür)		
Öğretmenin EVET olarak işaretleyip HAYIR cevabı verilenler _____ (puan kazanamaz)		
Toplam Puan: _____		

(Kendi kendini değerlendirmenin öğretilmesi)

Değerlendirme kısmında öğrencinin formunda (evet -hayır)olarak işaretlenmiş bir davranış öğretmenin formundakiyle aynı ise öğrenciye 1 puan kazanacağı söylenir. Öğrenci davranışı hayır olarak işaretlerse öğretmen onu uygun yani evet olarak işaretlerse öğrencinin puan kazanamayacağı açıklanır. Öğrenci davranışı uygun yani evet olarak işaretler öğretmen o davranışı hayır olarak işaretlerse öğrencinin bu sefer 1 puan kaybedeceği söylenir.

(Kendi Kendine Geri Dönüt Vermenin Öğretilmesi)

Öğrenciye kendi kendini değerlendirme yaptıktan sonra kazandığı puana göre ödül kazanabileceği söylenir. En az 2 puan kazanırsa kendi istediği bir ödülü seçebileceği açıklanır.

- a)Müzik dinleme
- b)Ataç kazanma
- c) Sakız kazanma

Bu ödüllerden öğrenci hangisini seçerse geri dönüt işleminin hemen sonunda mutlaka verilir.

UYGULAMA SÜRECİ

(Karşısındakinin duygu durumuna göre uygun tepki verme becerisi ile ilgili bir öykü anlatılır.)

ÖYKÜ

‘Gülay’ın fındık adında bir köpeği vardı. Fındık çok yaramaz bir köpekti. Ogün Fındık dışarıda oynamak için çok havlamıştı. Fındık yolun karşısına geçmek için koşarken bir araba ona çaptı. Gülay arkasından koştu. Fındık hareket etmiyordu, ölmüştü. Sena da elinde bebeğiyle koşarken Gülay ı gördü. Sevinçle elindeki bebeği göstererek bak annem aldı güzel mi dedi. Gülay hüngür hüngür ağlıyordu.”

‘‘Şimdi sana Karşındakinin duygu durumuna göre uygun davranma ile ilgili bir öykü okuyacağım, dikkatli bir şekilde beni dinle’’ denir ve öykü okunur. Öğrenciye okunan öykü ile ilgili sorular sorulur, ‘‘ Gülay’ın köpeğine ne olmuş? Gülay köpeği ölünce ne hissetmiş? Sena Gülay ile karşılaşınca ne yapmış ?, Sena ne yapsa iyi olurdu? Senanın yerinde sen olsaydın ne yapardın? ‘’gibi sorularla karşısındakinin duygu durumuna göre uygun tepki becerisinin önemi üzerine konuşulur.

‘‘Karşıımızdakinin duygu durumuna göre mutlu ise bizde mutlu olmalı ,üzgünse üzüntüsünü paylaşmalıyız.Bu öyküde Gülay’ın köpeği ölmüştür,Gülay çok üzgündür.Sena ise sevinçli bir durumdadır..Karşıımızdaki kişi üzgünse bizimde onun üzüntüsünü paylaşmamız gerekir.Karşıımızdakinin üzüntüsünü paylaşır ona göre davranırsak o kişide bizim duygularımıza göre davranır üzüntülü olduğumuzda bize destek olur, mutluluğumuzu paylaşır. Sena Gülay’ın üzüntüsünün farkında olmalı, onun üzüntüsünü paylaşmalı ve zor anında ona destek olmalıdır.

Model olma:

Öğrenciye Karşısındakinin duygu durumuna göre uygun tepki verme becerisinin basamakları ipuçları verilerek anlatılır.

- 1.‘‘Karşıımızdaki kişinin mutlu mu, üzgün mü olduğuna karar vermeliyim.’’
- 2.‘‘Karşıımızdaki mutlu ise bende mutlu olmalıyım,bu onun mutluluğunu paylaştığımı gösterir..’’
- 2.‘‘Karşıımızdaki kişi üzgünse üzölmeliyim, üzöldüğümü belli etmeliyim.’’
- 4.‘‘Üzöldüğümü söylerim, Onunda artık üzölmemesini söylerim ‘’.

Yardımcı akran öğrenciye tanıtılır.‘‘Şimdi arkadaşın ve ben bu öyküyü canlandıracağız. Bizi dikkatlice izle, bizden sonra sen de yapacaksın. Ben Sena olacağım arkadaşında Gülay olacak.’’

Yardımcı Öğrenci:‘‘Ağlamaklı üzgün bir şekilde durur’’

Öğretmen:‘‘Gülay ın yanına yaklaşır. Yüzüne bakar’’

Öğretmen: "Üzgün bir yüz ifadesi ile bende çok üzüldüm, üzülme" derim.

Yardımcı öğrenci: Teşekkür ederim arkadaşım

Öğretmenle yardımcı öğrenci canlandırma ile ilgili değerlendirmelerini yaparlar karşısındakinin duygu durumuna göre uygun tepki verme becerisinin aşamaları tekrarlanır.

Rol Oynama:

Öğrenciye "şimdi sıra sende. Sen Sena'nın yerinde olsaydın ne yapardın?" der yardımcı öğrenciyle öyküyü canlandırmaları istenir. Öğrencinin karşısındakinin duygu durumuna göre uygun tepki verme becerisinin ipuçlarını söylemesi istenir. Doğru yaptığı basamaklar söylenerek "Aferin çok güzel..." diye ödüllendirilir.

(Kendi kendini gözlemleme)

Öğrenciye önceden hazırlanmış olan öğrencinin kendi yaptıklarını gözlemleme formu verilir. Aynı formdan bir tanede öğretmende bulunduğu açıklanır. Form açıklanarak maddeler okunur ve incelettirilir. Öğrenciden kendi kendini gözlemleme formunda bulunan davranışları çalışma içerisinde kendini gözlemleyerek; davranışı yaptıysa evet, yapmadıysa hayır seçeneğini işaretlemesi istenir. Aynı işaretleme işlemini öğretmeninde yapacağı ve sonunda öğretmen ve öğrencinin formlarının karşılaştırılacağı söylenir.

(Kendi kendini değerlendirme)

Şimdi formlarımızı karşılaştıracakız denilerek, değerlendirme kısmında öğrencinin formunda (evet -hayır) olarak işaretlenmiş bir davranış öğretmenin formundakiyle aynı ise öğrenci 1 puan kazandığı söylenir. Öğrenci davranışı hayır olarak işaretlemişse öğretmen onu uygun yani evet olarak işaretlemişse öğrenci puan kazanmadığı açıklanır. Öğrenci davranışı uygun yani evet olarak işaretlemişse öğretmen o davranışı hayır olarak işaretlemişse öğrencinin bu sefer 1 puan kaybettiği söylenir. Öğrenciye bu değerlendirmeyi kendisinin yapması toplam puanını bulması istenir.

(Kendi Kendine Geri Dönüt Verme)

Öğrenciye kendi kendini değerlendirme yaptıktan sonra kazandığı puana göre ödülün seçileceği söylenir. En az 2 puan varsa kendi istediği bir ödülü seçebileceği açıklanır. Kaç puan kazandığı sorulur puanı ile ödül seçip seçemeyeceği konuşularak eğer en az 2 puanı varsa istediği ödülü seçebileceği belirtilir.

- a)Müzik dinleme
- b)Ataç kazanma
- c) Sakız kazanma

Bu ödüllerden öğrenci hangisini seçerse geri dönüt işleminin hemen sonunda mutlaka verilir.

2. Amaç: Aşırı sevinç üzüntü korku gibi duygularını uygun şekilde ifade eder.

Öğrenciye çalışmanın amacı açıklanır. ‘‘Bugün seninle günlük yaşantımızda diğer kişilerle daha iyi ilişkiler kurmak için gerekli olan sevinç üzüntü korku gibi duygularını uygun şekilde ifade etme becerilerini kullanma üzerine çalışacağız.

Çalışma sırasında yerinde sessizce oturması gerektiği, oyun oynanması istendiğinde oynaması gerektiği söylenir.

Çalışmamız esnasında kullanacağımız bazı formlar olacak, bir öykümüz olacak, çalışmanın sonunda kendini gözlemlemeyi değerlendirmeyi doğru olarak yaparsan puan kazanacaksın ve bu puanlar karşılığında birlikte belirleyeceğimiz ödüllerden birini kazanacaksın denir. Kullanılacak materyaller incelettirilerek gösterilir.

Aşırı sevinç üzüntü korku gibi duygularımızı uygun şekilde ifade etmemizin; bu durumda nasıl davranabileceğimiz, başkalarının bizi doğru şekilde anlaması ve bize yardımcı olabilmesi için gerekli bir beceri olduğu söylenir. Aşırı sevinç üzüntü korku gibi duygularını uygun şekilde ifade etmek için; üzüntümüzü, kızgınlığımızı, korkumuzu, mutluluğumuzu ses tonumuzla, yüz ifademizle (gülümseyerek ya da ağlayarak) gösterebileceğimiz anlatılır.

(Uygun Olan ve Uygun Olmayan Davranışlar Nedenleri İle Birlikte Konuşulur)

Öğrenciyle sevinç üzüntü korku gibi duygularımızı uygun şekilde ifade etme becerisinin önemi, sevinç, üzüntü korku gibi duygularımızı uygun şekilde ifade etmediği zaman karşılaşılabileceği güçlükler ve neden uygun olmadığı hakkında konuşulur.”.

Sevinç üzüntü korku gibi duygularımızı uygun şekilde ifade etmediğimiz zaman karşımızdaki bizi doğru şekilde anlamayabilir ve bize yardımcı olamaz, zor durumda yalnız kalabilirsin, şeklinde öğrenciye anlatılır.

Öğrenciye sevinç üzüntü korku gibi duygularımızı uygun şekilde ifade etme becerisi ile ilgili resimli kart gösterilir.” Sevinç, üzüntü, korku gibi duygularımızı

uygun şekilde ifade etme; karşılaştığın durumla ilgili hissettiğin duygunun ne olduğuna karar vererek, hissettiğin duyguya uygun gülümseme, korku, ağlama gibi yüz ifadesiyle, beden duruşuyla, ses tonunu kullanmandır “denilerek resimler öğrenciye incelettirilir olumlu ve olumsuz davranışları karşılaştırmaları beklenir.

**Aşırı sevinç üzüntü korku gibi duygularını uygun şekilde ifade etme
Becerisi için Uygun ve Uygun Olmayan Davranışları Gösteren Kart**

Davranışlar	Uygun Davranış	Uygun Olmayan
Hissettiğin duygunun ne olduğuna karar ver(üzüntü, korku, sevinç)		
Hissettiğin duyguyu(üzüntü, korku, sevinç) uygun yüz ifadesiyle göster		
Hissettiğin duyguyu(üzüntü, korku, sevinç) uygun beden duruşuyla göster		
Hissettiğin duyguyu(üzüntü, korku, sevinç) uygun ses tonuyla göster		

(Kendi kendini yönetme planını öğrenme ve kullanma sözleşmesi imzalanır)

Öğrenciye aşırı sevinç üzüntü korku gibi duygularını uygun şekilde ifade etme becerisini öğrenmek için bir anlaşma yapılacağı ve bunu kendi kendine başarabileceği açıklanır.” aşırı sevinç üzüntü korku gibi duygularını uygun şekilde ifade etmeyi öğrenmek için çalışmamız süresince kendimizi gözlemleyeceğiz, değerlendireceğiz ve sonunda kendimize bir ödül vereceğiz. Aşırı sevinç üzüntü korku gibi duygularımızı uygun şekilde nasıl ifade edeceğimizi konuştuk bunları yapmayı daha kolay öğrenmek için seninle bir anlaşma yapacağız ve sonunda hem istediğin etkinlikleri yapabileceksin hem de kendi kendini yönetmeyi öğrenerek kendi davranışlarını kontrol edebileceksin. Bir sözleşmemiz var onu imzalayacağız.” Hazırlanmış olan kendi kendine yönetme planını öğrenme ve kullanma sözleşmesi öğrenciyle birlikte okunarak imzalanır.

KENDİ KENDİNİ YÖNETME PLANINI ÖĞRENME ve KULLANMA SÖZLEŞMESİ	
	EVET HAYIR
1. Hissettiğim duygunun ne olduğuna (üzüntü,korku,sevinç) karar vermeliyim	
2.Hissettiğim duyguyu(üzüntü,korku,sevinç) uygun yüz ifadesiyle göstermeliyim	
3.Hissettiğim duyguyu(üzüntü,korku,sevinç) uygun beden duruşumla ses tonuyla göstermeliyim	
4.Duygularımı uygun şekilde ifade etmemin bana neler kazandıracağını anlıyorum	
5.Kendi kendini yönetme planını öğrenmek istiyorum	
İmzanız	Öğretmenin İmzası

(Kendi kendini gözlemlemenin öğretilmesi)

Öğrenciye önceden hazırlanmış olan öğrencinin kendi yaptıklarını gözlemleme formu verilir. Aynı formdan bir tanede öğretmende bulunduğu açıklanır. Form açıklanarak maddeler okunur ve incelettirilir. Öğrenciden kendi kendini gözlemleme formunda bulunan davranışları çalışma içerisinde kendini gözlemleyerek davranışı yaptıysa evet, yapmadıysa hayır seçeneğini işaretlemesi istenir. Aynı işaretleme işlemini öğretmeninde yapacağı ve sonunda öğretmen ve öğrencinin formlarının karşılaştırılacağı söylenir.

Kendi kendini Gözlemleme Formu		
Tarih:		
Hissettiğim duygunun(üzüntü, korku, sevinç) ne Olduğuna karar verdim mi?	Evet	Hayır
Hissettiğim duyguyu(üzüntü, korku, sevinç) uygun yüz ifadesiyle gösterdim mi?	Evet	Hayır
Hissettiğim duyguyu(üzüntü, korku, sevinç) Uygun beden duruşuyla gösterdim mi?	Evet	Hayır
Hissettiğim duyguyu(üzüntü, korku, sevinç) Uygun ses tonuyla gösterdim mi?	Evet	Hayır
Kendi kendini Değerlendirme		
EVET, lerin sayısı (Öğretmenin kartındakilerle aynı olanlar) _____ (bir puan kazanır)		
HAYIR, ların sayısı (Öğretmenin kartındakilerle aynı olanlar) _____ (bir puan kazanır)		
Öğretmenin HAYIR olarak işaretleyip EVET cevabı verilenler _____ (bir puan düşülür)		
Öğretmenin EVET olarak işaretleyip HAYIR cevabı verilenler _____ (puan kazanamaz)		
Toplam Puan: _____		

(Kendi kendini değerlendirmenin öğretilmesi)

Değerlendirme kısmında öğrencinin formunda (evet -hayır)olarak işaretlenmiş bir davranış öğretmenin formundakiyle aynı ise öğrenciye 1 puan kazanacağı söylenir. Öğrenci davranışı hayır olarak işaretlerse öğretmen onu uygun yani evet olarak işaretlerse öğrencinin puan kazanamayacağı açıklanır. Öğrenci davranışı uygun yani evet olarak işaretler öğretmen o davranışı hayır olarak işaretlerse öğrencinin bu sefer 1 puan kaybedeceği söylenir.

(Kendi Kendine Geri Dönüt Vermenin Öğretilmesi)

Öğrenciye kendi kendini değerlendirme yaptıktan sonra kazandığı puana göre ödül kazanabileceği söylenir. En az 3 puan kazanırsa kendi istediği bir ödülü seçebileceği açıklanır.

- a)Tenefüste top oynayabilme
- b)10 dk bilgisayar oynama
- c) Vcd den istediği bir şarkıyı dinleme

Bu ödüllerden öğrenci hangisini seçerse geri dönüt işleminin hemen sonunda mutlaka verilir.

UYGULAMA SÜRECİ:

(Aşırı sevinç üzüntü korku gibi duygularını uygun şekilde ifade etmeyle ilgili bir öykü anlatılır.)

ÖYKÜ

“Zuhal okuldan gelince oyuncaklarıyla oynamayı çok severdi. O gün hava güneşli ve çok güzeldi. En sevdiği seramik bebeğini parka götürmüştü. Ali Zuhal i görünce koşarak yanına geldi. Oyunağıyla oynamak istedi. Zuhal oyunağını Ali’ye verdi. Ali oynarken Zuhal’in oyunağını kırdı. Zuhal hiçbir şey söylemeden oyunağına baktı. Ali ise çok üzgün olduğunu ve özür dilediğini söyledi. Zuhal hala bir şey söylememişti.”

“Şimdi sana **Aşırı sevinç üzüntü korku gibi duygularını uygun şekilde ifade etme** ile ilgili bir öykü okuyacağım, dikkatli bir şekilde beni dinle” denir ve öykü anlatılır. Öğrenciye anlatılan öykü ile ilgili sorular sorulur, “ Zuhall’in en sevdiği oyuncak neymiş? Zuhall’in oyuncuğına ne olmuş? Ali oyuncuğı kırınca Zuhall’e ne söylemiş? Zuhall’en sevdiği oyuncuğı kırılınca ne yapsa iyi olurdu? Zuhall’in yerinde sen olsaydın en sevdiğin oyuncuğın kırılınca ne yapardın? “gibi sorularla **aşırı sevinç üzüntü korku gibi duygularını uygun şekilde ifade etme** becerisinin önemi üzerine konuşulur.

“Sevinçli bir durum karşısında yüz ifademiz değişerek gülümseriz ses tonumuz neşeli, duruşumuz mutlu bir şekilde olur. Bu öyküde Zuhall’in en sevdiği oyuncuğı kırılmış. Yani çok üzüleceğı bir durumla karşılaşmış. Oyuncuğı kırıldığı için üzüldüğü nasıl anlaşılacak; ağlarsa ya da üzgün durursa, ses tonu üzgün olursa üzgün olduğunu uygun şekilde ifade etmiş olur. Üzgün, mutlu, korkmuş olduğumuzu uygun şekilde ifade edersek karşımızdaki kişi, bizi doğru bir şekilde anlar ve bize yardımcı olabilir. Zuhall’oyuncuğı kırıldığı için üzgün olduğunu uygun şekilde ifade etmek için üzgün bir şekilde durmalı, ağlamalı, üzgün bir ses tonuyla üzüldüğünü ifade etmelidir.

Model olma:

Öğrenciye **Aşırı sevinç üzüntü korku gibi duygularını uygun şekilde ifade etme** becerisinin basamakları ipuçları verilerek anlatılır.

1. “Hissettiğim duygunun ne oğluna karar vermeliyim. Üzgünmüyüm, sevinçlimiyim, korktummu.”
2. “Hissettiğim duygu durumuma göre (üzgün, sevinçli, korkmuş)yüz ifadem uygun olmalı.”
2. “Hissettiğim duygu durumuma göre(üzgün, sevinçli, korkmuş)beden duruşum uygun olmalı.”
4. “Hissettiğim duygu durumuma göre (üzgün, sevinçli, korkmuş)ses tonum uygun olmalı “

Yardımcı akran öğrenciye tanıtılır. “Şimdi arkadaşın ve ben bu öyküyü canlandıracağız. Bizi dikkatlice izle, bizden sonra sen de yapacaksın. Ben Zuhal olacağım arkadaşında oyuncağı kıran Ali olacak.”

Yardımcı öğrenci: Özür dilerim,

Öğretmen: Üzgün bir şekilde durur.

Öğretmen: Çok üzıldüm, der

Yardımcı öğrenci:Omzuna dokunarak,çok özür dilerim isteyerek olmadı

Öğretmenle yardımcı öğrenci canlandırma ile ilgili değerlendirmelerini yaparlar.

Aşırı sevinç üzüntü korku gibi duygularını uygun şekilde ifade etme becerisinin aşamaları tekrarlanır.

Rol Oynama:

Öğrenciye “şimdi sıra sende. Sen Zuhal in yerinde olsaydın ne yapardın?” der yardımcı öğrenciyle öyküyü canlandırmaları istenir. Öğrencinin **Aşırı sevinç üzüntü korku gibi duygularını uygun şekilde ifade etme** becerisinin ipuçlarını söylemesi istenir. Doğru yaptığı basamaklar söylenerek “Aferin çok güzel...” diye ödüllendirilir.

(Kendi kendini gözlemleme)

Öğrenciye önceden hazırlanmış olan öğrencinin kendi yaptıklarını gözlemleme formu verilir. Aynı formdan bir tanede öğretmende bulunduğu açıklanır. Form açıklanarak maddeler okunur ve incelettirilir. Öğrenciden kendi kendini gözlemleme formunda bulunan davranışları çalışma içerisinde kendini gözlemleyerek; davranışı yaptıysa evet, yapmadıysa hayır seçeneğini işaretlemesi istenir. Aynı işaretleme işlemini öğretmeninde yapacağı ve sonunda öğretmen ve öğrencinin formlarının karşılaştırılacağı söylenir.

(Kendi kendini değerlendirme))

Şimdi formlarımızı karşılaştıracamız denilerek, Değerlendirme kısmında öğrencinin formunda (evet-hayır) olarak işaretlenmiş bir davranış öğretmenin formundakiyle aynı ise öğrenci 1 puan kazandığı söylenir. Öğrenci davranışı hayır olarak işaretlemişse öğretmen onu uygun yani evet olarak işaretlemişse öğrenci puan kazanamadığı açıklanır. Öğrenci davranışı uygun yani evet olarak işaretlemişse öğretmen o davranışı hayır olarak işaretlemişse öğrencinin bu sefer 1 puan kaybettiği söylenir. Öğrenciye bu değerlendirmeyi kendisinin yapması toplam puanını bulması istenir.

(Kendi Kendine Geri Dönüt Verme)

Öğrenciye kendi kendini değerlendirme yaptıktan sonra kazandığı puana göre ödülün seçileceği söylenir. En az 3 puan kazanırsa kendi istediği bir ödülü seçebileceği açıklanır. Kaç puan kazandığı sorulur puanı ile ödül seçip seçemeyeceği konuşularak eğer en az 3 puanı varsa istediği ödülü seçebileceği belirtilir.

- a) Tenefüste top oynayabilme
- b) 10 dk bilgisayar oynama
- c) VCD'den istediği bir şarkıyı dinleme

Bu ödüllerden öğrenci hangisini seçerse geri dönüt işleminin hemen sonunda mutlaka verilir.

3. Amaç: Öfkelerini başkalarına zarar vermeden ortaya koyar.

Öğrenciye çalışmanın amacı açıklanır. ‘‘Bugün seninle günlük yaşantımızda diğer kişilerle daha iyi ilişkiler kurmak için gerekli olan öfkemizi başkasına zarar vermeden ortaya koyma becerisi üzerine çalışacağız.

Çalışma sırasında yerinde sessizce oturması gerektiği, oyun oynanması istendiğinde oynaması gerektiği söylenir.

Çalışmamız esnasında kullanacağımız bazı formlar olacak, bir öykümüz olacak, çalışmanın sonunda kendini gözlemlemeyi değerlendirmeyi doğru olarak yaparsan puan kazanacaksın ve bu puanlar karşılığında birlikte belirleyeceğimiz ödüllerden birini kazanacaksın denir. Kullanılacak materyaller incelettirilerek gösterilir.

Öfkemizi başkasına zarar vermeden ortaya koymamızın; karşımızdaki kişi ile aramızda yaşanacak problemleri önleyerek çözebilmemiz, karşımızdaki kişinin de bize zarar vermesini önlemek için gerekli bir beceri olduğu söylenir. Öfkemizi zarar vermeden ortaya koymak için; karşımızdakine kızdığımızı karar vermeli, kızgın bir yüz ifadesiyle bakmalı, ‘‘sana çok kızdım ’diyerek öfkemiz zarar vermeden ortaya koyduğumuz anlatılır.

(Uygun Olan ve Uygun Olmayan Davranışlar Nedenleri İle Birlikte Konuşulur)

Öğrenciyle öfkemizi başkasına zarar vermeden ortaya koyma becerisinin önemi, öfkemizi başkasına zarar vererek ortaya koyduğumuz zaman karşılaşılabileceği güçlükler ve neden uygun olmadığı hakkında konuşulur. **‘‘Öfkemizi başkasına vurarak, bağırarak, zarar vererek gösterirsek olumsuz birçok durumla karşılaşabiliriz, bizde aynı şekilde zarar görebiliriz ve karşımızdaki kişiyle olan ilişkilerimiz kötü olur, başkaları da bizimle konuşmayabilir’’** şeklinde öğrenciye anlatılır.

Öğrenciye öfkelerini başkalarına zarar vermeden ortaya koyma becerisi ile ilgili resimli kart gösterilir. ‘‘Öfkemizi başkasına zarar vermeden ortaya koymak için; Birine kızdığımızı karar vermeliyiz, kızgın bir yüz ifadesiyle bakmalı,

kızdığımız kişiye sana çok kızdım ‘‘demeliyiz diyerek resimler öğrenciye incelettirilir olumlu ve olumsuz davranışları karşılaştırması beklenir.

**Öfkesini Başkalarına Zarar Vermeden Ortaya Koyma Becerisi için
Uygun ve Uygun Olmayan Davranışları Gösteren Kart**

Davranışlar	Uygun Davranış	Uygun Olmayan
Birine kızdığına karar ver		
Birine kızdığında kızgın bir yüz ifadesiyle bak		
Birine kızdığında ‘Sana çok kızdım’de		

(Kendi kendini yönetme planını öğrenme ve kullanma sözleşmesi imzalanır)

Öğrenciye Öfkemizi başkasına zarar vermeden göstermeyi öğrenmek için bir anlaşma yapılacağı ve bunu kendi kendine başarabileceği açıklanır.”Öfkemizi başkasına zarar vermeden ortaya koymayı öğrenmek için çalışmamız süresince kendimizi gözlemleyeceğiz, değerlendireceğiz ve sonunda kendimize bir ödül vereceğiz. Kendimize yardım edildiğinde nasıl öfkemizi kontrol edebileceğimizi konuştuk bunları yapmayı daha kolay öğrenmek için seninle bir anlaşma yapacağız ve sonunda hem istediğin etkinlikleri yapabileceksin hem de kendi kendini yönetmeyi öğrenerek kendi davranışlarını kontrol edebileceksin. Bir sözleşmemiz var onu imzalayacağız.”Hazırlanmış olan kendi kendine yönetme planını öğrenme ve kullanma sözleşmesi öğrenciyle birlikte okunarak imzalanır.

KENDİ KENDİNİ YÖNETME PLANINI ÖĞRENME ve KULLANMA SÖZLEŞMESİ		
	EVET	HAYIR
1.Birine kızdığımı karar vermeliyim	_____	_____
2.Birine kızdığımda yüz ifademle belli etmeli,"sana çok kızdım" demeliyim	_____	_____
3.Öfkemi kontrol etmenin bana neler kazandıracağını anlıyorum	_____	_____
4.Kendi kendini yönetme planını öğrenmek istiyorum	_____	_____

İmzanız

Öğretmenin İmzası

(Kendi kendini gözlemlemenin öğretilmesi)

Öğrenciye önceden hazırlanmış olan öğrencinin kendi yaptıklarını gözlemleme formu verilir. Aynı formdan bir tanede öğretmende bulunduğu açıklanır. Form açıklanarak maddeler okunur ve incelettirilir. Öğrenciden kendi kendini gözlemleme formunda bulunan davranışları çalışma içerisinde kendini gözlemleyerek davranışı yaptıysa evet ,yapmadıysa hayır seçeneğini işaretlemesi istenir. Aynı işaretleme işlemini öğretmeninde yapacağı ve sonunda öğretmen ve öğrencinin formlarının karşılaştırılacağı söylenir.

Kendi kendini Gözlemleme Formu		
Tarih:		
Birine kızdığımı karar verdim mi?	Evet	Hayır
Birine kızdığımı yüz ifademle gösterdim mi?	Evet	Hayır
Birine kızdığımda ‘sana çok kızdım ‘ dedim mi?	Evet	Hayır
Kendi kendini Değerlendirme		
EVET, lerin sayısı (Öğretmenin kartındakilerle aynı olanlar) _____ (bir puan kazanır)		
HAYIR, ların sayısı (Öğretmenin kartındakilerle aynı olanlar) _____ (bir puan kazanır)		
Öğretmenin HAYIR olarak işaretleyip EVET cevabı verilenler _____ (bir puan düşülür)		
Öğretmenin EVET olarak işaretleyip HAYIR cevabı verilenler _____ (puan kazanamaz)		
Toplam Puan: _____		

(Kendi kendini değerlendirmenin öğretilmesi)

Değerlendirme kısmında öğrencinin formunda (evet -hayır)olarak işaretlenmiş bir davranış öğretmenin formundakiyle aynı ise öğrenciye 1 puan kazanacağı söylenir. Öğrenci davranışı hayır olarak işaretlerse öğretmen onu uygun yani evet olarak işaretlerse öğrencinin puan kazanamayacağı açıklanır. Öğrenci davranışı uygun yani evet olarak işaretler öğretmen o davranışı hayır olarak işaretlerse öğrencinin bu sefer 1 puan kaybedeceği söylenir.

(Kendi Kendine Geri Dönüt Vermenin Öğretilmesi)

Öğrenciye kendi kendini değerlendirme yaptıktan sonra kazandığı puana göre ödül kazanabileceği söylenir. En az 2 puan kazanırsa kendi istediği bir ödülü seçebileceği açıklanır.

- a)Tenefüste top oynayabilme
- b)10 dk bilgisayar oynama
- c) Vcd den istediği bir şarkıyı dinleme

Bu ödüllerden öğrenci hangisini seçerse geri dönüt işleminin hemen sonunda mutlaka verilir.

UYGULAMA SÜRECİ:

(Öfkesini başkasına zarar vermeden ortaya koyma ile ilgili bir öykü anlatılır.)

ÖYKÜ

“ Zafer babasının doğum gününde aldığı kumandalı uçağı sınıfa getirmişti. Sınıf arkadaşları Zaferin etrafına toplanmıştı. Zaferin oyuncağı tüm arkadaşlarının çok ilgisini çekmişti. Berat ise Zaferin yanına gitmemişti. Tenefüs zili çaldı. Zafer birkaç arkadaşı ile koşarak kantine indi. Öğrencilerin birçoğu dışarı çıkmıştı. Berat Zaferin sırasının altında duran oyuncağını aldı ve oynamaya başladı. Ders zili çaldı Zafer sınıfa geldi. Berat ın onun oyuncağı ile oynadığını gördü. Berat oyuncağı arkasına sakladı. Zafer ona tekme attı “ ver çabuk oyuncağımı ”dedi.”

“ Şimdi sana ”Öfkemizi başkasına zarar vermeden ortaya koyma ile ilgili bir öykü okuyacağım, dikkatli bir şekilde beni dinle” denir ve öykü anlatılır. Öğrenciye anlatılan öykü ile ilgili sorular sorulur, “ Zafer in oyuncağını kim izinsiz almış? Zafer Berat’a kızdı mı? Zafer Berat a kızınca ne yaptı? Zafer ne yapsa iyi olurdu? Zafer’in yerinde sen olsaydın ne yapardın? ”gibi sorularla öfkesini başkasına zarar vermeden ortaya koyma becerisinin önemi üzerine konuşulur.

“Öfkemizi başkasına zarar vermeden ortaya koymak için kendimizi kontrol etmeliyiz. Bu öyküde Zafer Berat oyuncağını izinsiz aldığı için ona kızdı, öfkesini ona zarar vererek tekme atarak gösterdi. Arkadaşına zarar verdi. Öfkelendiğimizize, kızdığımızı bir durum oldğuna karar verirsek, kızgınlığımızı yüz ifademizle belli edersek, bizi kızdıran kişiye”sana çok kızdım” dersek o kişiye zarar vermeden öfkemizi belli etmiş oluruz ve oda hatasını anlayıp bizden özür dileyebilir, kötü bir durumun olmasını engellemiş oluruz, ilişkilerimiz daha iyi olur, onunla tekrar konuşabiliriz. Zafer,Berat a kızdığının farkında olmalı,kızgınlığını yüz ifadesi ile belli etmeli ve “sana çok kızdım” demelidir..

Model olma:

Öğrenciye Öfkemizi başkasına zarar vermeden ortaya koyma becerisinin basamakları ipuçları verilerek anlatılır.

- 1.‘Biri senin kızacağın bir şey yaptığında, Kızman gerektiğine karar vermelisin’”
- 2.‘Kızdığın kişiye bunu yüz ifadenle belli etmelisin. Ona kızgın bir yüz ifadesiyle bakmalısın. Bu kızgın olduğunu gösterir.’”
- 2.‘Sana çok kızdım demeliyim.’”

Yardımcı akran öğrenciye tanıtılır.“Şimdi arkadaşın ve ben bu öyküyü canlandıracağız. Bizi dikkatlice izle, bizden sonra sen de yapacaksın. Ben Zafer olacağım arkadaşında Berat olacak.”

Öğretmen:”Berat a yaklaşır”

Öğretmen:”Berat ın yüzüne kızgın bir şekilde bakar”

Yardımcı öğrenci: Zaferin yüzüne üzgün bir şekilde bakar.”

Öğretmen:”Sana çok kızdım. Benden izin alman gerekirdi der”.

Yardımcı öğrenci:”Özür dilerim”.

....

Öğretmenle yardımcı öğrenci canlandırma ile ilgili değerlendirmelerini yaparlar. Öfkemizi başkasına zarar vermeden ortaya koyma becerisinin aşamaları tekrarlanır.

Rol Oynama:

Öğrenciye “şimdi sıra sende. Sen Zafer in yerinde olsaydın ne yapardın?”der yardımcı öğrenciyle öyküyü canlandırmaları istenir. Öğrencinin Öfkemizi başkasına zarar vermeden ortaya koyma becerisinin ipuçlarını söylemesi istenir. Doğru yaptığı basamaklar söylenerek “Aferin çok güzel...”diye ödüllendirilir.

(Kendi kendini gözlemlleme)

Öğrenciye önceden hazırlanmış olan öğrencinin kendi yaptıklarını gözlemlleme formu verilir. Aynı formdan bir tanede öğretmende bulunduğu açıklanır. Form açıklanarak maddeler okunur ve incelettirilir. Öğrenciden kendi kendini gözlemlleme formunda bulunan davranışları çalışma içerisinde kendini gözlemleyerek; davranışı yaptıysa evet, yapmadıysa hayır seçeneğini işaretlemesi istenir. Aynı işaretleme işlemini öğretmeninde yapacağı ve sonunda öğretmen ve öğrencinin formlarının karşılaştırılacağı söylenir.

(Kendi kendini değerlendirme))

Şimdi formlarımızı karşılaştıracamız denilerek, değerlendirme kısmında öğrencinin formunda (evet -hayır)olarak işaretlenmiş bir davranış öğretmenin formundakiyle aynı ise öğrenci 1 puan kazandığı söylenir. Öğrenci davranışı hayır olarak işaretlemişse öğretmen onu uygun yani evet olarak işaretlemişse öğrenci puan kazanamadığı açıklanır. Öğrenci davranışı uygun yani evet olarak işaretlemişse

öğretmen o davranışı hayır olarak işaretlemişse öğrencinin bu sefer 1 puan kaybettiği söylenir. Öğrenciye bu değerlendirmeyi kendisinin yapması toplam puanını bulması istenir.

(Kendi Kendine Geri Dönüt Verme)

Öğrenciye kendi kendini değerlendirme yaptıktan sonra kazandığı puana göre ödülün seçileceği söylenir. En az 2 puan kazanırsa kendi istediği bir ödülü seçebileceği açıklanır. Kaç puan kazandığı sorulur puanı ile ödül seçip seçemeyeceği konuşularak eğer en az 2 puanı varsa istediği ödülü seçebileceği belirtilir.

- a)Tenefüste top oynayabilme
- b)10 dk bilgisayar oynama
- c) Vcd den istediği bir şarkıyı dinleme

Bu ödüllerden öğrenci hangisini seçerse geri dönüt işleminin hemen sonunda mutlaka verilir.

4. Amaç: Başkalarını rahatsız etmekten kaçınır.

Öğrenciye çalışmanın amacı açıklanır. “Bugün seninle günlük yaşantımızda diğer kişilerle daha iyi ilişkiler kurmak için gerekli olan başkalarını rahatsız etmekten kaçınma beceri üzerine çalışacağız.

Çalışma sırasında yerinde sessizce oturması gerektiği, oyun oynanması istendiğinde oynaması gerektiği söylenir.

Çalışmamız esnasında kullanacağımız bazı formlar olacak, bir öykümüz olacak, çalışmanın sonunda kendini gözlemlemeyi değerlendirmeyi doğru olarak yaparsan puan kazanacaksın ve bu puanlar karşılığında birlikte belirleyeceğimiz ödüllerden birini kazanacaksın denir. Kullanılacak materyaller incelettirilerek gösterilir.

Başkalarını rahatsız etmekten kaçınmanın etrafımızdaki kişilerin rahatça çalışmalarına müsaade etmek, yaptıkları işe engel olmamak ve ilişkilerimizin devam etmesi için gerekli bir beceri olduğu söylenir. Başkalarını rahatsız etmekten kaçınmak için; konuşursak başkalarını rahatsız edebileceğimize karar vermeli, rahatsız etmemek için konuşmamamız gerektiği anlatılır.

(Uygun Olan ve Uygun Olmayan Davranışlar Nedenleri İle Birlikte Konuşulur)

Öğrenciyle başkalarını rahatsız etmekten kaçınma becerisinin önemi, Başkalarını rahatsız ettiği zaman karşılaşılabileceği güçlükler ve neden uygun olmadığı hakkında konuşulur.”**başkalarını rahatsız edersek onları kızdırabiliriz çalışmasını engelleyebilir, zor durumda bırakabiliriz ve böylece o kişi bizimle konuşmayabilir, bize zarar verebilir, şeklinde öğrenciye anlatılır.**

Öğrenciye Başkalarını rahatsız etmekten kaçınma becerisi ile ilgili resimli kart gösterilir. Başkalarını rahatsız etmekten kaçınmak için; konuşursak başkalarını rahatsız edebileceğimize karar vermeliyiz, rahatsız etmemek için konuşmamalıyız

'diyerek resimler öğrenciye incelettirilir olumlu ve olumsuz davranışları karşılaştırması beklenir.

Başkalarını rahatsız etmekten kaçınma Becerisi için Uygun ve Uygun Olmayan Davranışları Gösteren Kart

Davranışlar	Uygun Davranış	Uygun Olmayan
Konuşarak başkalarını rahatsız edeceğinin farkında ol		
Başkalarını rahatsız etmemek için konuşma (sessiz ol)		

(Kendi kendini yönetme planını öğrenme ve kullanma sözleşmesi imzalanır)

Öğrenciye başkalarını rahatsız etmekten kaçınmayı öğrenmek için bir anlaşma yapılacağı ve bunu kendi kendine başarabileceği açıklanır. “Başkalarını rahatsız etmekten kaçınma öğrenmek için çalışmamız süresince kendimizi gözlemleyeceğiz, değerlendireceğiz ve sonunda kendimize bir ödül vereceğiz. Başkalarını rahatsız

etmekten nasıl kaçınmamız gerektiğini konuştuk bunları yapmayı daha kolay öğrenmek için seninle bir anlaşma yapacağız ve sonunda hem istediğin etkinlikleri yapabileceksin hem de kendi kendini yönetmeyi öğrenerek kendi davranışlarını kontrol edebileceksin. Bir sözleşmemiz var onu imzalayacağız.”Hazırlanmış olan kendi kendine yönetme planını öğrenme ve kullanma sözleşmesi öğrenciyle birlikte okunarak imzalanır.

KENDİ KENDİNİ YÖNETME PLANINI ÖĞRENME ve KULLANMA SÖZLEŞMESİ		
	EVET	HAYIR
1. Konuşarak başkalarını rahatsız edeceğimin karar vermeliyim_		
2.Başkalarını rahatsız etmemek için konuşmamalıyım_		
3.Başkalarını rahatsız etmekten kaçınmanın bana neler kazandıracağını anlıyorum		
4.Kendi kendini yönetme planını öğrenmek istiyorum		

İmzanız

Öğretmenin İmzası

(Kendi kendini gözlemlemenin öğretilmesi)

Öğrenciye önceden hazırlanmış olan öğrencinin kendi yaptıklarını gözlemleme formu verilir. Aynı formdan bir tanede öğretmende bulunduğu açıklanır. Form açıklanarak maddeler okunur ve inceltirilir. Öğrenciden kendi kendini

gözlemleme formunda bulunan davranışları çalışma içerisinde kendini gözlemleyerek davranışı yaptıysa evet i, yapmadıysa hayır ı işaretlemesi istenir. Aynı işaretleme işlemini öğretmeninde yapacağı ve sonunda öğretmen ve öğrencinin formlarının karşılaştırılacağı söylenir.

Kendi kendini Gözlemleme Formu	
Tarih:	
Konuşarak başkasını rahatsız edeceğime kara verdim mi?	Evet Hayır
Başkasını rahatsız etmemek için sessiz oldum mu?	Evet Hayır
Kendi kendini Değerlendirme	
EVET lerin sayısı (Öğretmenin kartındakilerle aynı olanlar)	_____ (bir puan kazanır)
HAYIR ların sayısı (Öğretmenin kartındakilerle aynı olanlar)	_____ (bir puan kazanır)
Öğretmenin HAYIR olarak işaretleyip EVET cevabı verilenler	_____ (bir puan düşülür)
Öğretmenin EVET olarak işaretleyip HAYIR cevabı verilenler	_____ (puan kazanamaz)
Toplam Puan: _____	

(Kendi kendini değerlendirmenin öğretilmesi)

Değerlendirme kısmında öğrencinin formunda (evet -hayır) olarak işaretlenmiş bir davranış öğretmenin formundakiyle aynı ise öğrenciye 1 puan kazanacağı söylenir. Öğrenci davranışı hayır olarak işaretlerse öğretmen onu uygun yani evet olarak işaretlerse öğrencinin puan kazanamayacağı açıklanır. Öğrenci davranışı uygun yani evet olarak işaretler öğretmen o davranışı hayır olarak işaretlerse öğrencinin bu sefer 1 puan kaybedeceği söylenir.

(Kendi Kendine Geri Dönüt Vermenin Öğretilmesi)

Öğrenciye kendi kendini değerlendirme yaptıktan sonra kazandığı puana göre ödül kazanabileceği söylenir. En az 1 puan kazanırsa kendi istediği bir ödülü seçebileceği açıklanır.

- a) Tenefüste top oynayabilme
- b) 10 dk bilgisayar oynama
- c) Vcd den istediği bir şarkıyı dinleme

Bu ödüllerden öğrenci hangisini seçerse geri dönüt işleminin hemen sonunda mutlaka verilir.

UYGULAMA SÜRECİ:

(Başkalarını rahatsız etmekten kaçınma becerisi ile ilgili bir öykü anlatılır.)

ÖYKÜ

“Nilgün çok önemli bir sınavı vardı. Okuldan gelir gelmez çalışmaya başlamıştı. Kardeşi Hakan yaramaz mı yaramaz bir çocuktur. Nilgün ders çalışırken ablasının yanına geldi. Ablasına bahçede top oynayalım mı dedi. Nilgün bugün olmaz Hakan çok önemli bir sınavım var oynayamam dedi. Nilgün tekrar çalışmasına döndü. Hakan ablasına iyice yaklaştı “Hadi Lütfen oynayalım, hadi, hadi,”. Nilgün”Hakan kızmaya başlıyorum, lütfen beni rahatsız etme artık” dedi.

“Şimdi sana Başkalarını rahatsız etmekten kaçınma ile ilgili bir öykü okuyacağım, dikkatli bir şekilde beni dinle” denir ve öykü anlatılır. Öğrenciye anlatılan öykü ile ilgili sorular sorulur, “ Nilgün ne yapıyordu? Hakan ablasına ne söyledi? Hakan daha sonra ne yaptı? Hakan a ablası kızdı mı? Hakan ne yapsa iyi olurdu? Hakan ın yerinde sen olsaydın ne yapardın? “gibi sorularla başkalarını rahatsız etmekten kaçınma becerisinin önemi üzerine konuşulur.

“Başkalarını rahatsız etmemek için sessiz olmamız, konuşmamamız gerekir... Bu öyküde Nilgün sınavına çalışırken, Hakan onun yanına geldi ve onunla

konuşmaya başladı, ablası onu uyarmasına rağmen konuşmasını sürdürdü. Başkalarını rahatsız etmemek için konuşmamamız gerektiğinin farkında olursak rahatsız etmemek için sessiz olursak; o kişi bize kızmamış olur, çalışması ya da yaptığı iş bölünmemiş olur, bize zarar vermez ilişkilerimiz devam eder. Hakan ablasını konuşarak rahatsız ettiğine karar vermeli, sessiz durmalı ve konuşmayarak onu rahatsız etmemelidir...

Model olma:

Öğrenciye özür dileme becerisinin basamakları ipuçları verilerek anlatılır.

1. ‘Birini konuşursan rahatsız edeceğinin farkında ol..’
2. ‘Konusursan o kişinin çalışmasını böleceğini kızdıracağını farkında ol.’
2. ‘Rahatsız etmemek için konuşma .’

‘‘Şimdi arkadaşın ve ben bu öyküyü canlandıracağız. Bizi dikkatlice izle, bizden sonra sen de yapacaksın. Ben Hakan olacağım arkadaşında Nilgün olacak.’’

Öğretmen: ‘‘Abla bahçede oynayalım mı’’?

Yardımcı öğrenci: ‘‘Bugün olmaz çok önemli bir sınavım var’’

Öğretmen: ‘‘Konuşmadan bekler’.

....

Öğretmenle yardımcı öğrenci canlandırma ile ilgili değerlendirmelerini yaparlar. Başkalarını rahatsız etmekten kaçınma becerisinin aşamaları tekrarlanır.

Rol Oynama:

Öğrenciye ‘‘şimdi sıra sende. Sen Hakan in yerinde olsaydın ne yapardın?’’der yardımcı öğrenciyle öyküyü canlandırmaları istenir. Öğrencinin Başkalarını rahatsız etmekten kaçınma becerisinin ipuçlarını söylemesi istenir. Doğru yaptığı basamaklar söylenerek ‘‘Aferin çok güzel...’’şeklinde ödüllendirilir.

(Kendi kendini gözlemleme)

Öğrenciye önceden hazırlanmış olan öğrencinin kendi yaptıklarını gözlemleme formu verilir. Aynı formdan bir tanede öğretmende bulunduğu açıklanır. Form açıklanarak maddeler okunur ve incelettirilir. Öğrenciden kendi kendini gözlemleme formunda bulunan davranışları çalışma içerisinde kendini gözlemleyerek; davranışı yaptıysa evet, yapmadıysa hayır seçeneğini işaretlemesi istenir. Aynı işaretleme işlemini öğretmeninde yapacağı ve sonunda öğretmen ve öğrencinin formlarının karşılaştırılacağı söylenir.

(Kendi kendini değerlendirme))

Şimdi formlarımızı karşılaştıracamız denilerek, Değerlendirme kısmında öğrencinin formunda (evet -hayır)olarak işaretlenmiş bir davranış öğretmenin formundakiyle aynı ise öğrenci 1 puan kazandığı söylenir. Öğrenci davranışı hayır olarak işaretlemişse öğretmen onu uygun yani evet olarak işaretlemişse öğrenci puan kazanamadığı açıklanır. Öğrenci davranışı uygun yani evet olarak işaretlemişse öğretmen o davranışı hayır olarak işaretlemişse öğrencinin bu sefer 1 puan kaybettiği söylenir. Öğrenciye bu değerlendirmeyi kendisinin yapması toplam puanını bulması istenir.

(Kendi Kendine Geri Dönüt Verme)

Öğrenciye kendi kendini değerlendirme yaptıktan sonra kazandığı puana göre ödülün seçileceği söylenir. En az 1 puan kazanırsa kendi istediği bir ödülü seçebileceği açıklanır. Kaç puan kazandığı sorulur puanı ile ödül seçip seçemeyeceği konuşularak eğer en az 2 puanı varsa istediği ödülü seçebileceği belirtilir.

- a)Tenefüste top oynayabilme
- b)10 dk bilgisayar oynama
- c) Vcd den istediği bir şarkıyı dinleme

Bu ödüllerden öğrenci hangisini seçerse geri dönüt işleminin hemen sonunda mutlaka verilir.

5. Amaç: Başkalarıyla arasında olan farklılıkları konuşarak çözer.

Öğrenciye çalışmanın amacı açıklanır. ‘‘Bugün seninle günlük yaşantımızda diğer kişilerle daha iyi ilişkiler kurmak için gerekli olan farklılıkları konuşarak çözme becerisi üzerine çalışacağız.

Çalışma sırasında yerinde sessizce oturması gerektiği, oyun oynanması istendiğinde oynaması gerektiği söylenir.

Çalışmamız esnasında kullanacağımız bazı formlar olacak, bir öykümüz olacak, çalışmanın sonunda kendini gözlemlemeyi değerlendirmeyi doğru olarak yaparsan puan kazanacaksın ve bu puanlar karşılığında birlikte belirleyeceğimiz ödüllerden birini kazanacaksın denir. Kullanılacak materyaller incelettirilerek gösterilir.

Başkalarıyla olan farklılıkları konuşarak çözmenin farklı düşüncede olduğumuz kişiye fikirlerimizi, kavga etmeden, konuşarak düşüncemizi ifade ederek yaşadığımız problemle ilgili kendimizi kontrol etmemiz ve ilişkilerimizin devam etmesi için gerekli bir beceri olduğu söylenir. Başkalarıyla olan farklılıkları konuşarak çözmek için; karşımızdaki kişiyle olan farklı düşüncemizi konuşarak çözebileceğimizin farkında olmalıyız, fikir çatışmasını çözmek için konuşmamız gerektiği anlatılır.

(Uygun Olan ve Uygun Olmayan Davranışlar Nedenleri İle Birlikte Konuşulur)

Öğrenciyle başkalarıyla olan farklılıkları konuşarak çözme becerisinin önemi, başkalarıyla olan farklılıkları konuşarak çözmediği zaman karşılaşılabileceği güçlükler ve neden uygun olmadığı hakkında konuşulur.” başkalarıyla olan fikir ayrılıklarımızı konuşarak çözmezsek aramızda kavga çıkabilir, birbirimize zarar verebiliriz, ilişkilerimiz bozulabilir, şeklinde öğrenciye anlatılır.

Öğrenciye başkalarıyla olan farklılıkları konuşarak çözme becerisi ile ilgili resimli kart gösterilir. Başkalarıyla olan farklılıkları konuşarak çözmek için;

karşımızdaki ile düşüncelerimizin farklılığını konuşarak çözebileceğimize karar vermeliyiz, düşüncelerimizin farklılığını konuşarak çözmeliyiz diyerek resimler öğrenciye inceletirilir olumlu ve olumsuz davranışları karşılaştırması beklenir.

Başkalarıyla olan farklılıkları konuşarak çözme Becerisi için Uygun ve Uygun Olmayan Davranışları Gösteren Kart

Davranışlar	Uygun Davranış	Uygun Olmayan
Karşıdaki kişi ile düşüncenin farklı olduğuna karar ver		
Farklı olan düşünceni konuşarak söyle		

(Kendi kendini yönetme planını öğrenme ve kullanma sözleşmesi imzalanır)

Öğrenciye başkalarıyla olan farklılıkları konuşarak çözmeyi öğrenmek için bir anlaşma yapılacağı ve bunu kendi kendine başarabileceği açıklanır. ‘Baskalarıyla olan farklılıkları konuşarak çözmeyi öğrenmek için çalışmamız süresince kendimizi gözlemleyeceğiz, değerlendireceğiz ve sonunda kendimize bir ödöl vereceğiz. Başkalarıyla olan farklılıkları konuşarak nasıl çözeceğimizi konuştuk bunları yapmayı daha kolay öğrenmek için seninle bir anlaşma yapacağız ve sonunda hem istediğın etkinlikleri yapabileceksin hem de kendi kendini yönetmeyi öğrenerek kendi davranışlarını kontrol edebileceksin. Bir sözleşmemiz var onu imzalayacağız.’’Hazırlanmış olan kendi kendine yönetme planını öğrenme ve kullanma sözleşmesi öğrenciyle birlikte okunarak imzalanır.

KENDİ KENDİNİ YÖNETME PLANINI ÖĞRENME ve KULLANMA SÖZLEŞMESİ	
	EVET HAYIR
1. Karşımdaki kişi ile düşüncemin farklı olduğuna karar vermeliyim_____	
2Düşüncemin farklı olduğunu konuşarak söylemeliyim.	
3.Başkalarıyla olan farklılıkları konuşarak çözmenin bana neler kazandıracağını anlıyorum	
4.Kendi kendini yönetme planını öğrenmek istiyorum _____	
İmzanız	Öğretmenin İmzası

(Kendi kendini gözlemlemenin öğretilmesi)

Öğrenciye önceden hazırlanmış olan öğrencinin kendi yaptıklarını gözlemleme formu verilir. Aynı formdan bir tanede öğretmende bulunduğu açıklanır. Form açıklanarak maddeler okunur ve incelettirilir. Öğrenciden kendi kendini gözlemleme formunda bulunan davranışları çalışma içerisinde kendini gözlemleyerek davranışı yaptıysa evet i yapmadıysa hayır ı işaretlemesi istenir. Aynı işaretleme işlemini öğretmeninde yapacağı ve sonunda öğretmen ve öğrencinin formlarının karşılaştırılacağı söylenir.

Kendi kendini Gözlemleme Formu	
Tarih:	
Karşımdaki kişi ile düşüncemin farklı olduğuna karar verdim mi?	Evet Hayır
Düşüncemin farklı olduğunu konuşarak söyledim mi?	Evet Hayır
Kendi kendini Değerlendirme	
EVET lerin sayısı (Öğretmenin kartındakilerle aynı olanlar) _____ (bir puan kazanır)	
HAYIR ların sayısı (Öğretmenin kartındakilerle aynı olanlar) _____ (bir puan kazanır)	
Öğretmenin HAYIR olarak işaretleyip EVET cevabı verilenler _____ (bir puan düşülür)	
Öğretmenin EVET olarak işaretleyip HAYIR cevabı verilenler _____ (puan kazanamaz)	
Toplam Puan: _____	

(Kendi kendini değerlendirmenin öğretilmesi)

Değerlendirme kısmında öğrencinin formunda (evet-hayır)olarak işaretlenmiş bir davranış öğretmenin formundakiyle aynı ise öğrenciye 1 puan kazanacağı söylenir. Öğrenci davranışı hayır olarak işaretlerse öğretmen onu uygun yani evet olarak işaretlerse öğrencinin puan kazanamayacağı açıklanır. Öğrenci davranışı uygun yani evet olarak işaretler öğretmen o davranışı hayır olarak işaretlerse öğrencinin bu sefer 1 puan kaybedeceği söylenir.

(Kendi Kendine Geri Dönüt Vermenin Öğretilmesi)

Öğrenciye kendi kendini değerlendirme yaptıktan sonra kazandığı puana göre ödül kazanabileceği söylenir. En az 1 puan kazanırsa kendi istediği bir ödülü seçebileceği açıklanır.

- a)Tenefüste top oynayabilme
- b)10 dk bilgisayar oynama
- c) Vcd den istediği bir şarkıyı dinleme

Bu ödüllerden öğrenci hangisini seçerse geri dönüt işleminin hemen sonunda mutlaka verilir.

UYGULAMA SÜRECİ:

(Başkalarıyla olan farklılıkları konuşarak çözme becerisi ile ilgili bir öykü anlatılır.)

ÖYKÜ

’Sinan ve Eray kütüphanede ödev hazırlamaktadır. Eray pencereden bakar futbol oynayan çocukları görür. Sinan’a ‘’süper bir fikrim var, hadi kalk bırak kitapları futbol oynayalım’’der. Sinan kütüphanede araştırma ödevi bittikten sonra kitap okumayı düşünmektedir. Kaşlarını çatıp Eray a bakar, sessiz kalır.’’

‘‘Şimdi sana Başkalarıyla olan farklılıkları konuşarak çözme ile ilgili bir öykü okuyacağım, dikkatli bir şekilde beni dinle’’ denir ve öykü anlatılır. Öğrenciye anlatılan öykü ile ilgili sorular sorulur, ‘‘ Sinan ve Eray ne yapıyorlardı? Eray ın düşüncesi ne idi? Sinan da Eray gibi futbol oynamayı mı düşünüyordu? Sinan ve Eray ın düşünceleri farklı mıydı? Sinan ne yapsa iyi olurdu? Sinan ın yerinde sen olsaydın ne yapardın? ‘’gibi sorularla başkalarıyla olan farklılıkları konuşarak çözme becerisinin önemi üzerine konuşulur.

‘Başkalarıyla olan farklılıkları konuşarak çözmek için karşıımızdaki kişiyle fikirlerimizin farklı olduğu ve bunun konuşarak çözülebileceğine karar vermeliyiz, farklılığı çözmek için konuşmamız ’gerekir... Bu öyküde Sinan ve Eray birlikte ödevi hazırlarken; Eray futbol oynama fikrinden bahsetmiştir, fakat Sinan ın düşüncesi kütüphanede kitap okumaya devam etmektir. Karşıımızdaki kişiyle olan düşünce farklılığına ve bu durumun konuşarak çözülebileceğine karar vermeli, farklılığı çözmek için konuşursak; farklılık yaşadığımız kişinin düşüncelerimizi öğrenir, karşılıklı konuşarak birbirimizi dinleyerek kavga etmeden düşüncelerimizi paylaşmış oluruz ve ilişkilerimiz devam eder. Sinan Eray dan farklı düşündüğünü konuşarak ifade edebileceğine karar verirse ,kütüphanede kitap okumak istediğini söylerse farklı düşündükleri konuşularak çözülmüş olur.

Model olma:

Öğrenciye Başkalarıyla olan problemlerini kavga etmeden çözme becerisinin basamakları ipuçları verilerek anlatılır.

- 1.‘Başkasıyla düşüncelerim farklı olabilir.
- 2.‘‘Düşüncelerimizin farklı olduğunu konuşarak çözebileceğinin farkında ol..’’
- 2.‘‘Düşünceni söyleyerek farklı olduğunu belirt..’’

‘‘Şimdi arkadaşın ve ben bu öyküyü canlandıracağız. Bizi dikkatlice izle, bizden sonra sen de yapacaksın. Ben Sinan olacağım arkadaşında Eray olacak.’’

Yardımcı öğrenci:‘‘Ben futbol oynamak istiyorum hadi gidelim’’

Öğretmen:‘‘Ben kitap okumayı düşünüyorum’’

Yardımcı öğrenci:”Peki ben gidiyorum sonra görüşürüz”

Öğretmen:”Hoşçakal.”.

....

Öğretmenle yardımcı öğrenci canlandırma ile ilgili değerlendirmelerini yaparlar. Başkalarıyla olan farklılıkları konuşarak çözme becerisinin aşamaları tekrarlanır.

Rol Oynama:

Öğrenciye “şimdi sıra sende. Sen Sinan ın yerinde olsaydın ne yapardın?”der yardımcı öğrenciyle öyküyü canlandırmaları istenir. Öğrencinin Başkalarıyla olan farklılıkları konuşarak çözme becerisinin ipuçlarını söylemesi istenir. Doğru yaptığı basamaklar söylenerek “Aferin çok güzel...”diye ödüllendirilir.

(Kendi kendini gözlemleme)

Öğrenciye önceden hazırlanmış olan öğrencinin kendi yaptıklarını gözlemleme formu verilir. Aynı formdan bir tanede öğretmende bulunduğu açıklanır. Form açıklanarak maddeler okunur ve incelttirilir. Öğrenciden kendi kendini gözlemleme formunda bulunan davranışları çalışma içerisinde kendini gözlemleyerek; davranışı yaptıysa evet, yapmadıysa hayır seçeneğini işaretlemesi istenir. Aynı işaretleme işlemini öğretmeninde yapacağı ve sonunda öğretmen ve öğrencinin formlarının karşılaştırılacağı söylenir.

(Kendi kendini değerlendirme)

Şimdi formlarımızı karşılaştıracamız denilerek, Değerlendirme kısmında öğrencinin formunda (evet -hayır)olarak işaretlenmiş bir davranış öğretmenin formundakiyle aynı ise öğrenci 1 puan kazandığı söylenir. Öğrenci davranışı hayır

olarak işaretlemişse öğretmen onu uygun yani evet olarak işaretlemişse öğrenci puan kazanamadığı açıklanır. Öğrenci davranışı uygun yani evet olarak işaretlemişse öğretmen o davranışı hayır olarak işaretlemişse öğrencinin bu sefer 1 puan kaybettiği söylenir. Öğrenciye bu değerlendirmeyi kendisinin yapması toplam puanını bulması istenir.

(Kendi Kendine Geri Dönüt Verme)

Öğrenciye kendi kendini değerlendirme yaptıktan sonra kazandığı puana göre ödülün seçileceği söylenir. En az 1 puan kazanırsa kendi istediği bir ödülü seçebileceği açıklanır. Kaç puan kazandığı sorulur puanı ile ödül seçip seçemeyeceği konuşularak eğer en az 1 puanı varsa istediği ödülü seçebileceği belirtilir.

- a)Tenefüste top oynayabilme
- b)10 dk bilgisayar oynama
- c) Vcd den istediği bir şarkıyı dinleme

Bu ödüllerden öğrenci hangisini seçerse geri dönüt işleminin hemen sonunda mutlaka verilir.

6. Amaç: Başkalarıyla olan problemlerini kavga etmeden çözer.

Öğrenciye çalışmanın amacı açıklanır. ‘‘Bugün seninle günlük yaşantımızda diğer kişilerle daha iyi ilişkiler kurmak için gerekli olan başkalarıyla olan problemlerini kavga etmeden çözme becerisi üzerine çalışacağız.

Çalışma sırasında yerinde sessizce oturması gerektiği, rol oynanması istendiğinde oynaması gerektiği söylenir.

Çalışmamız esnasında kullanacağımız bazı formlar olacak, bir öykümüz olacak, çalışmanın sonunda kendini gözlemlemeyi değerlendirmeyi doğru olarak yaparsan puan kazanacaksın ve bu puanlar karşılığında birlikte belirleyeceğimiz ödüllerden birini kazanacaksın denir. Kullanılacak materyaller incelettirilerek gösterilir.

Başkalarıyla olan problemlerini kavga etmeden çözmenin problem yaşadığımız kişinin bize zarar vermeden kendini ifade etmesi, bizimde yaşadığımız problemle ilgili kendimizi kontrol etmemiz ve ilişkilerimizin devam etmesi için gerekli bir beceri olduğu söylenir. Başkalarıyla olan problemlerini kavga etmeden çözmek için; karşımızdaki kişiyle olan problemin kavga etmeden çözülebileceğine karar vermek, problemi çözmek için konuşmamız gerektiği anlatılır.

(Uygun Olan ve Uygun Olmayan Davranışlar Nedenleri İle Birlikte Konuşulur)

Öğrenciyle başkalarıyla olan problemlerini kavga etmeden çözme becerisinin önemi, başkalarıyla olan problemlerini kavga ederek çözdüğü zaman karşılaşılabileceği güçlükler ve neden uygun olmadığı hakkında konuşulur.” Başkalarıyla olan problemlerimizi kavga ederek çözersek **birbirimize zarar verebiliriz, etrafımızdaki diğer kişileri rahatsız edebiliriz, karşımızdaki kişi ile olan ilişkilerimiz bozulabilir, o kişi bizimle konuşmayabilir, bize zarar verebilir, şeklinde** öğrenciye anlatılır.

Öğrenciye başkalarıyla olan problemlerini kavga etmeden çözme becerisi ile ilgili resimli kart gösterilir. Başkalarıyla olan problemlerini kavga etmeden çözmek için; karşımızdaki kişiyle olan problemin kavga etmeden çözülebileceğine karar vermeli, problemi çözmek için konuşmamız gerekir'diyerek resimler öğrenciye incelettirilir olumlu ve olumsuz davranışları karşılaştırması beklenir.

Başkalarıyla olan problemlerini kavga etmeden çözme Becerisi için Uygun ve Uygun Olmayan Davranışları Gösteren Kart

Davranışlar	Uygun Davranış	Uygun Olmayan
Problemin kavga etmeden çözülebileceğine karar ver		
Problemi konuşarak çöz		

(Kendi kendini yönetme planını öğrenme ve kullanma sözleşmesi imzalanır)

Öğrenciye başkalarını rahatsız etmekten kaçınmayı öğrenmek için bir anlaşma yapılacağı ve bunu kendi kendine başarabileceği açıklanır. ‘Başkalarıyla olan problemlerini kavga etmeden çözmeyi öğrenmek için çalışmamız süresince kendimizi gözlemleyeceğiz, değerlendireceğiz ve sonunda kendimize bir ödül vereceğiz. Başkalarıyla olan problemlerimizi kavga etmeden nasıl çözeceğimizi konuştuk bunları yapmayı daha kolay öğrenmek için seninle bir anlaşma yapacağız ve sonunda hem istediğin etkinlikleri yapabileceksin hem de kendi kendini yönetmeyi öğrenerek kendi davranışlarını kontrol edebileceksin. Bir sözleşmemiz var onu imzalayacağız.’ Hazırlanmış olan kendi kendine yönetme planını öğrenme ve kullanma sözleşmesi öğrenciyle birlikte okunarak imzalanır.

KENDİ KENDİNİ YÖNETME PLANINI ÖĞRENME ve KULLANMA SÖZLEŞMESİ	
	EVET HAYIR
1. Başkalarıyla problemlerin kavga etmeden çözülebileceğime karar vermeliyim	
2. Başkalarıyla olan problemlerimi konuşarak çözmeliyim	
3. Başkalarıyla olan problemlerimi kavga etmeden çözmenin bana neler kazandıracağını anlıyorum	
4. Kendi kendini yönetme planını öğrenmek istiyorum	_____
İmzanız	Öğretmenin İmzası

(Kendi kendini gözlemlemenin öğretilmesi)

Öğrenciye önceden hazırlanmış olan öğrencinin kendi yaptıklarını gözlemleme formu verilir. Aynı formdan bir tanede öğretmende bulunduğu açıklanır. Form açıklanarak maddeler okunur ve incelettirilir. Öğrenciden kendi kendini gözlemleme formunda bulunan davranışları çalışma içerisinde kendini gözlemleyerek davranışı yaptıysa evet i yapmadıysa hayır ı işaretlemesi istenir. Aynı işaretleme işlemini öğretmeninde yapacağı ve sonunda öğretmen ve öğrencinin formlarının karşılaştırılacağı söylenir.

Kendi kendini Gözlemleme Formu

Tarih:

Başkasıyla olan problemimi kavga etmeden çözebileceğime
Karar verdim mi?

Evet

Hayır

Başkasıyla olan problemimi konuşarak çözdüm mü ?

Evet

Hayır

Kendi kendini Değerlendirme

EVET lerin sayısı (Öğretmenin kartındakilerle aynı olanlar) _____ (bir puan kazanır)

HAYIR ların sayısı (Öğretmenin kartındakilerle aynı olanlar) _____ (bir puan kazanır)

Öğretmenin HAYIR olarak işaretleyip EVET cevabı verilenler _____ (bir puan düşülür)

Öğretmenin EVET olarak işaretleyip HAYIR cevabı verilenler _____ (puan kazanamaz)

Toplam Puan: _____

(Kendi kendini değerlendirmenin öğretilmesi)

Değerlendirme kısmında öğrencinin formunda (evet -hayır)olarak işaretlenmiş bir davranış öğretmenin formundakiyle aynı ise öğrenciye 1 puan kazanacağı söylenir. Öğrenci davranışı hayır olarak işaretlerse öğretmen onu uygun yani evet olarak işaretlerse öğrencinin puan kazanamayacağı açıklanır. Öğrenci davranışı uygun yani evet olarak işaretler öğretmen o davranışı hayır olarak işaretlerse öğrencinin bu sefer 1 puan kaybedeceği söylenir.

(Kendi Kendine Geri Dönüt Vermenin Öğretilmesi)

Öğrenciye kendi kendini değerlendirme yaptıktan sonra kazandığı puana göre ödül kazanabileceği söylenir. En az 1 puan kazanırsa kendi istediği bir ödülü seçebileceği açıklanır.

- a)Tenefüste top oynayabilme
- b)10 dk bilgisayar oynama
- c) Vcd den istediği bir şarkıyı dinleme

Bu ödüllerden öğrenci hangisini seçerse geri dönüt işleminin hemen sonunda mutlaka verilir.

UYGULAMA SÜRECİ:

(Başkalarıyla olan problemlerini kavga etmeden çözme becerisi ile ilgili bir öykü anlatılır.)

ÖYKÜ

“Ardaların sınıfı beden eğitimi dersinde futbol oynamaya kara verdi. Öğretmenleri 2 grup oluşturmalarını istedi. Arda mavi takımda, Cenk yeşil takımda oynuyordu. Maç berabere devam ederken top Ardaya geçti tam gol atmak için vuracaktı ki, Cenk Ardaya çarptı. Arda yere düştü”.Ardanın canı çok acımıştı. Oda hızlıca Cenk e tekme attı”sen bunu hak ettin”dedi.

“Şimdi sana Başkalarıyla olan problemlerini kavga etmeden çözme ile ilgili bir öykü okuyacağım, dikkatli bir şekilde beni dinle” denir ve öykü anlatılır. Öğrenciye anlatılan öykü ile ilgili sorular sorulur, “Arda ve Cenk ne yapıyorlardı? Cenk Arda ya ne yaptı? Arda ne yaptı? Problemi nasıl çözdüler? Arda ne yapsa iyi olurdu? Ardanın yerinde sen olsaydın ne yapardın? ” gibi sorularla başkalarıyla olan problemlerini kavga etmeden çözme becerisinin önemi üzerine konuşulur.

“Baskalarıyla olan problemlerini kavga etmeden çözmek için karşımızdaki kişiyle olan problemin kavga etmeden çözülebileceğinin farkında olmalıyız, problemi çözmek için konuşmamız ’gerekir... Bu öyküde Arda ve Cenk sınıflarıyla maç yaparken, Cenk Ardaya çarpmış ve Ardanın canı acımişti; Arda da Cenk e tekme atarak onun canını acıtmıştır. Karşımızdaki kişiyle olan problemin kavga etmeden çözülebileceğimize karar verirsek, problemi çözmek için konuşursak; problem yaşadığımız kişi bize zarar vermeden kendini ifade eder, bizde yaşadığımız problemle ilgili kendimizi kontrol ederiz ve ilişkilerimiz devam eder. Arda problemi kavga etmeden çözmesi gerektiğini farkında olmalı, Cenkle problemi konuşarak çözmeli ve kendini kontrol etmelidir...

Model olma:

Öğrenciye Başkalarıyla olan problemlerini kavga etmeden çözme becerisinin basamakları ipuçları verilerek anlatılır.

1. ‘Baskasıyla olan problemin kavga etmeden çözülebileceğine karar ver..’
2. ‘Problemi kavga etmeden çözmek için kendini kontrol et..’
2. ‘Baskasıyla olan problemini çözmek için problem hakkında onunla konuş .’

“Şimdi arkadaşın ve ben bu öyküyü canlandıracağız. Bizi dikkatlice izle, bizden sonra sen de yapacaksın. Ben Arda olacağım arkadaşında Cenk olacak.”

Yardımcı öğrenci:”Hafifçe öğretmenin omzuna dokunur”

Öğretmen: Canı acımış gibi bakar. Canım çok acıdı. Biraz daha dikkatli ol.”

Yardımcı öğrenci:”Özür dilerim. Kasıtlı olarak yapmadım”

Öğretmen:”Tamam.”.

....

Öğretmenle yardımcı öğrenci canlandırma ile ilgili değerlendirmelerini yaparlar. Başkalarıyla olan problemlerini kavga etmeden çözme becerisinin aşamaları tekrarlanır.

Rol Oynama:

Öğrenciye “şimdi sıra sende. Sen Arda'nın yerinde olsaydın ne yapardın?” der yardımcı öğrenciyle öyküyü canlandırmaları istenir. Öğrencinin Başkalarıyla olan problemlerini kavga etmeden çözme becerisinin ipuçlarını söylemesi istenir. Doğru yaptığı basamaklar söylenerek “Aferin çok güzel...” şeklinde ödüllendirilir.

(Kendi kendini gözleme)

Öğrenciye önceden hazırlanmış olan öğrencinin kendi yaptıklarını gözleme formu verilir. Aynı formdan bir tanede öğretmende bulunduğu açıklanır. Form açıklanarak maddeler okunur ve inceltirilir. Öğrenciden kendi kendini gözleme formunda bulunan davranışları çalışma içerisinde kendini gözlemleyerek; davranışı yaptıysa evet, yapmadıysa hayır seçeneğini işaretlemesi istenir. Aynı işaretleme işlemini öğretmeninde yapacağı ve sonunda öğretmen ve öğrencinin formlarının karşılaştırılacağı söylenir.

(Kendi kendini değerlendirme))

Şimdi formlarımızı karşılaştıracakız denilerek, Değerlendirme kısmında öğrencinin formunda (evet -hayır)olarak işaretlenmiş bir davranış öğretmenin formundakiyle aynı ise öğrenci 1 puan kazandığı söylenir. Öğrenci davranışı hayır olarak işaretlemişse öğretmen onu uygun yani evet olarak işaretlemişse öğrenci puan kazanmadığı açıklanır. Öğrenci davranışı uygun yani evet olarak işaretlemişse

öğretmen o davranışı hayır olarak işaretlemişse öğrencinin bu sefer 1 puan kaybettiği söylenir. Öğrenciye bu değerlendirmeyi kendisinin yapması toplam puanını bulması istenir.

(Kendi Kendine Geri Dönüt Verme)

Öğrenciye kendi kendini değerlendirme yaptıktan sonra kazandığı puana göre ödülün seçileceği söylenir. En az 1 puan kazanırsa kendi istediği bir ödülü seçebileceği açıklanır. Kaç puan kazandığı sorulur puanı ile ödül seçip seçemeyeceği konuşularak eğer en az 1 puanı varsa istediği ödülü seçebileceği belirtilir.

- a)Tenefüste top oynayabilme
- b)10 dk bilgisayar oynama
- c) Vcd den istediği bir şarkıyı dinleme

Bu ödüllerden öğrenci hangisini seçerse geri dönüt işleminin hemen sonunda mutlaka verilir.

EK5

SALDIRGAN DAVRANIŞLARLA BAŞA ÇIKMA BECERİLERİ ÖĞRETİM PLANI

AMAC: Öğrenci günlük yaşantısında diğer bireylerle karşılıklı sosyal etkileşimin daha ileri düzeyde gelişmesi için gerekli olan kendisinden istemediği bir şeyi yapması istendiğinde hayır deme, kendisine yapılmasını istemediği bir davranış olduğunda söyleme, suçlamalar karşısında kendini savunma, kendisiyle alay edildiğinde duymazlıktan gelme becerilerini etkili şekilde kullanır.

UYGULAMA SÜRESİ: Haftada 5 gün ve günde tek oturum dur(Her oturum 30dakika öğretim 10 dakika uygulama olmak üzere 40 dakikadır.)

ÖĞRETİMDE KULLANILACAK MATERYAL: Saldırgan davranışlarla başa çıkma **becerisi** ile ilgili öykü, „Kendi kendini yönetme sözleşmesi, kendi kendini gözlemlene ve değerlendirme formu, uygun ve uygun olmayan davranışları gösteren resimli kart,

ÖĞRETİM AMAÇLARI:

1. Kendisinden istemediği bir şeyi yapması istendiğinde hayır der.
2. Kendisine yapılmasını istemediği bir davranış olduğunda söyler.
3. Suçlamalar karşısında kendini savunur.
4. Kendisiyle alay edildiğinde duymazlıktan gelir.

ÖĞRETİM SÜRECİ:

1. Amaç: Kendisinden istemediği bir şeyi yapması istendiğinde hayır der.

Araştırmacı, çalışmanın ilk oturumunda kendini tanıtır ve bundan sonra öğrenci ile birlikte, haftanın 5 günü birer oturum şeklinde(40 dakika) sınıfta bazı etkinlikleri gerçekleştirmek üzere toplanacaklarını söyler.

Uygulamanın ilk oturumunda öğrenciye çalışmanın amacı açıklanır. “Bugün seninle günlük yaşantımızda diğer kişilerle daha iyi ilişkiler kurmak için gerekli olan bizden istemediğimiz bir şeyi yapmamız istendiğinde hayır deme üzerine çalışacağız” denir.

Çalışma sırasında yerinde sessizce oturması gerektiği, oyun oynanması istendiğinde oynaması gerektiği söylenir.

Çalışmamız esnasında kullanacağımız bazı formlar olacak, bir öykümüz olacak; çalışmanın sonunda kendini gözlemlemeyi değerlendirmeyi doğru olarak yaparsan puan kazanacaksın ve bu puanlar karşılığında birlikte belirleyeceğimiz ödüllerden birini kazanacaksın denir. Kullanılacak materyaller incelettirilerek gösterilir.

Karşımızdaki kişi bizden istemediğimiz bir şeyi yapmamızı istediğinde hayır dersek bizden tekrar hoşlanmadığımız ya da istemediğimiz şeyleri yapmamızı istemez, istemediğimiz bir şeyi uygun olarak ifade edersek ilişkilerimiz bozulmaz daha kötü durumda olmaktan kurtulmuş oluruz. Bu nedenle yapmak istemediğimiz bir durum karşısında karşımızdaki kişiye hayır diyerek, istemediğimizi uygun bir şekilde ifade ederek, birbirine zarar verme davranışlarının oluşmasını önleyerek, duygu ve düşüncelerimizi konuşarak aktarmamız için gerekli bir beceri olduğu söylenir.

(Uygun Olan ve Uygun Olmayan Davranışlar Nedenleri İle Birlikte Konuşulur)

Öğrenciyle karşımızdakinin istemediğimiz bir şeyi yapmamızı istendiğinde hayır deme becerisinin önemi, istemediğimiz bir şeyi yapmamızı istendiğinde hayır demediğimiz zaman karşılaşılabileceği güçlükler ve neden uygun olmadığı hakkında konuşulur.” hoşlanmadığımız istemediğimiz bir şeyin bizden yapılması istendiğinde hayır demezsek karşımızdaki kişi sürekli olarak bizden istemediğimiz şeyi yapmamamızı isteyecektir,bundan dolayı mutsuz hissedebiliriz,öfkemiz oluşabilir birbirimize zarar verebiliriz ilişkilerimiz bozulabilir şeklinde öğrenciye anlatılır.

Öğrenciye kendisinden istemediği bir şeyi yapması istendiğinde hayır deme ile ilgili resimli kart gösterilir. İstemediğimiz bir şeyi yapmamızı istendiğinde hayır derken; istemediğimiz bir şeyi yapmamızı istendiğinde hayır diyeceğimize karar verir, yüzüne bakarız, istemediğimizi belirtmek için hayır deriz ‘’diyerek resimler öğrenciye incelettirilir, olumlu ve olumsuz davranışları karşılaştırması beklenir.

**Kendisinden istemediği bireyi yapması istendiğinde hayır deme Becerisi için
Uygun ve Uygun Olmayan Davranışları Gösteren Kart**

Davranışlar	Uygun Davranış	Uygun Olmayan
İstemediğin bir şeyi yapman istendiğinde hayır diyeceğine karar ver		
Karşındakinin yüzüne bak		
İstemediğin bir şeyi yapman istendiğinde 'hayır' de		

(Kendi kendini yönetme planını öğrenme ve kullanma sözleşmesi imzalanır)

Öğrenciye istemediği bir şeyi yapması istendiğinde hayır demeyi öğrenmek için bir anlaşma yapılacağı ve bunu kendi kendine başarabileceği açıklanır.” istemediğin bir şeyi yapman istendiğinde hayır demeyi öğrenmek için çalışmamız süresince kendimizi gözlemleyeceğiz, değerlendireceğiz ve sonunda kendimize bir ödül vereceğiz. İstemediğin bir şeyi yapman istendiğinde nasıl hayır diyeceğimizi konuştuk bunları yapmayı daha kolay öğrenmek için seninle bir anlaşma yapacağız ve sonunda hem istediğin etkinlikleri yapabileceksin hem de kendi kendini yönetmeyi öğrenerek kendi davranışlarını kontrol edebileceksin. Bir sözleşmemiz var onu imzalayacağız.” Hazırlanmış olan kendi kendine yönetme planını öğrenme ve kullanma sözleşmesi öğrenciyle birlikte okunarak imzalanır.

KENDİ KENDİNİ YÖNETME PLANINI ÖĞRENME ve KULLANMA SÖZLEŞMESİ

EVET

HAYIR

1.İstemediğim bir şeyi yapmam istendiğinde hayır diyeceğime karar vermeliyim _____

2.Karşımdakinin yüzüne bakarak istemediğim bir şeyi yapmam istendiğinde hayır demeliyim _____

3.İstemediğim bir şeyi yapmam istendiğinde hayır demenin bana neler kazandıracağını biliyorum _____

4.Kendi kendini yönetme planını öğrenmek istiyorum _____

İmzanız

Öğretmenin İmzası

(Kendi kendini gözlemlemenin öğretilmesi)

Öğrenciye önceden hazırlanmış olan öğrencinin kendi yaptıklarını gözlemleme formu verilir. Aynı formdan bir tanede öğretmende bulunduğu açıklanır. Form açıklanarak maddeler okunur ve incelettirilir. Öğrenciden kendi kendini gözlemleme formunda bulunan davranışları çalışma içerisinde kendini gözlemleyerek davranışı yaptıysa evet i yapmadıysa hayır ı işaretlemesi istenir. Aynı işaretleme işlemini öğretmeninde yapacağı ve sonunda öğretmen ve öğrencinin formlarının karşılaştırılacağı söylenir.

Kendi kendini Gözlemleme Formu	
Tarih:	
İstemediğim bir şeyi yapmam istendiğinde hayır diyeceğime karar verdim mi?	Evet Hayır
Karşımdaki kişinin yüzüne baktım mı?	Evet Hayır
İstemediğim bir şeyi yapmam istendiğinde hayır dedim mi?	Evet Hayır
Kendi kendini Değerlendirme	
EVET lerin sayısı (Öğretmenin kartındakilerle aynı olanlar) _____ (bir puan kazanır)	
HAYIR ların sayısı (Öğretmenin kartındakilerle aynı olanlar) _____ (bir puan kazanır)	
Öğretmenin HAYIR olarak işaretleyip EVET cevabı verilenler _____ (bir puan düşülür)	
Öğretmenin EVET olarak işaretleyip HAYIR cevabı verilenler _____ (puan kazanamaz)	
Toplam Puan: _____	

(Kendi kendini değerlendirmenin öğretilmesi)

Değerlendirme kısmında öğrencinin formunda (evet -hayır)olarak işaretlenmiş bir davranış öğretmenin formundakiyle aynı ise öğrenciye 1 puan kazanacağı söylenir. Öğrenci davranışı hayır olarak işaretlerse öğretmen onu uygun yani evet olarak işaretlerse öğrencinin puan kazanamayacağı açıklanır. Öğrenci davranışı uygun yani evet olarak işaretler öğretmen o davranışı hayır olarak işaretlerse öğrencinin bu sefer 1 puan kaybedeceği söylenir.

(Kendi Kendine Geri Dönüt Vermenin Öğretilmesi)

Öğrenciye kendi kendini değerlendirme yaptıktan sonra kazandığı puana göre ödül kazanabileceği söylenir. En az 2 puan kazanırsa kendi istediği bir ödülü seçebileceği açıklanır.

- a)Müzik dinleme
- b)Ataç kazanma
- c) Sakız kazanma

Bu ödüllerden öğrenci hangisini seçerse geri dönüt işleminin hemen sonunda mutlaka verilir.

UYGULAMA SÜRECİ

(Kendisinden istemediği birşeyi yapması istendiğinde hayır deme becerisi ile ilgili bir öykü anlatılır.)

ÖYKÜ

‘Pelin ve Soner her gün parkta oynarlardı. Soner parkın içinde koşarken Pelin de en sevdiği kaydıraktan kayıyordu. Soner ağacın yanında iki tane kedi yavrusu gördü. Koşarak Pelin e haber verdi.’’Hadi gel ağacın altında iki tane kedi var ‘’dedi. Pelin ve Soner koşarak kedilerin yanına gittiler. Soner eline bir taş aldı, hadi Pelin taşlıyalım şunları bakalım hangisi kaçacak dedi. Pelin hayvanları çok seviyordu ve bunu yapmak istemiyordu. Eline bir taş aldı, kedilere bakarak bekledi.’’

“Şimdi sana **istemediği bir şeyi yapması istendiğinde hayır deme** ile ilgili bir öykü okuyacağım, dikkatli bir şekilde beni dinle” denir ve öykü okunur. Öğrenciye okunan öykü ile ilgili sorular sorulur, “Pelin ve Soner nerede oynuyorlardı? Soner parkta ne gördü? Soner kedilere ne yaptı ?, Pelin Soner gibi kedileri taşlamak istiyor muydu? Pelin ne yapsa iyi olurdu? Pelin’in yerinde sen olsaydın ne yapardın? ” gibi sorularla istemediği bir şeyi yapması istendiğinde hayır deme becerisinin önemi üzerine konuşulur.

İstemediğimiz bir şeyi yapmamız istendiğinde bu durumun farkında olmalıyız, karşımızdakine bunun yapmak istemediğimiz bir şey olduğunu hayır diyerek ifade etmeliyiz. Bu öyküde Soner kedi yavrularına taş atmaktadır, Pelin’e de birlikte taşlamalarını söyledi, Pelin ise hayvanları seviyordu ve bunu yapmak istemiyordu. İstemediğimiz bir şey yapmamız istendiğinde hayır diyeceğimize karar vermeliyiz, karşımızdakinin yüzüne bakarak yapmak istemediğimizi belirten hayır ifadesini kullanmalıyız. İstemediğimiz bir şeyi yapmamız istendiğinde hayır dersek karşımızdaki bunu yapmak istemediğimizi anlar, tekrar istemediğimiz bir şeyi yapmamızı istemez, birbirimize zarar vermeden konuşarak istemediğimizi ifade ederiz ilişkilerimizi devam ettirebiliriz. Pelin kedilere taş atmak istemediğe karar vermeli, Soner in yüzüne bakarak hayır yapmak istemiyorum demelidir.”denir.

Model olma:

Öğrenciye **istemediği bir şeyi yapması istendiğinde hayır deme** becerisinin basamakları ipuçları verilerek anlatılır.

1. “İstemediğim bir şeyi yapmam istendi hayır diyeceğime karar vermeliyim.”
2. “Karşımdaki kişinin yüzüne bakmalıyım.”
3. Karşımdakine yapmak istemediğimi konuşarak anlatmalıyım “.
4. Karşımdaki kişiye istemediğimi belirtmek için hayır demeliyim.”

Yardımcı akran öğrenciye tanıtılır “Şimdi arkadaşın ve ben bu öyküyü canlandıracağız. Bizi dikkatlice izle, bizden sonra sen de yapacaksın. Ben Pelin olacağım arkadaşında Soner olacak.”

Yardımcı Öğrenci:”Hadi kedileri taşıyalım”Hangisi kaçacak”

Öğretmen:”İsteksiz bir şekilde durur.”

Öğretmen:”Soner in yüzüne bakarak, hayır yapmak istemiyorum, çünkü kediye zarar vermek istemiyorum.”

Yardımcı öğrenci:Tamam Pelin,haklısın

Öğretmenle yardımcı öğrenci canlandırma ile ilgili değerlendirmelerini yaparlar istemediği bir şeyi yapması istendiğinde hayır deme.” becerisinin aşamaları tekrarlanır.

Rol Oynama:

Öğrenciye “şimdi sıra sende. Sen Pelin in yerinde olsaydın ne yapardın?”der yardım cı öğrenciyle öyküyü canlandırmaları istenir. Öğrencinin istemediği bir şeyi yapması istendiğinde hayır deme becerisinin ipuçlarını söylemesi istenir. Doğru yaptığı basamaklar söylenerek “Aferin çok güzel...”şeklinde ödüllendirilir.

(Kendi kendini gözlemleme)

Öğrenciye önceden hazırlanmış olan öğrencinin kendi yaptıklarını gözlemleme formu verilir. Aynı formdan bir tanede öğretmende bulunduğu açıklanır. Form açıklanarak maddeler okunur ve incelettirilir. Öğrenciden kendi kendini gözlemleme formunda bulunan davranışları çalışma içerisinde kendini gözlemleyerek; davranışı yaptıysa evet, yapmadıysa hayır seçeneğini işaretlemesi istenir. Aynı işaretleme işlemini öğretmeninde yapacağı ve sonunda öğretmen ve öğrencinin formlarının karşılaştırılacağı söylenir.

(Kendi kendini değerlendirme))

Şimdi formlarımızı karşılaştıracamız denilerek, Değerlendirme kısmında öğrencinin formunda (evet -hayır)olarak işaretlenmiş bir davranış öğretmenin formundakiyle aynı ise öğrenci 1 puan kazandığı söylenir. Öğrenci davranışı hayır

olarak işaretlemişse öğretmen onu uygun yani evet olarak işaretlemişse öğrenci puan kazanmadığı açıklanır. Öğrenci davranışı uygun yani evet olarak işaretlemişse öğretmen o davranışı hayır olarak işaretlemişse öğrencinin bu sefer 1 puan kaybettiği söylenir. Öğrenciye bu değerlendirmeyi kendisinin yapması toplam puanını bulması istenir.

(Kendi Kendine Geri Dönüt Verme)

Öğrenciye kendi kendini değerlendirme yaptıktan sonra kazandığı puana göre ödülün seçileceği söylenir. En az 2 puan kazanırsa kendi istediği bir ödülü seçebileceği açıklanır. Kaç puan kazandığı sorulur puanı ile ödül seçip seçemeyeceği konuşularak eğer en az 2 puanı varsa istediği ödülü seçebileceği belirtilir.

- a)Müzik dinleme
- b)Ataç kazanma
- c) Sakız kazanma

Bu ödüllerden öğrenci hangisini seçerse geri dönüt işleminin hemen sonunda mutlaka verilir.

2. Amaç: Kendisine yapılmasını istemediği bir davranış olduğunda söyler.

Öğrenciye çalışmanın amacı açıklanır. “Bugün seninle günlük yaşantımızda diğer kişilerle daha iyi ilişkiler kurmak için gerekli olan kendimize yapılmasını istemediğimiz bir davranışı söyleme becerilerini kullanma üzerine çalışacağız.

Çalışma sırasında yerinde sessizce oturması gerektiği, rol oynanması istendiğinde oynaması gerektiği söylenir.

Çalışmamız esnasında kullanacağımız bazı formlar olacak, bir öykümüz olacak, çalışmanın sonunda kendini gözlemlemeyi değerlendirmeyi doğru olarak yaparsan puan kazanacaksın ve bu puanlar karşılığında birlikte belirleyeceğimiz ödüllerden birini kazanacaksın denir. Kullanılacak materyaller incelettirilerek gösterilir.

Kendimize yapılmasını istemediğimiz bir davranışı söylememiz; karşımızdakinin yaptığı davranıştan hoşlanmadığımızı anlaması ve tekrar yapmaması, hoşlanmadığımızı konuşarak kavga etmeden çözmek, rahatsızlığımızı uygun şekilde ifade etmek için gerekli bir beceri olduğu söylenir. Kendimize yapılmasını istemediğimiz bir davranışı söylerken, o kişiye bundan hoşlanmadığımızı konuşup anlatarak, kavga ya da birbirimize zarar verme gibi durumları önlemiş olur ve arkadaşlığımızı, ilişkilerimizi sürdürebileceğimiz anlatılır.

(Uygun Olan ve Uygun Olmayan Davranışlar Nedenleri İle Birlikte Konuşulur)

Öğrenciyle kendisine yapılmasını istemediği bir davranış olduğunda söyleme becerisinin önemi, kendisine yapılmasını istemediği bir davranış olduğunda söylemediği zaman karşılaşılabileceği güçlükler ve neden uygun olmadığı hakkında konuşulur.” **Kendimize yapılmasını istemediği bir davranış olduğunda söylemediğimiz zaman karşımızdaki kişi bu durumdan rahatsız olduğumuzu**

anlayamaz sürekli hoşlanmadığımız bu davranışı yapabilir, bizi çok öfkeliendirebilir kavga edebilir birbirimize zarar verebiliriz, ilişkilerimiz bozulabilir, şeklinde öğrenciye anlatılır.

Öğrenciye kendisine yapılmasını istemediği bir davranış olduğunda söyleme becerisi ile ilgili resimli kart gösterilir.” kendisine yapılmasını istemediği bir davranış olduğunda söyleme, yapılan davranıştan hoşlanmadığına karar vermen, hoşlanmadığın davranışı yapan kişinin yanına yaklaşıp yüzüne bakman, hoşlanmadığın davranışı yapmamasını söylemendir. “denilerek resimler öğrenciye incelettirilir olumlu ve olumsuz davranışları karşılaştırması beklenir.

**Kendisine yapılmasını istemediği bir davranış olduğunda söyleme
Becerisi için Uygun ve Uygun Olmayan Davranışları Gösteren Kart**

Davranışlar	Uygun Davranış	Uygun Olmayan
Yapılan davranışın hoşlanmadığın bir davranış olduğuna karar ver		
Hoşlanmadığın davranışı yapan kişinin yanına yaklaşıp yüzüne bak		
Hoşlanmadığın davranışı yapmamasını söyle		

(Kendi kendini yönetme planını öğrenme ve kullanma sözleşmesi imzalanır)

Öğrenciye kendisine yapılmasını istemediği bir davranış olduğunda söyle becerisini öğrenmek için bir anlaşma yapılacağı ve bunu kendi kendine başarabileceği açıklanır.”kendimize yapılmasını istemediği bir davranış olduğunda

söylemeyi öğrenmek için çalışmamız süresince kendimizi gözlemleyeceğiz, değerlendireceğiz ve sonunda kendimize bir ödül vereceğiz. Kendimize yapılmasını istemediği bir davranış olduğunda bunu nasıl söyleyeceğimizi konuştuk bunları yapmayı daha kolay öğrenmek için seninle bir anlaşma yapacağız ve sonunda hem istediğin etkinlikleri yapabileceksin hem de kendi kendini yönetmeyi öğrenerek kendi davranışlarını kontrol edebileceksin. Bir sözleşmemiz var onu imzalayacağız.” Hazırlanmış olan kendi kendine yönetme planını öğrenme ve kullanma sözleşmesi öğrenciyle birlikte okunarak imzalanır.

KENDİ KENDİNİ YÖNETME PLANINI ÖĞRENME ve KULLANMA SÖZLEŞMESİ	
EVET	HAYIR
1. Yapılan davranıştan hoşlanmadığıma karar vermeliyim	
2. Hoşlanmadığım davranışı yapan kişinin yanına yaklaşıp yüzüne bakmalıyım	
3. Hoşlanmadığım davranışı yapmamasını söylemeliyim	
4. Kendime yapılmasını istemediğim bir davranış olduğunda söylememin bana neler kazandıracağını anlıyorum _____	
5. Kendi kendini yönetme planını öğrenmek istiyorum _____	
İmzanız	Öğretmenin İmzası

(Kendi kendini gözlemlemenin öğretilmesi)

Öğrenciye önceden hazırlanmış olan öğrencinin kendi yaptıklarını gözleme formu verilir. Aynı formdan bir tanede öğretmende bulunduğu açıklanır. Form açıklanarak maddeler okunur ve incelettirilir. Öğrenciden kendi kendini

gözlemleme formunda bulunan davranışları çalışma içerisinde kendini gözlemleyerek davranışı yaptıysa evet i yapmadıysa hayır ı işaretlemesi istenir. Aynı işaretleme işlemini öğretmeninde yapacağı ve sonunda öğretmen ve öğrencinin formlarının karşılaştırılacağı söylenir.

Kendi kendini Gözlemleme Formu	
Tarih:	
Yapılan davranıştan hoşlanmadığıma karar verdim mi?	Evet Hayır
Hoşlanmadığım davranışı yapan kişinin yanına yaklaşp yüzüne baktım mı ?	Evet Hayır
Hoşlanmadığım davranışı yapmamasını söyledim mi?	Evet Hayır
Kendi kendini Değerlendirme	
EVET lerin sayısı (Öğretmenin kartındakilerle aynı olanlar) _____ (bir puan kazanır)	
HAYIR ların sayısı (Öğretmenin kartındakilerle aynı olanlar) _____ (bir puan kazanır)	
Öğretmenin HAYIR olarak işaretleyip EVET cevabı verilenler _____ (bir puan düşülür)	
Öğretmenin EVET olarak işaretleyip HAYIR cevabı verilenler _____ (puan kazanamaz)	
Toplam Puan: _____	

(Kendi kendini değerlendirmenin öğretilmesi)

Değerlendirme kısmında öğrencinin formunda (evet-hayır)olarak işaretlenmiş bir davranış öğretmenin formundakiyle aynı ise öğrenciye 1 puan kazanacağı söylenir. Öğrenci davranışı hayır olarak işaretlerse öğretmen onu uygun yani evet

olarak işaretlerse öğrencinin puan kazanamayacağı açıklanır. Öğrenci davranışı uygun yani evet olarak işaretler öğretmen o davranışı hayır olarak işaretlerse öğrencinin bu sefer 1 puan kaybedeceği söylenir.

(Kendi Kendine Geri Dönüt Vermenin Öğretilmesi)

Öğrenciye kendi kendini değerlendirme yaptıktan sonra kazandığı puana göre ödül kazanabileceği söylenir. En az 3 puan kazanırsa kendi istediği bir ödülü seçebileceği açıklanır.

- a)Tenefüste top oynayabilme
- b)10 dk bilgisayar oynama
- c) Vcd den istediği bir şarkıyı dinleme

Bu ödüllerden öğrenci hangisini seçerse geri dönüt işleminin hemen sonunda mutlaka verilir.

UYGULAMA SÜRECİ:

(Kendisine yapılmasını istemediği bir davranış olduğunda söyleme ile ilgili bir öykü anlatılır.)

ÖYKÜ

“Tenefüste Ayça ve arkadaşları saklambaç oynuyorlardı. Engin de oynamak istiyordu. Ama Engin i oyuna almamışlardı. Engin de onların oyununu izlemeye başladı. Ayça sobelemek için koşarken Enginde Ayçanın arkasından koşarak saçını çekti. Ayça arkasına baktı ve koşturaya devam etti. Oyun devam ediyordu. Ayça tekrar saklandığı yerden çıktı Engin yine Ayçanın saçını çekti. Ayça ağlamaya başladı.”

“Şimdi sana Kendisine yapılmasını istemediği bir davranış olduğunda söyleme ile ilgili bir öykü okuyacağım, dikkatli bir şekilde beni dinle” denir ve öykü anlatılır. Öğrenciye anlatılan öykü ile ilgili sorular sorulur, “ Ayça ve arkadaşları ne oynuyorlarmış? Engin i oyuna almışlar mı? Engin Ayça ya ne yapmış? Ayça Engin saçını çekince ne yapmış? Ayça ne yapsa iyi olurdu? Ayça nın yerinde sen olsaydın

ne yapardın?’’ gibi sorularla kendisine yapılmasını istemediği bir davranış olduğunda söyleme becerisinin önemi üzerine konuşulur.

’’ Kendimize yapılmasını istemediği bir davranış olduğunda söyleme, hoşlanmadığın davranışa karar vermen, hoşlanmadığın davranışı yapan kişinin yanına yaklaşıp yüzüne bakman, karşındakine hoşlanmadığın davranışı yapmamasını söylemendir. ‘.Bu öyküde Ayça oyun oynarken Engin onun saçını çekmiştir. Ayça bu davranıştan hoşlanmamıştır. Ayçanın Engin in bu davranıştan hoşlanmadığını belirtmesi gerekmektedir. Kendimize yapılmasını istemediğimiz bir davranışı söylersek; karşımızdakinin yaptığı davranıştan hoşlanmadığınızı anlaması ve tekrar yapmaması, hoşlanmadığınızı konuşarak kavga etmeden çözerek rahatsızlığınızı uygun şekilde ifade etmiş oluruz. Ayça saçının çekilmesinin istemediğinin farkında olmalı, Enginin yanına yaklaşıp yüzüne bakarak,’’bir daha saçımı çekme’’diyerek hoşlanmadığı bu davranışı yapmamasını söyleyerek ifade etmelidir.

Model olma:

Öğrenciye Kendimize yapılmasını istemediği bir davranış olduğunda söyleme becerisinin basamakları ipuçları verilerek anlatılır.

- 1.‘‘Hoşlanmadığım bir davranış yapıldığına karar vermeliyim. Yapılan bu davranıştan hoşlanmıyorum.’’
- 2.‘‘Hoşlanmadığım davranışı yapan kişiye bunu ifade etmek için ona yaklaşmalıyım ve yüzüne bakmalıyım.’’
- 3.‘ Yaptığı davranıştan hoşlanmadığımı söylemeliyim.’’
- 4.‘‘ Hoşlanmadığım bu davranışı bir daha yapmamasını söylemeliyim ‘‘

Yardımcı akran öğrenciye tanıtılır ‘‘Şimdi arkadaşın ve ben bu öyküyü canlandıracağız. Bizi dikkatlice izle, bizden sonra sen de yapacaksın. Ben Ayça olacağım arkadaşında Engin olacak.’’

Yardımcı öğrenci: Ayçanın saçını hafifçe çeker.

Öğretmen: Enginin yanı yaklaşır ve yüzüne bakar.

Öğretmen: Canımı acıttın. Bir daha saçımı çekme. der

Yardımcı öğrenci:Özür dilerim Ayça

Öğretmenle yardımcı öğrenci canlandırma ile ilgili değerlendirmelerini yaparlar. Kendimize yapılmasını istemediği bir davranış olduğunda söyleme becerisinin aşamaları tekrarlanır.

Rol Oynama:

Öğrenciye “şimdi sıra sende. Sen Ayça nın yerinde olsaydın ne yapardın?”’der yardımcı öğrenciyle öyküyü canlandırmaları istenir. Öğrencinin Kendimize yapılmasını istemediği bir davranış olduğunda söyleme becerisinin ipuçlarını söylemesi istenir. Doğru yaptığı basamaklar söylenerek “Aferin çok güzel...” diye ödüllendirilir.

(Kendi kendini gözlemlene)

Öğrenciye önceden hazırlanmış olan öğrencinin kendi yaptıklarını gözlemlene formu verilir. Aynı formdan bir tanede öğretmende bulunduğu açıklanır. Form açıklanarak maddeler okunur ve incelettirilir. Öğrenciden kendi kendini gözlemlene formunda bulunan davranışları çalışma içerisinde kendini gözlemleyerek; davranışı yaptıysa evet, yapmadıysa hayır seçeneğini işaretlemesi istenir. Aynı işaretleme işlemini öğretmeninde yapacağı ve sonunda öğretmen ve öğrencinin formlarının karşılaştırılacağı söylenir.

(Kendi kendini değerlendirme))

Şimdi formlarımızı karşılaştıracamız denilerek, Değerlendirme kısmında öğrencinin formunda (evet -hayır)olarak işaretlenmiş bir davranış öğretmenin formundakiyle aynı ise öğrenci 1 puan kazandığı söylenir. Öğrenci davranışı hayır olarak işaretlemişse öğretmen onu uygun yani evet olarak işaretlemişse öğrenci puan kazanamadığı açıklanır. Öğrenci davranışı uygun yani evet olarak işaretlemişse öğretmen o davranışı hayır olarak işaretlemişse öğrencinin bu sefer 1 puan kaybettiği söylenir. Öğrenciye bu değerlendirmeyi kendisinin yapması toplam puanını bulması istenir.

(Kendi Kendine Geri Dönüt Verme)

Öğrenciye kendi kendini değerlendirme yaptıktan sonra kazandığı puana göre ödülün seçileceği söylenir. En az 2 puan kazanırsa kendi istediği bir ödülü seçebileceği açıklanır. Kaç puan kazandığı sorulur puanı ile ödül seçip seçemeyeceği konuşularak eğer en az 2 puanı varsa istediği ödülü seçebileceği belirtilir.

- a)Tenefüste top oynayabilme
- b)10 dk bilgisayar oynama
- c) Vcd den istediği bir şarkıyı dinleme

Bu ödüllerden öğrenci hangisini seçerse geri dönüt işleminin hemen sonunda mutlaka verilir.

3. Amaç: Suçlamalar karşısında kendini savunur.

Öğrenciye çalışmanın amacı açıklanır. ‘‘Bugün seninle günlük yaşantımızda diğer kişilerle daha iyi ilişkiler kurmak için gerekli olan suçlamalar karşısında kendimizi savunma becerisi üzerine çalışacağız.

Çalışma sırasında yerinde sessizce oturması gerektiği, oyun oynanması istendiğinde oynaması gerektiği söylenir.

Çalışmamız esnasında kullanacağımız bazı formlar olacak, bir öykümüz olacak, çalışmanın sonunda kendini gözlemlemeyi değerlendirmeyi doğru olarak yaparsan puan kazanacaksın ve bu puanlar karşılığında birlikte belirleyeceğimiz ödüllerden birini kazanacaksın denir. Kullanılacak materyaller incelettirilerek gösterilir.

Suçlamalar karşısında kendimizi savunmamız; karşılaşılan durumla ilgili doğru sonucun ortaya çıkmasında, bizimle ilgili yanlış anlaşılmalara önlenmesine yapmadığımızı ifade ederek hakkımızda kötü düşünülmesine engel olarak, kendimizi savunarak ilişkilerimizi sürdürmek için gerekli bir beceri olduğu söylenir. Suçlamalar karşısında kendimizi savunmamız için; bir şeyi yapmadığımız halde yaptığımızı söylüyorsa bunun suçlama olduğuna karar vermeliyiz, doğruyu söyleyerek kendimizi savunmamız gerektiği anlatılır.

(Uygun Olan ve Uygun Olmayan Davranışlar Nedenleri İle Birlikte Konuşulur)

Öğrenciyle suçlamalar karşısında kendini savunma becerisinin önemi, suçlamalar karşısında kendimizi savunmadığımız zaman karşılaşılabileceği güçlükler ve neden uygun olmadığı hakkında konuşulur.” Suçlamalar karşısında kendimizi savunmazsak yanlış anlaşılabiliriz, suçlu olduğumuz düşünülebilir etrafımızdaki kişiler bizi suçlayabilirler, ilişkilerimiz bozulabilir” şeklinde öğrenciye anlatılır.

Öğrenciye suçlamalar karşısında kendini savunma becerisi ile ilgili resimli kart gösterilir. ‘‘Suçlamalar karşısında kendimizi savunmak için; karşımızdaki bir şeyi yapmadığımız halde yaptığımızı söylüyorsa bunun suçlama olduğuna karar vermeli, suçlandığımızda doğruyu söylemeliyiz’’ diyerek resimler öğrenciye incelettirilir olumlu ve olumsuz davranışları karşılaştırması beklenir.

Suçlamalar karşısında kendini savunma Becerisi için Uygun ve Uygun Olmayan Olmayan Davranışları Gösteren Kart

Davranışlar	Uygun Davranış	Uygun Olmayan
Yapmadığın halde yaptığın söyleniyorsa bunun suçlama olduğuna kara ver		
Suçlayan kişinin yüzüne bak		
Suçlandığında doğruyu söyle		

(Kendi kendini yönetme planını öğrenme ve kullanma sözleşmesi imzalanır)

Öğrenciye suçlamalar karşısında kendimizi savunmayı öğrenmek için bir anlaşma yapılacağı ve bunu kendi kendine başarabileceği açıklanır. ‘’Suçlamalar karşısında kendimizi savunmayı öğrenmek için çalışmamız süresince kendimizi gözlemleyeceğiz, değerlendireceğiz ve sonunda kendimize bir ödül vereceğiz Suçlamalar karşısında kendimizi nasıl savunacağımızı konuştuk bunları yapmayı daha kolay öğrenmek için seninle bir anlaşma yapacağız ve sonunda hem istediğin etkinlikleri yapabileceksin hem de kendi kendini yönetmeyi öğrenerek kendi davranışlarını kontrol edebileceksin. Bir sözleşmemiz var onu imzalayacağız.’’Hazırlanmış olan kendi kendine yönetme planını öğrenme ve kullanma sözleşmesi öğrenciyle birlikte okunarak imzalanır.

KENDİ KENDİNİ YÖNETME PLANINI ÖĞRENME ve KULLANMA SÖZLEŞMESİ	
EVET	HAYIR
1. Yapmadığım halde yaptığım söyleniyorsa bunun suçlama olduğuna karar vermeliyim	
2. Suçlayan kişinin yüzüne bakarak doğruyu söylemeliyim	
3. Suçlamalar karşısında kendimi savunmamın bana neler kazandıracağını anlıyorum	
4. Kendi kendini yönetme planını öğrenmek istiyorum _____	
İmzanız	Öğretmenin İmzası

(Kendi kendini gözlemlemenin öğretilmesi)

Öğrenciye önceden hazırlanmış olan öğrencinin kendi yaptıklarını gözlemleme formu verilir. Aynı formdan bir tanede öğretmende bulunduğu açıklanır. Form açıklanarak maddeler okunur ve incelettirilir. Öğrenciden kendi kendini gözlemleme formunda bulunan davranışları çalışma içerisinde kendini gözlemleyerek davranışı yaptıysa evet i yapmadıysa hayır ı işaretlemesi istenir. Aynı işaretleme işlemini öğretmeninde yapacağı ve sonunda öğretmen ve öğrencinin formlarının karşılaştırılacağı söylenir.

Kendi kendini Gözlemleme Formu		
Tarih:		
Suçalındığıma karar verdim mi?	Evet	Hayır
Suçlayan kişinin yüzüne baktım mı?	Evet	Hayır
Suçlama karşısında doğruyu söyledim mi?	Evet	Hayır
Kendi kendini Değerlendirme		
EVET lerin sayısı (Öğretmenin kartındakilerle aynı olanlar) _____ (bir puan kazanır)		
HAYIR ların sayısı (Öğretmenin kartındakilerle aynı olanlar) _____ (bir puan kazanır)		
Öğretmenin HAYIR olarak işaretleyip EVET cevabı verilenler _____ (bir puan düşülür)		
Öğretmenin EVET olarak işaretleyip HAYIR cevabı verilenler _____ (puan kazanamaz)		
Toplam Puan: _____		

(Kendi kendini değerlendirmenin öğretilmesi)

Değerlendirme kısmında öğrencinin formunda (evet -hayır)olarak işaretlenmiş bir davranış öğretmenin formundakiyle aynı ise öğrenciye 1 puan kazanacağı söylenir. Öğrenci davranışı hayır olarak işaretlerse öğretmen onu uygun yani evet olarak işaretlerse öğrencinin puan kazanamayacağı açıklanır. Öğrenci davranışı uygun yani evet olarak işaretler öğretmen o davranışı hayır olarak işaretlerse öğrencinin bu sefer 1 puan kaybedeceği söylenir.

(Kendi Kendine Geri Dönüt Vermenin Öğretilmesi)

Öğrenciye kendi kendini değerlendirme yaptıktan sonra kazandığı puana göre ödül kazanabileceği söylenir. En az 2 puan kazanırsa kendi istediği bir ödülü seçebileceği açıklanır.

- a)Tenefüste top oynayabilme
- b)10 dk bilgisayar oynama
- c) Vcd den istediği bir şarkıyı dinleme

Bu ödüllerden öğrenci hangisini seçerse geri dönüt işleminin hemen sonunda mutlaka verilir.

UYGULAMA SÜRECİ:

(Suçlamalar karşısında kendini savunma becerisi ile ilgili bir öykü anlatılır.)

ÖYKÜ

“Samet ile Yusuf okul bahçesinde top oynuyorlardı. Yusuf kitabını da bahçeye indirmişti. Samet ve Yusuf biraz top oynadıktan sonra, Yusuf oyunu bırakıp kitap okumaya başlar. Samet top oynamaya devam etmektedir. Topa ayağıyla vurur ve okulun camını kırar. Yusuf ta koşarak Samet in yanına gelir. Nöbetçi öğretmen de kırılan camın yanına gelerek “kim yaptı bunu” der. Samet Yusuf la top oynarken kırıldı der. Yusuf Samet’e bakar. Ancak Samet kendini savunmaktadır. ‘Öğretmen Yusuf un ses çıkarmadığını görünce Yusuf’a ”Camı neden kırdın ceza alacaksın” der.

‘‘Şimdi sana ‘‘suçlamalar karşısında kendimizi savunma ile ilgili bir öykü okuyacağım, dikkatli bir şekilde beni dinle’’ denir ve öykü anlatılır. Öğrenciye anlatılan öykü ile ilgili sorular sorulur, ‘‘ Samet ve Yusuf ne yapıyorlardı? Yusuf top oynamaya devam etti mi? Camı kim kırdı? Samet kimi suçladı? Öğretmen kimi suçlu sandı? Yusuf ne yapsa iyi olurdu? Yusuf un yerinde sen olsaydın ne yapardın? ‘‘gibi sorularla ’suçlamalar karşısında kendimizi savunma becerisinin önemi üzerine konuşulur.

Suçlamalar karşısında doğruyu söyleyerek kendimizi savunmalıyız. Bu öyküde Samet top oynarken camı kırdı. Yusuf ta orda olunca suçlunun Yusuf olduğunu söyledi. Yapmadığı halde Yusuf un yaptığını söyledi. Yusuf ise hiçbir şey söylemediği için suçlu durumda kaldı. Yapmadığımız bir şeyi yaptığımız söyleniyorsa suçlandığımızın farkında olmalıyız, suçlayan kişiye bakarak, doğruyu söyleyerek kendimiz savunmalıyız, gerçeklerin ortaya çıkmasını sağlayarak yanlış bir durumun önüne geçmiş oluruz. Yusuf yapmadığı halde yaptı denilerek suçlandığının farkında olmalı, Samet in yüzüne bakarak doğruyu söylemeli camı kendisinin kırmadığını kitap okuduğunu anlatarak kendin savunmalısın.

Model olma:

Öğrenciye suçlamalar karşısında kendini savunma becerisinin basamakları ipuçları verilerek anlatılır.

- 1.‘‘Yapmadığın halde yaptığın söyleniyor. Suçlanıyorsun, suçlandığının farkında ol.’’
- 2.‘Suçlayan kişinin yüzüne bakmalısın, bu senin kendini savunmak için konuşacağını gösterir.’’
- 3.‘Suçlamalara karşı doğruları söylemeli, gerçeğin ortaya çıkmasına yardımcı olmalısın.’’

Yardımcı akran öğrenciye tanıtılır ‘‘Şimdi arkadaşın ve ben bu öyküyü canlandıracağız. Bizi dikkatlice izle, bizden sonra sen de yapacaksın. Ben Yusuf olacağım arkadaşında Samet olacak.’’

Yardımcı öğrenci:”Camı Yusuf kırdı.”

Öğretmen:”Bekler. Sametin yüzüne bakar.”

Öğretmen:”Camı ben kırmadım. Ben kitap okuyordum.”

Yardımcı öğrenci:”Başını öne eğer”

Yardımcı öğrenci:”Özür dilerim, camı ben kırdım”.

....

Öğretmenle yardımcı öğrenci canlandırma ile ilgili değerlendirmelerini yaparlar. Suçlamalar karşısında kendini savunma becerisinin aşamaları tekrarlanır.

Rol Oynama:

Öğrenciye “şimdi sıra sende. Sen Yusuf unn yerinde olsaydın ne yapardın?” der yardımcı öğrenciyle öyküyü canlandırmaları istenir. Öğrencinin suçlamalar karşısında kendini savunma becerisinin ipuçlarını söylemesi istenir. Doğru yaptığı basamaklar söylenerek “Aferin çok güzel...” diye ödüllendirilir.

(Kendi kendini gözlemleme)

Öğrenciye önceden hazırlanmış olan öğrencinin kendi yaptıklarını gözlemleme formu verilir. Aynı formdan bir tanede öğretmende bulunduğu açıklanır. Form açıklanarak maddeler okunur ve incelettirilir. Öğrenciden kendi kendini gözlemleme formunda bulunan davranışları çalışma içerisinde kendini gözlemleyerek; davranışı yaptıysa evet, yapmadıysa hayır seçeneğini işaretlemesi istenir. Aynı işaretleme işlemini öğretmeninde yapacağı ve sonunda öğretmen ve öğrencinin formlarının karşılaştırılacağı söylenir.

(Kendi kendini değerlendirme)

Şimdi formlarımızı karşılaştıracamız denilerek, Değerlendirme kısmında öğrencinin formunda (evet-hayır)olarak işaretlenmiş bir davranış öğretmenin formundakiyle aynı ise öğrenci 1 puan kazandığı söylenir. Öğrenci davranışı hayır olarak işaretlemişse öğretmen onu uygun yani evet olarak işaretlemişse öğrenci puan

kazanamadığı açıklanır. Öğrenci davranışı uygun yani evet olarak işaretlemişse öğretmen o davranışı hayır olarak işaretlemişse öğrencinin bu sefer 1 puan kaybettiği söylenir. Öğrenciye bu değerlendirmeyi kendisinin yapması toplam puanını bulması istenir.

(Kendi Kendine Geri Dönüt Verme)

Öğrenciye kendi kendini değerlendirme yaptıktan sonra kazandığı puana göre ödülün seçileceği söylenir. En az 2 puan kazanırsa kendi istediği bir ödülü seçebileceği açıklanır. Kaç puan kazandığı sorulur puanı ile ödül seçip seçemeyeceği konuşularak eğer en az 2 puanı varsa istediği ödülü seçebileceği belirtilir.

- a)Tenefüste top oynayabilme
- b)10 dk bilgisayar oynama
- c) Vcd den istediği bir şarkıyı dinleme

Bu ödüllerden öğrenci hangisini seçerse geri dönüt işleminin hemen sonunda mutlaka verilir.

4. Amaç: Kendisiyle alay edildiğinde duymazlıktan gelir.

Öğrenciye çalışmanın amacı açıklanır. ‘‘Bugün seninle günlük yaşantımızda diğer kişilerle daha iyi ilişkiler kurmak için gerekli olan kendimizle alay edildiğinde duymazlıktan gelme becerisi üzerine çalışacağız.

Çalışma sırasında yerinde sessizce oturması gerektiği, oyun oynanması istendiğinde oynaması gerektiği söylenir.

Çalışmamız esnasında kullanacağımız bazı formlar olacak, bir öykümüz olacak, çalışmanın sonunda kendini gözlemlemeyi değerlendirmeyi doğru olarak yaparsan puan kazanacaksın ve bu puanlar karşılığında birlikte belirleyeceğimiz ödüllerden birini kazanacaksın denir. Kullanılacak materyaller incelettirilerek gösterilir.

Bizimle alay edildiğinde duymazlıktan gelmemizin başkalarına kızmamamız ve zarar vermememiz, ilişkilerimizin bozulmaması için gerekli bir beceri olduğu söylenir. Bizimle alay edildiğinde duymazlıktan gelmek için; alay edildiğinin farkında olarak, alay edildiğinde alay eden kişinin söylediklerini dinlemeyerek, konuşmamamız gerektiği anlatılır.

(Uygun Olan ve Uygun Olmayan Davranışlar Nedenleri İle Birlikte Konuşulur)

Öğrenciyle alay edildiğinde duymazlıktan gelme becerisinin önemi, alay edildiğinde duymazlıktan gelmediği zaman karşılaşılabileceği güçlükler ve neden uygun olmadığı hakkında konuşulur. **’’Alay eden kişiye zarar verebiliriz, kavga edebiliriz kötü sözler söyleyebiliriz problemi uygun şekilde çözemeyiz, ilişkilerimiz bozulabilir, böylece o kişi bizimle konuşmayabilir, bize zarar verebilir, şeklinde öğrenciye anlatılır.**

Öğrenciye alay edildiğinde duymazlıktan gelme becerisi ile ilgili resimli kart gösterilir. Alay edildiğinde duymazlıktan gelmek için; bizimle alay edildiğine karar veremliyiz, alay eden kişinin söylediklerini dinlemeyerek, konuşmamalıyız 'diyerek resimler öğrenciye incelettirilir olumlu ve olumsuz davranışları karşılaştırması beklenir.

Alay edildiğinde duymazlıktan gelme Becerisi için Uygun ve Uygun Olmayan Davranışları Gösteren Kart

Davranışlar	Uygun Davranış	Uygun Olmayan
Alay edildiğine karar ver		
Alay edildiğinde söylenenleri dinlemeyerek, sende konuşma		

(Kendi kendini yönetme planını öğrenme ve kullanma sözleşmesi imzalanır)

Öğrenciye alay edildiğinde duymazlıktan gelmeyi öğrenmek için bir anlaşma yapılacağı ve bunu kendi kendine başarabileceği açıklanır. 'alay edildiğinde duymazlıktan gelmeyi öğrenmek için çalışmamız süresince kendimizi gözlemleyeceğiz, değerlendireceğiz ve sonunda kendimize bir ödül vereceğiz. Alay

edildiğinde nasıl duymazlıktan gelmemiz gerektiğini konuştuk bunları yapmayı daha kolay öğrenmek için seninle bir anlaşma yapacağız ve sonunda hem istediğin etkinlikleri yapabileceksin hem de kendi kendini yönetmeyi öğrenerek kendi davranışlarını kontrol edebileceksin. Bir sözleşmemiz var onu imzalayacağız.” Hazırlanmış olan kendi kendine yönetim planını öğrenme ve kullanma sözleşmesi öğrenciyle birlikte okunarak imzalanır.

KENDİ KENDİNİ YÖNETME PLANINI ÖĞRENME ve KULLANMA SÖZLEŞMESİ	
EVET	HAYIR
1. Benimle alay edildiğine karar vermeliyim	
2. Alay edildiğinde karşımdakini dileyememeli onunla konuşmamalıyım	
3. Alay edildiğinde duymazdan gelmenin bana neler kazandıracığını anlıyorum _____	
5. Kendi kendini yönetim planını öğrenmek istiyorum _____	
İmzanız	Öğretmenin İmzası

(Kendi kendini gözlemlemenin öğretilmesi)

Öğrenciye önceden hazırlanmış olan öğrencinin kendi yaptıklarını gözlemleme formu verilir. Aynı formdan bir tanede öğretmende bulunduğu açıklanır. Form açıklanarak maddeler okunur ve incelettirilir. Öğrenciden kendi kendini gözlemleme formunda bulunan davranışları çalışma içerisinde kendini

gözlemleyerek davranışı yaptıysa evet i yapmadıysa hayır ı işaretlemesi istenir. Aynı işaretleme işlemini öğretmeninde yapacağı ve sonunda öğretmen ve öğrencinin formlarının karşılaştırılacağı söylenir.

Kendi kendini Gözleme Formu		
Tarih:		
Alay edildiğine karar verdim mi?	Evet	Hayır
Alay edildiğinde karşımdakini dinlemeyerek, Onunla konuşamayarak bekledim mi?	Evet	Hayır
Kendi kendini Değerlendirme		
EVET lerin sayısı (Öğretmenin kartındakilerle aynı olanlar) _____ (bir puan kazanır)		
HAYIR ların sayısı (Öğretmenin kartındakilerle aynı olanlar) _____ (bir puan kazanır)		
Öğretmenin HAYIR olarak işaretleyip EVET cevabı verilenler _____ (bir puan düşülür)		
Öğretmenin EVET olarak işaretleyip HAYIR cevabı verilenler _____ (puan kazanamaz)		
Toplam Puan: _____		

(Kendi kendini değerlendirmenin öğretilmesi)

Değerlendirme kısmında öğrencinin formunda (evet-hayır)olarak işaretlenmiş bir davranış öğretmenin formundakiyle aynı ise öğrenciye 1 puan kazanacağı söylenir. Öğrenci davranışı hayır olarak işaretlerse öğretmen onu uygun yani evet olarak işaretlerse öğrenci puan kazanamayacağı açıklanır. Öğrenci davranışı uygun yani evet olarak işaretler öğretmen o davranışı hayır olarak işaretlemişse öğrencinin bu sefer 1 puan kaybedeceği söylenir.

(Kendi Kendine Geri Dönüt Vermenin Öğretilmesi)

Öğrenciye kendi kendini değerlendirme yaptıktan sonra kazandığı puana göre ödül kazanabileceği söylenir. En az 1 puan kazanırsa kendi istediği bir ödülü seçebileceği açıklanır.

- a) Tenefüste top oynayabilme
- b) 10 dk bilgisayar oynama
- c) Vcd den istediği bir şarkıyı dinleme

Bu ödüllerden öğrenci hangisini seçerse geri dönüt işleminin hemen sonunda mutlaka verilir.

UYGULAMA SÜRECİ:

(Alay edildiğinde duymazlıktan gelme ile ilgili bir öykü anlatılır.)

ÖYKÜ

“Yalçın çok kilolu bir çocuktur. Bu yüzden çok yavaş hareket ediyor, arkadaşları onu oyunlarına almıyorlardı. Bir tenefüs Can Yalçın a hadi oyun oynayalım dedi. Yalçın çok sevinmişti. Can Ben koşacağım sende yakalayacaksın dedi. Yalçın koşuyor ancak Can ı yakalayamıyordu. Can “şişko patates sen ben yakalayamazsın” diye alay etmeye başladı. Yalçın çok öfkeleni, daha hızlı koşmaya çalışıyordu, ama Can ı bir türlü yakalayamıyordu.”

“Şimdi sana alay edildiğinde duymazlıktan gelme ile ilgili bir öykü okuyacağım, dikkatli bir şekilde beni dinle” denir ve öykü anlatılır. Öğrenciye anlatılan öykü ile ilgili sorular sorulur, “ Yalçın nasıl bir çocukmuş? Yalçın ve Can ne oynuyorlarmış? Can Yalçın onu yakalayamayınca ne yapmış? Yalçın kendisiyle alay edilince ne yaptı? Yalçın ne yapsa iyi olurdu? Yalçın’ ın yerinde sen olsaydın ne yapardın? “gibi sorularla alay edildiğinde duymazlıktan gelme becerisinin önemi üzerine konuşulur.

‘Alay edildiğinde duymazlıktan gelmemiz için öfkelenmemek ve konuşmamamız gerekir... Bu öyküde Can Yalçının kilosundan dolayı koşamadığı

için onunla alay etti. Yalçında öfkelenerek onu yakalamaya çalıştı. Alay edildiğinde duymazlıktan gelirsek; bizim özelliklerimizle ilgili söylenen olumsuz konuşmaları dinlemeyerek cevap vermeyerek ortaya çıkabilecek kavga ve zarar verme durumları ortadan kalkar, karşıdakinin hatasını anlamasını sağlar ve ilişkilerimiz devam eder. Yalçın Can ın kendisinin kilosunu ile alay ettiğine karar vermeli, onunla ilgilenmemeli, söylediklerini dinlemeyerek ona cevap vermemelidir.

Model olma:

Öğrenciye özür dileme becerisinin basamakları ipuçları verilerek anlatılır.

1. ‘Birisinin seninle alay ettiğine karar ver.’
2. ‘Onun davranışları ve sana söyledikleri ile ilgilenme.’
3. ‘Alay eden kişiye cevap verme, konuşma.’

Yardımcı akran öğrenciye tanıtılır ‘‘Şimdi arkadaşın ve ben bu öyküyü canlandıracağız. Bizi dikkatlice izle, bizden sonra sen de yapacaksın. Ben Yalçın olacağım arkadaşında Can olacak.’’

Yardımcı Öğrenci: ‘‘Yalçın oyun oynayalım mı’’?

Öğretmen: ‘‘Tamam oynayalım’’

Yardımcı öğrenci: ‘‘Biraz koşar’’

Öğretmen: ‘‘Koşamaz’’

Yardımcı öğrenci: ‘‘Şişko, koşamazsın ki sen beni yakalayamazsın’’

Öğretmen: ‘‘Bekler kafasını başka tarafa çevirir.’’.

....

Öğretmenle yardımcı öğrenci canlandırma ile ilgili değerlendirmelerini yaparlar. Alay edildiğinde duymazlıktan gelme becerisinin aşamaları tekrarlanır.

Rol Oynama:

Öğrenciye ‘‘şimdi sıra sende. Sen Yalçın ın yerinde olsaydın ne yapardın?’’ der yardımcı öğrenciyle öyküyü canlandırmaları istenir. Öğrencinin Alay edildiğinde

duymazlıktan gelme becerisinin ipuçlarını söylemesi istenir. Doğru yaptığı basamaklar söylenerek ‘‘Aferin çok güzel...’’ diye ödüllendirilir.

(Kendi kendini gözlemleme)

Öğrenciye önceden hazırlanmış olan öğrencinin kendi yaptıklarını gözlemleme formu verilir. Aynı formdan bir tanede öğretmende bulunduğu açıklanır. Form açıklanarak maddeler okunur ve incelettirilir. Öğrenciden kendi kendini gözlemleme formunda bulunan davranışları çalışma içerisinde kendini gözlemleyerek; davranışı yaptıysa evet, yapmadıysa hayır seçeneğini işaretlemesi istenir. Aynı işaretleme işlemini öğretmeninde yapacağı ve sonunda öğretmen ve öğrencinin formlarının karşılaştırılacağı söylenir.

(Kendi kendini değerlendirme))

Şimdi formlarımızı karşılaştıracamız denilerek, Değerlendirme kısmında öğrencinin formunda (evet -hayır)olarak işaretlenmiş bir davranış öğretmenin formundakiyle aynı ise öğrenci 1 puan kazandığı söylenir. Öğrenci davranışı hayır olarak işaretlemişse öğretmen onu uygun yani evet olarak işaretlemişse öğrenci puan kazanamadığı açıklanır. Öğrenci davranışı uygun yani evet olarak işaretlemişse öğretmen o davranışı hayır olarak işaretlemişse öğrencinin bu sefer 1 puan kaybettiği söylenir. Öğrenciye bu değerlendirmeyi kendisinin yapması toplam puanını bulması istenir.

(Kendi Kendine Geri Dönüt Verme)

Öğrenciye kendi kendini değerlendirme yaptıktan sonra kazandığı puana göre ödülün seçileceği söylenir. En az 2 puan kazanırsa kendi istediği bir ödülü

seçebileceği açıklanır. Kaç puan kazandığı sorulur puanı ile ödül seçip seçemeyeceği konuşularak eğer en az 2 puanı varsa istediği dl seçebileceği belirtilir.

- a) Tenefüste top oynayabilme
- b) 10 dk bilgisayar oynama
- c) Vcd den istediği bir şarkıyı dinleme

Bu ödüllerden ğrenci hangisini seçerse geri dönüt işleminin hemen sonunda mutlaka verilir.

EK 6

PEKİŞTİREÇ BELİRLEME FORMU

Öğrencinin Adı-Soyadı:

Tarih:

Yaşı:

Sınıfı:

YİYECEK	ÖĞRENCİ	ÖĞRETMEN	AİLE
Şeker			
Çukolata			
Kraker			
Meyve suyu			
Süt			
Bisküvi			
Bonibon			
Meyve			
Sakız			
NESNE VE OYUNCAKLAR			
Renkli ataç			
Çıkartma/Etiket			
Kalem			
Boya			
Kalem başlığı			
Silgi			
Rozet			
Kurdele			
Kitap			
Kartpostal			
Toka			
Oyuncak			
SOSYAL ÖDÜLLER			
Bravo			
Aferin			
Harikasın			
Çok güzel			
Saçının okşanması			
Alkışlanma			
Gülümseme			
Yanağının okşanması			
Kucaklama			
Deftere/ gülen yüz/yıldız atma			
ETKİNLİK ÖDÜLLERİ			
Resim yapmak/boyamak			
Müzik dinlemek			
Şarkı söyleme			
Öğretmene yardım etme			
Bilgisayarda oyun oynama			
Tahtayı silme			
Top oynama			

EK7

**KENDİNİ KONTROL ETME BECERİLERİ BAŞLAMA DÜZEYİ, ÖĞRETİM SÜRECİ, İZLEME, GENELLEME VERİ
KAYIT FORMU**

Sosyal beceri öğretimine alınan çocuğun adı soyadı :

Değerlendirmeyi yapan kişinin adı soyadı :

KENDİNİ KONTROL ETME BECERİLERİ	TARİH											
	Birinci Oturum			İkinci Oturum			Üçüncü Oturum			DÖRDÜNCÜ Oturum		
	1	2	3	1	2	3	1	2	3	1	2	3
1.Karşısındakinin duygu durumuna göre uygun tepki verir												
2.Aşırı sevinç üzüntü korku gibi duygularını uygun şekilde ifade eder.												
3.Öfkesini başkalarına zarar vermeden ortaya koyar.												
4.Başkalarını rahatsız etmekten kaçınır.												
5.Başkalarıyla arasında olan farklılıkları konuşarak çözer.												
6.Başkalarıyla olan problemlerini kavga etmeden çözer.												

Dereceleme Rehberi

- (1) Öğrenci beceriyi sergileyemedi.
- (2) Öğrenci beceriyi sergiledi ancak kabul edilebilir düzeyde değil.
- (3) Öğrenci beceriyi kabul edilebilir düzeyde sergiledi

**KENDİNİ KONTROL ETME BECERİLERİ BAŞLAMA DÜZEYİ, ÖĞRETİM SÜRECİ, İZLEME, GENELLEME VERİ
KAYIT FORMU**

[illegible]

EK8

**SALDIRGAN DAVRANIŞLARLA BAŞA ÇIKMA BAŞLAMA DÜZEYİ, ÖĞRETİM SÜRECİ, İZLEME, GENELLEME
VERİ KAYIT FORMU**

Sosyal beceri öğretimine alınan çocuğun adı soyadı :

Değerlendirmeyi yapan kişinin adı soyadı

SALDIRGAN DAVRANIŞLARLA BAŞA ÇIKMA BECERİLERİ	TARİH											
	Birinci Oturum			İkinci Oturum			Üçüncü Oturum			Dördüncü Oturum		
	1	2	3	1	2	3	1	2	3	1	2	3
1.Kendisinden istemediği birşeyi yapması istendiğinde hayır der.												
2.Kendisine yapılmasını istemediği bir davranış olduğunda söyler.												
3.Suçlamalar karşısında kendini savunur.												
4.Kendisiyle alay edildiğinde duymazlıktan gelir.												

Dereceleme Rehberi

- (1) Öğrenci beceriyi sergileyemedi.
- (2) Öğrenci beceriyi sergiledi ancak kabul edilebilir düzeyde değil.
- (3) Öğrenci beceriyi kabul edilebilir düzeyde sergiledi

[illegible]

**SOSYAL BECERİ PROGRAMI UYGULAMA GÜVENİRLİĞİ VERİ
TOPLAMA FORMU**

Deneğin Adı Soyadı:

Gözlemcinin Adı Soyadı :

Tarih :

Oturumlar

Uygulamacı:	1.	2.	3.	4.	5.
1. Öğretimsel hedefler belirlenmiş ve bunlar öğrenciye açıklanmış mı?					
2. Denekler amaca uygun seçilmiş mi?					
3. Materyaller öğrenciye tanıtılmış mı?					
4. Sosyal becerinin uygun olan ve uygun olmayan davranışları öğrenciye nedenleri ile açıklanmış mı ?					
5. Sosyal becerinin uygun olan ve uygun olmayan davranışlarını gösteren resimli kart öğrenciyle birlikte incelenmiş mi?					
6.Kendi kendini yönetme palınını öğrenme ve kullanma sözleşmesi öğrenci ile okunarak imzalanmış mı?					
7. Kendi kendini gözlemleme, değerlendirme ve dönüt verme aşamaları öğrenciye öğretilmiş mi?					
8. Öğrencinin öyküyü canlandırması sağlanmış mı?					
9.Öğrencinin kendini gözlemleme, değerlendirme ve geri dönüt verme aşamaları uygun olarak gerçekleştirilmiş mi?					
10.Öğrenci beceriyi bağımsız olarak yaptığında ödüllendirilmiş mi?					